

ILANA AALTO

ISYYDEN AIKA

HISTORIA, SUKUPUOLI JA VALTA 1990-LUVUN
ISYYSKESKUSTELUISSA

Isyydestä keskustellaan ikään kuin se olisi perhekohtainen tai yksityisen valinnan kysymys. Tässä kirjassa osoitetaan, että isyys on läpeensä poliittinen ilmiö, jonka määrittely on ollut yhteiskunnallisen kamppailun kohde.

Keskeisin kiistakysymys 1990-luvun isyyskeskustelussa koski sukupuolta: millaisia rajoja isän ja äidin vanhemmuuden välille pitäisi vetää tai miten rajoja voisi purkaa ja millaisia miehiä isien tulisi olla. Tasa-arvopolitiikassa ja ajankoh-
taispuheenvuoroissa uudenlainen, hoivaava isyys esitettiin miesten suurena mahdollisuutena vapautua rajoittavista roolikahleista. Samanaikaisesti kuitenkin perheasiantuntijoiden kirjoittamissa suosituissa isyysoppaissa varoiteltiin miehiä ryhtymästä pienen lapsen hoitajaksi ja oltiin huolissaan miesten aseman rapautumisesta.

Isyyden aika tarkastelee 1990-luvun isyyskeskustelua sekä julkisuudessa esitettyjen että ”tavallisten” ihmisten esittämien puheenvuorojen näkökulmista. Samalla valotetaan isyydestä käydyn kamppailun argumentointia ja avataan keskustelussa itsestäänselvyyksinä esitettyjä käsityksiä. Purkamisen kohteeksi tulevat esimerkiksi sellaiset aikalaiskäsitteet kuten perinteinen isyys, miehen malli ja isän rooli.

Luotaamalla nykykäsitysten lähihistoriallisia juuria kirja näyttää, kuinka 1990-luvun keskustelun tematiikka, tavoitteet ja huolenaiheet kaikuvat edelleen 2010-luvulla.

ISBN 978-951-39-4854-2

9 789513 948542 >

ISYYDEN AIKA

ILANA AALTO

ISYYDEN AIKA

HISTORIA, SUKUPUOLI JA VALTA 1990-LUVUN
ISYYSKESKUSTELUISSA

NYKYKULTTUURIN TUTKIMUSKESKUKSEN JULKAISUJA 112
JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO 2012

Copyright © tekijät ja Nykykulttuurin tutkimuskeskus

Urpo Kovala (vastaava toimittaja, Jyväskylän yliopisto)
Pekka Hassinen (toimitussihteeri, Jyväskylän yliopisto)
Tuuli Lähdesmäki (toimitussihteeri, Jyväskylän yliopisto)
Eoin Devereux (University of Limerick, Irlanti)
Irma Hirsjärvi (Jyväskylän yliopisto)
Kimmo Jokinen (Jyväskylän yliopisto)
Anu Kantola (Helsingin yliopisto)
Sanna Karkulehto (Jyväskylän yliopisto)
Raine Koskimaa (Jyväskylän yliopisto)
Sirkku Kotilainen (Tampereen yliopisto)
Olli Löytty (Turun yliopisto)
Jim McGuigan (Loughborough University, Iso-Britannia)
Tuija Modinos (Helsingin yliopisto)
Jussi Ojajärvi (Oulun yliopisto)
Susanna Paasonen (Turun yliopisto)
Tarja Pääjoki (Jyväskylän yliopisto)
Tuija Saresma (Jyväskylän yliopisto)
Erkki Sevänen (Itä-Suomen yliopisto)

Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisusarja perustettiin vuonna 1986. Sarja on monitieteinen ja tieteidenvälinen. Siinä ilmestyy tutkimuksia nykykulttuurista ja kulttuuriteoriasta. Myös modernin kulttuurin vaiheisiin liittyvät kulttuuri- ja sosiaalihiliorialliset tutkimukset kuuluvat kustannuslistalle.

Sarjassa julkaistavat käsikirjoitukset valitaan asiantuntija-arvioiden perusteella. Julkaisusarjan kirjat ilmestyvät joko painettuina kirjoina ja myöhemmin sähköisinä rinnakkaisjulkaisuina tai suoraan verkkokirjoina.

Painettuja julkaisuja voi tilata osoitteesta Jyväskylän yliopisto, Nykykulttuurin tutkimuskeskus, PL 35, 40014 Jyväskylän yliopisto. Gsm. 050-805 38 39, Email: tuuli.lahdesmaki@jyu.fi, <http://www.jyu.fi/nykykulttuuri/>. Julkaisuja voi ostaa myös Kampus Kirjasta ja Kirjavitriinistä (Jyväskylä) sekä muista hyvin varustetuista kirjakaupoista.

Julkaisun taitto: Pekka Hassinen
Painoasun suunnittelu: Sami Saresma
Kansi: Sami Saresma

Bookwell Oy
Jyväskylä 2012

ISBN 978-951-39-4854-2 (nid.), 978-951-39-5230-3 (PDF)
ISSN 1457-6899

SISÄLLYS

KIITOKSEN PAIKAT 11

JOHDANTO 17

Isyyden aika 17

Teoreettiset lähtökohdat ja kysymyksenasettelu 19

Isyyden tutkiminen: mukavuusalueelta diskursiivisen vallan analyysiin 19

Isyyden ja maskuliinisuuden käsitteet määritelmien kehinä 23

Performatiivisuus: isyys tekemisenä ja toistamisena 28

Kulttuurinen puhetapa ja toisin toistaminen 32

1990-luku isyyskeskustelun kontekstina 34

Nykyajan historia 38

Tutkimuksen lähteet ja niiden lukemisen tapa 41

Isää etsimässä -kirjoituskilpailu 42

Isää etsimässä -kirjoituskilpailuvastaukset 45

Aikalaiskeskustelu 51

Historiallistava lähiluku 58

KIISTA ISYYDEN MUUTOKSESTA 63

Isyyden historiakuvat 63

”Entisajan” isät 65

Isyyden muutos 72

Isyyden edistystarina 76

Isyyden rappiotarina 83

Historiakuvan ymmärrettävyyden rajat 88

Miesten muuttaminen 91

MIESVANHEMMUUS 97

Miesvanhemmuuden käsitteistö 97

Isän rooli 98

1960-luvun keskustelu sukupuolirooleista 99

Isän roolin käsikirjoitus 103

Roolijakoja 109

Isät äidin roolissa 115

Miten säilyä miehenä? 119

Arkipäivän roolitoistot ja isien toiminnan kirjo 124

Miehen malli 127

Miehen malli isän korvaajana 129

Isän velvollisuus 134

Isä edustaa sukupuoltaan 136

Sukupuoleen sopeutuminen: hyvinvoinnin edellytys 142

Sosiaalisen ja biologisen isyyden toistotekoja 146

Isän puute 149

Isättömät ja kurittomat: yhteiskunnan uhkakuvat 149

Äidillisyyden vaarat 155

Äidit portinvartijoina 159

Tasapainoinen isättömyys 164

Entä tytöt? 169

Miesvanhemmuuden rakentuminen 174

HYVÄ ISYYS 177

Isyyden hallinnoiminen 177

Miten hyvä isä tehdään 180

Onnistumista puntaroimassa 181

Itseään tutkiva isä 184

Itseään ilmaiseva isä 189

Parantava puhe 192

Huoli miesten tunnetaidoista 196

Isien emansipoiminen 200

Miten hyvä isä toimii 202

Ajankäyttö 203

Yhdessäolon muodot 212

Isän valta 216
Hyvän isyyden säännöt 227

LOPUKSI: MIESVANHEMMUUS ISYYDEN AJASSA 229

Miesvanhemmuus isyyden ajassa 229

    Kiista miesten muuttamisesta 229

    Miesvanhemmuuden toistot 231

    Isyyden terapeutin käänne 235

    Jaetut merkitykset 237

Viitteet 241

Lähteet ja kirjallisuus 309

Liitteet 349

Summary 371

”Isyydestä puhuttaessa on syytä olla varovainen”, sanoo lastenpsykiatri ja isyyden kysymyksiin monipuolisesti paneutunut Jari Sinkkonen kirjassaan *Yhdessä isän kanssa*. Tämä viisas neuvo on minulla ollut mielessäni, kun olen kirjoittanut näitä rivejä. Kaikin tavoin olen yrittänyt ohjetta rikkoa. Olen pyrkinyt varomattomuuteen sanoissani. Sillä ilman varomattomuutta olisi monelta mieheltä isyyskin jäänyt kokematta.

Juhani Seppänen: *Ensimmäinen sana on isä*, 2000, 89.

KIITOKSEN PAIKAT

Väitöskirjan tekemistä kuvataan usein matkana. Itse muistan tutkimusprosessin paikkoina: seminaari- ja työhuoneina, kahviloina, luentosaleina tai tutkimusasemien asuntolahuoneina.

Aloittelevana jatko-opiskelijana, joka kävi muissa töissä, minulla oli kolme tutkimuksessa kiinni pitänyttä paikkaa: Turun yliopiston kulttuurihistorian tutkijaseminaari, *Sukupuoli ja moderni* -tutkimusryhmä ja naistutkimuksen tutkimusseminaari. Kulttuurihistorian tutkijaseminaarissa kokoonnuttiin iltaisin Arwidssoninkadun vanhassa puutalossa, jossa oli kirjaston haju ja nariseva lattia. Seminaaria ohjasi aluksi alati innostava professori Kari Immonen ja sittemmin lempeän sivistyneellä otteellaan professori Hannu Salmi, joka on seurannut työtäni alusta pitäen rohkaisten, täsmällisesti kysymyksiini vastaten ja aina tarvittaessa apuaan antaen. Kiitos Karille, Hannulle ja koko sille jatko-opiskelijoiden sukupolvelle, joka istui seminaarihuoneessa kymmenisen vuotta sitten.

Arwidssoninkadun talon takana sijaitsi sittemmin purettu puutalo, joka ovenkahvoista ja saniteettikalustosta päätellen oli remontoitu viimeksi viisikymmentäluvulla. Pieni kahvihuone ja tutkijatila kirjoineen henki kuitenkin viihtyisyyttä. Talossa kokoontui dosentti Ritva Hapulin vetämä tutkimusryhmä *Sukupuoli ja moderni*. Sen jäsenistä monet – muun muassa Kaisa, Kirsi, Maarit, Maija ja Silja – seurasivat mukana myöhempiin tutkimusryhmiin ja sittemmin antoivat mallia siitä, miten työ saatetaan loppuun. Ritva puolestaan on esikuva kenelle tahansa aloittelevalle tai pidemmällekin edenneelle tutkijalle laajalla lukeneisuudellaan. Kiitos teille.

Naistutkimuksen tutkijaseminaaria pidettiin Maaherran makasiinissa professori Marianne Liljeströmin johdolla. Seminaarihuoneen ikkunat antoivat takapihalle, mutta joskus kokoonnuimme keittiössä, jonka kaari-ikkunasta näkyi Tuomiokirkko kaikessa historiallisuudessaan. Seminaarissa opin sukupuolentutkimuksesta liikimäärin kaiken, minkä nyt tiedän. Kun itse vielä ihmettelin, mihin mahdan olla menossa, Marianne uskoi tutkimukseeni niin, että siitä sittemmin tuli osa hänen johtamaansa Suomen akatemian hanketta

Häiritsevät erot. Identiteetin, paikan ja vallan feministiset luennat. Kiitän Marianne luottamuksesta ja kannustuksesta sekä hankkeen jäseniä Johanna Ahosta, Katariina Kyrölää, Anu Laukkasta, Susanna Paasosta ja Elina Valovirtaa projektitoveruudesta.

Samoihin aikoihin työni ohjaajaksi tuli professori Eeva Jokinen Itä-Suomen yliopistosta. Vuosien mittaan olemme tavanneet Etelä-Suomen yliopistokaupunkien viehättävissä kahviloissa. Maitokahvia hörppiessäni olen saanut Eevalta asiantuntevia huomioita ja hyviä kysymyksiä. Väitöskirjan tekijälle on ensiarvoisen tärkeää, että on olemassa joku, jonka roolina on ottaa vastaan kuulumiset, edistymiset ja takapakit sekä näin toimia tekijän omatoimisen projektihallinnan tukena. Kiitän Eevaa avusta, kannustuksesta, uskosta sekä Joensuun säätilaa koskeneista sähköpostiraporteista.

Kulttuurihistoriassa osallistuin noihin aikoihin dosentti Anne Ollilan vetämään *Uusimman ajan* tutkimusryhmään, joka kokoontui soikean pöydän ääressä poliittisen historian puutalon pienessä kokoustilassa Arwidssoninkadulla. Ryhmän hyväntahtoisessa ilmapiiirissä oli turvallista esittää ensimmäinen version työni johdannosta – onkohan siitä jäänyt mitään jäljelle tähän nykyiseen? Kiitos ryhmän tutkijakollegoille työn jakamisesta. Annea kiitän myös käsitkirjoituksen lukemisesta sen viime vaiheissa.

Hyytiälän talvinen metsäasema Juupajoella oli paikka, jossa alkoivat opintoni *Naistutkimuksen valtakunnallisessa tohtorikoulussa*. Koulussa opin rohkaisevan mutta kriittisen tieteellisen keskustelun perusteet: meitä ohjeistettiin antamaan toisillemme ”ajatuksia eteenpäin vieviä, rakentavia, tarkentavia ja myönteisiä kommentteja” – ja juuri sellaisia työseminaareissa sain. Huomioista kiitän työhönsä moitteettomasti paneutunutta koulun johtoryhmää, johon kuuluivat Päivi Korvajärvi, Marianne Liljeström, Päivi Naskali, Tuija Pulkkinen ja Harriet Silius sekä sen johtajana toiminut Kirsi Saarikangas. Koordinaattoreita ja koulutovereita Annaa, Eevaa, Heidiä, Johanna, Maijaa, Marjoa, Mickania, Monaa, Outia, Paulaa, Riikkaa, Sallaa ja Sannaa kiitän kommenttien lisäksi vertaistuesta ja saunaseurasta. Mukana kulkemisesta ja keskusteluista kiitos

erityisesti Johanna Ahoselle, Kirsi Erärannalle, Kirsi Kinnariselle ja Anne Soroselle.

Tutkimusta tehdään työhuoneissa. Niitä, kuten myös loistavia työhuonetovereita, on kohdalleni osunut lukuisia. Kaisa Vehkalahden, Maarit Leskelä-Kärjen ja Heli Rantalan kanssa olen saanut jakaa paitsi huoneen myös monet elämän pienet ja suuret tapahtumat. Paavo Oinosta kiitän ystävällisestä opastuksesta ja neuvoista työni suhteen. Anna-Kaisa, Heidi, Asko, Maiju ja muut, kiitos työrauhasta ja tutkijan arjen pulmien ratkaisemisesta. Samalla kiitän myös koko kulttuurihistorian työyhteisöä, jonka kanssa yliopistomaailma on tullut jo monta kertaa parannettua kahvihuoneessa. Työtiloista haikeimmin muistelen huonettani Sirkkalan kasarmin valkoisessa talossa (ennen kuin se remontoitiin Artiumiksi), sillä siinä huoneessa oli sohva. Vaikka se oli kova ja kapea, saattoi tutkija tarpeen tullen kerätä siinä voimansa.

Sirkkalan kampukseen seminaarihuoneisiin ennen ja jälkeen niiden remonttia liittyvät myös professori Marjo Kaartisen tutkimusryhmä *Ruumis ja sukupuoli* sekä sen tematiikkaa jatkanut Maarit Leskelä-Kärjen ja Kirsi Tuohelan *Sukupuoli, kirjoittaminen ja tekstuaalisuus* -tutkimusryhmä. Sirkkalan kolkot seminaarihuoneet ovat vähemmän kodikkaita, mutta ryhmien tunnelma on silti aina ollut lämmin, pohtiva ja rohkaiseva. Kirsille, Marjolle, Maaritille ja kaikille ryhmien jäsenille vuosien varrelta olen kiitollinen hyvän hengen luomisesta, huolella annetuista kommenteista ja sukupuolihistoriaa koskeneista keskusteluista, jotka johtivat yhteisen puheenvuoron julkaisemiseen. Marjoa kiitän myös tutkimukseni käsikirjoituksen lukemisesta ja punakynällä tehdyistä tarkoista merkinnöistä.

Tutkimuksen loppusuoralla professori Kirsi Vainio-Korhosen johtama akatemiahanke *Vallan käyttäjinä ja kohteina Suomessa 1550–1980* tarjosi tilaisuuden viimeistellä työ. Upseerikerhon kirkkuisa holvikellari ja Maaherran kanslian kokoushuone kaupunginkirjastossa ovat esimerkkejä niistä monista paikoista, joissa projektin aktiivinen kirjoituspiiri kokoontui työstämään tekstejä, joista myöhemmin syntyi vallan teorioita luotaava kirja. Kiitos pohdin-

noista ja jaetusta uurastuksesta Laura Boxberg, Ulla Ijäs, Heli Paalumäki, Leila Koivunen, Anu Lahtinen, Taina Syrjämaa, Jaana Torninoja-Latola ja tietysti Kirsi.

Tutkimuksen paikkojen viime muistikuvat liittyvät kesäpaikkamme Pirttiniemen kuistiin, jossa sateisena kesänä istuin villasukat jalassa lukemassa esitarkastuslausuntoja ja työstämässä käsikirjoitusta. Asiantuntevista ja rakentavista havainnoista olen kiitollinen esitarkastajina toimineille professori Pirjo Markkolalle ja professori Jaana Vuorelle. Kiitän tekstiä terävöittäneistä kommentteista myös Nykytutkimuksen julkaisusarjan nimettömiä lukijoita. Vuosien saatossa työtäni on käsitelty myös lukuisissa konferensseissa, kesäkouluissa, tutkimuspäivillä ja tutkijakursseilla, ja aina olen saanut jotakin uutta ajateltavaa. Erityisesti kiitos professori Jeff Hearnille ystävällisistä huomioista. Miehen malli -ilmauksen syntyperän selvittämisessä sain apua Jouko Huttuselta, Merja Korhoselta, Johanna Lammi-Taskulalta, Jaana Vuorelta ja Katja Yesilovalta. Kiitos!

Tutkimuksen paikkoja ei olisi syntynyt ilman taloudellisia edellytyksiä. Työtäni ovat tukeneet akatemiahankkeiden ohella Ella ja Georg Ehrnroothin rahasto, Suomen Kulttuurirahasto, Suomen Kulttuurirahaston Varsinais-Suomen rahasto, Turun Suomalainen Yliopistoseura, Turun Yliopistosäätiö, Jenny ja Antti Wihurin rahasto sekä Oskar Öflundin säätiö. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kansanrunousarkisto on osoittanut joustavuutta *Isää etsimässä* -kokoelman käytössä. Kiitos myös Kari Lehdelle, joka viimeistelykiireitteni keskellä auttoi kääntämällä tutkimuksen tiivistelmän englanniksi.

Kun työhuoneet, seminaarisalit ja kahvilat ovat vaihtuneet, on yksi paikka kuitenkin pysynyt. Kodissani on viime vuosina ollut usein avointen ovien päivät, tai siltä ainakin on tuntunut, siinä määrin tiiviisti meillä on jaettu vanhemmuutta isovanhempien kanssa. Ruuhkavuosien keskellä kahta väitöskirjaa ei kuitenkaan ikinä olisi saatu valmiiksi ilman harmaata työvoimaa. Lämmin kiitos äiti, isä, Anneli, Kirsi, Pirkko ja Tuomas. Erkkää kiitän pyykinpesusta, tiskaamisesta, aamukahvin keittämisestä, kaupassa ja kirjastossa käy-

misestä sekä ennen kaikkea ystävydestä. Tuiskulle ja Tuuleville kiitos siitä, että he tekevät minut onnelliseksi joka päivä.

Göteborgin Nordstadenissa 28.9.2012

JOHDANTO

Isyyden aika

Kysymykset perheestä, kasvatuksesta ja hoivasta ovat modernilla ajalla kiinnittyneet tiiviisti äitiin. Äiti on ollut keskeinen niin uusien kansalaisten kasvattajana kuin lapsen psykologisen kehityksen mahdollistajana. Puhe vanhemmuudesta on pitkälti ollut puhetta äitiydestä.¹ 1900-luvun kahta viimeistä vuosikymmentä ja uuden vuosituhannen alkua Suomessa voi kuitenkin perustellusti kutsua *isyyden ajaksi*², sillä isyys tuli huomion kohteeksi yhtäaikaaisesti monella elämänalueella. Miesten vanhemmuus nousi puheenaiheeksi ensin 1960- ja 1970-lukujen tasa-arvokeskusteluissa, kun osallistuvampaa isää kaivattiin naisten tasa-arvoisten mahdollisuuksien takuumieheksi. 1980-luvulta lähtien perheasiantuntijoiden katse kääntyi äidistä isään, ja tultaessa kohti vuosituhannen loppua isät nostettiin esiin yhä useammin. Vauvalehdissä, keskustelukirjoissa, kasvatustoppaissa ja perhepolitiikassa heitä houkuteltiin osallistumaan vanhemmuuteen, viihtymään synnytyssaleissa ja neuvoloissa, nauttimaan isyydestään itsensä ja lapsensa tähden, ei niinkään sukupuolten tasa-arvon takia. Äitien tehtäväksi asiantuntijat antoivat miesten vaivihkaisen houkuttelemisen vanhemmuuden jakamiseen.³

Keskustelua isyydestä käytiin pääosin erilaisten perheasiantuntijoiden, poliittisten päättäjien tai tutkijoiden äänillä, mutta 1990-luvun mittaan myös miehet itse ryhtyivät kertomaan isyydestään julkisuudessa.⁴ Vuosituhannen vaihteen molemmin puolin nähtiinkin omakohtaisen isäkirjallisuuden buumi. Kirjailijat, lääkärit ja toimittajat pohtivat isyyskokemuksiaan. Julkaistuille puheenvuoroille leimallista oli henkilökohtaisuus, isän tuntemusten tai arjen kuvaaminen, ja vähemmässä määrin myös isän oikeudet, poliittisten vaatimusten esittäminen.⁵ Tässä tutkimuksessa näkökulma 1990-luvun isyyskeskusteluun aukeaa omakohtaisten isyysker-

tomusten kautta. Tutkimuksen keskeisen lähteistön muodostavat isyysaiheiset kirjoitukset, jotka ovat osa sosiaali- ja terveysministeriön isätoimikunnan ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kansanrunousarkiston vuonna 1999 järjestämää *Isää etsimässä* -kirjoituskilpailua. Luen kirjoituskilpailuvastauksia suhteessa aikakauden muihin isyyttä käsitelleisiin puheenvuoroihin, kuten isyyttä koskeviin tutkimuksiin, populaareihin keskustelukirjoihin, kasvatusoppaisiin ja perhepoliittisiin asiakirjoihin.

Tutkimuksen kohteena on isyyttä 1990-luvulla koskenut määrittelykamppailu. Lähestyn isyyskeskustelua historiallistamalla siinä esitettyjä puheenaiheita ja keskustelussa toistuneita itsestäänselvyyksiä. Näin selvitän, millainen isyys tai millaiset isyydet olivat tuolloin ymmärrettävän ja uskottavan puitteissa. Erittelen isyyskeskustelussa miesten vanhemmuudesta tuotettuja käsityksiä historian, sukupuolen ja vallan näkökulmista. 1990-luvun isyyskeskusteluissa on paljon samaa kuin 2010-luvun keskusteluissa. Tutkimalla nykykäsitysten juuria on mahdollista tehdä näkyväksi myös nykyisten isyyttä koskevien ymmärrysten rakentunut ja kiistanalainen luonne.

Teoreettiset lähtökohdat ja kysymyksenasettelu

Isyyden tutkiminen: mukavuusalueelta diskursiivisen vallan analyysiin

Isyyttä on varmaankin tutkittu enemmän kuin mitään muuta miehiä käsittelevää aihetta Suomessa. Miesten vanhemmuudesta alkoi muodostua oma, erityisen tutkimuksen kohde Suomessa 1980-luvun mittaan. Ensimmäisten isyystutkimusten⁶ aiheet käsitelivät psykologian näkökulmasta isän hoitoroolia sekä yksinhuoltajuutta.⁷ 1990-luvulta lähtien tutkimuksen näkökulmat ja lähestymistavat moninkertaistuivat, mikä oli yhteydessä samanaikaisesti lisääntyneeseen julkiseen keskusteluun isistä ja isyydestä. Aiheeseen kytkeytyviä kysymyksiä on tutkittu lähes kaikissa ihmis- ja yhteiskuntatieteissä mutta eritoten sosiologian, kasvatustieteen, psykologian sekä sosiaalityön ja -politiikan aloilla.⁸ Historiantutkimuksessa isyyttä ei ole tarkasteltu laajemmin.⁹

Kasvatustieteilijä Johanna Mykkäsen tekemä suomalaisen isyystutkimuksen kartoitus vuosilta 1990–2010 osoittaa, että isyyttä on parin viime vuosikymmenen aikana käsitelty hyvin erilaisista lähtökohdista ja että tutkimustulokset ovat usein olleet jopa ristiriidassa keskenään. Esimerkiksi siitä, mikä on isien asema hyvinvointivaltion instituutioissa, on tehty vastakkaisia päätelmiä: päiväkotien, koulujen ja sosiaalivirastojen on todettu kohtaavan miehet yhtäällä äitikeskeisen ajattelutavan lävitse ja isiä ohittaen, mutta toisaalla taas isyyttä tukien. Kartoituksen mukaan myös johtopäätökset isän merkityksestä pikkuvauvan kehitykselle menevät ristiin: isää on pidetty vauvan kannalta yhtäläillä toissijaisena kuin erittäin keskeisenäkin.¹⁰ Tutkimustulosten ristiriitaisuudet viittaavat siihen, että käsitykset isyydestä ovat lähtökohtaisesti erilaiset, jopa kiistelevät.

Isyystutkimuksen ristiriitaisuuksia voi avata tarkastelemalla tutkimuksen poliittisia sitoumuksia. Ruotsalainen miestutkija Ulf

Mellström tekee kiinnostavia havaintoja pohjoismaisesta isyystutkimuksesta ja sen sidonnaisuuksista. Mellströmin mukaan ruotsalaista tasa-arvopoliittikkaa on leimannut kaksoisemansipaation tavoite, jossa naisten vapautumista tasapainottaa miesten muuttuminen ja vapautuminen. Hän väittää, että pohjoismaisella tutkimuskentällä juuri isyystutkimus on ollut eniten mukana toteuttamassa tätä emansipaatio-ohjelmaa. On ajateltu, että nimenomaan isyyden kautta löytyy ratkaisu siihen, miten miehet voivat ”parantua sukupuolena”. Mellström kutsuu isyystutkimusta mukavuusalueeksi, jolla pysyttely on tarkoittanut isyyteen liittyvän miesten emansipaatioprojektin tukemista, ei sen kriittistä analysoimista tai siihen piilotettujen sukupuolittuneiden rakenteiden purkamista.¹¹

Mellströmin jäljissä voi kysyä, millaisia ohjelmia suomalainen isyystutkimus on ollut toteuttamassa.¹² Kulttuurintutkija Arto Jokinen katsoi 2000-luvun alussa, että isyystutkimus oli jakautunut kahteen virtaan, joista toinen pohti ”radikaalisti uudenlaisen” isyyden mahdollisuutta. Toinen virta taas keskittyi Jokisen sanoin ”haikailemaan patriarkaalisen isän perään”.¹³ Uuden isyyden mahdollisuuksien pohdinnalla oli selvästi yhtymäkohtia Mellströmin mainitsemaan emansipaatio-ohjelmaan ja pyrkimykseen muuttaa miehiä. Myös ”patriarkaalisen isän haikailu” sisälsi yhteiskunnallista ohjelmallisuutta, mutta sen tavoitteena ei ollut muuttaa miehiä eikä se kytkeytynyt Mellströmin esittämään tasa-arvoprojektiin. Jokisen kuvaama kiistely isyyden suunnasta oli leimallista nimenomaan 1990-luvun isyystutkimukselle ja mainitut käsitykset esitettiin usein pikemminkin populaareina ajankohtaispuheenvuoroina kuin tieteellisen tutkimuksen muodossa.

Tutkimuksellinen vastakkainasettelu tai jopa kiistely näyttää sittemmin hiljenneneen isyystutkimuksen kentällä, eikä Jokisen esille tuomien kaltaisia palavia puheita yhden tai toisenlaisen isyyden puolesta ei ole enää esitetty. Myös jako uudistusmielisiin ja konservatiivisiin näkökulmiin on 2000-luvun mittaan purkautunut siten, että jälkimmäinen näkökulma on isyystutkimuksesta lähes kadonnut, vaikka populaareissa yhteiskunnallisissa puheenvuoroissa siihen voi edelleen törmätä. Viimeaikaisessa tutkimuksessa on isyy-

den suunnasta debatoimisen sijaan käyty tutkimaan isyyden kokeumuksia. Isyystutkimuksen suomalainen uranuurtaja, kasvatustieteilijä Jouko Huttunen kiinnitti 1990-luvun puolivälissä huomiota siihen, että isyystutkimuksesta puuttuivat tarkastelut miesten omista isyyttä koskevista kertomuksista ja isyyden merkityksestä miehille. 2000-luvun alussa hän peräänkuulutti myös lisää tutkimusta isien arjesta.¹⁴ Isyystutkimuksen piirissä tämä otettiin vastaan ikään kuin tutkimusohjelmana: alettiin tarkastella esimerkiksi miesten kokeumuksia isäksi tulosta, isyyttä osana miesten elämänkaarta, suhteessa työttömyyteen tai tiettyyn ammattiin.¹⁵ Isyyden kokemusten tutkimisesta on muodostunut isyystutkimuksen voimistuva valtavirta, joka on tuonut arvokasta tietoa erityisesti miesten itse isyydelle antamista jäsenyksistä.

Kuitenkin myös isyyden kokemusten ja arjen asettaminen tutkimuksen keskiöön sisältää yhteiskunnallisia, poliittisia panostuksia. Vaikka kokemuksiin kohdistuvassa tutkimuksessa otetaan harvoin julkituodusti kantaa minkään isyysuuntauksen puolesta, näkyy siinä jo aiheenvalinnan tasolla piirteitä osallistumisesta sellaiseen emansipaatioprojektiin, jollaista Mellström hahmottelee. Isien ”kuuleminen” ja kokemusten tutkiminen, varsinkin jos ne tehdään isyyden tukemisen nimissä, kytkeytyvät helposti edistämään sellaisia yhteiskunnallisia tavoitteita, joissa miehiä kannustetaan työstämään identiteettiään isänä ja osallistumaan lastenhoitoon niin oman hyvinvointinsa kuin lastensa edun nimissä. Tämän voi nähdä myös jatkona muutosprojektille, joka sisältyi 1990-lukulaiseen ”radikaalisti uudenlaisen” isyyden hahmotteluun.

Myös Suomessa on muutamissa puheenvuoroissa kritisoitu isyyskeskusteluihin sisältyvää edistysuskoa ja peräänkuulutettu isyyden yhteiskunnallisten rakentumisehtojen tarkempaa erittelyä.¹⁶ Tutkimuksen vallankäyttöä esimerkiksi isyyden määrittelijänä ja visionäärinä on kuitenkin pohdittu harvoin. Tämä on puute, sillä esimerkiksi Jaana Vuoren ja Kirsi Erärännan sosiologiset tutkimukset vanhemmuuskäsityksiä koskevista diskursiivisista kamppailuista osoittavat, miten asiantuntijatieto, siis myös isyyttä koskeva tutkimus, muokkaa ja hallitsee vanhemmuuden ymmärtämistä

ja lopulta myös vanhempana toimimista.¹⁷ Vanhemmuus- ja isyyskäsityksiä tarkasteleva, usein perheasiantuntijoiden teksteihin kohdistuva yhteiskuntakriittinen tutkimus muodostaakin 2000-luvun isyystutkimuksen toisen virran, joka kokemusten tutkimisen rinnalla on kuitenkin jäänyt sivujuonteeksi. Kahden suuntauksen välillä on ollut melko vähän vuoropuhelua.¹⁸

Tässä tutkimuksessa isyyttä tutkitaan vallan näkökulmasta, ja tutkimus nivoo yhteen aineksia molemmista 2000-luvun isyystutkimuksen suuntauksista. Ensinnäkin kyse on diskursiivisen valtakamppailun analyysistä. Tutkittavalla ajanjaksolla, 1990-luvulla, isyyskeskustelut kiertyivät toistuvasti isyyttä koskeviksi määrittelykiistoiksi. Näiden kiistojen taustan selvittäminen on yksi tämän tutkimuksen tehtävistä. Kysyn, millaisen kamppailun kohteena isyys 1990-luvulla oli ja mistä kiisteltiin. Millaisia normaaleja, haluttavia tai käsitettäviä isyyksiä keskusteluissa tuotettiin? Tarkastelen valtaa filosofi Michel Foucault'n teoretisointien hengessä kysymyksenä siitä, miten isyys ja vanhemmuuden sukupuolijako on tuotettu. Valta tuottaa normaalina ja totuutena pidetyn ja antaa rajat käsitettävyydelle. Kyse on siis diskursseja tuottavan vallan analyysistä.¹⁹ Myös aiempi, eritoten 1990-luvulla julkaistu isyystutkimus lukeutuu tutkimuksessani osaksi isyyskeskustelua ja sitä kautta tutkimuskohdetta. Isyyttä koskeva tutkimus näyttäytyy yhtenä aktiivisena osapuolena isyyden määrittelystä käydyssä kiistassa, ja sen poliittiset panostukset tulevat lähemmän tarkastelun kohteeksi.

Toiseksi lähestyn myös isyyskokemuksen kertomista ja sen sääntöjä vallan näkökulmasta. Isyystutkimuksen 2000-lukulaisen valtavirran mukaisesti tämänkin tutkimuksen lähteistönä on kokemuskertomuksia. Tutkimuksessa en kuitenkaan tavoittele miesten isyyskokemusten selvittämistä vaan luen kertomuksista isyyden määrittely- ja puhetapoja, jotka kytkeytyvät laajempiin keskusteluyhteyksiin eivätkä muodosta niistä erillistä ”isien arkea”. Tutkimuksen lähteet ovat peräisin sosiaali- ja terveysministeriön asettaman isätoimikunnan järjestämästä kirjoituskilpailusta, jossa eritoten miehiä kutsuttiin kertomaan isyyteen liittyvistä kokemuksistaan. Kirjoituskilpailun voi nähdä miehille tarjottuna mahdollisuu-

tena tuoda julkiseen keskusteluun omia ajatuksiaan, mutta sen voi ymmärtää myös pyrkimyksenä muokata ja ohjata isyyden kokemista kutsumalla miehiä tutkiskelemaan tapaansa olla isänä.

Liitän kirjoituskilpailun hallintavallaksi kutsuttuun vallan tekniikkaan.²⁰ Siinä on kyse niistä keinoista, joilla ihmisiä voidaan modernissa yhteiskunnassa ilman pakottamista ja kieltoja opastaa valitsemaan, haluamaan ja toimimaan oikein.²¹ Sosiologi Jani Kaisto on kiinnittänyt huomiota siihen, että kun hallintavallan tutkimusperinteessä on tutkittu sitä, miten valta muotoilee subjekteja, aineistona on tyypillisesti ollut esimerkiksi viranomaisten, hallinnon tai tutkimuksen tuottamia dokumentteja. Näin on yleensä ollut esimerkiksi edellä yhteiskuntakriittiseksi isyystutkimukseksi kutsumassani suuntauksessa. Sen sijaan subjektien selontekoja omasta vallankäytön alaisuudestaan on tutkittu harvoin.²² Ajattelen, että isyyskokemuksista kirjoittaminen on nimenomaan selon tekemistä omasta vallankäytön alaisuudesta. Se on oman itsen rakentamista suhteessa isyyttä määritteleviin säännöstöihin.²³ Selvitän kilpailuvastausten avulla, millaisia nuo säännöt olivat omakohtaisissa isyyskertomuksissa ja mikä niiden suhde oli muihin 1990-luvun isyyskeskusteluissa esitettyihin puheenvuoroihin.

Isyyden ja maskuliinisuuden käsitteet määritelmien kehinä

Edellä viittasin isyyskäsitteiden ristiriitaiseen luonteeseen. Mistä siten puhutaan, kun puhutaan isyydestä? Jouko Huttunen on tarjonnut käytännöllisen käsitteellistyksen, jossa isyys jakautuu biologiseen, sosiaaliseen, juridiseen ja psykologiseen isyyteen. Heteroisän ja -äidin ydinperheessä voisivat kaikki isyyden eri puolet yhdistyä samassa miehessä, mutta esimerkiksi sijaisperheessä isä on lapsilleen isä sosiaalisesti ja psykologisesti.²⁴ Jako kuvaa osuvasti sitä, miten moniselitteistä isyydestä ja isästä puhuminen saattaa olla.

Myös käsite isä on moniselitteinen. Sillä voidaan tarkoittaa kaikenlaista siittäjästä huoltajaan, ylipäätään sellaista henkilöä, jolla on jonkinlainen suhde lapseen. Tässä tutkimuksessa termillä isä vii-

tataan tutkittavana olevien isyysaiheisten kertomusten päähenkilöihin ja ajoittain myös kertomusten miespuolisiin kirjoittajiin. Isiä ovat tutkimukseni puitteissa siis ne, jotka ovat halunneet kirjoittaa elämästään isänä.²⁵ Sosiologi Juha Jämsä pitää hankalana sitä, että sana ”isä” on tunteellisesti latautunut. Hän kiertää tätä ongelmallisuutta käyttämällä käsitettä miesvanhempi. Jämsä haluaa kiinnittää tällä huomiota myös siihen, että isän ja äidin käsitteet sisältävät lähtökohtaisesti oletuksen toisistaan.²⁶ Linaan Jämsän tutkimuksesta miesvanhemman käsitteen mutta muodossa *miesvanhemmuus*.²⁷ En halua korvata sillä termiä isyys, vaan kuvaan sillä sitä, millaisena isyys 1990-luvun keskusteluissa usein muotoutui: isän miespuolisuutta alleviivaavana ja naisvanhemmuutta ulossulkevana siitä huolimatta, että samaan aikaan isiä myös houkuteltiin mukaan lastenhoitoon eli toimeen, joka tavanmukaisesti on liitetty naisiin.

Tässä tutkimuksessa lähestyn isyyttä kulttuuristen puhetapojen yhteenkietoutumana, jonka muotoutumisen tarkastelu lähdeaineistossa on keskeinen tutkimustehtäväni. En siis lähde liikkeelle valmiiksi määritellystä isyyden käsitteestä. Esimerkiksi kirjoituskilpailu *Isää etsimässä* kutsui esiin tietynlaista puhetta isyydestä. Kutsun muotoilussa painottuivat muun muassa isien kokemusten ja näkemysten kuuleminen, niiden nostaminen esille sekä isyyden lähestyminen mieskeskeisestä näkökulmasta.²⁸ Kirjoituskilpailuvastauksissa kutsu tulkittiin erilaisin tavoin, joista jokainen kuitenkin lainasi ja kierrätti kulttuurissa jaettuja tapoja ymmärtää isyys ja puhua siitä. Tällaisia tapoja olivat esimerkiksi isyyden tarkastelu asetelmalla vastakkain perinteistä ja nykyaikaista, jatkuva sukupuolitetun vanhemmuuden määrittely tai isien puhumattomuuden pohdinta. Näkemyksessäni liityn Deborah Luptonin ja Lesley Barclayn dynaamiseen käsitykseen isyydestä ajassa muuttavana, kilpailevien diskurssien ja halujen paikkana, jota ei voi palauttaa yhdeksi identiteetiksi.²⁹ Kyse on siis siitä, miten isyyttä – tai mahdollisesti eri isyyksiä – määritellään tutkimissani teksteissä ja millaisia kamppailuja määrittelyistä 1990-luvulla käytiin.

Keskeinen kiistan kohden 1990-luvulla oli vanhemmuuden rajanveto sukupuolen näkökulmasta. Jaana Vuoren tutkimus perhe-

asiantuntijoiden teksteistä osoittaa, että kysymys isän sukupuolesta oli myös niissä olennainen. Katsoivatpa asiantuntijat isyyttä tasa-arvoisen vanhemmuuden, isän hoivakykyjen tai isän maskuliinisuuden näkökulmista, oli kyse erilaisista isän miespuolisuuden tulkinnoista ja siitä, millainen isä oli miehenä.³⁰ Niin ikään asiantuntijatekstejä tutkinut Kirsi Eräranta toteaa, että kysymys naisen ja miehen välisestä sukupuolierosta toimi viime kädessä koko 2000-luvun vaihteen isyyskeskustelun moottorina.³¹ Tässä tutkimuksessa isyyttä tarkastellaan nimenomaan sukupuolen näkökulmasta ja tutkitaan sitä, miten käsitykset sukupuolesta ja sukupuolten välisistä suhteista kietoutuvat käsityksiin isyydestä. Tarkastelu tapahtuu omakohtaisten kirjoituskilpailuvastausten kautta, mikä tuo uuden näkökulman aiempiin, asiantuntijakirjoituksiin kohdistuneisiin tutkimuksiin.

Sukupuoleen ja miehenä olemisen problematiikkaan kiinnitettiin Suomessa huomiota jo 1980-luvulla muutamissa isyyttä käsitelleissä teoksissa, joissa nojaututtiin sukupuoliroolin käsitteen. Ne olivat kuitenkin luonteeltaan laajalle yleisölle suunnattuja keskustelukirjoja, eivät varsinaisia tutkimuksia.³² 1990-luvun alkupuoliskolla isyys nousi esille osana miesten elämäntavan tutkimusta. Isyys nähtiin yhtenä keskeisenä miesten muuttumisen alueena, mutta erityistä sukupuoliteoreettista lähtökohtaa tutkimuksissa ei ollut.³³ Ensimmäisiä suomalaisia käsitteellistyksiä sukupuolen ja isyyden suhteesta oli Jouko Huttusen *hegemonisen isyyden malli*, jonka hän asettaa rinnakkaiseksi miestutkimuksessa keskeisen aseman 1990-luvulla saaneen *hegemonisen maskuliinisuuden* kanssa.³⁴ Tim Carriganin, Raewyn Connellin ja John Leen kehittämä käsite hegemoninen maskuliinisuus viittaa tiettyyn johtavaan maskuliinisuuden ideaaliin, joka asettuu hierarkkisesti muita maskuliinisuuden (ja feminiinisuuden) muotoja ylemmäs. Ihanne on tavoiteltu ja pakottava, joten kaikkien miesten on otettava siihen jokin kanta. Samalla se on kuitenkin mahdoton saavuttaa.³⁵

Huttusen käsite *hegemoninen isyys* on tätä mukaillen vallassa oleva isyyden malli, jonka useimmat miehet ottavat omakseen itsestäänselvyytensä. Suomalaisena hegemonisen isyyden malli-

na Huttunen pitää ”perinteistä isyyttä”, joka ei salli miehelle isänä hoivaavuutta vaan korostaa etäisyyttä, auktoriteettia ja elättäjän roolia.³⁶ Huttusen käsitteellistys on merkittävä ensimmäisenä keskustelunavauksena isyyden ja sukupuolen suhteista. Perinteinen isyys ei kuitenkaan rinnastu hegemonisen maskuliinisuuden käsitteeseen siinä mielessä, että sen voisi mieltää vaikeasti saavutettavana ihanteena, jota kohti miehet turhaan ponnistelisivat. 1990-luvulla, jolloin Huttunen kehitti mallinsa, isyysihanteessa painotuivat pikemminkin läheisyys ja osallistuminen kuin ”perinteisen” isän ominaisuudet.

Vaikka isyyttä on tutkittu enemmän kuin muita miehiin liittyviä aiheita, ei isyystutkimuksen valtavirrassa ole laaja-alaisesti paneuduttu sukupuoleen liittyviin kysymyksiin. Kysymykseen maskuliinisuudesta ja isän sukupuolesta kyllä viitataan, ja Huttusen mallinnuksesta on tullut suosittu. Sukupuoli ei kuitenkaan ole nousut problematisoinnin kohteeksi.³⁷ Kun isyyttä sitten on tarkasteltu sukupuolen näkökulmasta, se on usein tehty maskuliinisuuden käsitteen avulla.³⁸ Esimerkiksi sosiologi Jani Kolehmainen kysyy, muuttuvatko kovat maskuliiniset arvot pehmeämmiksi, mikäli isät muuttuvat osallistuvammiksi, kuten usein on oletettu. Kahden *Isää etsimässä* -kirjoituskilpailun vastauksen analyysin perusteella hän vastaa, ettei maskuliinisuuksien ja isyyden muuttumisen välille voi vetää suoraa yhteyttä: on mahdollista, että maskuliinisuus ”pehmenee”, mutta yhtä hyvin osallistuminen voi lujittaa maskuliiniseksi määrittyviä toimintatapoja isyydessä.³⁹ Analyysin isyyden ja sukupuolen suhteen rakentumisesta teksteissä on kiinnostava, mutta maskuliinisuus-termin sisältö ja sen ero sukupuoli-käsitteeseen kaipaava täsmennystä. Onko maskuliinisuus kuvaus miesten sukupuoli-suudesta, jolloin eri maskuliinisuudet olisivat eri tapoja olla mies-sukupuolena? Vai onko maskuliinisuus jonkinlainen persoonallisuuspiirteiden kategoria⁴⁰, jolla on kova ja pehmeä ääripäänsä?

Maskuliinisuus-käsitteeseen liittyy monia ongelmia, jotka ovat nähtävissä myös isyystutkimuksen sovelluksissa. Maskuliinisuus on varsin usein nähty jonakin sellaisena, joka miehillä ”on” ja jota pitää sopeuttaa isyyteen, mikäli miehet valitsevat aktiivisen ja osal-

listuvan isyysmallin.⁴¹ Käsitettä on käytetty hämärästi, ilman selvää määritelmää ja arkikäsitteiksi nojautuen. Sosiologit David Collinson ja Jeff Hearn kysyivät 1990-luvun puolivälissä, tarkoitetaanko maskuliinisuudella identiteettiä, kokemusta, käytäntöjä, ulkoasua vai kenties diskurssia? Viittaako maskuliinisuus vain miehiin? Jos pyritään analysoimaan erilaisia maskuliinisuuksia, mikä on erityisen maskuliinista tietyissä maskuliinisuuksissa?⁴² Kriitikojen mukaan maskuliinisuuden analysoimisella saadaan selville ainoastaan se, mikä jo tiedetään, sillä maskuliinisuuden määritelmät muodostuvat yleensä vain maskuliinisina pidettyjen ominaisuuksien kuvauksesta. Näiden ominaisuuksien katsotaan erottavan sen feminiinisydestä; maskuliinisuus ja feminiinisyys rakentuvat toistensa vastakohtina.⁴³ Myös kysymys maskuliinisuus-käsitteen historiallisuudesta ohitetaan usein. Vaikka maskuliinisuus sinällään ymmärrettäisiin historiallisesti muuttavana – eikä biologisesti annettuna, kuten varsinkin arkipäiväisissä puheissa helposti käy – ei keskustelua käsitteen omasta historiasta yleensä käydä.⁴⁴

Maskuliinisuus-käsite näyttää helposti tuottavan kehäpäätelmiä ja se itsessään tulisi asettaa lähemmän tarkastelun kohteeksi. Tämän vuoksi en tutki kilpailukirjoituksia tai 1990-luvun isyyskeskusteluja maskuliinisuuden rakentumisen näkökulmasta. Sukupuolen ja vanhemmuuden sukupuolittumisen käsittelyssä ammennan jälkistrukturalististen feministiteoreetikoiden, ennen kaikkea Judith Butlerin, ajattelusta. Käsitteet maskuliinisuus tai usein sen synonyyminä esiintyvät miehekkyyys tai miehuus ovat tutkimukseni esillä vain siinä määrin kuin näitä termejä käytetään tutkimuksen aineistossa, kilpailukirjoituksissa tai muissa 1990-luvun isyys-teksteissä.⁴⁵ Pidän tarpeellisena kehitellä sellaista sukupuolinäkökulmaa miesten ja isyyksien tutkimiseen, joka pyrkii ulos maskuliinisuusanalyysien kehäpäätelmistä.

Performatiivisuus: isyys tekemisenä ja toistamisena

Isyyden ja sukupuolen kytkös näyttää itsestään selvältä: isä on mies. Arkipäiväisesti isyys mielletään miehille varattuna toimintana ja olemisen muotona. Sukupuoli liitetään isyyteen lisääntymisen, biologian, muodossa. Isyys voidaan ymmärtää myös miehen maskuliinisuuden toteutumana (todelliseksi mieheksi tullaan jatkamalla sukua), ja isän miespuolisuus kytketään usein siihen, miten (poika)lapsia kasvatetaan onnistuneesti sukupuoleen. Samalla kuitenkin isyydestä saatetaan puhua täysin sukupuolineutraalisti vanhemmuutena. Kun vanhemmuuden sukupuolittuminen isyydeksi ja äitiydeksi otetaan tutkimuksen kohteeksi, ei tällaisissa ”itsestäänselvyyksissä” enää olekaan mitään selvää. Ajatus siitä, että isä on mies, ei vielä johda kovin pitkälle.

Sukupuolta on pitkään käsitteellistetty teoriolla, jossa sukupuoli jaetaan biologiseen ja sosiaaliseen sukupuoleen. Tässä jaossa biologia toimii ”todellisena” materiaalisena perustana, jonka päällä sosiaalinen sukupuoli rakentuu ikään kuin roolina tai identiteettinä, johon kasvetaan.⁴⁶ Yhä arkipäiväistyneempi puhe sosiaalisesta ja biologisesta isyydestä toistaa tätä ajattelua. Vaikka tällaisen puheen tarkoituksena on moninaistaa käsityksiä isyydestä, se samalla aina uudelleen palauttaa isyyden kysymykseksi biologisesta, ”aidosta” sukulaisuudesta, jolloin sosiaalinen isyys näyttäytyy toissijaisena vanhemmuutena.⁴⁷ Ajatukset isyydestä biologiseen ja sosiaaliseen jakautuneena, kuten myös vastaava ymmärrys sukupuolesta, olivat 1990-luvun isyyskeskusteluissa useasti toistettuja käsityksiä. Jos tarkoituksena on purkaa keskusteluja sukupuolen näkökulmasta, nämä käsitteet on otettava analyysin kohteeksi sen sijaan, että ne olisivat analyysin välineitä. Myös yhdysvaltalainen sukupuolihistorioitsija Jeanne Boydston kehottaa lähestymään sukupuolta avoimena kysymyksenä, jossa huomio kiinnitetään siihen, miten ja millaisena sukupuoli kussakin paikassa ja kunakin ajankohtana rakentuu. Sukupuolta ei pidä ottaa valmiina analyysikategoriana.⁴⁸ Sama koskee isyyden käsitettä: jakoa biologiseen ja sosiaaliseen isyyteen on tarkasteltava historiallisena konstruktiona.

Otan työkalukseni filosofi Judith Butlerin muotoileman performatiivisen käsityksen sukupuolesta. Siinä sukupuolta ei kiinnitetä mihinkään alkuperään, esimerkiksi biologiseen ruumiiseen, vaan Butler esittää, että myös tietomme biologisesta ruumiistamme on olemassa vain osana kulttuuriamme. Performatiivinen sukupuoli on tekoja: jatkuvaa, toistuvaa ruumiillista ja kielellistä tekemistä ja esittämistä. Sukupuolella ei ole alkuperää tai subjektin sisimmästä kumpuavaa ydinsukupuolta, vaan se muodostuu aina diskurssissa.⁴⁹

Miten sukupuoli sitten tehdään? Butler vertaa sukupuolta mihin tahansa rituaaliseen sosiaaliseen näytelmään ja toteaa sukupuolen olevan toistettavissa oleva esitys, joka kertoo sosiaalisesti vakiinnutettuja ja kulttuurisesti ymmärrettäviä merkityksiä. Sukupuoli on toistoteko. Tietyt säännöt ja ”sääntömääräytyneet diskurssit” säätelevät ymmärrettävissä olevaa identiteettiä.⁵⁰ Nämä säännöt, diskurssit tai *kulttuuriset puhetaivat*, kuten niitä tässä työssä kutsun, tulevat osaksi ihmistä, hänen tapaansa hahmottaa maailmaa ja toimia siinä. Ne muokkaavat sitä, miten hän muistaa ja kertoo elämäntarinaansa tai vaikkapa kuvaa isyyttä. Yksilön kokemukset saavat aina merkityksensä ja tulevat ymmärrettäviksi kielessä ja diskursseissa.⁵¹

Tätä ajattelutapaa soveltaen isyydelle ei tarvitse etsiä perustaa esimerkiksi biologiasta tai sosiaalisesta. Tarkasteltavaksi tulee se, miten isyys rakentuu tutkittavissa teksteissä itsestään selvästi olemassa olevalta näyttäväksi ja miten vanhemmuuteen liittyvä sukupuoliero saadaan aikaiseksi. Isyys ei ole olemista tai yksilön kiinteä identiteetti, vaan isyyttä tehdään toimimalla isänä erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa aivan kuten sukupuolta. Esimerkiksi kirjoituskilpailuvastauksissa tämä toiminta on kirjoittamista. Kirjoittava isä ei kuitenkaan kirjoita paperille suoraa kuvausta siitä, millainen isä hän on, vaan isyys muotoutuu kirjoittamisen prosessissa. Butlerilaista ajattelua mukaillen isyyden voi ymmärrettävästi suorittaa, koska on olemassa kulttuurisesti vakiintunut isyyttä koskevien puhetaipojen mallisto, joka on matkittavissa ja toistettavissa.⁵² Näiden

puhetapojen tunnistaminen ja konteksteihinsa asettaminen on tutkimukseni keskeisimpiä tehtäviä.

Nykyisten, siis myös 1990-lukua koskevien, länsimaisten sukupuolta muotoilevien puhetapojen historiallisena erityispiirteenä pidetään ajatusta kaksinapaisesta sukupuolierosta, naisesta ja miehestä toisiaan täydentävinä vastakohtina. Sukupuoliero jakaa ihmiset kahteen vastakkaiseen luokkaan, joita määrittelevät tietyt anatomiset piirteet ja seksuaalinen halu eri luokkiin kuuluvien välillä.⁵³ Ero on hierarkkinen: miehiin liitetyt piirteet ja ominaisuudet ymmärretään yleensä arvokkaammiksi kuin naisiin liitetyt.⁵⁴ Feministisen tutkimuksen yksi keskeinen tehtävä on ollut purkaa tätä hierarkiaa ja tehdä näkyväksi sen diskursiivista luonnetta. Jaana Vuori huomauttaa, että kyse on nimenomaan pyrkimyksestä päästä vastakkainasettelujen taakse. Vastakohta-ajattelu hallitsee modernia länsimaista ajattelua niin voimakkaasti, että vastakohtaisuuksien ylittäminen on pikemminkin feministisen tutkimuksen utooppinen tavoite kuin hyppy, jonka voisi helposti suorittaa.⁵⁵

Sukupuolieron puhetapa on tuttu myös isyydestä ja äitiydestä puhuttaessa. Pohjimmainen ero vanhemmuudessa näyttää palautuvan biologiaan eli siihen, että naiset synnyttävät ja imettävät lapset. Butleria seuraten kysymys ei kuitenkaan ole tämän eron perustavanlaatuisesta luonnollisuudesta vaan siitä, millaisia tulkintoja erolle annetaan ja mihin käytäntöihin eron vaikutusten ymmärretään ulottuvan. Puhe vanhemmuuden sukupuolierosta noudattelee sukupuolieron laajempaa puhetapaa. Jaana Vuori on nimennyt *äidinhoivan diskurssiksi* sellaisen vanhemmuutta sukupuolittavan puhetavan, joka painottaa äidin ominaislaatua lapsen ensisijaisena hoivaajana sekä naisten ja miesten perustavaa eroa ja vastakohtaisuutta vanhempina.⁵⁶ Kun 1990-luvun isyyskeskusteluja tarkastelee sukupuolieron tuottamisen näkökulmasta, ilmenee, että myös niissä korostettiin isän ja äidin erilaisuutta. Isyyttä käsittelevissä puheenvuoroissa se ei kuitenkaan ollut puhetta äitiydestä vaan isyyden erityislaatuisuudesta juuri miesvanhemmuutena. Sen tähden kutsun tällaista diskurssia, silloin kun sen nimeäminen on tarkoituksenmukaista, *sukupuolierityisen vanhemmuuden puhetavaksi*.

Sukupuolentutkija Leena-Maija Rossi haastaa sukupuolivastakohtaparien logiikan huomauttamalla, että vastakkainasettelut eivät ole historiallisesti toimineet niin suoraviivaisesti kuin esitetään. Hän ehdottaa paitsi vastakkainasettelujen rakentuneisuuden ja eiluonnollisuuden paljastamista myös niiden tuottaman sukupuolikuilun ylitsepääsemättömyyden kyseenalaistamista.⁵⁷ Tähän tutkimukseen sovellettuna kyse on haasteesta analysoida myös puhetta äitiyden ja isyyden samankaltaisuudesta tai sen mahdollisuudesta ja sitä kautta nyrjäyttää sijoiltaan sukupuolieron puhetapaa. 1990-luvun isyyskeskustelut tarjoavat tähän oivallisen mahdollisuuden, sillä vanhemmuuden kontekstissa on puhuttu paljon miesten ja naisten vanhemmuuden samanlaisuuden mahdollisuudesta, varmaankin enemmän kuin naisten ja miesten samankaltaisuudesta yleensä on keskusteltu. Vuori kutsuu tällaista puhetapaa *jaetun vanhemmuuden diskurssiksi*.⁵⁸ Esimerkiksi edellä käsitellyt, isyystutkimuksessa esitetyt pohdinnat uudesta, hoivaavasta isyydestä, joka muistuttaa äitiyttä, voi sijoittaa tähän yhteyteen. Isyyskeskusteluissa käytäjä määrittelykamppailuja ei kuitenkaan pidä nähdä vain sukupuolierityisen ja jaetun vanhemmuuden puhetapojen välisenä kiistana, vaan molempia on syytä tarkastella asteittaisina ilmiöinä: sukupuolierityinen miesvanhemmuus saattaa tulla esille esimerkiksi jaettuun vanhemmuuteen kannustavien diskurssien sisällä tai puhe vanhemmuuden samankaltaisuudesta voi olla myös keino piilottaa isien ja äitien välistä sukupuolieroa.⁵⁹

Sukupuolen analysoimiseksi ei silti riitä vain sukupuolieron puhettavan tai sen ylittävien samankaltaisuuksien avaaminen, sillä tällöin naisten ja miesten kategorioiden sisäiset erot jäävät helposti purkamatta. Feministisessä tutkimuksessa on kiinnitetty runsaasti huomiota universaalien naissubjektin olettamuksen problematisointiin ja naisten välisten erojen teoretisointiin.⁶⁰ On tavallista, että niin isyystutkimuksessa kuin muussa isyyttä koskevassa keskustelussa puhutaan isästä yksikkömuodossa. ilmaus on hyvin yleistävä ja peittää tehokkaasti isien välisiä eroja.⁶¹ Sukupuolentutkija Rosi Braidotti hahmottaa sukupuolieron paitsi naisten ja miesten välisenä eroina myös naisten keskinäisinä ja sisäisinä eroina.⁶² Kilpailu-

kirjoitusten analyysiin sovellettuna tämä ei tarkoita niinkään isien tai kirjoittajien eroavaisuuksien vertailua vaan sen kysymistä, tuotetaanko teksteissä erilaisia isyyksiä ja millaisten risteävien erojen varaan isyyksien erot rakentuvat.⁶³ Sukupuolen lisäksi eron tekemisen kategorioina kirjoituksissa voivat olla esimerkiksi sukupolvi, ikä, menneisyys, nykyaika, sosiaalinen asema tai asuinpaikka.

Kulttuurinen puhetapa ja toisin toistaminen

Olen määritellyt työni kulttuuristen puhetapojen analysoimiseksi omakohtaisissa isyyksertomuksissa ja 1990-luvun isyykeskusteluissa laajemminkin. Puhetavalla en tarkoita vain suullisesti puhuttua vaan myös kirjoitettua kieltä, ja käsite toimii työssäni synonyyminä diskurssille.⁶⁴ Diskurssien tutkiminen merkitsee yksinkertaisimmillaan kielenkäytön erittelemistä toimintana, joka muotoutuu sosiaalisissa käytännöissä ja rakentaa todellisuutta.⁶⁵ Ajatus sisältää kannanoton todellisuuden luonteesta sekä kielen ja todellisuuden välisestä suhteesta. Isyydestä kertominen on toimintaa, jossa todellisuus rakentuu. Eletty elämä ja kertomus eivät ole erillisiä ilmiöitä, sillä omaelämäkerralliset kertomukset luovat käsityksiä todellisuudesta, eivät heijasta sitä. Toisin sanoen kieli edeltää kertomusta eikä kertomuksista voi suoraan tulkita isien elämää. Samalla elämäkertomus kuitenkin aina viittaa myös jonkun ihmisen todeksi kokemaan elämään.⁶⁶ Tekoina ja performatiiveina ymmärretyt elämäntarinat voidaankin hyväksyä sinällään tosina.⁶⁷

Puhetavan kulttuurisuudella tarkoitan, että puheenparret eivät ole vain yksittäisiä lausumia vaan ne muodostavat kokonaisen kulttuurisen puhetapojen varannon tai diskursiivisen säännösten, josta yksittäiset kielenkäyttäjät ammentavat, lainaten ja toistaen puhetapoja.⁶⁸ Säännöstö ei viittaa vain puheessa tai tekstissä tuotettuihin tarinoin tai sisältöihin vaan tiettyssä ajassa ja paikassa mahdollisiin ja ymmärrettäviin merkityksellistämisen tapoihin.⁶⁹ Ymmärryksen ulkopuolelle jäävä ei ole ajateltavissa eikä vaikuta uskottavalta.⁷⁰ Kulttuurihistoriallinen lähestymistapa on painottanut

sen tarkastelemista, mihin aikalaiskäsitys on jossakin tietyssä kontekstissa sijoittanut mahdollisen ja mahdottoman rajan.⁷¹ 1990-luvun aikalaisille jotkin tavat olla ja toimia isänä olivat mahdollisia ja ajateltavissa tai kuviteltavissa, mutta toiset rajautuivat mahdollisen ulkopuolelle.

Kulttuurihistoriallisessa, aikaperspektiivistä ilmiöitä tarkastelevassa tutkimuksessa on tietysti olennaista kysyä, miten muutos tapahtuu, jos todellisuus rakentuu kulttuuristen puhetapojen toistamisena. Kulttuurihistorioitsija Hannu Salmi pohtii yksilön vapautta hänen toimintaansa mahdollistavan, rajaavan tai ehdollistavan kulttuurisen rakenteen, kuten puhetavan, puitteissa ja toteaa, että kulttuurin täytyy sisältää myös se vuorovaikutus, joka mahdollistaa neuvottelut ja yksilön omat rajanvedot.⁷² Judith Butlerin mukaan puhetapoja – esimerkiksi niitä, jotka muotoilevat isyyttä tai sukupuoliä – on pakko toistaa, mutta diskurssit eivät kuitenkaan määrää niiden alaisena syntyvää subjektia täysin. Muutoksen mahdollisuus sisältyy toistamisessa tapahtuvaan muunteluun.⁷³ Toistamisen voi ymmärtää eräänlaisena diskursiivisen säännöstön siteeraamisena. Tämän monimutkaisen säännöstön sisällä on mahdollista tietoisesti tai tiedostamatta siteerata väärin, toistaa toisin.⁷⁴ Kulttuuriset puhetavat ovat siis historiallisia, ne kiinnittyvät aikaan ja paikkaan, ja ajassa tapahtuvien toistojen myötä ne muuttuvat.

Heteroseksuaalisen vanhemmuuden diskursseja ja niiden subversiivisia, kumouksellisia ja sukupuolijakoa horjuttavia mahdollisuuksia sveitsiläisessä yhteydessä tarkastellut Julia C. Nentwich on pohtinut muutoksen ja uusintamisen dilemmaa Butlerin teoretoisointien valossa. Hän kiinnittää huomiota siihen Butlerin esille tuomaan ajatukseen, että mikä tahansa toisintoisto ei välttämättä ole sukupuolijakoa häiritsevä, hämmentävä tai kumouksellinen, vaan kontekstista riippuen joistakin toistoista muodostuu kulttuurisen hegemonian välineitä. Heteroseksuaaliseen vanhemmuuteen liittyen Nentwich kysyy, millaiset identiteetit tai subjektipositiot asettaisivat sukupuolitetun vanhemmuuden kyseenalaiseksi. Voisiko esimerkiksi isällisen äidin tai äitimäisen isän esitys olla tällainen?⁷⁵ Kysymys on aiheellista esittää myös suhteessa 1990-luvun isyys-

keskusteluihin, jotka olivat tulvillaan puhetta isyyden muutoksesta. Muotoutuiko keskustelussa sellaisia isyyskäsityksiä, että ne olisivat ravistelleet sukupuolijakoa vai toimiko toisto jakoa vahvistavasti?

Butler kirjoittaa, ettei diskurssien ulkopuolella olevaa toimijuuden mahdollisuutta ole. Hänen mukaansa ”tehtävänä ei olekaan ratkaista, pitäisikö sukupuolta toistaa vai ei, vaan itse asiassa toistaa ja miettiä, kuinka sitä pitäisi toistaa”.⁷⁶ Tutkimukseni pyrkii siten tekemään näkyväksi isyyteen liittyviä diskursiivisia säännöstöjä. Se tuo esiin kohtia, joissa niitä kenties toistettiin tavalla, joka horjutti sukupuolten järjestystä, sekä niitä kohtia, joissa toistot asettuivat tuottamaan tiettyä järjestystä uudelleen. Sitä kautta avautuu ehkä myös laajempia toistin toistamisen mahdollisuuksia: tilaisuuksia käsitellä ja kokea isyys toisin.

1990-luku isyyskeskustelun kontekstina

Tässä tutkimuksessa analysoimani isyyskeskustelun puheenvuorot esitettiin 1990-luvulla. Aikakausi mielletään murroskaudeksi, josta löytyvät juuret myös monelle 2010-luvun ilmiölle. Vuosikymmen muistetaan esimerkiksi Neuvostoliiton romahduksesta ja niin kutsutun itäblokin hajoamisesta, Suomea vuosikymmenen alussa koetelleesta talouslamasta, jäsenyydestä Euroopan unionissa, Nokia-ilmiöstä tai vuosikymmenen lopun teknologiabuumista. 1990-luvun tapahtumien on nähty merkinneen muun muassa uutta poliittista avautumista, hyvinvointiyhteiskunnan murrosta, kansainvälistymistä ja alkua uudelle globalisaatiolle.

Tämän tutkimuksen lähdeaineistoissa nämä suuret murrokset ja 1990-luvun tapahtumahistoria eivät näy ilmeisinä. Esimerkiksi *Isää etsimässä* -kilpailun osallistuneiden kertomuksissa vanhemmuus paikannettiin useimmiten henkilökohtaisen elämänhistorian ja perhe-elämän piiriin eivätkä edellä mainitun kaltaiset yhteiskunnalliset kysymykset nousseet merkittäviksi. Viitteitä vaikkapa 1990-luvun lamaan näkyy jonkin verran lähinnä isyyskuvausten kehystyksissä, esimerkiksi siinä, miten joku koti-isä kertoo työttömyyden

vaikuttaneen päätökseensä olla kotona lasten kanssa tai jonkun yrityksen on tehnyt konkurssin.⁷⁷ Se ei ollut näkökulma, joka isyyden yhteydessä olisi muodostunut puheenaiheeksi.

1900-luku ja sen keskustelut asettuvat osaksi perheitä koskevia pidemmän linjan kehityskulkuja. Tilastotiedot kertovat perherakenteissa tapahtuneista muutoksista: 1950-luvulta lähtien perheisiin kuuluvan väestön määrä oli vähentynyt ja perheiden koko pienentynyt.⁷⁸ Myös avioituminen menetti suosiotaan 1960-luvun jälkipuoliskolta lähtien. Samalla avioituminen ja lastensaanti myöhentyivät, mutta avoliitot ja lasten saaminen avoliitossa yleistyivät.⁷⁹ Avioerojen määrä oli alkanut kasvaa 1970-luvun alkupuolella ja eroaminen yleistyi entisestään vuoden 1988 avioliittolain säätämisen jälkeen, sillä laki helpotti eroamista. Myös yksinhuoltajaäitien perheiden määrä kääntyi kasvuun 1990-luvulla.⁸⁰ Tilastojen valossa 1990-luvun perherakenteet voi siis nähdä pitkäkestoisen muutoksen jatkumossa. Yksittäisistä perheistä ja näiden moninaisista tilanteista tilastotiedot eivät kuitenkaan kerro paljontaan.

Vaikka kirjoituskilpailuvastauksissa isyyttä ei tarkastella 1990-luvun murrosten näkökulmasta, näyttäisi eritoten lama vaikuttaneen perheisiin, esimerkiksi naisten ja miesten väliseen työnjakoon. Naisten ansiotyömahdollisuudet olivat parantuneet, kun kuntien tuli vuodesta 1973 lähtien järjestää lasten päivähoitopalvelut. Ennen lamaa 1980-luvulla kahden elättäjän perhemalli olikin tavallisin: 70 prosentissa alle kouluikäisten lasten perheistä ja 90 prosentissa tätä vanhempien lasten perheistä molemmat vanhemmat kävivät ansiotyössä. Lamavuosina osuudet laskivat 50 prosenttiin ja 80 prosenttiin. Tähän vaikutti työttömyyden ohella se, että pikkulasten äidit jättäytyivät työvoiman ulkopuolelle.⁸¹ 1990-luvun alussa astui voimaan laki, joka mahdollisti alle kolmivuotiaiden lasten hoitamisen kotona kotihoidon tuen turvin. Lamavuosina kotihoidon tuen käyttö yleistyi selvästi.⁸²

Kotihoidontuki antoi pienten lasten vanhemmille aikaisempaa paremman mahdollisuuden hoitaa lapset kotona. Tuki oli korvaus siitä, että lapsella ei ollut kunnallista päivähoitopaikkaa, eikä se määritellyt kuka lasta kotona hoitaisi. Lasten kotihoidosta huoleh-

tivat 1990-luvulla kuitenkin pääsääntöisesti äidit. Isät olivat saaneet oikeuden kahden viikon mittaiseen isyyslomaan vuonna 1978, mutta vapaan pitäminen edellytti äidin suostumusta ja lyhensi vanhempainvapaata 1990-luvun alkuun asti. Tuolloin isien vapaa piteni kahdesta viikosta kolmeen. Kolmas viikko oli isien oma vapaa, joka ei leikannut vanhempainvapaata eikä vaatinut äidin lupaa. Vuonna 1993 isien päätävävallassa oleva isyysvapaa piteni kaikkiaan 18 arkipäivään.⁸³ Isien oma vapaa oli suosittu ja sen käyttö kasvoi läpi 1990-luvun.⁸⁴ Sen sijaan vanhempien kesken jaettavissa olleita vanhempainvapaapäiviä isät käyttivät niukasti, vain muutamia prosentteja kaikista päivistä.⁸⁵ Sen lisäksi, että naiset käyttivät suurimman osan perhevapaista, kului heillä keskimäärin selvästi miehiä enemmän aikaa kotitaloustöihin ja lastenhoitoon. Kolmen viime vuosikymmenen aikana miesten kotitöihin ja etenkin lastenhoitoon käyttämä aika on kuitenkin lisääntynyt hiljalleen.⁸⁶

Tasa-arvokehitystä Suomessa tarkastelleet Anita Haataja, Anne Mikkola ja Jenni Pääkkönen katsovat, että työmahdollisuuksien huonontuminen laman aikana ja samanaikaisesti tarjolle tullut kotihoidontuki muokkasivat asenteita kotiäitiydelle myönteisemmiksi. Myös asennemittaukset osoittavat 1990-luvulla tapahtuneen muutosta tähän suuntaan.⁸⁷ Haatajan, Mikkolan ja Pääkkösen mukaan muutokset edesauttoivat naisten siirtymistä työmarkkinoilta kotiin ja vahvistivat elättämisen ja hoivan sukupuolitettua työnjakoa.⁸⁸ 1990-luvun asennetutkimuksista voi kuitenkin päätellä, että samaan aikaan myös isyyttä korostettiin. Tasa-arvobarometrissa vuonna 1998 esitetty väittämä ”miesten tulisi nykyistä enemmän osallistua lastensa hoitoon ja kasvatukseen” sai sekä naisten että miesten keskuudessa lähes 90 prosentin kannatuksen.⁸⁹ Taloudellinen laskusuhdanne näyttäisi ruokkineen kääntymistä kohti perhettä monin tavoin, sillä myös syntyvyys kasvoi laman aikana.⁹⁰

Sosiologi Riitta Jallinoja on *Helsingin Sanomissa* julkaistuun kirjoitteluun perustuvassa tutkimuksessaan esittänyt, että 1990-luvun viimeiset vuodet olivat Suomessa taitekohta, jonka myötä perhekeskeinen ajattelutapa yleistyi ja perheasia tuli ”muotiin”. Familismin, kuten Jallinoja ilmiötä kutsuu, ideologisina pilareina toimi-

vat kotiäititys ja hyvä vanhemmuus, joka sisälsi myös keskustelun uudenlaisesta isyydestä. Jallinoja ei kiinnitä familistista käännettä talouden laskusuhdanteen aiheuttamiin muutoksiin – vaikka mainitseekin aikalaisten perustelleen vaatimuksiaan perheen merkityksen vahvistamisesta lamalla ja hyvinvointivaltion heikkenemisellä – vaan näkee sen osana modernisaatiokehitykseen liittyvää individualististen ja yhteisöllisten ideologioiden, kuten familismin, syklistä vaihtelua. Jallinojan mukaan perhekeskeinen ajattelutapa on noussut modernisaation myötä keskiöön toistuvasti: ensin 1800-luvun lopun viktoriaanisessa kulttuurissa, sitten toisen maailmansodan jälkeen ja lopulta 2000-luvun vaihteessa. Kaikkina näinä ajankohtina se on ollut reaktio modernisaation ja perheen ”kitkaiseen suhteeseen”, siihen että modernisaatio ja siihen likeisesti kytkeytyvä markkinatalousyhteiskunta painottavat individualistista eetos-ta ja oman edun tavoittelua perheen ja yhteisöllisyyden kustannuksella.⁹¹

Kotiäitiyden, lasten kotihoidon ja hoivaavamman isyyden yhtäaikainen painottaminen 1990-luvulla viittaavat Jallinojan hahmotteleman perhekeskeisen käännteeseen, joskin tällaisen ilmapiirin rakentuminen näyttäisi alkaneen jo vuosikymmenen alkupuolen lamavuosina ja käänteen taustalla voi nähdä ideologisten sykli- en ohella tai sijasta myös konkreettisia yhteiskunnallisia ja poliittisia murroksia. 1990-luvun keskustelun isyydestä voi kuitenkin liittää myös osaksi muita kehityskulkuja. Vuoren mukaan suomalaisten perheasiantuntijoiden kiinnostus kohdistui isyyteen jo 1980-luvulla.⁹² Vilkasta yhteiskunnallista keskustelua isyydestä oli käyty myös muissa länsimaissa 1970- ja 1980-luvuilta lähtien.⁹³ Havainto 1900-luvun viime vuosikymmenistä isyyden aikana, jolloin huomio suuntautui isyyteen monella elämänalalla, onkin tutkimukseni keskeinen lähtökohta. Isyyden ajalla oli juuret 1960-luvulla alkaneessa tasa-arvokeskustelussa sekä siihen kytkeytyen pohdinnoissa miesten asemasta, mikä 1980- ja 1990-luvulla ilmeni esimerkiksi puheena miehen kriisiksi nimetystä ilmiöstä. Naisten muuttuneen aseman katsottiin tehneen miehenä olemisen perustat kyseenalaisiksi ja asettaneen miehille muutospaineita, jotka kohdistuivat myös isä-

nä olemiseen.⁹⁴ 1990-luku oli miehiä koskevan keskustelun uuden tulemisen aikaa. Mieskysymystä työstettiin monella areenalla: Suomessa alkoi ilmestyä miehille suunnattuja elämäntapalehtiä, miesliike syntyi, miestutkimus sai jalansijaa.⁹⁵

Isyyden muodostumista puheenaiheeksi oli yhdeksänkymmentäluvulla synnyttämässä moni seikka: perhekeskeisyyden ja miesasian nousu sekä aiempien vuosikymmenten tasa-arvokeskustelujen perintö. Tässä tutkimuksessa tarkastelen isyyskäsitysten muotoilua ennen kaikkea sukupuolinäkökulmasta, joten 1990-luvun keskustelut sukupuolten asemista, vanhemmuuden jaoista ja miehistä ovat työlleni olennaisia kehyksiä ja palaan niihin tarkemmin työn mittaan.

Nykyajan historia

1990-luku muodostaa isyyskeskustelulle vain lähimmän ajallisen raamin. Kuten todettu, keskustelu isyydestä kantoi mukanaan myös pidemmän aikavälin ilmiöitä, joiden tarkastelu on olennaista isyyskäsitysten selvittämiseksi. Esimerkiksi tutkimuksen keskeisin lähteistö, *Isää etsimässä* -kirjoituskilpailuvastaukset laadittiin kyllä vuonna 1999, mutta kirjoittajat ovat syntyneet vuosina 1914–1973. Näin heidän muistonsa ja kokemuksensa kattavat lähes koko edeltäneen vuosisadan. Myös muissa tutkimissani isyyskeskustelun puheenvuoroissa, olivat ne sitten perheasiantuntijoiden kirjoituksia tai perhepoliittisia muistioita, on nähtävissä käsitteitä ja käsityksiä, jotka joko suoraan viittaavat historiaan tai periytyvät aiemmista keskusteluista. 1990-luvun isyyskeskusteluun olikin kerrostunut isyyskäsitteitä pitkältä ajalta; historia oli siinä konkreettisesti läsnä.

Kulttuurihistorioitsija Kari Immonen toteaa historian läsnäolon tarkoittavan tietoisuutta siitä, että kukin nykyaika muodostuu erilaisista ajoista. Näiden aikojen tuntemus on edellytys nykyaajan ihmisten itsetuntemukselle ja kyvyille suuntautua tulevaan.⁹⁶ Tutkimuksessani lähestyn isyyskeskustelun puheenvuorojen ajallista kerrostuneisuutta 1990-luvun näkökulmasta. Se oli näkökulma,

josta myös aikalaistekstit menneisyyttä katsoivat. Puran keskustelussa esitettyjä isyyskäsityksiä niiden historiallisia taustoja vasten, mutta en esimerkiksi periodisoi isyyden tai isänä olemisen kehityskulkuja sinällään. Ajatus historian läsnäolosta kytkee tutkimukseni sellaiseen kulttuurihistorian traditioon, jossa tarkastellaan historian merkitystä nykyisyydessä.⁹⁷ Tämä tarkoittaa sekä tutkimuksen lähestymistapaa että kannanottoa siihen, mikä on menneisyyden tutkimisen tehtävä tässä tutkimuksessa.

Ajatukset historian läsnäolosta ovat kytkettävissä viimeisten neljän viiden vuosikymmenen aikana käytyyn teoreettiseen keskusteluun historiantutkimuksen luonteesta. Historiateoreetikko Hayden White arvosteli 1970-luvulla historiantutkimusta oman ideologisen luonteensa kieltämisestä, millä hän tarkoitti nykyhetken käsitystapojen väistämätöntä heijastumista siihen, miten menneisyyttä tarkastellaan. Menneisyys ja nykyisyys eivät tässä mielessä ole erotettavissa.⁹⁸ Äärimmillään ajatuksen voi muotoilla kuten sukupuolentutkija Clare Hemmings: kaikki historia on peräisin nykyisyydestä.⁹⁹

Tähän käänteeseen voi liittää myös Michel Foucault'n ajatuksen genealogisesta historiantutkimuksesta, josta oma lähestymistapani ottaa vaikutteita. Foucault'lle genealogia oli nykyisyyden historiaa, oman ajan inspiroimaa historian tutkimista.¹⁰⁰ Sosiologi Ilpo Helén luonnehtii genealogian olevan ”tietyn elämäntäytännön mahdollisuuden, synnyn ja muotoutumisen historiaa”, joka tutkii millaisten kiistojen tai pyrkimysten kautta nykyisyys on tullut mahdolliseksi. Helén nostaa esille problematisaation käsitteen: hänen mukaansa genealogia kysyy, mitkä asiat esiintyvät ongelmallisina nykyhetkessä, mitkä taas menneisyydessä ja millä tavalla ne nähtiin ongelmallisina, keitä ongelmat koskivat, miten ne ajateltiin ratkaistavan ja millaisia kiistoja niiden ratkaisemiseen liittyi.¹⁰¹ Genealogia ei etsi ilmiöiden alkuperää vaan polveutumista, syntyperää ja ilmaantumista.¹⁰² 1990-luvun isyyskäsitysten selvittämiseksi on olennaista kysyä, miten isyydestä muodostui puheenaihe, miten se problematisoitui.

Sekä ajatus historian läsnäolosta että genealoginen lähestymistapa katsovat menneisyyttä nykyajasta käsin, takautuvasti. Genealogisen lähestymistavan erityinen suhde nykyaikaan tulee esille siinä, että Helén määrittelee genealogian aikalaiskriitikiksi. Hänelle kysymys ei ole historian tutkimisesta menneisyyden vuoksi – mikä Hayden Whiten kriittisiä kommentteja seuraten olisikin mahdotonta – vaan tarkoituksena on kyseenalaistaa jokin nykyhetkessä totuutena esitetty asia. Tarkastelu kohdistuu kyseisen totuuden kantamiin valta- ja elämäkäytäntöihin sekä niihin ehtoihin, joiden vallitessa totuus on tullut mahdolliseksi.¹⁰³ Menneisyyden tutkimisen kautta saadaan etäisyyttä, jonka avulla voidaan osoittaa myös oman ajan itsestään selvät totuudet rakentuneiksi. Tällainen historiinantutkimus mahdollistaa toisinajattelun, sellaisten asiointilojen ja tulevaisuuksien kuvittelemisen, jotka eivät nykyhetkessä muuten olisi käsitettävien rajoissa.¹⁰⁴ Myös performatiivinen tutkimusote pyrkii avaamaan tällaisen toisin toistamisen mahdollisuuden.

Avatessaan näkymän niihin viime vuosikymmenten keskusteluihin, joissa isyyttä on määritelty ja joissa määritelmistä on kamppailtu, tutkimukseni valottaa myös 2010-luvun vanhemmuuskäsitteiden juuria ja mahdollistaa niiden uudelleen ajattelun ja toisin toistamisen. Näin tulee näkyväksi myös isyyden historiallinen kontingenssi. Isyyksikäsitteykset eivät välttämättömästi ole sitä mitä ne ovat sen enempää tässä hetkessä kuin missään aiemmassakaan ajassa. Todellisuus olisi voinut ja voisi aina rakentua myös toisin.

***

Edellä esittämieni lähtökohtien ohjaamana tutkimuksen tehtäväksi täsmentyy sen selvittäminen, millainen isyys oli 1990-luvulla ymmärrettävää, uskottavaa, haluttavaa ja normaalia. Aikakauden isyykseskustelu näyttäytyy tutkimuksessa määrittelykamppailuna, jossa tästä kiisteltiin. Lähestyn isyykseskustelun puheenaiheita historian, sukupuolen ja vallan näkökulmista. Tutkimuskysymykseen vastaamiseksi tutkimus on jaettu kolmeen lukuun, joissa kussakin tarkastellaan omaa alakysymystä. Jokaisessa luvussa näkökul-

ma ja tapa lähestyä isyyskeskustelua on hieman erilainen, joten täsmennän lähtökohtia vielä lukujen alussa.

Tutkimuksen ensimmäisessä luvussa *Kiista isyyden muutoksesta* tutkin menneisyyden tulkitsemista ja käyttöä osana isyydestä käytyä poliittista kamppailua. Luku vastaa kysymykseen siitä, miten isyyden historiaa on kuvattu, kuviteltu ja käytetty kiisteltäessä isyyteen liitetyistä merkityksistä ja tulevaisuusvisioista.

Tutkimuksen toisessa luvussa *Miesvanhemmuus* ovat keskiössä isyyteen liitetyt sukupuolitetut käsitteet miehen malli, isän rooli ja isän puute. Niiden muotoutumisen historiaa ja 1990-luvulla saamia merkityksiä setvimällä vastaan kysymykseen siitä, millaista miesvanhemmuutta ja vanhemmuuden sukupuolijakoa isyyskeskustelussa rakennettiin. Samalla avautuu tilaisuus kysyä, muotoutuiko keskustelussa sellaisia isyyskäsitteitä, että ne olisivat ravis- telleet sukupuolijakoa tai mahdollistaneet sen muuttamisen. Luku valottaa myös prosessia, jossa isyydestä muodostui yhteiskunnallinen kysymys.

Tutkimuksen kolmas luku *Hyvä isyys* tarkentaa isyyden sääntöjen, isyyden hallinnoimisen ja isyyspolitiikan kysymyksiin. *Isää etsimässä* -kirjoituskilpailu liittyi tiiviisti 1990-luvun isyyspolitiikkaan, sillä aloite kilpailun järjestämiseen tuli sosiaali- ja terveysministeriön asettamalta isätoimikunnalta. Luku vastaa kysymykseen: millaisia edellytyksiä hyvälle isyydelle asetettiin ja miten niihin vastattiin kilpailukirjoituksissa? Jäsennän isätoimikunnan ja kilpailun suhdetta hallintavallan näkökulmasta pohtien hyvän isyyden säännöstöjä ja niiden kautta tapahtunutta moraalisubjektien muotoilua.

Tutkimuksen lähteet ja niiden lukemisen tapa

Tämän tutkimuksen ensisijainen lähdeaineisto muodostuu 73 kirjoituksesta, jotka ovat peräisin *Isää etsimässä* -kirjoituskilpailusta. Kilpailun järjestivät sosiaali- ja terveysministeriön isätoimikunta ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kansanrunousarkisto vuon-

na 1999.¹⁰⁵ Kilpailuvastausten rinnalla luen pääosin 1980- ja 1990-luvulta peräisin olevia isyyttä käsitteleviä suomalaisia tai suomeksi käännettyjä tekstejä kuten isyystutkimuksia, omaelämäkerrallisia isyyskirjoja, perheasiantuntijoiden keskustelukirjoja sekä isyyspoliittisia dokumentteja, aina sen mukaan, mistä näkökulmasta isyyskeskusteluita lähestytään. Esittelen seuraavassa *Isää etsimässä* -kirjoituskilpailun sekä tutkimuksen lähteet.

***Isää etsimässä* -kirjoituskilpailu**

Isää etsimässä -kilpailun taustalla oli sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön asettaman isätoimikunnan (1998–1999) työ. Toimikunnan tehtävänä oli muun muassa arvioida isän asemaa perheessä, työelämässä ja yhteiskunnassa, ehdottaa muutostoimenpiteitä isyyden vahvistamiseksi sekä käynnistää julkista keskustelua isän asemasta. Tähän viimeiseen tehtävään kiinnittyy *Isää etsimässä* -kirjoituskilpailu.¹⁰⁶ Toimikuntamietintö asettuu kiinnostavaan yhteyteen kilpailuvastausten kanssa. Siihen viitataan kilpailun kirjoituskutsussa lyhyesti toteamalla: ”Isätoimikunta on mietintönsä miettinyt. Se haluaa myös kuuluviin, mitä isät miettivät.”¹⁰⁷ Isien näkemykset ja kokemukset kutsuttiin ikään kuin täydentämään virkamiesten ja asiantuntijoiden koostamaa ohjelmapaperia. Kirjoituskilpailu siis liittyi tiiviisti suomalaiseen isyyspolitiikkaan, ja sen voi nähdä isyyden ajan tuotoksena, yhtenä tapana nostaa isyyttä huomion kohteeksi.

Kirjoituskilpailukutsun keskeisin osa, jota seuraavat ohjeet vastaamisen käytännöllisyyksistä, palkintojen jakamisesta ja vastausten käytöstä, on seuraava:

Isätoimikunta on mietintönsä miettinyt. Se haluaa myös kuuluviin, mitä isät miettivät.

Valtakunnallisen ja kaikille avoimen ”Isää etsimässä” -kirjoituskilpailun tarkoitus on tuoda uusia puheenvuoroja ajankohtaiseen isäkeskusteluun. Samalla saadaan arvokasta aineistoa tutkimus- ja kehittämishankkeita varten. Etenkin isät ja isoisät mutta myös muut perheenjäsenet kutsutaan kirjaamaan kokemuksiaan, havaintojaan ja ajatuksiaan.

Aiheen käsittelyssä tärkeintä on aitous ja omakohtaisuus, jutun pituudesta saa päättää itse. Vastaus voi olla esimerkiksi muistelma, tilannekuvaus, puolustuspuhe, päiväkirja, runo tai sarjakuva. Vastauksen on oltava aiemmin julkaisematon.

Voit otsikoida vastauksesi itse. Seuraavassa on joitakin esimerkkejä näkökulmista:

Isoisä, isä, minä

Isä ja poika

Isä kotona

Isä työssä

Isä vapaana

Isän päivä

Isän ilot

Isän murheet

Isätön

Isä, tätä olisin kysynyt

Tutkittaessa kirjoituskilpailun osana syntyneitä tekstejä herää kysymys, millä tavoin kilpailukutsun sanamuodot¹⁰⁸ ovat vaikuttaneet vastauksiin. Anni Vilkkonen analysoi erään vantaalaisille suunnatun kirjoituskilpailun ohjeita, jotta niiden vaikutuksen kertomuksiin muodostama ”häly” erottuu ja elämäkertomusten ”ydinaines” tulee esille. Jotkut piirteet kilpailuihin lähetetyissä kirjoituksissa saattavatkin olla lähtöisin ohjeiden sanamuodoista, esimerkiksi Vilkon tarkasteleman vantaalaisille suunnatun kilpailun vastauksissa erottuva muuttaja- ja muutostematiikka.¹⁰⁹ Itse kuitenkin epäroisin erotella isyyskirjoitelmista hälyä ja ydinainesta, sillä selviä syy-seuraussuhteita on mahdotonta osoittaa. Kuten Anna Makkonen toteaa, kirjoituskilpailun ohjeet vaikuttavat sekä kirjoitusten muotoon että niiden sisältöön, mutta niiden vaikutusta ei voi täysin arvioida, sillä ei ole olemassa vastaavaa aineistoa, joka olisi syntynyt ilman ohjeita.¹¹⁰ Lisäksi jokin kirjoitusten piirre, joka näyttää ilmestyneen niihin kirjoitusohjeiden inspiroimana, saattaakin olla lainaa puhe-*ja* kirjoitustapojen kulttuurisesta mallistosta, joka muotoilee vastauksia *ja* kir-

joitusohjeita. Sen sijaan, että erittelisin kilpailukutsun vaikutuksia vastauksiin, kysyn seuraavassa, millaisia kirjoituksia kutsulla ”tillattiin”, ja palaan tähän kysymykseen tarkemmin vielä tutkimuksen viimeisessä luvussa *Hyvä isyys*. Ajattelen, että niin kilpailuohje kuin kilpailuvastaukset lainasivat ja toistivat niitä tapoja, joilla isyydestä oli ollut mahdollista puhua vuonna 1999.

Kilpailun nimi, *Isää etsimässä*, tuotti isyyttä aivan tietynlaisena. Nämä kaksi sanaa vihjaavat, että isä tavalla tai toisella on kadoksissa, puuttuu tai olisi löydettävä. Ytimekkäästi ne toistavat keskiluokkaiseksi miellettyä ydinperheihannetta, jossa äiti on perheen keskus, aina läsnä. Isä sen sijaan liikkuu perheen ja työn välillä, eikä hänen läsnäolonsa ole itsestään selvää.¹¹¹ Isä on etsittävä, joko konkreettisesti tai sitten vertauskuvallisesti kirjoittamalla isästä. *Isää etsimässä* toisti myös vanhemmuuden sukupuolieroa, sillä äitiähän ei tarvitse etsiä. Kirjoituskilpailu aiheesta ”äitiä etsimässä” olisikin tuntunut perin oudolta – tai yllättävän raikkaalta. Isän etsimisen käänköpuoli, isän puuttuminen, on puolestaan ollut ydinteemoja viime vuosikymmenten isyyskeskusteluissa, esimerkiksi psykologisissa kehitysteorioista kumpuavissa vanhemmuuskäsityksissä tai keskustelussa hedelmöityshoitojen sallimisesta muille kuin heteropareille.¹¹² Isän etsiminen viittaa myös isäsuhteen oletettuun etäisyyteen tunnesuhteena, jota aikuiseksi kasvaneiden lasten oletettiin reflektoidan, sekä isän omaan identiteettityöhön, oman isyyden etsiskelyyn. Tähän samaan isän etsimisen aiheistoon liittyi myös kilpailulle annettu tarkoitus, saada ”kuuluviin, mitä isät miettivät”. Isätoimikunta halusi antaa (äänettömille ja siten kenties kadoksissa oleville) isille äänen. Isät näyttäytyivät kilpailukutsussa ryhmänä, jota ei yhteiskunnassa kuulla, ainakaan heitä koskevia asiantuntijamietintöjä koostettaessa. Isät oli siis etsittävä ja nostettava esiin. Tämä oli yksi johtoteema myös *Isätoimikunnan mietinnössä*.¹¹³

Kilpailukutsu määritteli isyyttä mieskeskeisesti. Tämä rajaus ei olisi yllättävä isyysaiheisessa kirjoituskilpailussa, ellei kilpailu samanaikaisesti olisi ollut kaikille kirjoittajille avoin. Vahvimmin mieskeskeisyys ilmeni siinä, keiden isäpohdinnoista ensisijai-

sesti oltiin kiinnostuneita: eritoten isiä ja isoisiä kannustettiin osallistumaan.¹¹⁴ Kirjoitusten esimerkkinäkökulmaksi annettiin isän ja pojan suhde mutta ei isän ja tyttären suhdetta. Isyyttä ei tarjottu tarkasteltavaksi myöskään perheen tai parisuhteen konteksteissa, mikä sulki pois puhetta esimerkiksi puolisoista, sisaruksista ja äideistä, jotka kaikki voisi nähdä tähdellisinä yhteyksinä isyydelle. Toki useimmat esimerkkinäkökulmat mahdollistivat isästä kirjoittamisen isänä, lapsena, puolisona, perheenjäsenenä tai kenenä tahansa isyydestä kiinnostuneena. Kirjoituskilpailun esimerkkinäkökulmat ovat kiinnostavia myös sen vuoksi, että ne tuovat esille isyyskeskusteluiden mahdollisuuksien rajoja. Miksei niiden joukossa ollut vaikkapa sellaisia ehdotuksia kuten *Isä ja äiti*; *Isä ja tytär*; *Isä ja vauva*; *Isän väsymys*; *Isä avioerossa*; *Isä tahtomattaan*; *Isä ja väkivalta*; *Isä ja hoiva*; *Kaksi isää*? Nähdäkseni mieskeskeisyys heijastelee 1900-luvun loppupuoliskolle ominaista tapaa tarkastella isyyttä eritoten isän ja pojan suhteen näkökulmasta sekä näkemystä, jonka mukaan erityisesti miesten välistä jakamista ja puhetta isyydestä tulisi lisätä.

Isää etsimässä -kilpailun kirjoitusohjeet painottivat isien nostamista esille, heidän kuulemistaan, vanhemmuuden sukupuolieroa, isän läsnäoloa ja puuttumista sekä mieskeskeistä näkökulmaa isyyteen. Kirjoituskutsu tarjoaa kiinnostavan esimerkin isyyskeskusteluiden kerrostumista, toistoista ja säännönmukaisuuksista. Kaikkia edellä mainittuja puheenaiheita toistettiin niin kilpailukirjoituksissa kuin muissa isyyskeskustelujen puheenvuoroissa, kyse ei ollut vain ”hälystä”. Aiheet eivät nousseet kilpailuvastauksiin pelkästään kutsun inspiroimana, vaan ne olivat osa isyyttä koskenutta kulttuuristen puhetapojen mallistoa. Työn edetessä analysoin tarkemmin niiden asemaa 1990-luvun isyyskeskusteluissa.

***Isää etsimässä* -kirjoituskilpailuvastaukset**

Isää etsimässä -kilpailun satona oli 563 vastausta. Nimellään kirjoittaneista naisia oli 335 ja miehiä 228, muutamat kymmenet vas-

tasivat nimimerkillä.¹¹⁵ Tarkastelen tässä tutkimuksessa 73 kilpailuun lähetettyä tekstiä, joista 58 on nimestä tai kirjoituksesta päätellen miehen ja 15 naisen kirjoittamaa.¹¹⁶ Kaikkiaan kilpailuvastauksia on 490 liuskaa.¹¹⁷ Yksittäisten kirjoitelmien pituus vaihtelee yhdestä sivusta 54 sivuun, ja useimmat ovat melko lyhyitä, kahdesta viiteen liuskaan. Yli kymmensivuisia tekstejä on 13 kappaletta.

Miesten kertomusten valintaperusteena oli, että he kirjoittavat itsestään isänä. Mukana ovat kilpailun kaikki vastaukset, jotka täyttävät tämän kriteerin. Useimmat miesten teksteistä ovat tavanomaisella tavalla omaelämäkerrallisia: ne on kirjoitettu yksikön ensimmäisessä persoonassa ja sisältävät omakohtaista kerrontaa muisteluina, tilannekuvauksina, runoina, kirjeinä tai päiväkirjaotteina. Muitakin tyyllilajeja kuitenkin löytyy: aineistossa on esimerkiksi opaskirjanen koti-isälle ja näytelmäkäsikirjoitus, joskin kirjoittajat toteavat myös näissä teksteissä, että ne perustuvat omakohtaisiin kokemuksiin. Joskus kuitenkin jää kokonaan lukijan tulkinnan varaan, onko esimerkiksi kolmannessa persoonassa kirjoitettu kertomus, jonka päähenkilöllä ja kirjoittajalla on eri nimi, omaelämäkerrallinen. Olen suhtautunut omaelämäkerrallisuuteen väljästi, joten tutkimusaineistossa on myös joitakin tällaisia tekstejä. Eniten rajankäyntiä on liittynyt siihen, milloin kirjoituksen voi katsoa kertovan kirjoittajasta itsestään isänä eikä hänen omasta isästään, sillä siinä määrin paljon niissä kuvataan ja muistellaan kirjoittajien isiä. Näin jotkin valitsemani mieskirjoittajien tekstit käsittelevät kertojan omaa isyyttä hyvinkin lyhyesti.

Kilpailuun osallistuneista naisista valtaosa kirjoitti omista isistään. Valitsin tässä työssä käsiteltävät 15 kirjoitusta kuitenkin sillä perusteella, että niissä kirjoittaja ei, ainakaan pääasiallisesti, muistele omaa isäänsä vaan kommentoi isyyttä osallistuen kilpailun kutsussa mainittuun ”ajankohtaiseen isäkeskusteluun” jollakin muulla tavalla. Mukana on esimerkiksi kuvauksia puolisoista isinä, mielipidekirjoituksia, kertomus avioerosta ja isää kuvaava sarjakuva. Naisten kirjoitukset asettuvat tutkimuksessani miesten tekstien keskustelukumppaneiksi eivät vertailukohteeksi.

Keitä kirjoittajat sitten ovat? Kysymykseen ei tietenkään voi vastata kirjaimellisesti, sillä tutkimuksessa käsittelen tekstejä siten, ettei niistä voi tunnistaa niiden kirjoittajia. Tämän vuoksi myös joi-takin lainauksissa olevia yksityiskohtia on muunneltu. Muutoin en ole korjannut tekstien kirjoitusasua, mikäli se ei ole ollut ymmär-tämisen takia välttämätöntä. Korjaukseni näkyvät aineistolainauk-sissa hakasulkeissa samoin kuin sitaattien lyhennykset. Melko mo-nesta kirjoituksesta puuttuvat yksityiskohtaiset henkilö- ja tausta-tiedot, joita kirjoitusohjeissa pyydetään. Tämä kieli joko siitä, että kirjoittajat eivät ole tutustuneet ohjeisiin tai että he eivät ole muus-ta syystä pitäneet tarpeellisena taustatietojensa antamista. Se myös tarkoittaa, että kuva yksittäisen kirjoittajan taustasta saattaa jäädä hyvinkin hämäräksi. Sen perusteella, mitä on tiedossa tai minkä voi päätellä, mieskirjoittajat ovat syntyneet vuosina 1914–1968 ja nai-set 1930–1973.¹¹⁸ Eniten on kirjoituksia 1920-, 1930- ja 1960-lu-vulla syntyneiltä miehiltä. Kirjoittajien syntymäaikojen jakautumi-nen vuosikymmenittäin käy ilmi oheisesta taulukosta ja tarkemmin myös *liitteestä 2*.

Kirjoittajat syntymävuosikymmenittäin	Naiset	Miehet
1910–19	–	1
1920–29	–	14
1930–39	2	13
1940–49	1	8
1950–59	4	3
1960–69	2	13
1970–79	3	–
Ei tiedossa	3	6
Yhteensä	15	58

Kirjoitusohjeissa kirjoittajia pyydettiin ilmoittamaan vanhempinsa ammatti sekä oma ammattinsa ja koulutuksensa. Vajaa viidenes mieskirjoittajista ja naisista puolet ei kuitenkaan mainitse näitä tietoja lainkaan. Kun tarkastelee tietonsa antaneiden taustaa, huomaa, että he ovat koulutetumpia kuin ikäluokkiensa edustajat keskimäärin, mutta tietojen puutteellisuuden takia kirjoittajien sosiaalisesta asemasta ei pysty luomaan johdonmukaista käsitystä. Kirjoituksissa mainitut parisuhteet ovat naisten ja miesten välisiä ja kirjoittajien perhetilanteet vaihtelevat ydinperheistä uusperheisiin, leskiin ja eronneisiin. Osoitetietojen perusteella isoissa kaupungeissa asuvia kirjoittajia on suhteellisen vähän.

Omaelämäkerrallisten tekstien järjestelmällinen tarkastelu sosiaaliryhmittäin on taustatietojen hajanaisuuden takia yleensä hankalaa tai mahdotonta.¹¹⁹ Kirjoitelmien jakaminen (isä)sukupolvittain on niin ikään ongelmallista, sillä isäksi tuleminen ei ole tiettyyn ikävaiheeseen sidottua. Saman ikäisetkin miehet ovat saattaneet tulla isiksi eri iässä, joten heidän kuvaamansa isyys sijoittuu paitsi ajallisesti eri aikaan myös elämäntilanteesta eri kohtiin. Kirjoitushetkellä alaikäisiä lapsia oli 24 mieskirjoittajalla, jotka pääosin (tai oletettavasti) ovat syntyneet 1950–1960-luvulla. Alaikäisistä lapsista kertoo lisäksi kolme 1940-luvulla syntynyttä, kaksi 1930-luvulla syntynyttä ja yksi 1920-luvulla syntynyt mies. Vanhimmilla kirjoittajilla on myös lastenlapsia. Myös osalla naiskirjoittajista on lapsia ja lastenlapsia, mutta kaikki eivät mainitse asiasta mitään. Tiettyjen teemojen kohdalla näkyy eroja siinä, millaisia kantoja eri vuosikymmeninä syntyneet kirjoittajat ottavat. Tällöin puhun melko yleisluontoisesti vanhemmasta ja nuoremasta sukupolvesta. Jakolinja kulkee väljästi ennen 1950-lukua ja sen jälkeen syntyneiden kirjoittajien tekstien välillä.

Kaikki *Isää etsimässä* -tekstit ajoittuvat vuoteen 1999, mutta tämän lisäksi kirjoittajien elämänhistoriat tuovat niihin mukaan useita muita aikatasoja. Kertomuksissa kuvatut lapsuusmuistelmät ulottuvat 1910-luvulta 1970-luvulle ja kuvaukset isänä olemisesta 1940-luvulta 1990-luvulle.¹²⁰ Tämä tarkoittaa, että vaikka kertomuksissa risteilevät 1990-luvun isyysdiskurssit, myös menneisyy-

den puhettavat ovat niissä läsnä. Tekstit ovatkin tulvillaan puhetta vanhasta ja uudesta, menneestä ja nykyisestä. Eri-ikäisten kirjoittajien esittämät käsitykset isyydestä kertaavat sitä tapaa, jolla heidän lapsuudessaan, nuoruudessaan tai isäksi tulemisensa aikana asioista on puhuttu. Ne tekevät sen kuitenkin aina suhteessa kirjoitushetken, vuoden 1999, keskustelunaiheisiin, joille ne voivat olla myötäsukaisia tai vastustavia. Lisäksi kirjoituksiin on kerrostunut enemmän tai vähemmän julkilausuttuja käsityksiä siitä, miten isyyden historia tulisi ymmärtää.

Kirjoittajien taustoja miettiessä herää myös kysymys siitä, miksi he ovat osallistuneet kilpailuun. Yleisesti ottaen kirjoituskilpailuun osallistuvalla pitää olla ainakin halua puhua aiheesta, aikaa ja muita resursseja sekä kyky ilmaista itseään kirjallisesti.¹²¹ Yksi, kenties ainoa, keino päästä kiinni kirjoittajien osallistumismotiiveihin on tarkastella niitä selityksiä, joita he itse antavat kirjoituksissaan. Kuitenkin vain harvat *Isää etsimässä* -kilpailuun kirjoittaneet ovat selittäneet osallistumistaan tai tekstinsä tarkoitusta. Muutamat kertovat vastanneensa kutsuun osallistua ”ajankohtaiseen isäkeskusteluun”, koska esimerkiksi koti-isistä on puhuttu liian vähän, isän puuttumisesta on puhuttu liikaa tai isän roolista tulisi keskustella.¹²² Pariissa kirjoituksessa annetaan jokin henkilökohtainen syy tekstin kirjoittamiseen.¹²³ Harrastajakirjoittajia, joita on kirjoitusten perusteella useampia, on aiheen lisäksi saattanut inspiroida myös kilpailussa jaetut palkinnot ja mahdollisuus päästä mukaan kirjoituksista julkaistuun antologiaan.¹²⁴ Vaikka motiiveilla voi spekuloida, ei niillä ole tutkimustehtävän kannalta kovinkaan suurta relevanssia. On tyydyttävä siihen, ettemme voi tarkalleen tietää, keitä kirjoittajat ovat ja miksi he osallistuivat isäaiheiseen kirjoituskilpailuun. Kuten elämäkertoja tutkineet sosiologit J. P. Roos ja Eeva Peltonen muistuttavat, emme tiedä sitäkään, ketkä eivät kirjoita kilpailuihin.¹²⁵

Kysymys siitä, kuka tekstin on kirjoittanut, ei kuitenkaan ole merkityksetön. Sukupuolentutkija Elizabeth Grosz kysyy, mikä merkitys kirjoittajalla – hänen persoonallaan, sukupuolellaan, asemallaan tai historiallaan – on tekstille. Grosz torjuu suoraviivai-

set tulkinnat elämästä tekstiin mutta tuo keskusteluun ruumiillisuuden käsitteen. Kirjoittajan elämällä ei voi selittää tekstiä, mutta kirjoittajan ruumiillisuus jättää jälkiä tekstiin. Kirjoittaja ja teksti ovat suhteessa keskenään eikä kummankaan voi sanoa olevan olemassa ilman toista. Kirjoittajan (sukupuolitettu) allekirjoitus toimii vihjeenä tekstissä läsnä olevasta ruumiillisuudesta ja kirjoittajan näkökulmasta tai paikasta, josta hän kirjoittaa.¹²⁶ Omaelämäkertoja tutkinut Marja Kaskisaari pohtii, miten omaelämäkerrallisen kirjoituksen materiaalisuus on sovitettavissa diskursiiviseen todellisuuskäsitykseen. Tekstit ovat ensinnäkin lähtöisin tietyiltä yksilöiltä, vaikka heidän persoonansa ei olekaan tutkimuksen kohteena. Toiseksi yksilöllisyyden ja ainutlaatuisuuden retoriikka on tyyppillistä omaelämäkertoille. Lisäksi omaelämäkertoilla on vaikutuksia materiaaliseen todellisuuteen, kirjoittajien elämään. Diskurssit eivät siis yksioikoisesti edellä subjektia, vaan kerronnassaan yksilöt paitsi toistavat olemassa olevia diskursseja myös tuottavat uusia ja yhdistelevät vanhoja.¹²⁷ Performatiivisesti ajatellen uuden tuottamisen täytyy kuitenkin tapahtua aina tavalla tai toisella suhteessa vanhaan.

Groszia ja Kaskisaarta seuraten voisi ajatella, että kilpailukirjoituksissa on jälkiä niiden kirjoittajista ja heidän paikastaan naisina ja miehinä, tiettyyn asemaan tai ikäluokkaan kuuluvina ja niin edelleen. Kieli edeltää kertomusta ja kertomukset ammentavat kulttuurisista puhetavoista, mutta myös tekijät jättävät jälkiä teksteihin. Tutkijana en voi tietää, kertooko jokin kirjoitus isyydestä juuri tietyllä tavalla, koska kirjoittaja on esimerkiksi iäkäs keskiluokkaan lukeutuva mies. Sen sijaan voin tarkastella kirjoittajan tekstiin jättämiä jälkiä pohtimalla, millä tavalla kertomus vetoaa sellaisiin kategorioihin kuin ikä, asema tai sukupuoli ja millaisen roolin niille antaa.

Entä missä määrin tässä käsitellyt kysymykset kirjoittajien taustoista ja motiiveista ovat tutkimukseni kannalta olennaisia? Tällaisen kysymyksen taustalla on ajatus siitä, voiko kirjoituksia pitää edustavana otoksena tutkitusta aiheesta. On selvää, ettei satunnaisesti valikoitunut kirjoittajajoukko muodosta poikkileikkausta suo-

malaisista miehistä tai isistä, naisista tai äideistä puhumattakaan. Tutkimukseni tarkoituksena ei olekaan tarjota suomalaisen miehen isyyden kokonaiskuvaa vaan yksi perusteltu näkökulma siihen, miten isyydestä voi tietyissä ajassa ja paikassa puhua.

Aikalaiskeskustelu

Isää etsimässä -kirjoituskilpailun vastaukset ovat sirpaleisia ja satunnaisia. Ne ovat useimmiten lyhyitä ja vaeltelevat aiheesta toiseen. Kirjoittaja kuvaa joitakin sattumuksia lapsuudestaan tai omasta vanhemmuudestaan, esittää välillä jonkin mielipiteen ja palaa taas pohtimaan jonkin aiemmin kuvaamansa asian merkitystä. Kirjoitusten pohjalta on jokseenkin mahdotonta luoda kokonaiskuvaa eri vuosikymmenten isien kokemasta elämästä tai isyyttä ohjaavista ajattelutavoista. Tekstit tuntuvat olevan vuoropuhelussa laajempien isyyttä koskevien ymmärrysten kanssa. Ne osallistuvat kutsussa mainittuun ”ajankohtaiseen isäkeskusteluun” mutta kommentoivat sitä sattumanvaraisesti sieltä täältä.

Kilpailuvastauksissa puhutaan omakohtaisista valinnoista, tunteista ja kokemuksista mutta esitetään runsaasti myös mielipiteitä ja moraalisia kannanottoja, mikä osaltaan tuo niihin debattihenkeä ja puheenvuoromaisuutta. Marja Kaskisaari on todennut lehtien yleisönosastojen mielipidekirjoitusten ja omaelämäkertojen muistuttavan toisiaan: molemmat on usein kirjoitettu minämuodossa, ne viittaavat elämäkokemuksen tuomaan auktoriteettiin, lainaavat itseään laajempia ja vaikutusvaltaisempia keskusteluyhteyksiä sekä pyrkivät vakuuttamaan ja vaikuttamaan.¹²⁸

Isyyskeskustelu on keskeinen käsite tutkimuksessani. Viitataan sillä enemmän tai vähemmän julkiseen keskusteluun, jossa tuotettiin, muotoiltiin, lainailtiin ja toistettiin isyyteen liittyviä merkityksiä. Monissa kilpailukirjoituksissa viitataan tähän keskusteluun. Myös ne tekstit, joissa niin ei tehdä, tulivat puheenvuoroiksi isyyskeskusteluun vastatessaan kilpailun kirjoituskutsuun – tai viimeistään päätyessään osaksi tämän tutkimuksen lähteistöä. Keskuste-

luyhteyksien jäljittämiseksi olen seurannut kirjoituksissa toistuvia käsitteitä ja ilmauksia. Toistoissa nousee esille teemoja, jotka puolestaan toistuvat julkaistuissa puheenvuoroissa, esimerkiksi isäkirjoissa, -oppaissa tai isyystutkimuksessa. Ymmärrän tämän vuorovaikutteiseksi kehäksi, jossa eri elämänalueet, kuten kilpailukirjoitukset ja julkaistut tekstit, vaikuttivat toisiinsa. Vaikutussuunta ei ollut yksinomaan tutkimuksen vaikutusta populaarimpaan julkisuuteen ja julkaistun aineiston vaikutusta julkaisemattomaan vaan myös toisin päin. Kilpailun osallistujat ovat kirjoittaneet tietoisina siitä, että aineistoa tullaan käyttämään selvitysten ja tutkimusten tekemiseen, kuten tässä juuri nyt tapahtuu.

Kirjoituskilpailuvastaukset eivät käyneet ”ajankohtaista isäkeskustelua” yksin, joten on mielekästä laajentaa analyysiä myös muihin aikalaislähteisiin. Luen isyyskertomusten rinnalla erityyppisiä, pääosin suomenkielisiä tai suomennettuja julkaisuja, jotka osallistuiivat kilpailukirjoitusten kanssa samojen diskurssien tuottamiseen, viittasivat toisiinsa, jakoivat mutta myös kiistivät merkityksiä. Aikalaisaineistot olen tavoittanut kahdella tavalla: ensinnäkin tekemällä Turun yliopiston kirjastotietokannasta hakuja sanoilla ”isä” ja ”isyys” aikarajauksella 1980–2000 ja toiseksi aikalaistekstien keskinäisten viittausten perusteella. Tietokantahakujen tuloksina löytyneiden teosten joukosta jätin pois puhtaasti kaunokirjalliset ja hengelliset teokset.

Keskinäisten viittausten löytymisen suhteen rikas lähde on ollut *Isää etsimässä* -kirjoituskilpailun järjestäneen isätoimikunnan mietintö (1999). Se kokosi tuolloisen isyyskeskustelun osapuolia ja puheenaiheita, joita seuraamalla keskustelun kokonaisuus hahmottuu ja keskinäisten viittausten verkosto avautuu. Tutkimuksen kohteena oleva isyyskeskustelu on siis tutkijan rakentama mutta samalla myös ”todellinen”. Mietinnön valossa painoarvoltaan merkittävinä puheenvuoroina näyttäytyvät erityisesti lastenpsykiatri Jari Sinkkosen isyyttä ja poikien kehitystä käsitelleet keskustelukirjat sekä kasvatustieteilijä Jouko Huttusen uutta isyystutkimusta tarkastelleet kirjoitukset.¹²⁹ Eritoten Sinkkosen teksteihin ja julkisiin esiintymisiin viittasivat niin muut julkisuuden aikalaiskeskus-

telijat kuin jotkut kilpailukirjoittajatkin. *Isätoimikunnan mietinnön* kautta löytyi myös muita oleellisia keskusteluyhteyksiä, esimerkiksi miehen malleista päiväkodeissa ja kouluissa käyty debatti. Vaikka tutkimuksen päähuomio on 1990-luvulla käydyssä keskustelussa, on aikalaisaineistossa tekstejä myös edeltäneiltä vuosikymmeniltä sekä joitakin aivan 2000-luvun alusta. Aikarajaus on joustava, sillä tarkoituksena on historiallistaa käytyä keskustelua ja selvittää sen juuria.

Aikalaispuheenvuorot saavat tutkimuksessa eri aseman kuin kilpailukirjoitukset. Tutkimuksessa käsiteltävät aiheet kumpuavat lähtökohtaisesti kilpailuvastauksista (vaikka ovatkin tietysti tutkijan niistä esille nostamia ja valitsemia). Aikalaislähteiden analyysi ei ole ollut siinä mielessä kaiken kattava, että olisin kutakin teemaa varten lukenut läpi kaiken isyydestä 1990-luvulla sanotun. Sen sijaan olen tarttunut niihin kirjoituksiin, jotka ovat kaiuttaneet kilpailukirjoituksissa toistuneita teemoja tai jotka ovat tuoneet niihin jonkin särön tai kiistelevän näkökulman, ja lukenut ne lähemmin. Jokainen isyyttä kommentoinut puheenvuoro kantoi mukanaan niitä kulttuurisia keinoja, joilla isyydestä voi 1990-luvulla puhua.¹³⁰

Kaiken kaikkiaan aikalaislähteiksi merkittyjä teoksia ja tekstejä on 109 kappaletta.¹³¹ Ne koostuvat monista erityyppisistä teksteistä, joita yhdistää tematiikan ohella se, että ne esitettiin julkisuudessa toisin kuin kilpailukirjoitukset. En ole anonymisoinut viittauksia aikalaislähteisiin toisin kuin kilpailuvastauksiin. Ne tarkoitettiin alunperinkin julkisiksi puheenvuoroiksi ja on luontevampaa puhua kirjoittajista ja teoksista niiden nimillä. Pyrkimys ei kuitenkaan ole näin suunnata huomiota kirjoittajiin henkilöinä tai heidän mielipiteisiinsä, vaan olen kiinnostunut puhetavoista, joita teksteissä käytetään.

Lajityypeiltään aikalaislähteiden suurimmat ryhmät edustavat tieteellistä tutkimusta, ajankohtaisia aiheita kommentoivaa keskustelukirjallisuutta ja puheenvuoroja sekä omaelämäkerrallista isäkirjallisuutta. Lisäksi lähteenä on käytetty muun muassa mietintöjä, muistioita, selvityksiä, www-sivuja ja muutamia sanomalehtijuttuja. Isyyttä käsiteltiin 1990-luvulla monissa toisiinsa limittyneissä

keskusteluyhteyksissä. Sitä tarkasteltiin omalla teemallaan, mutta se tuli usein esille myös miehiä, kasvatusta, vanhemmuutta tai perheitä ruotineissa puheenvuoroissa. Huoli isättömyydestä johdatti aikalaiset keskustelemaan miehen malleista päivähoitossa ja kouluissa. Lisäksi isän roolin käsitteen historiaa selvitellessäni perheidyin 1960-luvulla käytyyn sukupuoliroolikeskusteluun, joka koski myös vanhemmuutta. Olen ryhmitellyt aikalaislähteet *lajityyppien* ja *aihealueiden* mukaisesti oheiseen taulukkoon sekä tarkemmin lähdeviittein *liitteeseen 3*.

Aikalaislähteiden aihealueet ja lähdeyyt	Isäit Isyys	Miehet Mieheys	Kasvatus Vanhemmuus	Perhe Parisuhde	Koulu	Päivähoito	Sukupuoli- roolit	Muu	Yhteensä
Historiikki			1						1
Keskustelukirja Ajankohtaispuheenvuoro	13	9	1		2		5		30
Mietintö Muistio Selvitys	3		2		2				7
Omaelämäkerrallinen kirja Muistelma	13								13
Sanomalehtijuttu	6		3		2				11
Tutkimus	17	7	6		5		5		40
Www-sivu	6								6
Muu								1	1
Yhteensä	58	16	13		11		10	1	109

Tieteellisten tutkimusten ryhmä on aikalaispuheenvuoroista suurin ja se muodostuu kaikkiaan 40 monografiasta, artikkelikokoelmasta ja artikkelista. Siihen kuuluu 17 isyystä käsittelevää tekstiä, jotka edustavat lähinnä kasvatustiedettä, sosiologiaa ja psykologiaa. Miestutkimuksen aihepiiristä kirjoituksia on seitsemän ja ne tulevat yhteiskuntatieteellisiltä ja humanistisilta tieteenaloilta. Perhettä, parisuhdetta, vanhemmuutta tai kasvatusta tarkastelevia teks-

tejä on kuusi, ja päivähoito- ja koulukysymykset ovat aiheena viidessä kirjoituksessa. Nämä teokset ovat pääosin peräisin psykologian, kasvatustieteen ja sosiologian aloilta. Lisäksi sukupuolirooleja käsitteleviä tutkimuksia on viisi. Muutamia tutkimuksiin on viitattu paitsi aikalaislähteenä myös tutkimuslähteenä. Tällöin olen merkinnyt kyseisen julkaisun lähdeluettelossa myös tutkimuskirjallisuuteen.

Populaarin keskustelukirjallisuuden joukkoon lukeutuu 11 teosta ja kaksi lyhyempää *ajankohtaispuheenvuoroa*, jotka käsittelevät isyyttä. Miehyyttä käsitteleviä teoksia on yhdeksän. Lisäksi mukana on muutamia puheenvuoroja, jotka koskevat miehen mallia päivähoito- ja koulukeskustelussa, parisuhdetta sekä sukupuolirooleja 1960-luvulla. Yhteensä populaareja julkaisuja on 30. Useat näistä teksteistä on kirjoitettu nimenomaan debattipuheenvuoroiksi. Raja ajankohtaisten populaarien julkaisujen ja tutkimuksen välillä on häilyvä, sillä useimmat puheenvuoroista ovat tutkijoiden tai asiantuntijoiden esittämiä, tosin mukana on myös esimerkiksi toimittajan kirjoittama teos. Kyseiset tutkijat ja asiantuntijat edustavat eritoten psykologian, psykiatrian ja kasvatustieteen aloja. Kirjoituksissa on kuitenkin tavoiteltu laajempaa yleisöä kuin tieteellisillä tutkimuksilla. Pääosa tämän ryhmän teoksista on tyyliltään keskustelevaa, esseististä pohdintaa tai tutkimuksen popularisointia, mutta osan julkaisuista voi luokitella myös elämänhallinta- tai elämäntapaoppaiksi. Usein tyylilajit sekoittuvat keskenään.

Osa keskustelukirjoista on maallikoiden maallikoille suuntaamia teoksia, jotka on kirjoitettu esimerkiksi isän tai tyttären näkökulmasta. Tällaisia *omaelämäkerrallisia kirjoja ja muistelmia*, joissa käsitellään isyyttä, on tutkimuksen aikalaislähteissä 13. Niissä isät kuvaavat arkeaan, kertovat mielipiteistään ja neuvovat toisia isiä tai tyttäret ja pojat muistelevat isiään. Nämä teokset tulevat tyyliltään ja aihepiiriltään lähimmäs *Isää etsimässä* -kirjoituskilpailuvastauksia. Laajalle yleisölle suunnatut keskustelukirjat, olivat ne sitten debattipuheenvuoroja, elämänhallintaoppaita tai omaelämäkerrallisia teoksia, ovat aikalaislähteistä niitä, joita kirjoituskilpailuun osallistuneet ovat todennäköisimmin lukeneet.

Muista aikalaislähteistä – mietinnöistä, muistioista, selvityksistä ja sanomalehtijutuista – tutkimukselleni tärkein lähde on jo edellä mainittu *Isätoimikunnan mietintö*. Muutamia sanomalehtikirjoituksia olen käyttänyt hahmotellakseni *Isää etsimässä* -kilpailun uutisointia. Kirjoituskilpailun lehdistöseurannan sain käyttööni Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kansarunousarkistosta. Lisäksi etsin *Helsingin Sanomien* digitaalisesta lehtiarkistosta kirjoituksia hakusanalla ”miehen malli” selvittäessäni, miten ja mistä ilmaus suomalaiseen isyyskeskusteluun ilmaantui. Haulla tuli 57 osumaa vuosilta 1990–1999, joista olen lähemmin lukenut viittä juttua, jotka valottivat monipuolisesti lehdessä käydyn keskustelun suuntia.

Erilaisilla lähdetyypeillä on monia keskinäisiä eroja. Kuka kirjoitti, mistä asemasta, kenelle, mitä varten ja millä tavoin, ovat kysymyksiä, jotka saavat kunkin lähteen kohdalla erilaisia vastauksia. Yksi keskeisistä aikalaislähteistä keskenään ja suhteessa kilpailuvastuksiin jakavista eroista on kysymys *asiantuntijuudesta*: kuka tekstin kirjoitti ja millä arvovallalla. Monet julkaistut tekstit on kirjoitettu asiantuntijan asemasta esimerkiksi sosiologina, kasvatustieteilijänä tai psykiatrina. Näillä teksteillä oli usein selviä yhteiskunnallisia ohjelmia, joita ne ajoivat, ja aseman tuomaa auktoriteettia tavoitteiden edistämiseen. Asiantuntijuuden rajat ovat kuitenkin sumeita, sillä niin omakohtaisessa isyyskirjassa kuin kirjoituskilpailuvastauksessa kirjoittaja voi määritellä itsensä oman asiansa tuntijaksi. Myös ”maallikkokirjoittaja” voi ajaa asiaansa mielipidekirjoittajan tavoin ja osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun, kuten edellä totesin. Vaikka asiantuntijuuden voi ymmärtää esimerkiksi institutionaaliseksi asemaksi, on lopulta kysymys myös siitä, missä määrin jonkin tekstin lukijat hyväksyvät sen asiantuntijapositiona kirjoitetuksi.

Toinen aikalaislähteitä ja kilpailuvastauksia lajityyppinä erottelava tekijä on se, keitä teksti *puhuttelee*, kenelle se on suunnattu. Tutkimukset on useimmiten osoitettu tieteelliselle yhteisölle, mietinnöt ja raportin taas poliittisille päättäjille. Suuri osa tämän tutkimuksen aikalaislähteistä on kuitenkin tekstejä, jotka alunperinkin kirjoitettiin laajalle yleisölle, populaareiksi puheenvuoroiksi isyys-

keskustelussa tai muussa likeisessä keskusteluyhteydessä. Tällaisia ovat esimerkiksi keskustelukirjat ja omakohtaiset isyyskirjat. Tässä on selvä ero julkaistujen kirjoitusten ja kilpailuvastausten välillä, sillä jälkimmäiset suunnattiin usein omille perheenjäsenille tai kilpailun järjestäjille ja tutkijoille, joiden kilpailun kutsussa mainittiin käyttävän vastauksia aineistonaan. Mukana on myös miesten kirjoittamia tekstejä, joilla puhutellaan toisia isiä.

Kolmanneksi lajityyppierot kytkeytyvät *tyyliin*, siihen miten kirjoitetaan: tieteellisillä teksteillä on omat sanastonsa ja tyylilajinsa, jotka vaihtelevat alalta toiselle, mutta abstraktius ja asiatyyllisyys yhdistävät alasta riippumatta. Myös politiikan kentillä syntyneet tekstit ovat asiatyyllisiä. Sen sijaan monet keskustelukirjoiksi kirjoitetut teokset ja omakohtaisesti isyydestä kertovat kirjat ovat jutustelevia sekä turvautuvat usein huumoriin ja omaelämäkerrallisuuteen. Myös puhuttelun tyyliessä on eroja, jotka liittyvät tekstien vaikuttamispyrkimysten luonteeseen: esimerkiksi poliittisille päättäjille tai jonkin alan ammattilaisille suunnatut tekstit esittävät suosituksia ja toimenpide-ehdotuksia. Tosin myös monissa muissa teksteissä – keskustelu- ja isyyskirjoissa sekä kirjoituskilpailuvastauksissa – tavallaan esitetään toimenpide-ehdotuksia: opastetaan ja neuvotaan esimerkiksi arjen elämässä.

Neljäs ja konkreettisin ero eri lähdetyyppien välillä liittyy *ressursseihin*: julkaistut tekstit ovat kirjoitusasultaan viimeisteltyjä ja ne ovat käyneet läpi erilaisia julkaisemiseen liittyviä prosesseja ennen lukijalle päätymistään. Kirjoituskilpailuvastausten huollittelun aste sen sijaan vaihtelee, osa kirjoittajista tekee runsaasti kirjoitusvirheitä ja muutamat tekstit ovat käsinkirjoitettuja.

Lopulta lähdeaineistojen lajityypillisyydet ja niiden erot ovat häilyviä. Lähteiden välille ei myöskään ole mielekästä vetää tiukoja rajoja. Monissa teksteissä eroja hämmennetään tarkoituksella: kasvatustieteilijä tai psykiatri kirjoittaa debattipuheenvuoron, jossa vetoaa myös omiin kokemuksiinsa isänä, tai omakohtaisia kokemuksia kuvaava kirjoituskilpailuvastaus kirjoitetaan fiktion muotoon. 1990-luvun isyyskirjoittelun lähestyminen isyyttä koskevana keskusteluna mahdollistaa kaikkien eri lähtökohdista laadittu-

jen tekstien mieltämisen keskustelussa esitettyinä puheenvuoroina. Aikalaislähteiden lukeminen kilpailuvastausten rinnalla sallii myös isyyskeskustelun kokonaisuuden hahmottelun tavalla, johon en olisi päässyt käsiksi pelkästään kilpailuvastauksia analysoimalla. Eri-laisten aineistojen lukeminen ristiin tarjoaa mahdollisuuden löytää yhtäläisyyksiä ja eroja, vahvoja painotuksia ja vaikenemisia. Ristiinvalottaminen paljastaa isyyden diskursiivisen säännöstön toistot ja muunnelmat.

Tutkimukseni avaa 1990-luvun isyyskeskusteluita eri näkökulmista, joissa kussakin tarkastelun kohteena on jossakin määrin erilainen kokoonpano aikalaislähteitä. *Kiista isyyden muutoksesta* -luvun aikalaislähteet muodostuvat pääosin 1990-luvun isyystutkimuksesta sekä joistakin keskustelukirjoista ja omakohtaisista isyyskirjoista. Kilpailukirjoituksia ja isyystutkimuksia lukiessani kiinnitin huomiota toistuvaan pohdintaan, joka koski isyyden muuttumista. Aihe näytti 1990-luvun keskustelussa olevan aivan ohittamaton ja erityisen hanakasti sitä käsiteltiin isyystutkimuksessa. Luvussa *Miesvanhemmuus* paneudun puolestaan niihin käsitteisiin, joilla isyydestä ja sukupuolesta kilpailukirjoituksissa keskusteltiin ja etsin niiden historiallista taustaa. Tämän vuoksi kolusin myös varhaisempia keskusteluita esimerkiksi sukupuolirooleista, äidin ja isän saamista merkityksistä psykoanalyttisissä kehitysteorioissa sekä aikalaiskeskusteluita esimerkiksi miesopettajista päiväkodeissa tai miehen kriisistä. Tarkastelemieni käsitteiden tausta on 1900-luvun psykologisissa, psykiatrisissa ja sosiaalitieteellisissä asiantuntijadiskursseissa, joten valtaosa luvun aikalaislähteistä on asiantuntijatekstejä. Viimeisessä luvussa *Hyvä isyys* käsittelen isyyden ihan-teita ja isyyden hallintaa. Luvun keskeisin aikalaislähde on *Isätöimikunnan mietintö*.

Historiallistava lähiluku

Kuten sanottu, tutkimukseni tehtävä on selvittää, millainen isyys oli 1990-luvulla ymmärrettävää, uskottavaa, haluttavaa ja norma-

lia. Kysymykseen vastaamiseksi luen ”tavallisten” ihmisten *Isää etsimässä* -kilpailuun lähettämiä isyyskertomuksia ja erilaisia isyydestä julkaistuja kirjoituksia. Tutkimusmenetelmäni kutsun lähiluvuksi, joka etsii ja analysoi teksteistä käsitteitä, käsityksiä ja merkityksiä sekä historiallistaa niitä.

Historiallistamisella tarkoitan ilmiöiden tarkastelemista ajalliseen kontekstiinsa sitoutuneina ja paikallisina. Kulttuurihistorioitsija Anu Korhosen sanoin tutkijan tarkastelemat asiat esiintyvät merkityksen ilmitulon näyttämöinä ja oman historiallisen hetkenä todistajina.¹³² Kyse ei ole vain yleisestä ilmiöiden historiallisen luonteen toteamisesta (”isyys on kulttuurin ja ajankohtaan sidottua”) vaan genealogista tutkimusotetta muistuttavasta pyrkimyksestä osoittaa ja tehdä näkyväksi tutkittavien asioiden historiallinen rakentuneisuus.

Lähellä olevan aikakauden, kuten 1990-luvun, ilmiöiden historiallistaminen on erityisen haastavaa, sillä tutkijan oma kokemusmaailma on helposti samojen merkityksenantojen läpäisemä – butlerilaisittain ilmaistuna toimijuus ei voi tulla diskurssien ulkopuolelta.¹³³ Historiantutkijalle tavallisesti perspektiiviä tuovaa ajallista etäisyyttäkin ei ole. Ohjenuoraksi voi tällöin ottaa historiantutkija Jorma Kalelan kehotuksen lähestyä menneisyyttä kuin vierasta kulttuuria, jota ei oletta omansa kaltaiseksi.¹³⁴ Isyyskeskustelussa tavanomaisena ja itsestään selvänä esitetyn kummastelu johtaa isyyttä koskevan säännöstön äärelle ja osoittaa ymmärrettävänä pidetyn rajoja. Kuten kulttuurintutkija Mikko Lehtonen toteaa, itsestäänselvyyksillä on usein kytkös vallitsevien valtasuhteiden ylläpitämiseen.¹³⁵ 1990-luvun isyyskeskustelut olivat tiheänään selviöinä esitettyjä käsityksiä ja kiteytyneitä käsitteitä, kuten puhetta isyyden muutoksesta, miehen mallista, isättömyydestä, isän läsnäolosta, isyyden tukemisesta, hyvästä isyydestä tai isien puhumattomuudesta ja tunteiden tukahduttamisesta.

Lähilukeminen on lähteiden tarkkaa ja yksityiskohtaista erittelyä ja tulkintaa tutkimustehtävän näkökulmasta. Lukemista ovat ohjanneet tutkimukselliset valintani, kuten kiinnostus sukupuolen tuottamiseen, mutta tutkimuksen teemojen valinta on ollut samal-

la myös aineistolähtöistä: se pohjaa havaintoihin, joita tein kirjoittaessani pro gradu -tutkielmaani osin samoista lähteistä sekä täsmennyksiin ja uusiin huomioihin, joita syntyi tämän tutkimuksen aineistoa lukiessa.¹³⁶ Havaintojen tekeminen ja tulkitseminen muodostavat vuorovaikutteisen prosessin, johon on eittämättä vaikuttanut myös se, että olen seurannut julkisuudessa käytyjä isyyskeskusteluita 1990-luvun loppupuolelta lähtien, ja oma asemani 2000-luvun vanhempana. Kulttuurihistoriallinen tutkimus on tulkintaa, joka lähtee tutkijan historiallisesti muotoutuneesta esiymmärryksestä.¹³⁷

Konkreettisesti lukemisen prosessi on edennyt jonkin toistuvan puheenaiheen havaitsemisesta sen järjestelmälliseen haravointiin *Isää etsimässä* -kilpailuvastauksista. Olen lukenut jokaisen kilpailukirjoituksen etsien niistä tutkimuksessa käsittelemiäni aiheita kuten esimerkiksi puhetta miehen mallista, puhumattomuudesta, läsnäolosta tai niiden vastakohtista. Samalla olen tarkkaillut sitä, milloin jostakin aiheesta vaiettiin tai millaisia variaatioita keskustelun teemoista esitettiin. Olen kiinnittänyt erityistä huomiota siihen, mitä esitetään selviönä ja mitä taas perustellaan, selitetään tai määritetään. Käytännössä olen lukenut jokaisen tekstin kymmeniä kertoja, sillä totesin, että on helpompaa suodattaa kirjoituksista yksi aihe kerrallaan. Huomion kiinnittäminen useampaan kysymykseen yhtäaikaisesti jätti helposti jotakin havaitsematta, jolloin jouduin palaamaan lähteisiin tarkastaakseni asian.

”Löydöksistä” muodostin temaattisia listoja, joiden avulla sain selvemman kuvan siitä, miten ja millaisissa yhteyksissä vaikkapa miehen mallista tai hyvästä isyydestä kertomuksissa puhuttiin. Samalla tein huomioita siitä, miten yleistä tai harvinaista kustakin aiheesta kirjoittaminen oli tai oliko siinä sukupolvittaisia eroja. Kirjoituskilpailuaineisto on kuitenkin niin pieni, että määrällisiä tulkintoja on mahdoton tehdä. Jos mainitsen, että jotakin ilmaistiin usein, tarkoittaa se, että suhteessa aineiston kokonaisuuteen ja muihin siinä esiintyviin teemoihin puheenaihe nousee esille toistuvasti. Kirjoitukset ovat tyyliltään, sisällöltään ja mitaltaan erilaisia. Jotkut niistä ovat saaneet enemmän huomiota osakseen esimerkiksi

siksi, että niissä on jotakin aiheita, tai useampaakin, käsitelty tavallista monipuolisemmin.

Tutkimuksessani lähestyn kirjoituskilpailuvastauksia enemmän puheenparsina ja merkityksentuotantona kuin (elämän)kertomuksina. En esimerkiksi anna pseudonyymejä kirjoittajille, mikä korostaa sitä, että kyseessä on merkitysten, ei henkilökohtaisten narratiivien analyysi. Luen kirjoituksia laajemman isyyskeskustelun kontekstissa ja miellän ne tämän keskustelun puheenvuoroiksi sen sijaan, että analysoisin niitä kunkin yksittäisen tarinan tai sen kirjoittajan elämäkokemusten yhteydessä. Kilpailukirjoitukset eivät silti ole minulle anonyymiä tekstimassaa, vaan pidän kiinni myös kertomuksen ja kertojan kontekstista tuomalla esille kirjoittajan iän, sukupuolen ja usein myös sen, mitä hänen kirjoituksensa käsittelee.

Myös tutkimuksen aikalaisaineistoa – tutkimuksia, isyyskirjoja, keskustelukirjoja, *Isätoimikunnan mietintöä* – olen lukenut isyyskeskustelussa esitettyinä puheenvuoroina mutta rajoitetummas- ta näkökulmasta kuin kilpailukirjoituksia. Tavoitteeni ei ole ollut tuoda esille kaikkea, mitä aikalaiskirjoituksissa isyydestä sanotaan, vain niitä teemoja, jotka keskustelevat kilpailukirjoituksista esille nostamani puheenaiheiden kanssa. Aineistojen välisen suhteen asettaminen toisin olisi voinut tuottaa toisella tavalla painotuvan kuvan 1990-luvun isyyskeskusteluista. Vaikka samat aiheet pyörivät niin kirjoituskilpailuteksteissä kuin julkisuuteen tuotetuissa puheenvuoroissa, on mahdollista, että jälkimmäisissä keskustelun painopisteet olivat toiset.

Aikalaisaineistojen analyysi on edennyt kartoittamalla kustakin tekstistä niitä puheenaiheita, jotka kilpailukirjoitusten kautta valikoituivat käsiteltäviksi. Tarkasteleman teemat olivat isyyskeskustelussa siinä määrin yleisiä, että mainintoja kustakin aiheesta löytyy useimmista kirjoituksista. Lainauksiin tai muutoin tarkempaan katselmukseen olen poiminut katkelmia, joissa kustakin aiheesta kirjoitetaan erityisen tyypillisesti, yksityiskohtaisesti tai sitten tavallisesta poikkeavalla tavalla. Tutkimuksessa asetan eri yhteyksissä tuotetut puheenvuorot keskusteluyhteyteen tuomalla ne rinnakkain ja osoittamalla keskinäisiä viittauksia, toistoja, eroja ja säröjä.

KIISTA ISYYDEN MUUTOKSESTA

Isyyden historiakuvat

Viime vuosina isän rooli on muuttunut huomattavasti. Hänestä on tullut tunteita ja hellyyttä osoittava isä, joka osallistuu kotitöihin ja perheen askareisiin. Osallistumisen väitetään olevan tärkeää isälle itselleenkin, kuin myös koko perheelle. Osallistumisen pitäisi olla perheen hyvinvoinnin ja onnen tae, mutta onko se sitä. [...] Kummeksuen katson nykyistä elämää ja pohdin mihin tämä kaikki johtaa.¹³⁸

Lainaus on vuonna 1930 syntyneen miehen *Isää etsimässä* -vastauksesta. Siinä kirjoittaja kuvaa 1990-luvun isyyttä muuttuneena ja samalla vertaa sitä menneeseen. Nykyisä osoittaa tunteita ja hellyyttä sekä osallistuu kotitöihin toisin kuin aiempien aikojen isät. Kirjoittaja epäilee tällaisen muutoksen myönteisyyttä.

Isyyden muutosta käsittelevät puheenvuorot olivat tavallisia 1990-luvun isyyskeskustelussa: isyyden sanottiin olevan murroksessa, kriisissä, murentuneen, häviävän tai muuttuvan läsnä olemammaksi ja läheisemmäksi.¹³⁹ Muutokseen viittaavat argumentit tuntuvat läpäisseen kaikki aiheet, jotka isyyden yhteydessä otettiin esiin. Ei ole sinänsä yllättävää, että *Isää etsimässä* -kirjoituksissa pohdittiin isyyttä aikaperspektiivistä, ulottuivathan kirjoittajien muistot isyydestä lähes koko 1900-luvun mitalle. Muutoksesta kertominen on omaelämäkerrallisen tekstin tavanomainen piirre.¹⁴⁰ Myös julkisessa keskustelussa isyyden muutos oli ahkerasti debatoitu kysymys. Kiinnostavan juonteen keskustelun virrassa muodostavat tekstit, joita voisi kutsua luonteeltaan aikalaisdiagnostisiksi¹⁴¹: niissä analysoitiin kirjoitushetken isyyttä, sen muutosta ja kehitystä tulevaisuudessa. Näitä puheenvuoroja kirjoittivat eritoten tutkijat, jotka tulivat kasvatustieteen, psykologian ja sosiologian aloilta, mutta myös jotkut populaareja ajankohtaiskommentaareja esittäneet keskustelijat.

Lähestyn näistä julkaistuja kirjoituksia ja *Isää etsimässä* -kilpailuun osallistuneiden muistelmia isyyttä koskevana historiakuvi-

na. Ne ovat jälkikäteisiä tulkintoja siitä, millaista oli ennen ja mikä on menneen suhde nykyiseen.¹⁴² Historiakuvia muodostetaan sellaisista ilmiöistä, joita pidetään muistamisen arvoisina ja historiallista selitystä kaipaavina.¹⁴³ Isyyden muutos oli aikalaisten mielissä mitä ilmeisimmin seikka, joka vaati tällaista selitystä. Ymmärrän historiakuvien tuottamisen diskursiivisena toimintana, joka muotoutuu sosiaalisissa käytännöissä ja rakentaa todellisuutta. Historiakuviin liittyi siis performatiivinen elementti: isyyden historian määrittely ja toistaminen olivat aikalaisille keinoja tuottaa tietynlaisia isyyksiä omassa ajassa. Käsitteillä historiasta oli seurauksia, jotka mahdollistivat tai rajasivat tapoja ymmärtää isyys tai olla ja toimia isänä. Historiaan viittaavien argumenttien käyttö oli näin myös vallankäyttöä.

Muistelussa rakentuvia historiakuvia tutkinut historioitsija Katja-Maria Miettunen huomauttaa, että muistelijoilla on pyrkimys vaikuttaa tapoihin, joilla menneisyys ymmärretään.¹⁴⁴ Menneisyyttä koskevien käsitysten ympärillä käydään kamppailuja siitä, mikä on totta, uskottavaa tai oikein.¹⁴⁵ Vallankäyttö ei kuitenkaan suuntaudu vain menneisyyden tulkintaan, vaan käsitykset menneisyydestä vaikuttavat myös nykyhetkeä ja tulevaisuutta koskeviin ymmärryksiin.¹⁴⁶ 1990-luvun isyyskeskustelussa vuorovaikutuksen näkee toimineen myös toiseen suuntaan: myös se, mitä tulevaisuudelta haluttiin ohjasi historian tulkitsemista. Isyyden historiasta ja muutoksesta 1990-luvulla käyty keskustelu näyttää poliittisena kamppailuna siitä, miten isyyden menneisyys ja tulevaisuus olisi pitänyt määritellä.

Tarkastelen seuraavaksi keskustelua isyyden menneisyydestä ja nykytilasta kysyen, miten isyyden historiaa käytettiin kiisteltäessä isyyden merkityksistä ja tulevaisuusvisioista. Luku lähtee liikkeelle isyyden menneisyyteen liitettyjen käsitysten selvittämisestä. Tämä jälkeen käsittelemme keskustelun lävistänyttä puhetta isyyden muutoksesta. Näkemyksiä muutoksen luonteesta oli kaksi. Tarkastelen ensin isyyden historian kuvaamista *edistystarinana* ja sen jälkeen isyyden historian *rappiotarinaa*.

”Entisajan” isät

Millaisia kuvia menneisyyden isistä ja isyyksistä *Isää etsimässä* -kirjoituksissa ja 1990-luvun muussa isyyskeskustelussa esitettiin? Isyyskertomuksia, isyystutkimuksia ja muita julkaistuja puheen- vuoroja lukiessani kiinnitin aluksi huomiota siihen, että isyydestä puhuttiin jatkuvasti muutoksen termein. Tarkemmin katsoessa hahmottui neljä toistuvaa piirrettä tai puheenaihetta, jotka liitettiin historiaan ja joiden avulla tuotettiin menneisyyden ja oman ajan välistä eroa. Ensinnäkin menneisyyden isyys kuvattiin ajattomana, ”ennenvanhaisena” ilmiönä. Toiseksi entisajan perhe-elämä sijoitettiin maaseudulle ja elämäntapa nähtiin agraarisena. Kolmantena puheenaiheena erottuu keskustelu siitä, miten naisten ja miesten työnjako oli muuttunut. Lisäksi kirjoitettaessa isän läsnäolosta vertailtiin mennyttä ja omaa aikaa, mistä muodostuu neljäs historiaku- via tuottanut puheenaihe. Ajattomuus ja agraarisuus olivat aiheita, joista keskustelijat esittivät samansuuntaisia käsityksiä, mutta nais- ten ja miesten työnjako sekä isän läsnäolo olivat kiistakysymyksiä. Tarkastelen seuraavaksi näitä neljää puheenaihetta ja niissä muo- dostuneita historiakuvia lähemmin.

Ensimmäinen historiakäsityksiä vahvasti yhdistänyt piirre 1990- luvun isyyskeskustelussa oli menneisyyden isyyteen liitetty ajatto- muus. *Isää etsimässä* -vastauksissa ajattomuus kumpuaa siitä, että menneisyydestä ei kirjoiteta tarkoin ajanmäärein vaan siihen viitaa- taan nykypäivään kontrastoivilla ilmaisuilla kuten ”ennen”, ”aikai- semmin” tai ”entisaikaan”.¹⁴⁷ Jos jollakin ilmiöllä ajatellaan olevan pitkä historia, se ilmaistaan puhumalla esimerkiksi kasvatuksen ”vuosisataisista perinteistä” tai vanhempien rooleista, jotka ovat ”perintöä luolamiesajoilta, jolloin isä pyydysti riistaa perheelleen ja äiti valmisti siitä ruokaa”.¹⁴⁸ Puhe entisajasta ja perinteistä tekee menneisyyden isyydestä ajatonta ja muuttumatonta.

1990-luvun isyystutkimuksessa isyyden menneisyydestä kirjoin- tettiin yllättävän samantapaisesti. Keskeisenä esimerkkinä voi pi- tää kasvatustieteilijä Jouko Huttusen kehittämää *perinteisen isyy- den* käsitettä, johon tutkimuksen tapa jäsentää menneisyyttä pitkäl-

ti kiteytyy. Termiä on sittemmin kierrätetty monissa tutkimuksissa ja se on otettu lähes itsestään selvänä lähtökohtana isyyden muutokselle.¹⁴⁹

Hegemonisessa asemassa olevaa – vaikkakin jäänteenoimaista – isyysmalliamme kutsun perinteiseksi isyydeksi, jota ei oikeastaan tarvitsisi edes määritellä, sillä edellä olevan perusteella se on juuri se malli, jota varsinkin keski-ikäiset suomalaiset pitävät normaalina isyytenä. Jos kuitenkin luonnehdin sitä aivan lyhyesti, niin keskeisenä pidän sitä, ettei se ole tarjonnut – tai edes sallinut – miehelle hoivaavaa vanhemmuutta. Myös isänä miehen on pitänyt olla etäinen (jopa ”kova”), tilanteita hallitseva, suoriutuva ja tunteitaan kontrolloiva.¹⁵⁰

Olellaisen osan määritelmää muodostaa ”perinteisen isyyden” tietty itsestäänselvyys ja normaalius: sitä ei tarvitse määritellä, vaan määrätyn ikäpolven aikalaiset – ne, jotka olivat 1990-luvulla keski-iässä – tietävät kyllä mistä on puhe. Se on ”kaikkien tuntema ja helposti tunnistettavissa oleva” isyyden malli.¹⁵¹ Näin käsitteellä luodaan jaettua ymmärrystä menneisyydestä. Perinteinen isyys on ollut rajoittavaa: se on estänyt miehiä toimimasta hoivaavasti ja vaatinut heiltä kontrollia ja etäisyyttä. Menneisyydessä nähdään miltei alistavia elementtejä. Malliin kuului kuitenkin myös isien perinteinen kunniallisuus: perheestä pidettiin huolta parhaimman kyvyn mukaan eikä elättämisvastuusta luistaneita ”perhepinnareita” katsottu hyvällä.¹⁵² Perinteisen isyyden mallissa puhutaan menneisyydestä ajoittamatta aivan kuten kirjoituskilpailuvastuksissakin. Mallin sanotaan olleen vallitsevassa asemassa erityisesti ennen 1960-lukua, jolloin tapahtuneen naisten aseman muutoksen seurauksena isänä olemisen mallit alkoivat hajota eri suuntiin.¹⁵³ ”Perinteisen isyyden” aikakauden alkamisaikaa ei kuitenkaan määritellä, joten jää pimentoon, millaista isyys oli sitä ennen vai onko isyys kenties aina ennen 1960-lukua ollut perinteistä.

Sekä kilpailukirjoitukset että tutkimus viittasivat menneisyyden isyyteen samaan tapaan perinteisyytenä tai ennen vanhana. Tämä tuotti tietynlaisen tavan mieltää menneisyyttä. Ensinnäkin perinteisyys korostaa elämäntavan yhtenäisyyttä ja ajattomuutta, jolloin se samalla rajoittaa menneisyyden muuttuvaisuuden ja moninaisuu-

den havaitsemista. Toiseksi perinteisyys ja ennenvanhaisuus painottavat vastakohtaisuutta, sillä ne rakentuvat aina nykyaikaisuuden käsitteen varaan, sen vastapariksi. Kilpailuvastauksissa ei juuri olekaan puhetta pelkästään menneisyydestä vaan mennyttä aikaa vertaillaan jatkuvasti nykypäivään. Isyystutkimuksessa käytyssä perinteisen isyyden mallissa kontrastointi on kirjoitettu itse malliin, sillä perinteistä isyyttä seuraavat moninaistuvat isyysmallit – muun muassa uusi, osallistuva, avustava, hoitava, siittäjä- tai niukalti osallistuva isä.¹⁵⁴ Tällaisen menneisyyttä koskevan puheen tehtävänä on ennen kaikkea auttaa paremmin ymmärtämään nykypäivän isyyksiä.

Ajattomuuden ohella toinen menneisyyden isyyttä määrittänyt piirre 1990-luvun keskusteluissa oli agraarisuus. Kilpailukirjoituksissa maalaisuus tulee usein esille konkreettisenä kirjoittajien menneisyyteen liittyneenä seikkana, sillä moni varsinkin vanhemmista kirjoittajista oli kotoisin maaseudulta. Vastauksissa on kuitenkin myös yleisempiin asiaintiloihin viittaavia ilmauksia, joissa menneisyys ylipäättään sijoitetaan ”entisaikaan maaseudulle”.¹⁵⁵ Vastavasti oma aika, ”nykyaika” on kaupungissa. Niin maaseutua kuin menneisyyttäkin tarkastellaan kaupungista käsin. Tämä tulee esille esimerkiksi silloin, kun kertomuksissa päivitellään nykyvanhemmuuden entistä suurempaa vaativuutta ”kerrostaloissa” tai ”ruuhka-Suomen” kaupungeissa.¹⁵⁶ Modernia aikaa koskevissa käsityksissä kaupunki onkin nykyajan näyttämö; nykyaika ja kaupunkilaisuus liittyvät tiiviisti yhteen. Maaseutu, vanhanaikaisuus ja menneisyys taas helposti rinnastetaan toisiinsa.

Myös isyystutkimuksessa menneisyys ja maalaisuus liitettiin toisiinsa. Joskus kyse on siitä, että tutkimuksessa on tarkasteltu ihmisiä, jotka ovat varttuneet maalla.¹⁵⁷ Tätäkin useammin maalaisuus on kuitenkin julkilausumaton ennakko-oletus, joka tulee esille kuin ohimennen kuvattaessa menneiden aikojen isiä. Ennen elettiin ”kylässä” tai miehet työskentelivät ”metsissä” ja ”pelloilla”.¹⁵⁸ Maalaisuudesta puhuminen on myös tapa ajoittaa ilmiöitä: ”Maaseudun Suomessa isyys oli lapsen nähden jotain erillistä, toisin

kuin äitiys.”¹⁵⁹ Ilmaus implikoi ”kaupungin Suomea” ja sitä kautta nykyaikaisuutta.

On historiallinen tosiasia, että monien suomalaisten juuret ovat maaseudulla. Maaltamuutto ja kaupungistuminen ajoittuvat laajoina ilmiöinä 1900-luvun myöhemmälle puoliskolle eikä Suomi vielä 1990-luvullakaan ollut länsimaisessa mittapuussa erityisen kaupungistunut yhteiskunta.¹⁶⁰ Näiden seikkojen valossa menneisyyden isyyden sijoittaminen maalle vaikuttaa luontevalta. Silti maaseudun ja menneisyyden automaattinen kytkeminen ei kerro vain tilastollisista faktoista vaan kulttuurisista mielikuvista. Näissä mielikuvissa kaupunki edustaa nykyaikaa ja nykyaikaisuutta mutta maaseutu rinnastetaan menneisyyteen ja vanhanaikaisuuteen. Kuva menneisyyden isyydestä olisi saattanut muodostua toisenlaiseksi, jos tarkasteluun olisi otettu isyyskeskustelun puheenvuoroista puuttuneet kaupungissa asuvat, toimistoissa tai tehtaissa työskentelevät menneiden aikojen isät (ja äidit). Historiakuva, joka rakentui tarinana maalaisesta menneisyydestä ja kaupunkilaisesta nykyisyydestä, toisti kuvastoa, jossa Suomen kansallinen kehityskertomus kulkee maalta kaupunkiin.¹⁶¹

Isyyttä koskeneen historiakuvan kolmas puheenaihe, naisten ja miesten välinen työnjako, liittyi tiiviisti käsityksiin perinteisestä maalaiselämästä. Myös työnjakoa kommentoitiin usein nykyajan ja muutoksen näkökulmista. *Isää etsimässä* -kilpailuun osallistunut, vuonna 1928 syntynyt mies toteaa menneestä ajasta:

Elettiin aikaa, jolloin elämisen asenteet olivat huomattavasti erilaiset verrattuna tähän päivään, oli naisten työt ja oli miesten työt, joten mies ei paljon sekaantunut vaippojen vaihtoon hän hankki perheelle elatusta ja nainen hoiti vauvat, siivoukset ja ruoan laitton.¹⁶²

Kirjoittaja kuvaa kertomuksessa sekä omaa elämäänsä että ilmaisee käsityksensä asioiden yleisestä tolasta aiempina aikoina. Ennen työnjako oli tiukasti rajattu sukupuolen mukaan. Ennen asiat olivat eri tavalla kuin nykyperheissä.

Vertailu kirjoitushetken tilanteeseen sekä naisten ja miesten työtehtävien sukupuolenmukaisen erilaisuuden korostaminen toistuvat kilpailukirjoituksissa. Vuonna 1914 syntynyt mieskirjoittaja esi-

merkiksi esittää, että ”isän roolista” ei aiemmin puhuttu ja syynä siihen oli ”se kun sukupuolten välinen työnjako on ollut nykyistä selvempi, miehillä työ usein kodin ulkopuolella äidit niinsanottuja kotiäitejä, lasten kasvatus jäänyt naisten huoleksi. Osatekijänä ovat olleet vuosisataiset perinteet.”¹⁶³ Kirjoitukset kuvaavat menneisyydessä vallinnutta työnjakoa sukupuolen mukaan eriytyneenä, selvänä ja perinteisenä. Samalla vihjataan, että omasta ajasta työnjaon selvyys puuttuu.

Myös isyystutkimuksessa kiinnitettiin runsaasti huomiota naisten ja miesten väliseen työnjakoon. Analyysit olivat samanlaisia kuin kilpailukirjoitelmissa. Tutkimuksessakin puhuttiin muutoksesta ja selkeyden katoamisesta, joskin hieman erilaisin sanankääntein:

[...] Ongelma on siinä, että naisten ja miesten identiteetin rakentamisen perustat ovat nopeassa tahdissa muuttuneet ja nimenomaan lähestyneet toisiaan yhteisen nimittäjän ollessa koti ja kulutus. Tuloksena on kiteytymätön tulkintakehys sukupuolten välisten parisuhteiden järjestämiseksi. Puuttuu selkeitä sukupuolirooleja, jotka antaisivat konkreettisia ohjeita miehisyyden ja naiseuden sisällöstä [...].¹⁶⁴

Lainaus on artikkelista, joka käsittelee 1990-luvun puolivälissä omaelämäkertakilpailuun osallistuneiden, 1950-luvulla syntyneiden miesten kuvauksia kotitöistä ja isäksi tulemisesta. Artikkelissa pohdiskellaan 1960- ja 1970-luvun ”suuren suomalaisen tasa-arvoprojektin” seurauksia naisille ja miehille. Työnjaon ja siihen ohjaavien uusien sukupuolitettujen mallien puute kirjoitushetkellä näyttäytyy pulmallisena. Samalla hahmottuu kuva menneisyydestä, jossa toimet ja roolit oli jaoteltu sukupuolen mukaan. Ajatusta muunneltiin isyystutkimuksessa erilaisin painotuksin. Kun edellä olleessa lainauksessa selkeyden katoaminen oli ongelma, oli se toisille kirjoittajille seikka, josta otettiin etäisyyttä:

Kaikille lienee tuttu se yleisen sukupuolijärjestelmän perhettä koskeva osa, jota voisi nimittää vanhaksi tai 50-luvun roolijaoksi, sillä jo 60-luvun lopulla uudet tuulet alkoivat puhaltaa suomalaisissa perheissä. Vanhemmuus oli jaettu selkeästi miehiseen (isyys) ja naiselliseen

(äitiys) osaan, ja niiden ajateltiin täydentävän toisiaan siten, että kokonaisuus oli lapsenkin kannalta paras mahdollinen.¹⁶⁵

Tässä Jouko Huttusen puheenvuorossa, joka käsittelee isänä olemisen uusia suuntia, esitetään ennen 1960-lukua vallinneen ”roolijaon” erottaneen vanhemmuuden ”selkeästi” sukupuolen mukaan. Selkeä roolijako ei kuitenkaan ole tekstissä itsestään selvästi myönteinen seikka, sillä siinä puhutaan roolijaon pois puhaltaneista ”uusista tuulista” ja todetaan, että nimenomaan 1950- ja 1960-lukujen aikalaiset ajattelivat kokonaisuuden olevan paras mahdollinen sen sijaan, että kirjoittaja itsekin ajattelisi näin.

Isyyskeskustelussa esitettiin myös puheenvuoroja, joissa menneisyyden roolijako ymmärrettiin selvän sijasta rajoittavana. Näin ongelma sijoitettiin pikemminkin menneisyyteen kuin kirjoitus- hetkeen. Esimerkiksi *Isää etsimässä* -kilpailuun osallistunut mies (s. 1964) kirjoittaa, ettei hän kannata sitä, että vanhempien roolia ”kavennettaisiin” vanhojen sukupuoliroolien mukaisesti. Nykyään sekä isä että äiti voivat ”olla moneksi”. Kirjoittaja ei täsmennä, mitä vanhat sukupuoliroolit pitävät sisällään, mutta ainakin ne näyttävät kapeampina kuin nykyinen ”monena oleminen”.¹⁶⁶

Tässä kohtaa on nähtävissä isyyden historiakuvan ensimmäinen särö. Vaikka 1990-luvun isyyskeskustelussa vallitsi yksimielisyys siitä, että naisten ja miesten roolit olivat ennen olleet erilaiset, voitiin asiantila tulkita ainakin kahdella tavalla. Ensimmäinen tulkinta painotti roolijaon selvyyttä ja viittasi samalla siihen, että nykyajassa on jotakin ongelmallista: ihmiset eivät kenties enää tienneet, miten elämä pitäisi elää, tai sukupuolten järjestys oli seonnut. Toinen näki ”vanhan roolijaon” kapeana tai rajoittavana, jolloin omaa aikaa määritteli myönteinen moninaisuus ja joustavuus. Näkökulmasta riippumatta puhe työnjaon muutoksesta tuotti ymmärrystä alkuperäisestä sukupuolijärjestyksestä, joka muutoksen seurauksena oli joko hämmentynyt tai avautunut vaihtoehdoille.

Isyyden historiakuvan toinen, edellistä selvempi kiistakysymys koski isän läsnäoloa. Ajatus työnsä takia poissaolleista isistä toistuu kilpailukirjoituksissa.¹⁶⁷ Esimerkiksi vuonna 1928 syntyneen mieskirjoittajan isä teki kertomuksen mukaan niin kovasti töitä ja oli

niin harvoin kotona, että hänet tapasi sieltä varmuudella vain joulupäivänä. Tämän päivän isistä ei yksikään yltäisi samoihin työsaavutuksiin, toteaa kirjoittaja. Kuitenkin hän kertoo uskovansa, että entispäivän vanhemmat olivat enemmän lastensa kanssa kuin nykypäivän äidit ja isät.¹⁶⁸ Samanlaisen tulkinnan tekee myös kipakan nykyaikakritiikin kirjoittanut nainen:

Ennen ainakin tiedettiin, missä isä kulloinkin liikkui, jollei ollut töissä tai pihapiirissä. Hän oli aina tarvittaessa lastenkin tavoitettavissa ihan naamaetäisyydellä, paitsi jollei ollut vihollisen kanssa kasvotuksin rintamalla. [...] Vaikka isä silloin [suurten ikäluokkien lapsuudessa, I. A.] astui lapsen maailmaan vasta kun tämä oli oppinut tavoille ja sisäsiistiksi, niin hän myös pysyi siinä yleensä turvallisenä ja huolehtivaisena ja antoi lapselle hyvän miehenmallin ja esikuvan.¹⁶⁹

Kirjoittaja soimaa nykyajan isiä poissa oleviksi ja katsoo, että entisaian isät olivat läsnä silloinkin kun olivat poissa.

Myös lastenpsykiatri Jari Sinkkonen muistelee isyyttä käsittelevässä keskustelukirjassaan 1950-luvun pohjoiskarjalaisen maalaiskylän isien tehneen kovaa työtä. Sinkkonen kutsuu näkemyksiään ”vuosien kultaamiksi muistikuviksi”. Niiden mukaan hyvältä mieheltä odotettiin perheen elättämistä ja raittiutta. Kotitöitä ei tarvinnut tehdä, mutta muita töitä riitti. Isät saattoivat olla viikonkin poissa kotoa savotalla. He eivät kuitenkaan olleet poissa lastensa maailmasta vaan toimivat työnjohtajina, auktoriteetteina ja kurruttajina. Myöskään ankaruus tai avioerot – kuten nykyään – eivät pitäneet isiä loitolla lapsistaan, vain alkoholin käyttö saattoi tehdä isästä etäisen ja pelottavan.¹⁷⁰ Tässä ja edellä lainatussa kilpailuvastauksessa menneiden aikojen isät rakentuivat yhtä aikaa fyysisesti poissa olleina mutta henkisesti läsnä olleina. Samalla kommentoitiin oman ajan isyyttä ja isän poissaolon luonteen muuttumista.

Menneisyyden isien poissaoloa tulkittiin kilpailukirjoituksissa ja isyystutkimuksessa kuitenkin myös ongelmana, josta nykyisät pyrkivät pois. Vuonna 1960 syntynyt mies kuvaa kilpailuvastauksessaan isäänsä ”työnarkomaanina”, joka oli paljon poissa. Kirjoittaja on pohtinut omaa etäistä isäsuhdettaan ja haluaa tehdä tietoisesti toisin.¹⁷¹ 1950-luvulla syntynyt nainen puolestaan kirjoittaa,

että hänen isällään oli aina paljon töitä. Aikaa hänen kanssaan vietettiin yhdessä töitä tehden, ei leikkimällä. Kirjoittaja vertaa tilannetta nykyaikaan:

Omilla lapsillani on erilainen isä kuin minulla. Heidän isänsä on aina touhunnut lastensa kanssa kaikenlaista. Pakostakin, koska meidän molempien vuorotyön takia joutui olemaan lasten kanssa paljon silloin kun minä olin työssä.¹⁷²

Isän ongelmallinen poissaolo ei aina ollut fyysistä vaan se saattoi olla psyykkistäkin. Erään naiskirjoittajan tarinassa lapsuuden isä oli pelottava ja emotionaalisesti etäinen: ”koskaan hän ei osoittanut minkäänlaista hellyyttä, halannut tai ottanut syliinsä niinkuin nykyaikajan nuoret isät tekevät”.¹⁷³ Näiden kirjoittajien kertomuksissa isän poissaolo nähdään epähaluttavana ilmiönä. Hyvä isä on läsnä. Se, että isä antaa aikaa lapselleen, oli 2000-luvun vaihteessa suomalaisten useimmin mainitsema hyvä isän määre ja tärkeä isyysspoliittinen tavoite. Myös esimerkiksi Huttusen perinteisen isän mallissa määriteltiin ongelmalliseksi se, että isälle ei ollut sallittua läheisyys lastensa kanssa.¹⁷⁴ Palaan kysymykseen läsnäolosta ja hyvästä isyydestä luvussa *Miten hyvä isä toimii*.

Käsitykset menneiden aikojen isien poissaolon luonteesta muodostuivat 1990-luvulla ristiriitaisiksi. Entisajan isien tulkittiin olleen läsnä joko enemmän tai vähemmän, paremmin tai huonommin kuin oman ajan isät. Samoin sukupuolten työnjaon nähtiin ennen olleen selvempi tai sitten rajoittavampi kuin kirjoitushetkellä aina sen mukaan, mitä piirrettä omassa ajassa haluttiin korostaa. Nimenomaan vertailu nykyaikaan oli keskeistä. Isyyden historiakuvan kiistakysymykset kumpusivat 1990-luvun isyysskeskusteluiden teemoista, joissa painottui ajatus isyyden ja sitä myötä koko sukupuolijärjestyksen muuttumisesta.

Isyyden muutos

Isää etsimässä -kirjoitelmissa kertautuu tarina isyyden muutoksesta. Varsin usein menneiden sukupolvien ja nykyisukupolven isät

näyttäytyvät erilaisina, suorastaan toistensa vastakohtina. Kenties perinpohjaisimman erittelyn isäsukupolvien muutoksesta tekee vuonna 1938 syntynyt mieskirjoittaja:

Aloittaessani tätä kirjoitusta uskoin löytäväni paljon isyyteen liittyviä perinteitä ja malleja jotka ovat siirtyneet isältä pojalle tässä kolmessa sukupolvessa. Kirjoituksen edetessä isyyteen liittyviä yhteisiä tekijöitä on kuitenkin yhä vähemmän. Tähän on ollut vaikuttavana tekijänä aikakauden muutoksen lisäksi asumis ja työkulttuurin erilaisuus. Kirjoituksen edetessä olen kyllä pohtinut kuinka isyyden mallit olisivat kulkeutuneet perintönä jos olisimme toimineet joko työn tai ammatin osalta isältä pojalle perimänä. Tällöin niistä osa olisi saattan[ui]t säilyä onhan luonteis[s]amme yhteisiä tekijöitä.¹⁷⁵

Kirjoittaja oli ennen tekstinsä kirjoittamista ajatellut isyydessä olevan enemmän jatkuvuutta kolmen sukupolven välillä. Hän yllättyi huomattessaan kirjoitusprosessin aikana, että eri sukupolvien isyydessä on samankaltaisuutta hyvin vähän. Muutoksen syyt hän paikantaa ympäröivän yhteiskunnan muuttumiseen, esimerkiksi koulutuksen parantumiseen. Kirjoittaja kertoo myös, että hänen isänsä pystyi vielä auttamaan häntä koulutehtävissä. Sen sijaan hänen 1980-luvulla syntyneet poikansa ammentavat oppinsa ennen kaikkea televisiosta ja internetistä, ei isän elämäkokemuksesta. Läpi kertomuksensa kirjoittaja esittää itsensä hellänä ja tunteellisena isänä, mitä hänen oma, 1900-luvun alussa syntynyt isänsä ei ollut. Kirjoittajan lapsuudenkodissa lasten- ja kodinhoito olivat naisten työtä, mutta omien lasten myötä ne ovat tulleet osaksi myös hänen elämäänsä.¹⁷⁶

Monet kirjoittajat kuvaavat isyyden sukupolvimuutosta. Esimerkiksi vuonna 1937 syntynyt nainen kirjoittaa muutoksesta neljän sukupolven isien kautta.¹⁷⁷ Kahden vanhimman sukupolven isät kuvataan ankarina, työteliinä ja varsin poissaolevina auktoriteeteina. Suhteet isien ja poikien välillä olivat etäiset. Seuraavan sukupolven isä, 1930-luvulla syntynyt, oli isän roolissa ”kuten useimmat aikalaisensa: elämä oli hänen mielestään muualla kuin kotiosoitteessa”. Tämä isä oli ”työnarkomaani”, joka viihtyi kapaakoissa ja teki kotitöitä vain ”kovasti patisteltuna”. Hän ei juuri puuhaillut kolmen poikansa kanssa mutta hyväksyi poikien elämänva-

linnat paremmin kuin oma isänsä aikanaan. Neljän polven isäketjun nuorimmainen, 1960- tai 1970-luvulla syntynyt mies, puolestaan osallistui isyysvalmennukseen ja lapsensa synnytykseen. ”Hän otti isyysloman ja vei tarvittaessa pikkuisen neuvolaan – missä jo oli muitakin nuoria isiä.” Hän jousti työstään ja menoistaan lapsen vuoksi ja osallistui poikansa elämään, kuljetti harrastuksissa ja päivähoitossa, kokkasi ja hoiti iltaiset lapsenvahtivuoronsa.¹⁷⁸ Vaikka kirjoittaja ei alleviivaa isäpolvien eroja vertailemalla näitä suoraan toisiinsa, vanhimpien ja nuorimman isän kuvauksessa on tuskin mitään samanlaisuutta, ainoastaan vastakohtia. Nuorimman isän luonnehdinnasta on luettavissa myös hiljainen hyväksyntä muuttuneelle isyydelle, hänen isyyttään kuvataan myönteisimpään sävyyn.

Kilpailuvastauksissa korostetaan isyyden muuttumista, katkosta ja murrosta. Vanhimmat kirjoittajat esittävät itsensä toisenlaisina isinä kuin poikansa tai ylipäätään nykyisät. Näiden he kertovat toteuttavan toisenlaista, läheisempää ja osallistuvampaa isyyttä kuin edelliset sukupolvet.¹⁷⁹ Vanhimpien kirjoittajien muisteluissa koko elämäntapa näyttäytyy muuttuneena ja isyyden muutos on vain osa laajempaa muutosta. Kirjoitukset kuvaavat, miten ”elämisen asenteet olivat huomattavasti erilaiset verrattuna tähän päivään”, kun kodinkoneet, kaukolämpö ja vesijohtovesi puuttuivat ja ”koko eläminen uhrattiin perheelle”.¹⁸⁰ Lapsille pidettiin sellaista ”kuria ja nuhdetta”, että ”tämän päivän nuori” ei usko todeksi tuon ajan arkipäivää.¹⁸¹ Kuvauksissa korostetaan elämän kovuutta, sen erilaisuutta kirjoitushetkeen verrattuna ja kirjoittajan kokemuseräistä tietoa menneisyyden erilaisuudesta. Nuorempien tai myöhemmällä iällä isäksi tulleiden miesten teksteissä menneisyyttä käsitellään vähemmän, mutta isäsukupolvien ero rakentuu niissä samantapaisesti kuin vanhemmilla kirjoittajilla: nuoremmat kirjoittajat ovat isinä erilaisia kuin omat isänsä ja usein muutos esitetään tietoisena valintana.¹⁸²

Yhteiskunnallisessa keskustelussa isyyttä on tarkasteltu muutoksen näkökulmasta 1960-luvun tasa-arvokeskustelusta lähtien.¹⁸³ Samaten suomalaisessa isyyttä koskevassa tutkimuksessa idea isyyden muutoksesta on ollut keskeinen. Se on muodostanut pe-

rustan isyyttä koskeville tutkimuskysymyksille isyystutkimuksen varhaisista vaiheista asti.¹⁸⁴ Myös 1990-luvun isyystutkimus pohjasi teesille isyyden muuttumisesta. Esimerkiksi vuosikymmenen alkupuolella järjestetty miesten elämäkertojen kirjoituskilpailun *Eläköön mies*¹⁸⁵ vastaukset kirvoittivat analyysijä, joiden mukaan juuri lastenhoito olisi alue, jolla ”länsimaisten isien kotikäyttäytyminen on todennäköisesti muuttunut eniten”. Tämän muutoksen käynnistäjäksi nähtiin 1960- ja 1970-luvun ”tasa-arvoprojekti”, jonka seuraukset olivat jättäneet miehet ”tyhjin käsin”, vaille jatkuvuutta isänä olemisen malleissa. Isyydessä kuvataan tapahtuneen sukupolvi-muutos: vanhimmat kirjoittajat eivät pohdi, mitä isänä olemisen ja lapset merkitsevät heille, mutta nuorimpien, 1950- ja 1960-luvulla syntyneiden miesten omaelämäkerroissa kysymystä käsitellään.¹⁸⁶

1990-luvulla tutkimuksessa kehiteltiin myös analyyttistä mallia isyyden muutoksesta. Jouko Huttusen hahmottelema malli kuvaa isyyden vaiheita ”perinteisestä isästä” 1970-luvun ”avustavaan isään” ja nykyisiin moniin isyyksiin. Mallin mukaan perinteinen isyys on tasa-arvo- ja naisliikkeen 1960- ja 1970-luvuilta lähtien esittämien vaatimusten takia alkanut hajota eri suuntiin: vahvistuvaan, yhä osallistuvampaan isyyteen tai sen vastakohtaan ohenevaan isyyteen. Muutosta kohti osallistuvampaa isyyttä selitetään ennen kaikkea naisten toiminnan seurauksena. Miehet itse ovat olleet muuttumisen suhteen aloitekyvyttömiä. Isyyden ohentumiseen ovat puolestaan johtaneet perheen ”rakennemuutokset”, esimerkiksi eroaminen ja naisten yksinhuoltajuus.¹⁸⁷ Mallin painopiste on nykyisissä isyyden suuntauksissa. Se siis lähestyy menneisyyttä nykypäivän tilanteen selvittämisestä käsin. Isyyden muutosta kuvaava malli on sittemmin ollut suomalaisessa isyystutkimuksessa hyvin siteerattu, suorastaan ohittamaton.¹⁸⁸

Vaikka isyyden muutos oli yhdeksänkymmentäluvun isyyskeskustelujen lähtökohta ja kiinnostuksen kohde, ei muutoksen merkityksestä vallinnut yksimielisyyttä, vaan se tulkittiin joko edistyneenä tai rappiona. Kiistan ytimessä oli kysymys siitä, millaiseksi isyyden tulevaisuuden olisi suotavaa muodostua. Kutsun *isyiden edistystarinaksi* sellaista puhetapaa, joka ajoi isyyden muuttamis-

ta osallistuvammaksi, läheisemmäksi ja aktiivisemmaksi. *Isyyden rappiotarinassa* muutos taas näyttäytyi uhkana koko vallitsevalle järjestykselle.

Isyyden edistystarina

Isyyden muutosta koskenut kiista käy ilmeisemmäksi, kun tarkastellaan muutoksen lopputulosta, käsitystä nykyajan isyydestä. Niin *Isää etsimässä* -kirjoituksissa kuin isyystutkimuksessa oli huomioita omasta ajasta selvästi enemmän kuin puhetta menneisyydestä. Käsitteillä ”nykyään”, ”nykyajan” ja ”nykyaikainen” viitattiin kirjoitushetkeen mutta rakennettiin samalla eroa menneisyyteen ja vihjattiin, miten menneisyys tulisi ymmärtää.

Isää etsimässä -kirjoituksissa nykyajan isyyttä kuvataan usein myönteisessä valossa. Vuonna 1914 syntynyt mies kirjoittaa, että nykyisin ”molemmat vanhemmat osallistuvat kaikkeen kotityöhön samoin lasten hoitoon, entisajan työnjako sukupuolten kesken on tasoittunut. Tällä tavoin isä tulee lapsille aikaisempaa läheisemmäksi koska hän osallistuu kasvatustyöhön.”¹⁸⁹ Kertomuksissa painottuu erityisesti isän ja lapsen tunnesuhteen uudenlainen läheisyys, jonka nähdään johtuvan isien osallistumisesta kasvatukseen ja lasten hoitoon. Jotkut nuoremmat mieskirjoittajat kritisoivat isiensä poissaoloa ja rakentavat omaa isyyttään sen vastakohtaksi.¹⁹⁰ Kilpailukirjoituksista ei kuitenkaan löydy suuria julistuksia, joissa ylistettäisiin uudenlaisia isiä.

1990-luvun isyystutkimuksessa nykyajan isyyden määrittely oli keskeinen piirre. Keskustelua käytiin esimerkiksi ”uuden isyyden” käsitteestä, jonka Jouko Huttunen esitteli kirjoituksissaan. Käsite on peräisin yhdysvaltalaisesta isyyttä tarkastelevasta tutkimuksesta.¹⁹¹ Termillä kuvataan isyyden muutoksen tulosta: keskeistä on isän ja äidin vanhemmuuden samankaltaisuus ja symmetrisyys. Uutta isyyttä toteuttavat nuoret isät haluavat osallistua synnytykseen, ”varhaishoitoon, vaipan vaihtoon, imetys- ja ruokailutilanteisiin, nukuttamiseen, kylvettämiseen ja ulkoiluttamiseen. Näin

he luovat uutta, perinteisestä poikkeavaa isyyttä, jota he eivät ole yleensä oppineet omalta isältään.”¹⁹² Uuden isyyden malli asettui isyystutkimuksessa perinteisen isyyden vastakohtaksi.

Isyyden muutoksen esitettiin johtavan isänä olemisen moninaistumiseen:

Vaikka isyydessä, miehissä, sukupuolijärjestelmässä tai kotitöiden jaoissa ei ole tapahtunut dramaattista käännettä, niin ne kaikki ovat muuttuneet joustavimmiksi ja monipuolisimmiksi.¹⁹³

Muutosta kuvattiin myönteisenä siirtymänä joustavuuteen ja monipuolisuuteen. Muuttuminen liitettiin erityisesti sukupuoleen: muutos oli mahdollistanut sen, että miehet voivat ainakin periaatteessa toimia miehinä ja isinä tavoilla, jotka aiemmin eivät olisi olleet ajateltavissa. Monipuolistumisen rinnalla tutkimuksessa kirjoitetaan esimerkiksi isyyden ”yhtenäiskulttuurin” häviämisestä monien erilaisten isyyden mallien tieltä.¹⁹⁴ Puhe isyyden moninaistumisesta myötäili teoretisointeja myöhäismodernin yhteiskunnan luonteesta: elämänmuodot olivat moninaistuneet ja yksilöiden valinnanvara lisääntynyt. Yksilön kannalta monipuolistuminen – toisin sanoen irtaantuminen ”perinteestä” – sisälsi uudenlaisia vapauksia ja mahdollisuuksia, mutta pakotettu vapaus merkitsi myös epävarmuuden lisääntymistä ja elämänmuotojen sirpaloitumista.¹⁹⁵

Käsitys isyyden moninaistumisesta rakentui vastakohtaksi edellä tarkastelemalleni puheelle yhdestä, perinteisestä isyyden mallista, jolle leimallista oli sukupuoliroolien selvyys. Samalla perinteinen ja uusi isyys esitettiin toisiaan seuranneina kehitysvaiheina. Folkloristi Seppo Knuutila kutsuu epistemologiseksi harhaksi sellaista tapaa periodisoida erilaisia kehitysvaiheita, jossa menneisyys esitetään yhtenäisenä, suljettuna ja täydellisesti kuvattavana kategoriana mutta menneisyyden tilalle tuleva uusi vaihe epämääräisenä ja moniaineeksena. Hänen mukaansa tällaisia kertomuksia muokkaamalla tavoitellaan jotakin.¹⁹⁶ Tämän valossa voi tulkita, että isyystutkimuksen tapa kuvata perinteistä isyyttä yhdenmukaisena kokonaisuutena ruokki tietynlaisia käsityksiä nykyajan isyydestä. Niissä ei korostunut niinkään epämääräisyys kuin myönteinen moninaisuus. Näin tavoiteltiin sitä, että isyyden muutos kohti

vanhemmuuden symmetristä jakamista äitien ja isien kesken vaikuttaisi haluttavalta kehityssuunnalta.

Puhe isyyden myönteisestä muutoksesta ammensi jaetun vanhemmuuden ihanteesta. Jaana Vuoren mukaan jaetusta vanhemmuudesta oli 1980–1990-luvulla muodostunut lähes itsestään selvä yhteiskunnallinen uudistusohjelma.¹⁹⁷ Jaetun vanhemmuuden diskurssissa yhteiskunnallinen muutos kerrotaan muutoksena perinteisestä äidin jakamattomasta hoivasta uuteen tasa-arvoiseen, isän ja äidin keskenään jakamaan vanhemmuuteen. Murros tapahtuu naisten palkkatyöläistymisen myötä. Muutos saa hierarkkisen latauksen: uusi arvottuu myönteisesti ja perinteinen kielteisesti. Uusi saa käyttövoimaa nykyaikaistumisen positiivisuudesta, jolloin perinteisestä puhuminen käy hankalaksi, sillä se saa herkästi vanhanaikaisuuden leiman.¹⁹⁸ Tällainen hierarkia löytyy myös isyystutkimuksen muutospuheesta. Kun vanha ja uusi esitettiin vastakohtina, ne asetettiin samalla myös arvoasteikolle.

Isyyden muutosta koskevien myönteisten puheenvuorojen ohjelmalliset piirteet tulevat selvemmin esiin, kun tarkastelee, millaisia tulevaisuuteen suuntautuvia odotuksia tai vaatimuksia niiden rinnalla esitettiin. Maskuliinista identiteettiä tarkastellut ranskalainen filosofi Elisabeth Badinter utopioi isyyden muutoksesta 1990-luvun alkupuolella suomennetussa teoksessaan:

Isyyden vallankumous, joka tänään on vasta aivan aluillaan, tulee väkisinkin merkitsemään suuria mullistuksia seuraaville sukupolville. Erityisesti sen tuloksena syntyy uusi aikaisempaa eriytyneempi ja hienovaraisempi maskuliinisuus. Se edellyttää kuitenkin myös nykyisiä demokraattisempia parisuhteita, jotka eivät voi perustua vain yksilöiden hyvään tahtoon. Läntisten yhteiskuntien keskeiset instituutiot eivät tänään vielä ole sisäistäneet, että nainen vastaa miestä, ja vielä vähemmän, että isä vastaa äitiä.¹⁹⁹

Badinter kirjoittaa vasta alkamassa olevasta vallankumouksesta, joka tulee vaikuttamaan erityisesti ”maskuliinisuuteen”. Sen myötä tulee toteutumaan naisten ja miesten, äitien ja isien välinen tasa-arvo. Badinterin visiossa tulee ilmi 1990-luvun isyyskeskusteluille tavanomainen käsitys, että juuri isyys olisi avain miesten muu-

tokseen. Isyyden muuttaminen nähtiin edellytyksenä myös jaetun vanhemmuuden toteutumiselle. Kiinnostavaa kyllä, keskustelussa ei puhuttu isyyden tai miesten *muuttamisesta* vaan niiden *muutoksesta*, ikään kuin ohittaen tai piilottaen aktiiviset toimet, joilla miesten toteuttamaan isyyteen yritettiin vaikuttaa. Kuitenkin juuri toistuvan puheen isyyden muutoksesta voi ymmärtää keinoksi tehdä muutos todeksi sitä kautta, että siitä keskusteltiin ja sitä koskevaa tietoisuutta lisättiin.

Elisabeth Badinterin hengessä Jouko Huttunen kirjoitti, että uusi isyys on vielä toistaiseksi ymmärrettävä ”enemmän moderniksi miesnäkökulmaksi (jota monet naiset kannattavat) kuin isyyden lajiksi, jota miehet perheiden arjessa parhaillaan toteuttavat”.²⁰⁰ Sen ydin on isyyteen ja äitiyteen liittyvien ”psykologisten itsestäänselvyyksien kyseenalaistaminen”, ja se tulee ”ravistelemaan vanhemmuuskäsityksiä”, koska muutosta vaaditaan niin äideiltä kuin isiltä. Tärkeää on vanhemmuuden jakaminen. Sen ei tule tapahtua siten, että isällä ja äidillä olisi omat sukupuolitetut alueensa, vaan niin että molemmat osallistuvat tasapuolisesti hoivaamiseen ja elättämiseen. Isän läsnäolo lastensa elämässä – mikä *Isää etsimässä* -kirjoituksissakin toistuu hyvän isyyden määreenä – ei vielä riitä uuden isyyden sisällöksi, sillä pelkän läsnä olemisen lisäksi siihen kuuluu olennaisesti vastuussa oleminen, arjen hoivatyön suorittaminen ja sen taitojen hallitseminen.²⁰¹ Huttusen teoksessa *Isänä olemisen uudet suunnat* on joukko ohjeita isille otsikolla ”Miten onnistun isänä: isäksi tulevan miehen huoneentaulu”. Huttunen tarjoaa ”odottavien isien villitsemisohjelmanjulistuksen”, eräänlaisen toivelistan siitä, millaista tulevaisuuden isyys saisi olla. Keskeistä ohjeissa on isien kannustaminen kaikin tavoin aktivoitumaan vanhemmuudessaan.²⁰² Näissä visioissa isyys jäsenyi utopiana isästä, joka muistuttaa lähes täysin äitiä. Samalla kun äitiys tuottui uuden isyyden normina, se itsessään jäi purkamatta: ikään kuin äidit aina kantaisivat vastuuta, olisivat läsnä ja hoivaisivat taiten.

Innostuneesti uutta isyyttä kuvailevat kirjoitukset muistuttavat Deborah Luptonin ja Lesley Barclayn 1990-luvulla englanninkielisistä isyyskeskusteluista tekemiä havaintoja, joiden mukaan taval-

linen tapa representoida isyyttä oli kuvata se nykymiesten suurena mahdollisuutena ilmaista hoivaavia tunteitaan sellaisella tavalla, joka oletettavasti oli heidän isilleen vieras, sekä toteuttaa jaettua vanhemmuutta naispuolisten puolisoitensa kanssa. Tällaisen isän ajateltiin olevan parhaillaan muuttamassa perhe-elämää ja haastamassa perinteisiä käsityksiä maskuliinisuudesta.²⁰³ ”Uusi isä” ymmärrettiin tulevaisuuden lupauksena.

Suomalaisessa isyyskeskustelussa tulevaisuuden odotukset vilkahtivat kuitenkin paljon useammin liian hitaan muutoksen ihmettelynä kuin Badinterin tai Huttusen tekstien kaltaisina tulevaisuusohjelmina. Tällaista näkökulmaa edusti *Isää etsimässä* -kilpailuun osallistuneen naisen mielipidekirjoitus *Isän paikka avoinna*, joka käsittelee nykyajan isien välinpitämättömyyttä tehtävistään isinä. Tekstin mukaan suurten ikäluokkien lapsuudessa isät olivat helpommin tavoitettavissa ja enemmän läsnä kuin kirjoitushetkellä. Sen sijaan ”[n]ykyajan ydinperhe koostuu yhä enenevässä määrin äidistä ja yhdestä tai useammasta lapsesta. Isä puuttuu kokonaan tai vaihtuu useammin kuin perheen auto.” Nykyisä on ”eksyksissä”, ”melkein päätoimisesti kaljaterasseilla” ja ”kriisissä”. Uudet isät viettävät isyyslomansa lasillisilla ja ovat tietävinään synnytyksestä kaiken mutta eivät kuitenkaan osaa sanoa, montako kertaa lapsi herää yöllä. He eivät ymmärrä vaimon väsymystä vaan etsivät ymmärrystä muualta ja kotona ollessaan vain tuijottavat televisiota. Isien asenne on hukassa ja sitä pitäisi muuttaa. Avioliitot eivät kestä ja lapset oireilevat isän puutteesta. Kirjoittaja näkee kuitenkin tulevaisuudessa hyviä merkkejä isyyden kehittämiseksi. On nuoria isiä, jotka osallistuvat vauvan hoitoon. He uskaltavat synnytykseen, lapsen kanssa pyöräretkelle tai huvipuistoon. He hakevat lapset tarhasta ja menevät vanhempainiltaan. Tällainen isä tahtoo oppia tuntemaan lapsensa ja tuntee olevansa tarpeellinen. Hän ottaa lapset huomioon omissa elämänratkaisuisaan.²⁰⁴ Tekstissä rakentuu tilanne, jossa uusi isä ei riittävästi täytä häneen asetettuja odotuksia, vaan tarvittaisiin entistäkin uudempaa isyyttä ja jaetumpaa vanhemmuutta. Isyyden muutos on edennyt liian vitkallisesti.

Odotukset isyyden nopeammasta muutoksesta tulivat esille myös julkaistuissa puheenvuoroissa. Mieheksi kasvamisen vaiheita käsittelevässä keskustelukirjassa *Mieheksi joka olet* pohdittiin isyyden hitaan muutoksen ohella sitä, mikä estää miehiä muuttumasta:

Useissa perheissä isän lastenhoitoon käyttämä aika vetää hyvin vertoja äidin osallistumiselle. Nuoret suomalaiset isät kuuluvat tässä kiistatta maailman 'terävimpään kärkeen'. [...]

Vaikka isyyden merkitys on kasvanut, olemme toisaalta kuitenkin varsin kaukana siitä, että isyys ja äitiys nähtäisiin tasavertaisina vanhemmuuden muotoina. Niin miehisyyskäsitteet kuin naiskulttuurikin ovat estäneet sen. Perhe- ja sosiaalipolitiikassa on vasta aivan viime aikoina ryhdytty pohtimaan, millä konkreettisilla tavoilla uudenlaista isyyttä voitaisiin tukea. Monet tosiasiat ovat kuitenkin edelleen ristiriidassa osallistuvan isyyden kanssa. Miesten työelämä perustuu varsin paljon sille oletukselle, että miehet ovat vapaita perheistään.²⁰⁵

Tekstissä kuvataan ensin yksittäiset isät jo hyvinkin äitien veroisina osallistumisessaan, mutta sen jälkeen vaaditaan lisää tukea isyydelle. Kirjoituksen mukaan sukupuolikäsitykset, naiskulttuuri ja työelämä vaikeuttavat isien osallistumista. Miesten omasta aloitteellisuudesta ei puhuta.

Myös *Isää etsimässä* -kilpailun taustalla olleen sosiaali- ja terveysministeriön asettaman isätoimikunnan mietinnössä tilanteen analyysi oli samantapainen: ”Isien roolikäyttäytyminen perheessä on muuttunut, vaikka muutoksen hitaus saattaa ärsyttää kaksinkertaisen työtaakan alla puurtavia puolisoita. Ongelmana ei kuitenkaan välttämättä ole isien tietämättömyys tai haluttomuus muutokseen.”²⁰⁶ Hidastavia tekijöitä olivat mietinnön mukaan pikemmin perhetalouden vaatimukset, työväenluokan miesten tasa-arvoa vastustava asenne ja äitien vaikeus luopua asemastaan ja vallastaan lapsiin.²⁰⁷ Kiinnostavaa toimikunnan mietinnössä on myös se, että uutta isyyttä ajavan näkökulman luokkasidonnaisuus paljastuu ohimennen: keskiluokkaisten miesten asenteissa on ilmeisesti vähemmän korjattavaa kuin työväenluokan miesten. Amerikkalainen historioitsija Robert L. Griswold kiinnittää huomiota siihen, että ”uudesta isyydestä” muodostui 1970-luvulta lähtien nimenomaan kes-

kiluokan miesten edistyneisyyden merkki, siinä missä työläismiesten ajateltiin jääneen vanhentuneiden maskuliinisuuden ideoiden vangeiksi.²⁰⁸

Edellä käsiteltyjä puheenvuoroja yhdistää se, että miehiä varottiin syyttämästä kehityksen jarruttamisesta. Syylliset löytyivät toisista: naisista, työväenluokasta, taloudesta, työelämästä tai miehiyssykäsityksistä. Jaana Vuori on tuonut esille, että yhteiskunnallisessa keskustelussa isä ei haluttu painostaa muuttumaan vaan heitä houkuteltiin ja rohkaistiin osallistumaan vanhemmuuteen.²⁰⁹ Houkuttelupuhe ilmeni esimerkiksi isien villitsemisohjelmanjulistuksen kaltaisissa miehiä muuttumaan kannustaneissa teksteissä. Houkuttelun rinnalla erottuu kuitenkin myös sellainen puhe liian hitaasta muutoksesta, joka oli astetta pessimistisempää ja ehkä myös syyllistävämpää. Siinä tyypillisesti viitattiin miesten osallistumista kuvaaviin tilastotietoihin. ”Perheissä, joissa on pieniä lapsia, isät tekevät suhteessa eniten ylitöitä”, todetaan esimerkiksi *Isätoimikunnan mietinnössä*.²¹⁰ Juuri tilastotiedot miesten kotitöihin, lastenhoitoon, perhevapaisiin tai ylitöihin käyttämästä ajasta toimivat liian hidasta muutosta harmittelevien puheenvuorojen sytykkeenä edelleen.²¹¹

Myönteinen puhe isyyden muutoksesta ei siis ollut vailla ristiriitoja. Siinä piirtyy kaksi juonetta, joista toinen kuvasi nykyisät jo muuttuneina, tasa-arvoisina sekä läheisinä ja joista toinen vaati lisää muutosta. Ensimmäinen nojasi ajatukseen, jonka mukaan sukupuolten tasa-arvo oli Suomessa jo toteutunut tosiasia.²¹² Vuori on huomauttanut, että kun on tarkasteltu yksinomaan isyyttä eikä sitä ole suhteutettu yhteiskunnan muutokseen kokonaisuutena, on isyyden muutoksen merkitystä ollut tapana suurennella.²¹³ Tämä oli pääasiallinen tapa, jolla isyyden muutoksesta kirjoitettiin *Isää etsimässä* -vastauksissa. Toisessa juonteessa kyse ei niinkään ollut isyyden muutoksesta kuin aktiivisesta pyrkimyksestä isyyden muuttamiseksi. Vaatimukset puettiin houkutteluksi ja kannustukseksi tai toisinaan myös hämmästytyksi siitä, miten hitaasti isyys on muuttunut. Tällaisia puheenvuoroja esitettiin eritoten isyystutkimuksissa ja muissa julkisuuteen suunnatuissa kirjoituksissa.

Vaikka 1990-luvun isyyskeskustelussa puhuttiin muutoksen hitaudesta ja siitä, että työelämä ohittaa isyyden, pohjavire säilyi toiveikkaana. Keskustelussa ei esimerkiksi esitetty puheenvuoroja, joissa olisi kokonaan kiistetty isyyden muuttuminen. Muualla, esimerkiksi Englannissa, Kanadassa ja Ruotsissa, isyyden muuttumiseen kiinnittyvää toiveajattelua oli kritisoitiin jo 1980-luvulla. Eritoten isyystutkimusta arvosteltiin ”uuden isän” tulemisen liioittelusta. Kriitikoiden mukaan suhtautuminen oli ollut hyvin optimistista, vaikka todistusaineisto uusien isien olemassaolosta ei ollut vakuuttavaa.²¹⁴ Myös historiatulkintoihin kiinnitettiin huomiota. Esimerkiksi Australiassa 1990-luvulla käytyä keskustelua isyydestä moitittiin siitä, että isyyden kehitys esitettiin evoluutiona, jossa nykyiset näyttävät edeltäjiään parempina. Deborah Lupton ja Lesley Barclay toteavat tutkimiansa eri aikojen lastenhoito-oppaiden perusteella, että oman ajan huomiot uudesta isästä eivät ole ollenkaan niin uusia kuin säännöllisesti annetaan ymmärtää vaan uudenlaisten isien tulemistä oli 1900-luvun mittaan julistettu jo useamman kerran.²¹⁵ Suomalaisessa isyyskeskustelussa muutos oli kantava tema, jonka olemassaoloa ei juuri kyseenalaistettu. Kaikki keskustelijat eivät kuitenkaan jakaneet käsitystä siitä, että muutos olisi myönteinen asia.

Isyyden rappiotarina

1990-luvun isyyskeskusteluissa suhtautuminen oman ajan isyyteen ei ollut yksinomaan ihannoivaa vaan sitä kohtaan esitettiin myös arvostelua. *Isää etsimässä* -kilpailun vastauksissa nykyaikakritiikkiä esittivät lähinnä vanhimman polven kirjoittajat. Arvostelu kohdistui samalla laajemmin vanhemmuuteen, kasvatukseen tai aivan yleisellä tasolla aikojen huonontumiseen ja yhteiskunnan tilaan.²¹⁶ Myös näissä kirjoituksissa tunnistettiin isyyden muuttuminen juuri osallistuvampaan ja läheisempään suuntaan, mutta muutoksen seuraukset ymmärrettiin kielteisinä.²¹⁷ Vuonna 1930 syntynyt mies näki nykyvanhemmuudessa monia puutteita: nykyajan isiä kyllä

väitetään läheisiksi ja osallistuviksi, mutta he ovat niin kiireisiä, että huolehtivat lapsistaan laittamalla nämä katsomaan televisiota ja videoita. Ongelmana on myös ”niin monien” avioliittojen päätyminen eroon, minkä syyksi kirjoittaja epäilee ”kotiäidin roolin” puuttumista.²¹⁸ Kertomuksessa tunnistetaan jaettu vanhemmuus 1990-luvun ihanteeksi, mutta sitä kritisoidaan, koska sen uskotaan horjuttavan sukupuolten työnjakoa.

Tietoisuus siitä, millaista isyyttä kirjoitushetkellä pidettiin suotavimpana, oli läsnä muissakin kilpailuvastauksissa. Esimerkiksi 1920-luvulla syntynyt mieskirjoittaja, joka ensin toteaa poikien- ja isä-lapsi-suhteen ”pakostakin” kehittyneen läheisemmäksi, jatkaa kysymällä: ”Mistähän johtuu nykyinen nykypäivien avioliittojen rikkonaisuus, kaikesta koulutuksesta, sivistyksestä ja naistenlehtien rakkaushymistyksistä huolimatta avioliitot hajoavat entistä useammin. Perheet ja ennen kaikkea lapset kärsivät.”²¹⁹ Kirjoittaja nimeää ajatuksensa ”kerettiläisiksi”. Ne siis asettuivat hänen oikeaoppisina pitämiään näkemyksiä vastaan.

Avioerot edustivat nykyaikakriittisissä isyyskertomuksissa oman ajan erityistä vitsausta. Vuonna 1914 syntynyt mieskirjoittaja liittää erojen lisääntymisen ”naisten itsenäistymiseen” ja näkee seurauksena lasten kärsimystä ja isän aseman heikkenemisen.²²⁰ Myös vuonna 1939 syntyneen kirjoittajan kertomuksessa, jonka aiheena on hänen avioerossa ja huoltoriidassa kärsimänsä vääryys, avioerojen toimeenpanijoina ovat naiset: ”Avioerosta on tullut suurelle osasta naisia muotiasia jolla tuodaan esille muka itsenäistymistään ja nykyaikaisuutta.”²²¹ Ongelmaksi näissä kirjoituksissa muodostuu sukupuolten järjestyksen ja erityisesti naisten aseman muutos. Eroaminen saattaa olla hyväksi naisille itselleen mutta pahaksi lapsille ja miesten isyydelle.²²² Naisten ”nykyaikaistuminen”, yksilöllistyminen ja palkkatyöläistyminen näyttäytyivät perheen, lasten ja isän kannalta uhkaavina, vaikka toisaalta juuri ne olivat sysänneet miehet läheisempään isyyteen.

Vanhemman polven *Isää etsimässä* -kirjoittajat eivät olleet yksin näkökantojensa kanssa. Myös esimerkiksi lastenpsykiatri Jari Sinkkonen käsitteli laajalle yleisölle suunnatussa kirjassaan *Pienis-*

tä pojista kunnan miehiä isyyden muutosta kielteisenä ilmiönä. Hänen tekstissään asettuvat vastakkain 1950-luvun maaseudun isät ja nykyisät:

Vaikka nämä isät eivät paljoa puhuneet ja pussasivat vielä vähemmän, he olivat olemassa pojilleen konkreettisina olentoina. Jos he eivät poikiaan hellineetkään eivätkä tulleet kysymään hänen aivoituksiaan, oli poikien mahdollista ainakin kauempaa tutkia isää ja ratkaista suhdettaan häneen jollakin tavalla.

Entä nyt? On eronneita, perheistään ulosheitettyjä, ”saneerattuja” miehiä. On psyykkisesti sairaita ja alkoholisoituneita miehiä. On työnarkomaaneja, uran luoja. On miehiä, jotka ovat tyytyneet osaansa vaimon tohvelin alla; miehiä joista ei ole pojan kasvulle juuri muuta tukea kuin varoittava esimerkki.²²³

Sinkkosen kirjoituksen mukaan 1950-luvun isät olivat olemassa jonkinlaisena läsnäolona, mikä näyttäytyy tärkeämpänä kuin vuorovaikutus ja läheisyys – puhuminen, pussaaminen tai helliminen. Nykyajan isät taas osoittautuvat ongelmaksi tekstissä. Isät ovat muualla kuin perheidensä luona, he ovat sairaita, eri tavoin addiktoituneita, naisten ulosheittämiä ja valtansa menettäneitä, kerta kaikkiaan rappiolla.

Menestysteoksessaan *Yhdessä isän kanssa* Sinkkonen kuvasi nykyajan ”pehmoisäksi” nimeämäänsä hahmoa hyvin samaan tapaan kuin niin kutsuttua uutta isää kuvattiin esimerkiksi siihen myönteisesti asennoituneessa isyystutkimuksessa. Tällainen isä on ”mukana vauvan hoidossa, osallistuu kaikkiin kotitöihin ja viettää paljon aikaa lasten kanssa.”²²⁴ Toisin kuin ”perinteinen isä” pehmoisä ei ole ankara tai etäinen eikä epätasa-arvoinen kotityön ja lasten hoitamisen jakamisessa. Hän ei myöskään ole perheen ainoa elättäjä. Sinkkonen kirjoittaa, että miehille suositellaan pehmoisyyttä. Ongelmaksi muodostuu kuitenkin ”miehisyyden” ja pehmoisyyden yhteensovittaminen, sillä miehen pitää Sinkkosen mukaan muuttua äidin kaltaiseksi kelvatakseen hyväksi isäksi. Ylipäätään vaatimus siitä, että miehen on muututtava tullakseen hyväksi isäksi, on Sinkkosesta liiallinen.²²⁵ Kirjan teesi onkin, että isän ”miehisyyden” ei

tarvitse muuttua vaan tarvitaan isyyttä, joka on nimenomaan erilaista kuin äitiys.²²⁶

Siinä missä kilpailukirjoitukset rakensivat ongelmaa naisten muuttuneesta asemasta, Sinkkonen tarkasteli kysymyksen toista puolta: vaatimusta miesten muuttumisesta. Perinteiseksi tai luonnolliseksi käsitetyn sukupuolijärjestyksen muutos muodostui molemmissa teksteissä ongelmaksi. Tähän yhdistyi myös uhkakuva tulevaisuudesta, johon päädytään, mikäli vaatimukset miesten muuttumisesta toteutuvat. Sinkkonen kirjoittaa, että kyseisten vaatimusten mukaan sukupuolesta pitäisi tulla merkityksetön seikka. Kotityössä ja lapsenhoidossa pitäisi olla täysi tasajako. Tämä johtaisi Sinkkosen mukaan ”naisten, feministien ja sosiologien” havittelemaan maailmaan, jossa isää ei enää tarvita elättäjänä eikä miehen mallina. Tässä maailmassa yksinhuoltajuus on miellyttävää ja suona naiselle vapauksia päättää itse lasten kasvatuksesta ja omasta elämästään. Kyseessä on tulevaisuus, jossa isillä ja miehillä ei ole sijaa: ”Isyyden murentuminen ja häviäminen on kauaskantoinen yhteiskunnallinen ilmiö, jonka seuraukset näkyvät kaikkialla ympärilläme.”²²⁷ Koko yhteiskunta on vaarassa, jos isyys muuttuu.

Kielteisesti isyyden muutokseen suhtautuneet puheenvuorot jakoivat toiveikkaasti asennoituneiden kanssa käsityksen siitä, että isyys todellakin oli muuttunut ja edelleen muuttumassa. Kielteiset puheenvuorot – kuten Sinkkosen teokset – pyrkivät kuitenkin torjumaan muutosta sen tukemisen sijasta. Muutoksen ajateltiin tuovan mukanaan jotakin epähaluttua. Sosiologi Riitta Jallinoja on havainnut samantapaista muutospelkoa lasten ja nuorten pahoinvointia koskeneessa mediapuheessa, jossa pahoinvointi kuvattiin alati lisääntyvänä ilmiönä. Jallinojan mukaan sosiaalista pelkoa eivät synnytä nykyisyydessä tapahtuvat asiat vaan entistä pahemmaksi pelätty tulevaisuus, johon nykyisen muutoksen ajatellaan johtavan.²²⁸ Isyyden muutokseen kielteisesti suhtautuneissa puheenvuoroissa tulevaisuus näyttäytyi vaarallisena erityisesti miehille. Heitä täytyi puolustaa muutosvaatimuksia vastaan.

Miesten lisäksi vaaran ajateltiin kohdistuvan myös heteroseksuaalisen parin muodostamaan ydinperheeseen, jonka valtasuhteet

näyttivät keikahtaneen päälleen (tohvelin alle jääneet miehet, pehmoisät) tai joka kerta kaikkiaan uhkasi purkautua avioerojen myötä. Erilaisia isyyskeskustelussa esille tulleita rappion merkkejä, pidettiin sellaisina naisten ”nykyaikaistumista”, lasten isättömyyttä tai miesten ”miehisyyden” menettämistä, yhdisti se, että ne näyttäytyivät uhkina nimenomaan perinteiseksi koetulle sukupuolijärjestykselle. Isyyden muutosta vastustaneet puheenvuorot rakentuvat *sukupuolierityisen vanhemmuuden puhetavalle*. Ne painottivat isän ja äidin sukupuolen mukaan eriytyneitä vanhemmuuden muotoja. Ne toistivat pitkälti samoja käsityksiä isyydestä kuin äidinhoivan diskurssi ja eritoten psykoanalyttinen käsitys lapsen kehityksestä.²²⁹

Isää etsimässä -kilpailun kirjoitukset ovat kuitenkin moniäänisiä. Kun niissä toisaalla rakennettiin kertomuksia isyyden rappiosta, asetettiin tällaiset tarinat ja niiden tuottamat historiatulkinnat toisaalla kyseenalaisiksi. Muutamissa nuorempien kirjoittajien kirjoituksissa ironisoidaan tai moititaan puhetapoja, joissa päivitellään nykyajan vanhemmuuden turmelusta ja entisaikojen erinomaisuutta. Pienoisnäytelmä *Arkiaamu* kuvaa kolmilapsisen perheen aamutoimia ja kiirehtimistä töihin, kouluun ja hoitopaikkaan. Perhe kohtaa taloyhtiön parkkipaikalla naapurin, ilmeisesti vanhemman mieshenkilön, joka kuvataan koomisena, joskin ärsyttävänä jankuttajana. Naapurilla on sanottavaa nykyajan lastenhoidosta: ”Nykyään vanhemmat ei osaa pitää rajoja lapsilla. Kyllä se sitten näkyy tuolla kadulla iltaisin. Yleisönosastossakin oli siitä vasta kirjoitus.” Isää harmittaa ja naapurin poistuttua hän sadattelee tätä puolisolleen. Puoliso vastaa: ”No elä nyt kulta hermostu. Ukolla ei ole mitään käsitystä lapsiperheen arjesta. Siihen aikaan kun hänellä oli lapset pieniä olivat äidit kotona eikä iltaisin tarvinnut kuljettaa ketään harrastuksiin.”²³⁰ Kohtaus esittää naapurin moralisoivana ”ukkona”, jonka luulot nykyajan perheistä perustuvat vanhentuneisiin käsityksiin vanhempien työnjaosta ja lasten elämästä. Kriittikki kohdistuu menneisyyden nostalgisoimiseen.

Historiakuvan ymmärrettävyyden rajat

On hämmästyttävää, miten itsestään selvästi ja laajasti isyyden historia kuvattiin muutoksena. Se näyttäytyi jopa vaihtoehdottomana kehityskulkuna, vaikka muutoksen suunnasta ja haluttavuudesta kiisteltiin.²³¹ Tapa kuvata tai jäsentää aikaa on aina valintakysymys. Muutoksen ohella tai sijasta menneisyyttä voi tarkastella esimerkiksi toistuvuuden tai jatkuvuuden näkökulmista.²³² Jos ajatellaan historiakuvien esittämistä vallankäyttönä, on muutospuhe mahdollista hahmottaa valintana sen puolesta, mitä isyydestä haluttiin tuoda esille. Entä jos olisikin kiinnitetty huomio siihen, mikä isyydessä oli pysynyt samanlaisena? Olisiko tällainen näkökulma ollut tunnistettavissa tai käsitettävän rajoissa?

1990-luvun isyyskeskusteluissa jatkuvuudesta ei vaiettu täysin, mutta sitä ei tuotu esille suurena yhteiskunnallisena selityksenä kuten isyyden muutosta. Se paikantui pikemminkin yksittäisten isien ja poikien välisiin suhteisiin tai perheiden sisälle. *Isää etsimässä* -kilpailun kirjoituksissa kerrotaan esimerkiksi hyvästä isäsuhteesta ja sellaisista kasvatuskäytännöistä, jotka on voinut ottaa omaan käyttöön isänä. Tällaisina mainitaan esimerkiksi isän ja pojan yhteinen kalastusharrastus tai tapa kertoa satuja lapsille saunomisen yhteydessä.²³³ Kirjoittajat saattavat hahmottaa koko isänä olemisen tapansa ja kasvatuseriaatteensa toistavan isän jättämää perintöä.²³⁴ Kirjoituksissa kuvataan myös psykologista jatkuvuutta, luonteenpiirteiden tai reaktiotapojen periytymistä isältä pojalle.²³⁵ Samassa tekstissä voi olla rinnakkain, tai joskus ristikkäin, muutosta ja jatkuvuutta painottavia tulkintoja. Eräs kirjoittaja korostaa vahvasti aikakauden muuttumista ja isyyden mallien periytymättömyyttä mutta pohtii myös, mikä perheen eri isäsukupolvien yhdistäisi: jokainen kolmen sukupolven isistä on tavallaan ollut velvollisuuden tuntoinen, arvostanut työtä, huolehtinut perheestään ja ollut seikkailunhaluinen.²³⁶

Kilpailuvastausten mukaan myös huono isyys periytyi. 1960-luvulla syntynyt nainen osallistui kilpailuun puolisolleen kirjoittamallaan kirjeelle. Hänen tavoitteenaan oli havahduttaa puoliso ta-

juamaan, että tästä aiemmin esimerkillisestä isästä oli tullut lyhytpinnainen huutaja tilanteissa, joissa lapsi ei heti tottele. Kirjoittajan mukaan historia on alkanut toistaa itseään, sillä puolison isoisä oli tämän lapsuudessa käyttäytynyt tätä kohtaan samankaltaisesti. Nyt ”historian julmat siivet” pitäisi katkaista.²³⁷ Toisessa kertomuksessa 1950-luvulla syntynyt mies kuvaa, miten hänen lapsuudessaan isä saattoi humalassa rähjätä ja käydä käsiksi. Kirjoittaja on itsekin karjunut pojalleen eikä aikaisemmin tajunnut antaa poikansa elää omalla tavallaan: ”Koska halusin hänen opiskelevan, hän tunsu varmaan minut tyrannina ja kahlitsevana uhkana itselleen. Isien pahat teot kosten kolmanteen ja neljäljanteen polveen sanoo Raamattu ja se pitää psykologisesti paikkansa.”²³⁸

Julkisuuteen kirjoitetuissa isyyspuheenvuoroissa korostui niin ikään yksilökohtainen isyyden jatkuvuus. Isäksi tulostaan kirjassaan *Ensimmäinen sana on isä* kertonut lääkäri-toimittaja Juhani Seppänen katsoi, että hänen osallistuva isyytensä on suoraa perintöä omalta isältä:

Se, minkälaisella itsevarmuudella ja luontevuudella toimin poikani kanssa, käsittelen ja hoidan häntä, on kuin suora linja minun isästäni minun poikaani. Olen pelkkä perinteen siirtäjä. On kuin isäni, en minä, olisi jo aikoinaan valinnut sen roolin, millaiseksi minun isyyteni muodostuu.²³⁹

Seppäsen mukaan olosuhteet tekivät isästä hoitajan, sillä äiti oli säännöllisesti työssä mutta isällä oli joustavat työajat professorina. Isä tuntui olleen paljon läsnä jokapäiväisessä elämässä. Seppänen pohtii kuitenkin, missä määrin käsitys on kuvitelmaa, olihan perheen apuna myös isoäiti ja kotiapulainen. Lopulta totuus asiasta ei ole hänelle tärkeä vaan mielikuva isän hoivasta ja sen antama malli omalle isyydelle.²⁴⁰

Myös 1990-luvun isyystutkimuksessa isäsukupolvien samankaltaisuus – silloin harvoin kun sellaista mainittiin – paikantui isien ja poikien jakamiin käytöksen tai persoonan piirteisiin, jotka heijastuvat kasvatukseen. Isyyden muutosta keski-ikäisten miesten elämäkertahaastatteluiden avulla tarkastellut psykologian tutkija Merja Korhonen näki jatkuvuutta esimerkiksi siinä, että mie-

het kuvasivat huonoa isäsuhdetta ja sen toistumista omien lasten kanssa. Haastatellut myös kertoivat säilyttäneensä vanhemmiltaan saamistaan kasvatusopeista ne, jotka vahvistivat heidän tulkintojaan hyvästä ja pahasta.²⁴¹ Psykohistorioitsija Juha Siltalan 1990-luvulla tutkimissa miesten omaelämäkerroissa miehet sanoivat toimivansa tahtomattaankin kuin isänsä. Siltalalle tämä oli merkki siitä, että poika sisäistää isänsä joko ihailtavana esikuvana tai kelvottoman isän kohdalla ”poika sisäistää hänet sellaisena kuin ei olisi suurin surminkaan tahtonut”. Ainoastaan psyykkisen työn kautta traumaattiset muistot voi purkaa. Siltalalle refleктоivan omaelämäkerran kirjoittaminen merkitsi tällaista työstämistä.²⁴² Siltalan tulokinnassa isyyden jatkuvuus painottui vahvemmin kuin muilla aikalaiskeskustelijoilla, mutta hänenkin tekstissään se sijoittui psykologisen piiriin. Sen sijaan, kun isyyttä kuvattiin yhteiskunnallisena ja kulttuurisena ilmiönä, se näyttäytyi muuttuvana.

Käsitykset isyyden jatkuvuuden luonteesta niin kilpailukirjoituksissa kuin tutkimuksessa ilmentävät sellaista psykologisten kehitys- ja sosialisaatioteorioiden diskurssia, jonka mukaan vanhemmilla on mittava vaikutus siihen, miten heidän lapsensa kehittyvät ja millaisia näistä tulee. Erilaiset reaktio- ja suhtautumistavat, suorastaan koko vanhemmuus, opitaan lapsuuden perheessä.²⁴³ Jaana Vuori viittaa *psykososiaalisen diskurssin* käsitteellä sellaiseen, esimerkiksi lapsia ja vanhempia koskevaan ymmärrykseen, jossa sosiaalinen, ihmisten välinen tulkitaan suhteessa psykologiseen. Se jättää käsittelemättä välittömän, perhesuhteiden sosiaalisuuden ulkopuolelle jäävän kulttuurisen tai yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen.²⁴⁴ 1990-luvun isyyskeskusteluiden puhe perheensisäisestä jatkuvuudesta ilmensi tätä diskurssia. Se oli näennäisesti ristiriidassa isyyden muutospuheen kanssa, mutta koska keskusteluja jatkuvuudesta ja muutoksesta käytiin eri konteksteissa, ei ristiriitaa tarvinnut sovittaa yhteen.

Muutoksen tai jatkuvuuden ohella ajallisia ilmiöitä olisi mahdollista kuvata esimerkiksi toistuvina tai jopa muuttumattomina.²⁴⁵ Historioitsija Ralph LaRossa työryhmineen on tuonut isiä ja äitejä esittävän sarjakuva-aineistoon pohjaten esille, että niinkin lyhy-

ellä aikavälillä kuin 1900-luvulla voidaan isyyskäsitteissä nähdä useita suunnanmuutoksia tai vaihteluita suoraviivaisen kehityksen sijaan. Heidän mukaansa Yhdysvalloissa on tapahtunut sekä 1930-luvulla että 1970-luvulla samantapainen isyyden muutos kohti isän ja äidin tasaveroisuutta vanhempina.²⁴⁶ Isyyden historiaa ei siis ole välttämätöntä kertoa vaihtoehdottomana kehityskulkuna eikä isyyden muutos ole ainoa näkökulma isyyden menneisyyteen, vaikka asia saatiin siltä vaikuttamaan 1990-lukujen isyyskeskusteluissa.

Miesten muuttaminen

Tässä luvussa olen tarkastellut historian käyttöä isyyskeskustelussa. Isyyden historiakertomuksen vakiintunut juoni rakentui 1990-luvulla muutokselle. Tarina voitiin kertoa perinteisen, etäisen ja autoritäärisen isyyden muutoksena kohti yhä edistyksellisempää, tasa-arvoisempaa ja valistuneempaa isyyttä. Vaihtoehtoisesti tarinan voi kertoa myös perinteisen, kunnollisen ja vastuuta kantaneen perheenpään muutoksena kohti arvovaltansa, asemansa ja ”maskuliinisuutensa” menettänyttä isyyttä. Tarinan kaksi muunnelmaa asettuivat toistensa kiistakumppaneiksi mutta rakentuivat myös toisiaan vasten. Ne viittasivat jatkuvasti myös muihin isyyden kulttuurisiin puhetapoihin ja rakensivat niille historiallisia selityksiä.

Kun nykyaikaa koskevassa keskustelussa korostetaan käsillä olevan muutoksen ennennäkemättömyyttä, on historiantutkijan yhtenä mahdollisuutena – historioitsija Pauli Kettusen sanoin – toimia ”muutoskokemuksen latistajana”, joka suhteuttaa nykyisen muutoksen aiempiin ja toteaa, että on sitä muutosta ennenkin ollut.²⁴⁷ Esimerkiksi yhdysvaltalaisissa isyyden historiaan kohdistuneissa tutkimuksissa tällainen lähtökohta näyttää olevan yleinen. Tutkijat ovat suhteellistaneet ja monipuolistaneet menneisyyden kuvaa tarjoamalla siitä ”parempaa” tietoa ja murtamalla myyttejä.²⁴⁸ Historiakuvia tutkinut Katja-Maria Miettunen muistuttaa kuitenkin, ettei merkittävää ole pelkästään se, mitä menneisyydessä oikeasti on tapahtunut, vaan myös se, mitä uskotaan tapahtuneen.²⁴⁹ Sukupuolen-

tutkija Clare Hemmings tekee tärkeän huomion: vaikka historiäkäsityksiä voisi oikaista, se ei vielä poista kysymystä siitä, miksi tiettyt tarinat kerrotaan jollakin tavalla tai miksi niihin sisällytetään tiettyjä ilmiöitä ja jätetään toisia pois.²⁵⁰

Miksi 1990-luvun suomalaisessa isyyskeskustelussa isyyden historiasta sitten kerrottiin juuri muutostarinaa? Kyse niinkään tai pelkästään ollut olemassa olleen asiantilan selostamisesta vaan isyyden muutosta koskevan ymmärryksen ja kokemuksen tuottamisesta. Käsitys isyyden muutoksesta tuli ”todeksi” siitä puhumalla. Konkreettisesti tämä tehtiin esimerkiksi kiinnittämällä huomiota menneen ja nykyisen eroihin se sijaan, että olisi nostettu esiin samankaltaisuuksia. Varsinkin julkiseen keskusteluun osallistuneet puheenvuorot tavoittelivat joko isyyden muuttamista tai sitten muuttamisen estämistä. Historiakuvat olivat siis läpeensä poliittisia. Näiden päämäärien tavoittelemisen edellytys oli uskottava käsitys siitä, että isyys todella oli muuttunut. Muutoskertomuksen valta-asema näkyi siinä, että myös *Isää etsimässä* -kirjoituskilpailuun osallistuneet ”tavalliset” ihmiset usein jäsensivät omaa elämänsä se mukaisesti.

Vaikka käsitys isyyden muuttumisesta oli vallitseva tulkinta historiankulusta, ei muutoksen haluttavuudesta kuitenkaan oltu yksimielisiä. Kiistan ytimessä oli kysymys sukupuolijärjestyksen muutoksesta. Edistystarinaa kertoneissa puheenvuoroissa tavoiteltiin sukupuolijärjestyksen muuttamista isyyden muuttamisen avulla. Nämä puheenvuorot voi nähdä osana laajempaa ”miesten muuttamis -paradigmaa”²⁵¹. Se oli punoutunut osaksi esimerkiksi mies-tutkimusta ja ”miehen kriisistä” 1980- ja 1990-luvulla käytyä keskustelua. Myös isyyspolitiikassa kysymys muutoksesta oli keskeinen.²⁵² Tässä ajatuskulussa isyys nähtiin toiveikkaasti avaimena jätun vanhemmuuden ja viime kädessä sukupuolten tasa-arvon toteutumiseen yhteiskunnassa.²⁵³ Viime vuosina muutosajattelua on kritisoitu sinisilmäisyydestä. Isyyttä ja maskuliinisuutta tutkinut sosiologi Jani Kolehmainen on esimerkiksi huomauttanut, ettei osallistuvampi isyys väistämättä johda miesten muuttumiseen muilla

elämänalueilla vaan voi pikemminkin pönkittää miesten valtaa uudella alueella, kotona ja lastenhoidossa.²⁵⁴

Vaikka puhetta isyyden muutoksesta voi pitää ylioptimistisena, sillä on ollut konkreettista poliittista vaikutusta. Tätä osoittaa esimerkiksi se, että isien kannustamisesta perhevapaiden käyttöön on 2000-luvulla tullut kaikkien poliittisten puolueiden jakama tavoite. 1970-luvulla, kun perhevapaajärjestelmää alettiin kehittää, vain vasemmistopuolueet ja liberaalit pitivät isyyden vahvistamista ja isyysvapaiden pidentämistä ratkaisuna lastenhoidon järjestämiseen. Oikeistopuolueet ja keskusta sen sijaan ajoivat kotihoidontukijärjestelmää, jolla äidin pidempiaikainen kotiin jääminen mahdollistuisi.²⁵⁵ 1990-luvun puhe isyydestä muuttuneena tai muutostarpeisena oli osaltaan toteuttamassa tätä asennemuutosta.

Vastavoimaksi muutosvaatimuksille muotoiltiin tarina isyyden rappioitumisesta. Siinä isyyden muutos nähtiin uhkana sukupuolijärjestykselle, miesten asemalle ja ”perinteiselle” ydinperheelle. Näkemykset esitettiin usein huolena lasten hyvinvoinnista tai terveestä kehityksestä. Rappiotarinassa menneisyys kuvattiin isyyden kultakautena, johon paluu ratkaisisi nyky-yhteiskunnan ongelmat. Tarinaa väritti voimakas menneisyyden ihannointi. Amerikkalainen historioitsija Stephanie Coontz kutsuu nostalgia-ansaksi pyrkimyksiä esittää menneisyyden perhe-elämä esimerkiksi turvallisempana tai seesteisempänä kuin oma aika.²⁵⁶ Juuri perheeseen liittyvät keskustelut näyttävätkin helposti lankeavan nostalgia-ansaan.

Suomalaisessa isyyskeskustelussa hahmottuu siis kaksi tapaa esittää menneisyys, joista toinen suuntautui muutokseen ja tulevaan, toinen taas tavoitteli paluuta menneeseen. Kiistaa voi jäsentää myös miehiä ja mieheyttä koskeneiden käsitysten näkökulmasta. Ruotsalaisen isyyspolitiikan historiaa tutkinut Roger Klinth on hahmottanut sikäläisestä 1980- ja 1990-lukujen isyyspoliittisesta keskustelusta juonteet, jotka muistuttavat puhetapoja, joita olen tässä kutsunut isyyden edistys- ja rappiotarinoiksi. Toinen juonteista periytyi 1960-luvun tasa-arvokeskusteluista. Siinä kannustettiin ja kasvatettiin miehiä jakamaan vanhemmuus naisten kanssa symmetrisellä tavalla. Toinen juonne lähestyi isyyttä ja äitiyttä toisiaan

täydentävinä, sukupuolitettuina ilmiöinä. Isää tarvittiin äidin rinnalle sukupuoleltaan erilaisena vanhempänä, nimenomaan miehenä. Klinth havainnoi, että tasa-arvoa painottaneessa näkökulmassa mieheyteen liitettiin puutteita ja kehittämistarpeita. Tavoitteena oli muuttaa miehiä suuntaan, jonka piiloisena normina olivat naiset. Sukupuolittunutta erilaisuutta korostaneessa juonteessa tulkinna mieheydestä oli puolestaan pohjavireeltään positiivinen.²⁵⁷

Myös suomalainen isyyskeskustelu jäsentyy haluttaessa vastaavalla tavalla: edistystarinassa pyrittiin eroon kielteisenä nähdystä isyyden ja mieheyden piirteistä, mutta rappiotarinassa käsitykset isyydestä ja mieheydestä olivat myönteisempiä ja säilyttäviä. Tällainen lähestymistapa olettaa kuitenkin, että isyydellä, mieheydellä tai maskuliinisuudella olisi essentiaalinen perusta, johon eri osapuolet voisivat sitten suhtautua kukin omista lähtökohdistaan. Käytännössä kyse oli kuitenkin valtakamppailusta, joka kohdistui juuri isyyden, mieheyden ja maskuliinisuuden määrittelyyn, siis myös niiden perustan rakentamiseen tai purkamiseen valitusta näkökulmasta käsin. Näin mitään ydinisyyttä tai -mieheyttä ei ole löydetävissä, vaan ne määrittyivät aina uudelleen. Palaan tähän sukupuolen määrittelyyn liittyneeseen kiistaan tarkemmin tutkimuksen seuraavassa luvussa.

Edistys- ja rappiotarinoita kuitenkin yhdisti käsitys isyyden muuttumisesta. Isyyden historian hahmottamisella pelkästään muutuskertomuksena on seurauksia isyyden ymmärtämiseen monella tasolla. Ensinnäkin se estää muiden isyyteen vaikuttavien kategorioiden tunnistamista. Australialaista keskustelua isyydestä 1990-luvulla tutkineet Deborah Lupton ja Lesley Barclay ovat kiinnittäneet huomiota muutospuheen rajoittavuuteen. Mikäli nykyajan isien erilaisuus suhteessa edellisiin sukupolviin on ainoa muuttuva tekijä, joka isyydessä nähdään, ohitetaan sosiaaliluokkiin, koulutustasoihin, etnisyyteen tai muihin kategorioihin liittyvät erot.²⁵⁸ Suomalaista isyystutkimusta tarkastelleessa raportissa todetaan, että viimeisten parinkymmenen vuoden aikana tutkimuksessa on käsitelty vain harvoin isien keskinäisiä eroja, kuten yhteiskuntaluokkaa tai etnistä taustaa, ja että isyyttä on useimmiten tarkasteltu nimen-

omaan biologisena isyytenä heteroydinperheen kontekstissa.²⁵⁹ Mikäli käsityksiä isyydestä halutaan monipuolistaa, pitäisi erilaisia isyyksiä jäsentää myös muilla akseleilla kuin vanha–uusi.

Toiseksi voimakkaat tyypittelyt nykyisen ja menneen isyyden välillä tekevät mahdolliseksi myös menneisyyden isyyksien välisten erojen ja monimuotoisuuden tunnistamisen. Luultavasti isyydessä on ennenkin ollut esimerkiksi ajallisia, paikallisia, perhemuotoihin, säätyyn, luokkaan tai äidinkieleen kiinnittyviä eroja. Myös isyydelle asetetut ihanteet ovat saattaneet erota eri ryhmien välillä.²⁶⁰ Historiakuva muodostuu yksinomaan välineelliseksi sen sijaan, että tehtäisiin oikeutta aikalaistulkinnoille tai pyrittäisiin murtaamaan ”perinteisen isyyden” käsitteeseen liittyviä myyttejä. Isyydestä olisikin parempi puhua monikossa sekä nykyajan että menneisyyden kohdalla.²⁶¹

Kolmanneksi muutosta painottavalla historiakuvalla on nähty olevan seurauksia myös yksittäisten miesten itseymmärrykseen. Ralph LaRossa on tutkimuksissaan osoittanut, että 1920-luvun Yhdysvalloissa löi läpi ”uuden isyyden” -ideologian kaltainen ajattelutapa, jonka yleensä ajatellaan syntyneen vasta 1970-luvulla. Tämän pohjalta hän kritisoi sikäläisessä isyyskeskusteluissa toistuneita puheenvuoroja, joiden mukaan hoivaava isyys olisi ollut 1980–1990-luvulla aivan uusi ilmiö. LaRossa katsoo ”väärän” historiakäsityksen johtaneen siihen, että 1990-luvun isiltä puuttui malli osallistuvasta isyydestä. He joutuivat keksimään uudelleen jotakin sellaista, millä oli pitkä mutta piiloon jäänyt perinne. Tämä voi hänen mielestään jopa estää miehiä toimimasta hoivaavina, osallistuvina isinä. Myös naisten vaatimukset siitä, että miesten tulisi osallistua enemmän, voitiin LaRossan mukaan ohittaa. Tällöin vedottiin siihen, että oman ajan isät tekivät sentään paljon enemmän kuin entisajan miehet.²⁶² LaRossa painottaa historian käytön merkitystä niin isien henkilökohtaisessa elämässä kuin naisten ja miesten välisen tasa-arvon toteutumisessa.

Vaikka ei haluaisi LaRossan tapaan leimata isyyden historiatulkinnoita vääristyneiksi ja siten haitallisiksi isien itseymmärrykselle, osoittavat *Isää etsimässä* -kirjoitukset, että kertomus ja käsitys

omasta isyydestä tuotettiin vuorovaikutuksessa laajemmissa isyyskeskusteluissa kertautuneiden historiakuvien kanssa. Myös oma-kohtaisissa tarinoissa toistui isyyden muutos. Jatkuvuutta saattoi näin olla vaikea havaita tai sen olemassaolo voi tuntua jopa mahdolliselta.

Kun historiatulkintoja ja niiden lähtökohtia purkaa ja tarkistaa, avautuu mahdollisuus kuvitella toisenlaisia historioita ja näin toistaa vakiintunut tarina edes hitusen toisin.²⁶³ Vallitsevan isyyden muutostarinan variaatioiden katveeseen jäivät esimerkiksi siellä täällä vilkahdellut kertomukset menneisyyden isyyden moninaisuudesta, isyyden jatkuvuuksista tai muuttumattomampina säilyneistä elementeistä. Millaista vanhemmuuden ohjelmaa olisi voitu ajaa argumentoimalla esimerkiksi, että hoivaava ja osallistuva isyys oli jatkoa varhaisemmille isyyden malleille, jossa keskeistä oli huolenpito ja läheisyys? Millaisia tulevaisuuksia olisi auennut, jos menneisyydessä vallinnut sukupuolijärjestys olisikin nähty tilanteiden mukaan joustaneena sen sijaan, että se hahmotettiin tiukasti sukupuolittuneena? Näkymättömiin jäi myös se, että menneisyyden isyyttä jäsennettiin jälkikäteisten kysymyksenasettelujen kautta. Isän läsnäolo tai naisten ja miesten työnjako olivat 1990-luvun tilanteesta kummunneita keskustelunaiheita, jotka menneinä aikoina saattoivat olla yhtä lailla tärkeitä, mutta on myös mahdollista, että silloin olennaisiksi miellettiin aivan muut puheenaiheet ja käsitteet.

MIESVANHEMMUUS

Miesvanhemmuuden käsitteistö

1990-luvun isyyskeskusteluissa toistettiin tiuhaan tiettyjä keskustelijoiden annettuina ottamia käsityksiä isyydestä. Niihin viittasivat ja niitä käyttivät myös *Isää etsimässä* -kilpailuun osallistuneet kirjoittajat. Yksi tällainen oli ymmärrys isyyden muutoksesta, jota käsiteltiin edellisessä luvussa. Nyt tartun käsityksiin, joilla isyyttä rakennettiin tai purettiin sukupuolen näkökulmasta. Tarkasteltavana on kolme toisiinsa kietoutunutta käsitettä: *isän rooli*, *miehen malli* ja *isän puute*.

Valitsin analysoitaviksi nämä käsitteet, koska ne olivat toistuvia ja koska koin häiritseväni sen näennäisen itsestäänselvyyden, jolla niistä kirjoitettiin isyyttä käsittelevissä teksteissä. Mistä tällaiset puoliteolliset termit olivat ilmaantuneet ”tavallisten” ihmisten kirjoittamiin kilpailuvastauksiin? Halusin ihmetellä asiaa ikään kuin tarkastelisin itselleni kokonaan vierasta termistöä. Esimerkiksi sanapari ”miehen malli” on monelle edelleen tuttu ja saattaa vaikuttaa asialta, joka on sinällään tiedettävissä. Se kuitenkin kantaa mukanaan historiaa, joka viittaa esimerkiksi psykologisiin kehitysteorioihin ja käsityksiin sukupuolesta sosiaalisesti opittavana ilmiönä.²⁶⁴ Se on myös ladattu sukupuolipoliittisilla merkityksillä. Isyydestä puhuminen ja kirjoittaminen roolin, miehen mallin tai isän puutteen käsitteiden kautta jäsensi ja rajasi tapoja, joilla isyyttä voitiin hahmottaa tai joilla se oli ymmärrettävissä ja koettavissa. Käsitteillä oli performatiivista voimaa.

Tarkastelen ensin kilpailukirjoitusten puheita *isän roolista*. Käsite polveutui 1960-luvulta alkaneeseen sukupuoliroolidebattiin ja liitti kysymyksen isyydestä keskusteluun miesten ja naisten välisestä työnjaosta, ansiotyöstä, lastenhoidosta ja kotitöistä. Tämän jälkeen etenen pohtimaan kilpailuvastuksissa toistuvaa käsitettä *miehen malli*. Ilmaus kytkeytyi niihin argumentteihin, joilla perus-

teltiin isän merkityksellisyyttä lasten kehityksessä. Puheenvuorot kommentoivat laajoja keskusteluja lapsen psyykkisestä ja fyysisestä kehityksestä sekä sukupuoli-identiteeteistä. Näiden puheenaiheiden juuret olivat kehitys- ja sosiaalistumisteorioissa. Lopuksi eritellen *isän puutteesta* käytyä keskustelua. Isän puuttuminen viittasi vahvasti samoihin kysymyksenasetteluihin ja teoreettisiin taustoihin kuin miehen mallista käyty keskustelu mutta muodosti kilpailuvastauksissa kuitenkin oman aiheensa. Sitä lähestyttiin niissä kahdesta näkökulmasta: poikien kasvatusongelmana ja henkilökohtaisena tragediana.

Isän rooli

Sanalle *rooli* voi antaa ainakin kaksi merkitystä: näyttelijän esittämä osa näytelmässä tai henkilön asemaan liittyvä käyttäytyminen, sen säännöt ja siihen kohdistetut odotukset ja arvostukset.²⁶⁵ Jälkimmäisessä merkityksessä, teoreettisena käsitteenä roolin juuret johtavat 1890-luvulle, Émile Durkheimin yhteiskunnan työnjakoa koskevaan tutkimukseen. Varsinaisena tutkimuskäsitteenä se otettiin käyttöön 1930-luvulla ja roolitutkimuksen kultakausi sosiologian ja sosiaalipsykologian aloilla oli vuosisadan puolivälin jälkeisinä vuosikymmeninä, jolloin tutkimuksen kohteina olivat sellaiset ilmiöt kuin sosialisatio, sosiaaliset asemat, käyttäytyminen ja työnjako. Teoria sukupuolirooleista muotoiltiin sotien välisen ajan Yhdysvalloissa ja sillä oli keskeinen asema myös toisen maailmansodan jälkeisessä perhesosiologiassa.²⁶⁶

Huippuhetkensä jälkeen roolin käsite ei enää ollut sosiologisen teoriakeskustelun ytimessä, mutta käsitettä kuitenkin sovellettiin edelleen sekä tutkimuksessa että populaariteoksissa ja varsinkin keskustelu sukupuolirooleista jatkui vilkkaana.²⁶⁷ Käsitteeseen kohdistettiin myös kritiikkiä. Esimerkiksi sosiologi Raewyn Connell luetteli vuonna 1979 rooliteorian monia puutteita ja toivoi käsitteen pikaista hautaamista.²⁶⁸ Toive jäi toteutumatta, sillä vielä 2010-luvun näkökulmasta roolipuhe – eritoten sukupuoleen viittaa-

vassa merkityksessä – toistuu monilla eri areenoilla populaarikulttuurista nettikeskusteluihin.²⁶⁹ Sosiologi Kirsti Lempiäisen mukaan rooliteoria onkin sosiologian merkittävin yksittäinen teoria sukupuolen jäsentämisestä.²⁷⁰

Isää etsimässä -kilpailun vastauksissa kertautuvat ilmaukset, kuten isän rooli, äidin rooli tai roolijako, näyttävät tarjonneen viitekehyksen sekä isyyden pohtimiselle yleisemmällä tasolla että oman isänä olemisen ruotimiselle. Suurin osa roolia koskevasta kirjoittelusta kytkeytyy kysymyksiin perheen työnjaosta naisten ja miesten kesken joko yleisesti tai kirjoittajan omassa elämässä. Osin käsitettä isän rooli käytetään myös sellaisissa yhteyksissä, joissa termin voisi yhtä hyvin korvata sanalla isyys tai isänä oleminen. Rooli on isyyskertomuksissa tiuhaan toistuva, arkipäiväinen ilmaus. Sen juuret olivat kuitenkin 1960-luvulla Suomessa alkaneessa sukupuoliroolikeskustelussa ja sitä kautta rooliteoriassa²⁷¹, joten tarkastelen ensin roolikeskustelua. Sen jälkeen pohdin, millaisena isän rooli kilpailuvastauksissa näyttäytyy ja miten sukupuolten rajoja ylitettiin ja vahvistettiin roolin käsitteen avulla.

1960-luvun keskustelu sukupuolirooleista

Julkinen keskustelu sukupuolirooleista alkoi Suomessa 1960-luvun puolivälissä. Keskustelun herättäjänä toimi vuonna 1965 perustettu Ryhmä 9, joka seuraavana vuonna sai nimen Yhdistys 9. Keskustelun lähtökohtana olivat naisten ansiotyössä käymiseen liittyvät ongelmat: pula päivähoitopaikoista, naisten miehiin verrattuna huono ansiotaso ja asiaton kohtelu työmarkkinoilla. Yhdistys 9 vaikutti vireästi julkisuudessa. Se valisti ja laati selvityksiä, jotka myöhemmin toimivat yhteiskunnallisten toimenpiteiden pohjana. Yhdistyksen tavoitteena oli muuttaa ”yhteiskuntaa siten, että sukupuoleen perustuva roolijako häviää niiltä alueilta, joilla se ei ole tarkoituksenmukainen”. Tähän pyrittiin esimerkiksi edistämällä sukupuoliroolien tutkimista sekä muokkaamalla asenteita lasten kasvatuksessa ja perheen työnjaossa.²⁷² Kiivainta julkista sanailua aiheutti nais-

ten ansiotyön ja seksuaalisen tasavertaisuuden puolustaminen sekä kotirouvainstituution kyseenalaistaminen. Miesten rooli ei innostanut aikalaisnäemyksen mukaan keskustelijoita samalla tavalla.²⁷³

Yhdistys 9 ei silti ollut leimallisesti naisasia- vaan tasa-arvojärjestö, jonka jäsenistäkin miltei kolmannes oli miehiä. Yhdistys perusti toimintansa ”radikaaliin sukupuolirooli-ideologiaan”, mikä tarkoitti, että muutokset haluttiin ulottaa niin naisten kuin miesten rooliin: molemmilla tuli olla kaksi roolia, ansiorooli ja perherooli.²⁷⁴ Tämä tarkoitti myös eron tekemistä aiempaan naisliikkeeseen ja sellaisiin rajoittaviksi koettuihin termeihin kuin naisasia tai naiskysymys.²⁷⁵ Kuten Raija Julkunen on luonnehtinut, järjestön tavoitteissa ei asetettu vastakkain naisia ja miehiä vaan vanhan- ja uudenaikainen.²⁷⁶ Käytännössä niin roolidebatin aiheet kuin Yhdistys 9:n selvitystyö painottuivat naisten aseman parantamiseen ja naisten kodin ulkopuolisen ansiotyön oikeutukseen ja ongelmiin.²⁷⁷

1960-luvun roolikeskustelu oli kuitenkin myös suomalaisen mies- ja isäkeskustelun lähtölaukaus. Yhdistys 9:n isänpäivän kannanotossa *Mieskin on ihminen* (1968) kiinnitettiin huomiota miesten yliedustukseen onnettomuus- ja rikostilastoissa, alkoholismiin, itsemurhiin, naisia lyhyempään elinajanodotteeseen sekä elättäjän roolin ahtauteen. Yhdistys 9 vaati miehille oikeutta tunteiden osoittamiseen ja siihen, että he saisivat olla lapsilleen ”yhtä läheisiä kuin äiti”. Tuolloista muutamana kuukauden mittaista äitiyslomaa ehdotettiin pidennettäväksi siten, että kolme ensimmäistä kuukautta lasta hoitaisi äiti ja kolme seuraavaa isä.²⁷⁸ Aikalaiskommenteissa isyyslomaan suhtauduttiin kielteisesti. Yhdistys 9:n aktiivin Holger Rothkirchin mukaan se sai osakseen enemmän ivaa ja asiattomuuksia kuin mikään muu yhdistyksen ehdotus.²⁷⁹ Niin yhdistyksen katsannossa kuin roolikeskustelussa laajemminkin nimenomaan isyys nähtiin miesten mahdollisuutena vapautua elättäjän roolin tuomista paineista. Naisten vapautumisen alueena olisi palkkatyö; miesten emansipaatio tapahtuisi ihmis- ja tunnesuhteiden alueella ja samalla se olisi vapautumista perheen yksinomaisen elättäjän roolista.²⁸⁰ Yhdistys 9:n nostamat teemat – miesten henkinen ja fyysinen pahoinvointi, syrjäytyneisyys ja isän oikeudet – ovat pitkälti samoja

kuin miesten tasa-arvo-ongelmia käsittelevissä nykykeskusteluissa.²⁸¹

Isyyteen kiinnittivät huomiota 1960-luvulla muutkin kuin Yhdistys 9. Mannerheimin Lastensuojeluliiton vuoden 1968 teemana oli ”isän osuus perheessä”.²⁸² Liitto julkaisi samana vuonna myös Irma Karilan kirjoittaman raportin *Isä lapsensa kasvattajana*, joka oli tarkoitettu perustaksi ”keskustelulle ja mahdollisille myöhemmille ratkaisuille”. Siinä luodaan katsaus tuolloin olemassa olleeseen tutkimukseen isien osuudesta lasten kasvattamisessa. Sanoma on, että lapsen kehitys riippuu myös isästä ja että olisi tärkeää saada miehiä naisten ”kumppaneiksi” kodinhoitamiseen ja kasvatukseen. Raportissa käytetään muun muassa sellaisia ilmauksia kuin ”roolimalli” ja ”työnjako”.²⁸³ Tematiikaltaan ja käsitteistöltään raportti liittyi roolikeskusteluun. Uumoilut isyyttä koskevista ”myöhemmistä ratkaisuista” viittaavat, että raportilla oli yhteiskuntapoliittisia tavoitteita.

Roolikeskustelun seurauksista on tapana mainita sen vaikutukset suomalaisessa yhteiskunnassa. Vuonna 1966 valtioneuvosto asetti naisten asemaa tutkivan komitean, mikä oli myös Yhdistys 9:n tavoitteiden mukaista. Komitean ehdotuksiin sisältyi äitiysloman pidentäminen, päivähoidon kehittäminen ja sellaiset perhevapaat, joita myös miehet voisivat hyödyntää. Komitean korvasi myöhemmin pysyvä toimielin, tasa-arvoasiain neuvottelukunta. Yhdistys 9 lakkautti itsensä vuonna 1970, koska sen tavoittelemien uudistusten ajaminen oli siirtynyt erilaisille viranomaisahoille.²⁸⁴ Monet tavoitteet konkretisoituivatkin 1970-luvulla: vuonna 1973 säädettiin laki kunnallisesta päivähoidosta, 1974 tuli voimaan seitsemän kuukauden mittainen päivärahallinen äitiysloma ja 1978 miehet saivat mahdollisuuden – 1960-luvun vaatimukseen nähden vaatimattomaan – 12 päivän isyyslomaan.²⁸⁵ Uudistuksille oli ominaista, että niillä oli myös työvoimapoliittista tai kansantaloudellista merkitystä. Tasa-arvopolitiikka kytkeytyi hyvinvointivaltioprojektiin ja kansantalouden kasvattamisen kysymyksiin.²⁸⁶ Sosiologi Liisa Rantalaiho on kuvannut muutosta uuden sukupuolisopimuksen, *palkkatyöäitiyssopimuksen* solmimisena, jossa naisten palkka-

työ normalisoitui ja siitä tuli myös naisemansipaation symboli. Hänen mukaansa uusi sopimus syntyi hyvinvointivaltion tarjoamien etuuksien varaan ja miehet jätettiin pitkälti sen ulkopuolelle.²⁸⁷

Vaikka miehen roolista ei tullut sukupuoliroolidebatin ydinaiheita, isyys tuli roolikeskustelun kautta peruuttamattomalla tavalla julkiseen piiriin ja kytkeytyi nimenomaan kysymyksiin sukupuolten tasa-arvoisuudesta ja vanhemmuuden jakamisesta. 1960-luvun keskustelut ennakoivat isyyden aikaa. 1970-luvulla isyyteen tartuttiin uudella tavalla myös lainsäädännössä, vaikka varsinainen sukupuolineutraali vanhempainvapaamalli tuli voimaan vasta 1980-luvulla.²⁸⁸ Roger Klinth on kiinnittänyt huomiota samantapaiseen kehityskulkuun Ruotsissa. Hän katsoo, että siellä vuonna 1974 voimaan tullut laki vanhempainvapaasta, joka mahdollisti myös isyysvapaan ottamisen, teki isästä poliittisen kategorian. Lakia oli edeltänyt pitkälti Suomen roolikeskustelua muistuttanut tasa-arvodebatti, jossa tavoitteena oli Yhdistys 9:n ”radikaalia sukupuolirooli-ideologiaa” muistuttanut kaksoisemansipaatio: naiset vapautuisivat saadessaan oikeuden palkkatyöhön ja taloudelliseen itsenäisyyteen, miehet puolestaan aktiivisen ja tasa-arvoisen vanhemmuuden kautta. Keskustelussa visioitu miehinen emansipaatio tulisi toteutumaan vanhempainvapaajärjestelmän avulla.²⁸⁹ Myös Suomessa isyydestä oli muotoutunut poliittinen kysymys ja siihen kohdistuva kiinnostus alkoi lisääntyä. Suomessa 1970-luvulla solmittu uusi sukupuolisopimus ei siten jättänyt miesten asemaa niin koskemattomaksi kuin on sanottu.

Roolidebatilla oli myös toinen seuraus, johon on kiinnitetty vähän huomiota: sukupuoliroolikäsitteen juurtuminen miehiä ja naisia koskeviin suomalaisiin keskusteluihin. Yhdistys 9:n puheenjohtajana toimineen Margaretha Mickwitzin mukaan käsitettä ei tunnettu Suomessa vielä 1960-luvun alussa vaan se vakiintui kielenkäyttöön juuri yhdistyksen toiminnan ansiosta.²⁹⁰ Varhainen roolikeskustelu sai aikanaan runsaasti huomiota. Elina Haavio-Manilan sukupuoliroolitutkimusta varten vuonna 1966 haastatelluista henkilöistä 60–80 prosenttia oli seurannut edellisen vuoden syksyllä ja saman vuoden kevättalvella tiedotusvälineissä käytyä keskus-

telua. Erityistä kiinnostusta keskustelua kohtaan osoitti noin neljännes haastatelluista.²⁹¹ Vaikka Haavio-Mannila ei tutkinut ihmisten sukupuolirooleille antamia määritelmiä, voi hänen tulostensa perusteella olettaa ainakin, että sukupuolirooli käsitteenä tuli laajalti tunnetuksi jo 1960-luvun puolivälissä. Käsitteen esittely oli keskeisellä sijalla roolidebatissa. Tämän voi päätellä esimerkiksi Katariina Eskolan vuonna 1968 tekemästä katsauksesta 1960-luvun puolivälin roolikeskusteluun. Keskustelun avanneissa sanomalehtikirjoituksissa selviteltiin sukupuoliroolien rakentumista ennakkoluulojen varaan, selostettiin Ruotsissa pidettyä roolitutkimusseminääria ja esiteltiin muiden maiden roolikirjallisuutta. Keskusteluun liittyi vilkas mielipiteenvaihto yleisönosastoilla.²⁹²

Kuten sanottu, uuden käsitteen – sukupuoliroolin – ja siihen liittyvän ymmärryksen syntymän voi paikallistaa 1960-luvun roolikeskusteluun. Tutkimuksen ja tieteen maailmasta periytynyt käsite omaksuttiin myös ihmisten arkiajatteluun ja se alkoi järjestää sitä. 1960-luvun roolidebatin jälkeen olemme saaneet lukea ja kuulla lukemattomista lehtiartikkeleista, televisio-ohjelmista, kaunokirjallisuudesta, nettipalstoilta ja asiantuntijoiden opaskirjoista miesten ja naisten rooleista, tehtävien jakamisesta ja lasten kasvattamisesta sukupuolirooleihin tai pois niistä. Synnyttyään käsitteet alkavat luoda: ne siirtyvät myös ihmisten oman elämän hallinnan välineiksi.²⁹³ 1990-lopulla kirjoitettuja isyyttä käsitteleviä tekstejä lukemalla käy selväksi, että roolikeskustelua jatkettiin myös niissä, joskaan ei välttämättä samanlaisin painotuksin kuin 1960-luvulla.

Isän roolin käsikirjoitus

Roolista keskusteltiin myös *Isää etsimässä* -kertomuksissa. Kirjoittajat eivät määritelleet roolin käsitettä sinällään, mutta sitä käytettiin ahkerasti ja sen käyttöyhteyksistä voi johtaa myös itse käsitteen ymmärrystapoja. Rooli-sana esiintyy kertomuksissa useimmiten muodossa *isän rooli*. Jonkin verran kirjoitettiin myös äidin ja vanhempien roolista.²⁹⁴ Sen sijaan sanoja sukupuolirooli²⁹⁵ ja nai-

sen tai miehen rooli²⁹⁶ käytettiin harvoin. Teemana oli miesten vanhemmuus, ei miehenä oleminen sinänsä. Väitän kuitenkin, että puhe isän ja äidin roolista nojasi ajatukseen sukupuolirooleista, sillä käsitteiden avulla ruodittiin samantapaisia aiheita, joita käsiteltiin jo 1960-luvun roolidebatissa, keskeisimpänä kysymys työnjaoista äitien ja isien välillä. Roolien avulla puhuttiin siitä, millaisia isät yleensä olivat, mitä he yleensä tekivät tai mitä heiltä odotettiin. Tai tarkemmin ottaen roolilla hahmoteltiin sitä, millainen *isä* oli, nimittäin käsite on lähes aina yksikössä.²⁹⁷ Puhe yhdestä isän roolista herättääkin kysymyksen, perustuiko arkipäivän rooliajattelu ymmärrykselle jonkinlaisesta universaalista *Isän Roolista*? Mitä puhe isän roolista huomioi isien tai miesten välisen erilaisuuden ja muutoksen mahdollisuuden?

Kiinnostava näkökulma avautuu muutamien vanhemman polven miesten kertomuksissa, joissa isän roolista kirjoitetaan oppimisen ja kasvamisen termein:

Omalla kohdallani isyyden rooli alkoi muotoutua vuodesta 1948 alkaen, jolloin avioiduin Marja-Leenani kanssa. Täytyy myöntää, että tämä ”rooli” oli opeteltava- Eihän kokemuksen puuttuessa ole valmiuksia olla isä.²⁹⁸

Lainaus on vuonna 1924 syntyneen kirjoittajan tekstistä. Hän käyttää termiä ”isyyden rooli” tavalla, josta sanan rooli voisi hyvin pudottaa pois ja puhua pelkästään isyydestä. Isäksi tullessa isyys ja siihen liittyvä rooli täytyi opetella. Toinen 1920-luvulla syntynyt mies taas miettii, että lasten tuomat ilot ja murheet ovat ”opettaneet myös isän rooliin”.²⁹⁹

Mitä ”roolin opetteleminen” kertoo roolin käsitteen ymmärtämisestä? Näytelmämetaforaa soveltaen voi pohtia, alkoivatko isäksi tulleet miehet itse kirjoittaa roolilleen käsikirjoitusta. Itse luodun roolin ajatus purkaa käsitystä yleispätevästä isän roolista, silloinhan rooli ei ole ennalta määrätty ja siitä voi olla monenlaisia muunnelmia. Kirjoittajat painottivat myös roolin oppimisen aktiivisuutta: se tapahtuu vuorovaikutuksessa lasten kanssa ja isänä toimimalla. Tämä tukee näkemystä itse luodusta käsikirjoituksesta. Toisaalta ”roolin opettelu” voi viitata myös valmiin käsikirjoituksen omak-

sumiseen. Rooli edeltää oppijaa. Ajatus yleispätevästä, kaikille samanlaisesta isän roolista ei ole kaukana. Molemmat tulkinnat ovat mahdollisia. Ensimmäinen tulkinta korostaa yksilöiden vapaata toimintakykyä, toinen nostaa rakenteet toimijoiden edelle. Kilpailukirjoitusten laajemmassa kontekstissa isän roolin käsite sai enimmäkseen melko deterministisiä merkityksiä, mutta samalla käsitteen avulla puhuttiin myös isyyden muuttumisesta. Käsite oli ladattu ristiriitaisuuksilla.

Muutama vanhemman polven mieskirjoittaja puhuu *sopeutumisesta* isän rooliin.³⁰⁰ Vuonna 1938 syntynyt mies kertoo isästään:

Isä oli elänyt vapaana kuin taivaan lintu lähes 38 vuotta. Rakastuminen kotikylän meijerikköön teki hänestä aviomiehen ja perheen isän. Avioliitto pysäytti isäni seikkailujen sarjan. Harjoittelu aviomieheksi ei kuitenkaan sujunut kovinkaan hyvin ja rauhallinen aika jäi lyhyeksi kun miehet kutsuttiin talvisodan aattona 1939 aseisiin jo lyhyen siviilissä olon jälkeen jälleen 1941. Tämä merkitsi sitä ettei isäni kyennyt sopeutumaan perheen isän rooliin. [...] Isää kiinnosti kuitenkin kaveripiiri paljon enemmän kuin koti vaimo ja lapset.³⁰¹

Kirjoittajan isän elämä oli koostunut ”seikkailuista”, jotka tyssäivät avioliiton solmimiseen. Avioliitto ja perhe-elämä näyttäytyivät vapauden vastakohtina, joihin isän olisi pitänyt sopeutua. Pahaksi onneksi vielä talvisota häiritsi ”harjoittelua aviomieheksi”. Isän roolissa kodin, puolison ja lasten olisi pitänyt kiinnostaa enemmän kuin kaveripiiriin. Kuvaus on normatiivinen: vapaana miehenä oleminen asettuu avioliiton kahlitsevuutta vastaan. Hyvä isä suostuu menettämään vapautensa ja sopeutumaan rooliin, jossa oikeat asiat asettuvat etusijalle. Käsikirjoitus on hyvin selvä ja valmiiksi laadittu. Valinnanvaraa on vain sen välillä noudattaako normatiivista isän roolia mutta ei rooleissa sinänsä.

Puhe roolin opettelusta tai siihen sopeutumisesta rinnastuu kiinnostavasti sellaisiin kertomuksiin, joissa isän rooliin liitetään adjektiivi ”oma”. Aineiston vanhin mieskirjoittaja, joka on syntynyt vuonna 1914, kuvailee otsikon *Oma isän rooli* alla itseään isänä. Aiemmin kirjoituksessaan hän on pohtinut isän ja äidin roolien ominaisuuksia ja niiden alkuperää, juurtuneisuutta vanhoihin

perinnäisiin tapoihin. Hän kirjoittaa, että omalla kohdalla ”vuosisataisista perinteistä” on ollut vaikea luopua. Lasten kanssa ei ollut aikaa ”seurustella” tiukan talouden ja sen aiheuttaman työkiireen takia. Lasten kasvattaminen jäi puolison tehtäväksi. Kirjoittaja olettaa, etteivät lapset kuitenkaan kokeneet mielipahaa hänen kasvattajan osuutensa ”vaillinaiseksi” jäämisestä, pyrkihän hän takaamaan näille hyvän taloudellisen tilanteen.³⁰² Kirjoittaja jäsentää omaa rooliaan vanhan perinteen mukaisena: hän turvasi perheen taloutta työnteolla mutta ei osallistunut lasten kasvattamiseen. Perinteestä olisi kuitenkin pitänyt luopua ainakin kasvattamatta jättämisen osalta, jotta oma osa olisi ollut täydellisempi. Kirjoittaja reflektoi näin isän rooliodotuksiin kohdistunutta muutosta. ”Oma isän rooli” ei tässä tarkoita oman käsikirjoituksen laatimista vaan vanhan roolin noudattamista isänä. Universaali isän rooli kuitenkin liikahtaa hieman, sillä se joutuu arvostelun kohteeksi ja näyttäytyy vanhentuneena.

”Oma isän rooli” voi saada myös valinnaisuuden ja monien vaihtoehtojen merkityksiä. Vuonna 1938 syntynyt mieskirjoittaja, jonka pojat olivat kirjoitushetkellä teini-iässä, kertoo miten pulmallista on ”peilata omaa rooliaan isänä”. Kyseessä on sama kirjoittaja, joka kuvasi isänsä vaikeuksista ”sopeutua” isän rooliin. Hänen oma roolinsa isänä ei näytä lainkaan niin ennalta määrättyltä. Kirjoittaja puntaroi toiveitaan ja periaatteitaan isänä: millainen vuorovaikutus omien poikien kanssa – esimerkiksi uima- ja veneretket – jättäisi heidän mieliinsä hyvät yhteiset hetket? Millä tavoin hän onnistuisi olemaan huolehtiva ja turvallinen isä? Hän toivoisi olevansa pojilleen läheinen mutta on ”kateellisena” huomannut puolisolllaan olevan ”se rooli meillä”, että pojat kertovat surunsa ja ilonsa hänelle.³⁰³ ”Oma isän rooli” ei ole tässä valmiiksi selvä asia vaan monien hyvää isyyttä koskevien pohdintojen kohde. Taustalla on vertailu omaan isään ja hänen toimintaansa isänä.

Vielä voimakkaammin oman isän roolin valinnaisuutta kuvaa 1960-luvulla syntynyt mies runossaan ”Minä ja perhe”. Hän kirjoittaa, miten hän on epävarma omasta roolistaan, siitä kuka on isänä, aviopuolisona ja miehenä. ”Se kai riippuu minusta ja meistä”, to-

teaa kirjoittaja tarkoittaen perhettään.³⁰⁴ Omakohtaisen kirjan isyydestään kirjoittanut Juhani Seppänen näki asian pitkälti samoin. Hän vertasi isyyttä äitiyteen, jonka ”sukupolvien paksuisen myyttisen painolastin” alla äidit masentuivat, ja totesi isyyden olevan mahdollisuus, ”joka suo liikkumavapauden miehen omille valinnoille ilman jäykkien roolimallien pakkopaitaa”.³⁰⁵

Näissä teksteissä oma isän roolin käsikirjoitus on avoinna ja muokattavissa, mutta samalla siihen sisältyy epävarmuutta ja huolta siitä, millainen isän pitäisi olla. Roolin käsite kelpasi paitsi isyyden yleisten lainalaisuuksien kuvailuun myös yksittäisen elämän käsittelemiseen: sillä luonnehdittiin ja arvioitiin kirjoittajien omaan isän rooliin liittyneitä valintoja ja arvoja.³⁰⁶ Tällainen puhetapa ei sinänsä hylännyt ajatusta yleistetystä isän roolista, vaan siinä rooli tarjosi reflektiopinnan, jopa stereotypian, jota vasten kirjoittaja voi tarkastella omaa tyypillisyyttään tai erilaisuuttaan isien joukossa.

Isyyskertomusten roolipuheessa tuotettiin kahta isän rooliin liittyvää ymmärrystapaa. Toiset kirjoittajat viittasivat isän rooliin ikään kuin se olisi ollut valmis toimintamalli, jonka isäksi tuleva mies omaksui sellaisenaan (ja jos jätti omaksumatta, epäonnistui isänä). Toiset taas kirjoittivat isän roolista, joka oli muokattavissa omanlaiseksi mutta joka ei syntynyt tyhjästä. Sitä edelsivät pohdinat, joissa omia valintoja suhteutettiin oletuksiin siitä, millainen tuo rooli *yleensä* oli. Kahta ymmärrystapaa yhdistikin se, että ne molemmat lopulta uusintivat *Isän Roolin* yleispätevää luonnetta. Isyydellä näytti olevan essentia, perusolemus.

Kahden käsitystavan välillä voi nähdä myös sukupolvieron, sillä vanhemmat kirjoittajat kuvasivat valmista isän roolia enemmän kuin nuoremmat tai myöhäisellä iällä isäksi tulleet, joilla isän rooli näyttäytyi moninaisempana, enemmän valintoja sisältävänä. On kuitenkin huomionarvoista, että kertomuksissa yhdellä isällä ei ollut monia rooleja isänä. Se on rooliajatteluun liittyvä mahdottoisuus. Myös rooliteoria lähestyy moninaisuutta samantapaisesti: yksilöllä voi kyllä olla yhtäaikaista rooleja, vaikkapa nuoren, koululaisen, tytön ja jääkiekonpelaajan roolit.³⁰⁷ Yhdestä roolista ei kuitenkaan voi olla monia versioita. Esimerkiksi ajatus monesta,

keskenään erilaisesta koululaisen roolista ei ole teorian puitteissa ajateltavissa. Arkipäivän rooliajattelu ei silti ollut aivan sokea isien välisille eroille. Vaikka isän rooli kirjoitettiin kilpailuvastauksissa yksikössä, niissä tunnistettiin myös isien ja isyyksien välisiä eroja. Niihin viitattiin muutamassa kertomuksessa laittamalla rooli-sanana yhteyteen jokin määre, esimerkiksi ”vanha” tai ”muuttunut”, mikä osoittaa muutosajattelun vahvaa asemaa isyyskeskusteluissa.³⁰⁸

Isän rooli toimi kilpailukirjoituksissa pitkälti synonyyminä sanalle isyys. Kiinnostavasti useat kirjoittajat valitsivat puhua juuri roolista sen sijaan, että olisivat kirjoittaneet vain isyydestä. Sanavalinta tulee ymmärrettävämmäksi sen kautta, että aikakauden isäkirjallisuus ja muut julkiset puheenvuorot olivat tulvillaan puhetta rooleista. Isän, äidin, miehen ja naisen roolista kirjoitettiin usein samaan tapaan kuin kilpailukirjoituksissa: arkikäsitteinä, sen enempää termiä avaamatta. Yhtäläillä käsitteitä kuitenkin myös määriteltiin ja kuvailtiin niiden käytännön vaikutuksia. Esimerkiksi psykologi Rauno Juntumaan kirjassa *Miehen rakkauselämä* määriteltiin rooli käyttäytymisodotukseksi ja selitettiin esimerkillä, miten rooliodotukset vaikuttavat ihmisiin. Esimerkissä Maija on ottanut vauvan hoitajan roolin, ”koska hän uskoo että niin täytyy, että se on kaikkien odotus häntä kohtaan”. Maija ei vaihda palanutta lampua vaan odottaa Matin tulevan tekemään sen, jotta hän ei loukkaisi Matin miehisyyttä. Maija ei halua rikkoa roolirajaa, koska roolissa pysyminen on turvallista. Kirja opastaa, että roolit opitaan jo lapsena.³⁰⁹ Näin roolin käsitettä tehtiin tutuksi ja se tarttui myös niihin tapoihin, joilla kilpailuun osallistuneet kirjoittajat jäsensivät isyyskysymystä.

Vaikka roolin käsite näytti toimivan kyseenalaistumattomana arkikäsitteenä monissa isyyskeskustelun yhteyksissä, kaikki aikalaiskeskusteluun osallistuneet eivät olleet tyytyväisiä termiin. Kasvatustieteilijä Jouko Huttunen arvosteli 1990-luvun puolivälissä tapaa, jolla käsitettä oli käytetty perhesosiologisessa ja -psykologisessa tutkimuksessa. Hänen mukaansa tutkimus oli ollut oikeuttamassa tapaa ymmärtää isyys vain ulkokohtaisena roolina siinä missä äitiys oli identiteettiä. ”Isyys siis määriteltiin ikään kuin brittituo-

marin peruukiksi, jota pidetään vain virantoimituksen aikana, mutta äitiys määriteltiin osaksi naisen identiteettiä”, Huttunen kirjoitti. Hänelle isyys ei ollut rooli, jonka mies voisi valita vaihtoehtoisten roolien joukosta. Hän kritisoi myös roolitutkimuksen käsitystä maskuliinisuudesta ja kiisti ajatuksen, että maskuliinisuudella olisi luonnollinen ydin, johon roolit voisi ”ympätä”. Huttusen kritiikkiin sisältyi uudistusohjelma: ”’Uudelle miehelle’ isyys ei ole vain rooli, vaan se on olennainen osa identiteettiä, johon kuuluu myös miehenä oleminen ja oman maskuliinisuutensa löytäminen.”³¹⁰

Kyse ei ollut enää 1960-luvun debatin kaltaisesta roolikritiikistä vaan kokonaan uudenlaisen mieheyttä ja isyyttä koskevan identiteettiprojektin perustamisesta. *Isää etsimässä* -kilpailukirjoitusten pohdinnat ikään kuin valmiin isän roolin omaksumisesta peilasivat Huttusen arvostelemaa, essentialistiseen sukupuolijatteluun pohjannutta rooli-käsitettä. Oma isän rooliaan moninaisesti punnineiden kirjoittajien tekstit taas voi liittää osaksi Huttusen kuuluttamaa isyyden identiteettiprojektia.

Roolijakoja

Mitä isän rooliin sitten kilpailukirjoitusten mukaan kuului? Niissä isän rooli määrittyi suhteessa äidin rooliin. Kummallekin jaettiin omat alueensa, joiden rajojen ylityksistä tuli kirjoituksissa erityisiä kommentoinnin aiheita. Roolijako oli kirjoituksissa keskeinen aihe ja kiistan kohde.³¹¹ Kiinnostavan erittelyn isän roolista ja roolijaosta tarjoaa 1950-luvulla syntyneen naisen kirjoitus. Se ei ole kaikkein tyypillisin tarina, sillä kirjoittaja, jolla on viisi lasta, mieltää itsensä mieluummin isän kuin äidin roolissa. Kertomus purkaa näin miessukupuolen ja isyyden kytköksen, mutta isän roolin kuvauksena se on silti mitä tavanomaisin. Kirjoittaja kokee ”naaraan osakseen”³¹² raskauden, synnyttämisen ja imettämisen, mutta muuten lapsen voi hoitaa ja kasvattaa kuka tahansa.

Tämä on siis minun tapani mieltää omaa luontoani, olla emo ja luoda alku, antaa elämän jatkua. Mikään muu ei kohdallani liitykään jokapäi-

väiseen perushoivaan, sillä se muu on selvästi isän osa. Haluan huolehtia laumastani ja olla elättäjä. Minä olen se, joka tuo saaliin kotiin kaikkien revittäväksi. Minä huolehdin julkisivusta, hallitsen asiat kotona ja sen ulkopuolella, minulla on ”homma hanskassa”.³¹³

Kirjoittaja kuvaa isän ja äidin osia eläinmaailmaan liittyvin kielikuvin: naaras, emo synnyttää, mutta isä huolehtii laumasta ja tuo saaliin kotiin. Isä elättää ja hallitsee. Kirjoittaja katsoo näkemyksensä vastaavan ”melko tarkkaan perinteistä positiivista isä-kuvaa”. Isää tarvitaan erityisesti tilanteissa, joissa rauhallisuus ja mielenmaltti ovat tarpeen, sekä toimimaan asiallisesti ja hermoilematta kriisitilanteissa. Isä tekee, ”mitä miehen on tehtävä”. Tässä auttaa se, että isä on perheessä ulkopuolinen eikä häntä tarvita päivittäisessä arjessa. Äiti sen sijaan on yhtä perheen kanssa. Hänelle kuuluvat ”arjen rutiinit”, isälle ”huoltorooli”.³¹⁴

Sukupuolentutkija Julia C. Nentwich on kirjoittanut heteroseksuaalisen vanhemmuuden mahdollisuuksista hämmentää sukupuolijakoa. Hän kysyy, voisiko isällisen äidin esitys olla sukupuolen kumouksellinen toisintoisto.³¹⁵ Nainen, joka kirjoitti kilpailuun itsestään isän osassa, tuo esille, että avioliittonsa alkuvaiheessa hän ja hänen puolisonsa pyrkivät käyttäytymään ”niin sanotun normaalisti ja silloin kaikki meni pieleen”. Myös ympäristön ”oudot reaktiot” heidän nykyistä elämäntapaansa kohtaan olivat olleet häiritseviä.³¹⁶ Jotakin tavanomaista järjestystä horjuttavaa pariskunnan roolijaossa siis oli. Mutta onko roolien kääntäminen päälle kumouksellista, jos roolit sinänsä jäävät olemaan? Vaikka kirjoitus kuvaa naista isän roolissa, tiivistyy siinä monia kilpailuvastauksissa isän ja äidin rooleihin liitettyjä ominaisuuksia. Isä hoitaa perheen talouden, hän johtaa perhettä eikä hänen läsnäolonsa perheessä ole välttämätöntä joka päivä. Äidille kuuluvat synnyttäminen, lasten hoitaminen ja kotityöt.

Sama, varsin yllätyksetön roolijako toistui useissa kirjoituksissa eritoten mennyttä aikaa kuvattaessa: isän roolina oli perheen elättäminen, miesten työt olivat kodin ulkopuolella, miehet eivät ”paljon sekaantuneet vaippojen vaihtoon” ja lasten kasvatus ”jäi vaimon huoleksi”, vaikka kurinpitäjän rooli lankesikin isälle.³¹⁷ Toisaalta

lasten kasvattaminen oli usein jaetulla alueella, sillä siitä puhuttiin myös molempien vanhempien rooliin kuuluvana.³¹⁸ Kasvattamisen merkitystä ei yleensä kuitenkaan sen kummemmin avattu. Se voi yhtälailla tarkoittaa lasten hoitamista kuin lasten ohjaamista oikeisiin käytöstapoihin ja kunnialliseen kansalaisuuteen. Yleisesti ottaen äitien ja isien tehtävien erottelu on kilpailuvastauksissa jyrkkä.

Tällainen roolipuhe suhteutuu kiinnostavasti rooliteorian, erityisesti funktionalistisen koulukunnan käsityksiin sukupuolten rooleista. Amerikkalainen sosiologi Talcott Parsons esitteli sukupuoliroolit 1950-luvulla osana kokonaisvaltaista yhteiskunnan selitystään. Tässä teoriassa jokainen sosiaalinen systeemi on toiminnallinen eli funktionaalinen kokonaisuus. Sukupuoliroolit liittyvät yhteiskunnan säilyttämiskäyttöön. Perheessä miehen instrumentaalinen funktio on ennen kaikkea elättää perhe työllään, naisen ekspressiivinen tehtävä liittyy kotiin ja lapsiin.³¹⁹ Jako on käytännöllinen, sillä sen katsotaan edistävän perheen toimivuutta poistamalla puolisojen keskinäisen kilpailun.³²⁰ Kilpailukirjoitusten käsitys roolijaosta myötäili sukupuolirooliteoriaa.

Keskustelulla naisten ja miesten työnjaosta yhteiskunnassa ja perheessä on pitkä perinne. 1960-luvun kansainvälinen roolitutkimus oli kiinnostunut esimerkiksi työtehtävien suorittajan sukupuolesta, tiettyihin tehtäviin erikoistumisesta ja ”roolien jakamisesta” eri kulttuureissa. Tutkimus pääasiassa vahvisti parsonslaista käsitystä roolijaosta.³²¹ Ensimmäisessä suomalaisessa sukupuoliroolitutkimuksessa, sosiologi Elina Haavio-Mannilan teoksessa *Suomalainen nainen ja mies* (1968) tarkasteltiin muun muassa sitä, kuinka paljon miehet ”osallistuivat kodinhoitotehtäviin” ja vaimot ”miesten töihin kotona” ja minkä verran vaimot kävivät kodin ulkopuolisessa työssä.³²² 1960-luvun suomalainen sukupuoliroolikeskustelu pohjasikin parsonslaiseen rooliteoriaan mutta suhtautui siihen kriittisesti. Rooliteoria tarjosi rakenteellisen mallin, jonka avulla sukupuolenmukaista käytöstä voitiin jäsentää, mutta Parsonsin kuvaus sukupuolten välisen suhteen sisällöstä kyseenalaistettiin.³²³ Sittemmin kodin töiden sukupuolijaosta on tehty lukuisia selvityksiä ja kysymystä tarkastellaan esimerkiksi osana virallisia

ajankäyttötilastoja.³²⁴ Työnjako on yhä jatkuvan julkisen keskustelun kohteena.

Parsonslainen sukupuolirooliteoria kuitenkin ulotti roolit paljon pidemmälle kuin pelkästään työnjakoon, se jakoi myös isän ja äidin tunneroolit. Äidin ekspressiivinen rooli edustaa läheistä ja huolehtivaa vanhemmuutta, isän instrumentaalinen rooli etäisyyttä ja asiakkeisuutta suhteessa lapseen. Isä ei ole äidin ja lasten tavoin perheen tunnesuhteiden keskiössä (tämä oli juuri se näkemys rooleista, jota Jouko Huttunen kritisoi 1990-luvulla). Käsitys viittaa psykoanalyttiseen ajatteluun, josta Parsons ammensi rooliteoriaansa aineksia. Klassinen – ja myös arkikeskusteluissa tunnetuin – psykoanalyttinen kehityskäsitys kuvaa äidin ja pikkulapsen tunnesuhdetta symbioosina ja isää tämän suhteen sivustaseuraajana. Isän ja lapsen välisen oman suhteen aika tulee myöhemmin. Lapsen elämässä isä edustaa ulkomaailmaa ja rajoja.³²⁵

Ylipäätään rooliteoria ei tarkastele rooleja vain ulkoisen käyttäytymisen muotoina, vaan ne ulottuvat myös yksilöiden persoonallisuuden alueelle. Tietyt roolit, esimerkiksi juuri sukupuoliroolit, muodostuvat osaksi yksilön persoonallisuutta, niin vahvasti sisäistettyjä ne ovat. Sukupuoliroolia ei voi jättää näyttämölle ja sen vaihtaminenkin on hyvin hankalaa. Psykologisessa rooliteoriaperinteessä puhutaankin rooli-identiteeteistä.³²⁶ Rooliteorian käsitys sukupuolesta korostaa funktionaalisuuden ohella sukupuolen perustavaa laatua olevaa olemuksellisuutta. Samalla essentiaalisuus tarttuu myös tapaan käsittää äitiys ja isyys.

Feministisessä kritiikissä on kiinnitetty huomiota siihen, että parsonslainen sukupuolirooliteoria siirsi oman aikansa sukupuoli-järjestyksen osaksi teoriaa kyselemättä sen oikeutusta. Kirsti Lempiäisen mukaan teorian roolikäsitys korostaa sukupuolten välistä eroa: se on kahtiajaetun jyrkkä ja ”stereotyyppisen perinteinen”.³²⁷ Raewyn Connell on nähnyt funktionalistisen rooliteorian – jota hän kutsuu teoreettiseksi ideologiaksi – osana 1900-luvun poliittisia, konservatiivisia pyrkimyksiä. Hänen mukaansa teorian tehtävänä oli selittää sosiaalisen vakauden periaatteita ja osoittaa millaiset funktiot ovat parhaita yhteiskunnan mahdollisimman kitkattomal-

le toiminnalle. Rooliteoria syntyi vastareaktionona 1930-luvun poliittiselle tilanteelle, jossa taloudellinen kriisi ja työväestön liikehdintä uhkasivat kapitalistista järjestelmää. Rooliteorian kukoistus 1950-luvulla osui samaan hetkeen, jolloin konservatiiviset ideologiat olivat sosiaalitieteissä muutenkin vahvoilla. Teoria sukupuolirooleista oli Connellin mukaan vastaus seksuaalisen vapautumisen aiheuttamaan kriisiin.³²⁸ Connellin 1970-luvun lopulla kirjoittama kritiikki kertoo hyvin paitsi syntyhetkensä poliittisia asetelmia myös rooliteoreettisen ajattelun ideologisia juuria. Rooliteoria oli ja on yhteiskunnallisen pysyvyyden asialla, mutta kuten 1960-luvun suomalaisessa ja ruotsalaisessa tasa-arvodebatissa nähtiin, teoria kääntyi tarvittaessa myös muutosta ajaneeksi kriittiseksi näkökulmaksi.³²⁹

Connellin analyysi kohdistuu yhteiskunnan poliittisiin rakennelmiin. Psykologian tutkija Joseph H. Pleck on sen sijaan tarkastellut sukupuolirooliteoriaa psykologisen vallan muotona. Hänen mukaansa teorian (eritoten sen psykologiaan kiinnittyvän rinnakkaisversion) synnyn taustalla oli naisten ja miesten käyttäytymistä säädelleiden perinteisten järjestelmien, erityisesti elämänpiirien sukupuolitetun erottelun, vähittäinen murtuminen 1800-luvun loppupuolelta lähtien. Jako erillisiin sfääreihin tarjosi ”tavanmukaisille rooleille” yhteiskunnallis-institutionaalisen, yksilön ulkopuolisen perustan. Sukupuolierottelun vähittäinen murtuminen, esimerkiksi poikakoulujen muuttuminen yhteiskouluiksi (tarkastelun kontekstina on erityisesti englantilainen yhteiskunta) ja naisten tulo kodin ulkopuoliseen työhön, alkoi horjuttaa rooleja säädellyttä järjestelmää. Ulkoisten rajoitteiden poistuessa tuli tarve uudenslaiselle sukupuoliroolien kontrollimekanismille, joka olisi psykologinen ja sisäistetty: muotoutui rooliteoria, joka opetti miten ihmisen tuli käyttäytyä ollakseen oikea mies tai nainen.³³⁰ Sukupuolirooli-käsitteen synty liittyy näin psykologian alan nousuun modernin yhteiskunnan hallinnan kannalta keskeiseen asemaan.³³¹

Pleck, joka tarkastelee sukupuolirooliteoriaa erityisesti miehen roolin kannalta, nimeää kaksi mallin vakiinnuttamisen kannalta keskeistä ajankohtaa. 1930-luvun lama oli kriisi miesten elättäjänroolille ja 1950-luvulla miesten ”perinteistä” roolia uhkasivat so-

dan aikana miesten töihin ryhtyneet naiset. Vaikka tavat tai lait eivät enää edellyttäneen ”perinteisiä” sukupuolirooleja, niiden omaksumisesta tuli laajasti hyväksytty normaalin psykologisen kehityksen merkki.³³² Normatiivisen sukupuolirooliteorian synty oli sukupuolipolitiikan muoto.³³³ Pleckin kuvausta historiallisesta kehityskulusta, jossa sukupuoliroolien ulkoinen kontrolli muuttuu yksilön sisäiseksi kontrolliksi, voi kritisoida esimerkiksi sukupuolisegregaation liioittelusta ja 1800-luvun sukupuolijärjestyksen leimaamisesta perinteiseksi, ikaikaiseksi tapajärjestelmäksi, mutta argumentti sukupuolirooliteoriasta sisäistetyin vallan muotona on kiinnostava. Jäsentäessään isyyttä roolin käsitteellä *Isää etsimässä* -kilpailukirjoitukset osallistuivat siihen kirjatun sukupuolipolitiikan uusintamiseen.

Connell ja Pleck kuvaavat sukupuolirooliteoriaa syvälle juurtuneena ajatusjärjestelmänä, joka syntyi 1900-luvun mittaan tieteellisen ajattelun tuottamana vastauksena vallitsevan järjestyksen kokemille uhille. Teorian tarkoituksena oli vakauttaa sukupuolijärjestys ja -hierarkia tietynlaisiksi. Vakauttaminen tapahtui tuottamalla sosiologista, sosiaalipsykologista, psykologista tai niihin viittaavaa asiantuntijatietoa ja popularisoitua tietoa sukupuoliroolien laadusta sekä sisäistetyin, psykologisen hallinnoinnin keinoin. Connellin ja Pleckin analyysit ajoittuvat 1970- ja 1980-lukujen vaihteeseen. Niissä jää paljolti huomioimatta sukupuolirooleihin jo 1960-luvulta lähtien kohdistettu kritiikki. Itse asiassa ne ovat itse osa tuota arvostelua. Esimerkiksi suomalainen ja pohjoismainen 1960-luvun keskustelu sukupuolirooleista oli ennen kaikkea kritiikkiä rooleja kohtaan. Suomalaiset oppivat siis tuntemaan sukupuoliroolin käsitteen siihen kohdistuneen kyseenalaistamisen kautta.

Kilpailukirjoituksissa näkyy sukupuolirooliteoriaan kirjatun sukupuolikäsityksen sitkeä jatkuvuus mutta myös rooleihin roolidebatin myötä kohdistettu arviointi ja tyytymättömyys. Puhe rooleista ei ollut johdonmukaista tai vain yhdestä perinteestä – konservatiivisesta tai kriittisestä – ammentanutta. Kaikkia rooleja käsitellessä näkökulmia yhdisti kuitenkin se, että käsitteen avulla keskusteltiin naisten ja miesten työnjaosta perheessä ja yhteiskunnassa. Juuri

näin rooli-termiä käytettiin myös isyyttä koskeneessa 1990-luvun julkisessa aikalaiskeskustelussa: kotitaloustöiden tai lastenhoidon jakaminen olivat aiheita, joiden yhteydessä roolin käsite ilmestyi sellaisiinkin isyyttä koskeneisiin puheenvuoroihin, joissa rooleista ei muuten juuri puhuttu.³³⁴ Tarkastelen seuraavaksi roolijaon ja isän roolin kyseenalaistumista kilpailuvastauksissa. Avautuiko käsitteen kautta myös mahdollisuuksia sukupuolijärjestystä horjuttaviin toisintoistamisiin?

Isät äidin roolissa

Roolin käsitteeseen näyttää sisältyneen jotakin itsensä selittävää. Vuonna 1935 syntynyt mies toteaa kilpailuvastauksessaan: ”Perheessämme vedin isän roolia isänä ja äiti äitinä. Kuitenkin niin, että jokainen kuunteli toista silloin kun asiat koskettivat jotakuta tai kaikkia.” Isän rooli isänä ja äidin äitinä viittaavat jaettuun ymmärrykseen roolien sisällöstä. Kirjoittaja ei selitä, mitä hän niillä tarkoittaa. Toteamus on yhteydessä, jossa kirjoittaja kertoo olleensa tiukka kasvattaja ja miettivänsä nyt lapsenlapsia helliessä, onko osannut olla omille lapsilleen tarpeeksi hyvä. Hieman myöhemmin kirjoituksessaan hän käsittelee vanhempien tehtävää (joka hänen mukaansa on kasvattaa kunnan kansalaisia) ja määrittelee tässä yhteydessä, että isän rooli on huolehtia perheen taloudesta.³³⁵ Kirjoituksessa käytetty ilmaus ”isän roolin vetäminen isänä” tarkoittaa siis ainakin kurinpitoa ja elättäjänvastuuta. Se viittaa kuitenkin vielä muuhunkin, nimittäin siihen, että kirjoittaja ei ollut vetänyt isän roolia *äitinä*. Edellisessä luvussa tarkastelin itsensä isän rooliin kirjoittaneen naisen kertomusta. Kirjoitus ei ollut aivan tavanomainen jäsenitys isän roolista, sillä se kyseenalaisti miessukupuolen ja isyyden liiton. Se ei silti ollut niin tavaton kuin saattaisi ajatella. Erityistä oli puhe isän roolin ottaneesta naisesta, sillä toisen suuntainen roolinvaihto toistui kilpailukirjoitelmissa tuon tuostakin. Mies äidin roolissa ei ollut niissä mikään tavattomuus.

Kysymystä äidin roolissa toimivista isistä avaa 1930-luvulla syntyneen miehen kirjoitus, jonka alkupuolella kirjoittaja selvittelee, mitä isän ominaisuuksiin pitäisi kuulua. Hän mainitsee vastuuntunnon, fyysisen kurituksen välttämisen ja sen, että ”[i]sän tulisi ottaa ennakkoluulottomasti vastaan myös perheenäidin rooli tarvittaessa. Nykyisin siihen saa alustavaa koulutusta, jos uskaltautuu synnytysvalmennukseen ja sitten itse tapahtumaan vaimon tukena.”³³⁶ Kirjoittaja ei täsmennä enempää, mitä perheenäidin rooliin sisältyy. Tarina jatkuu kertomuksena hänen omasta muutoksestaan. Nuorena hän piti häpeällisenä sitä, että mies esiintyi perheen kanssa, mutta koki hitaan asennemuutoksen tultuaan isäksi: ”Nykyisin olen valmis ottamaan osaa myös äidinvastuuseen perheen ja talouden hoidossa. Se on nyt luonnollinen asia – ennen luonnoton.”³³⁷ Tästä voi päätellä, että perheenäidin rooliin kuului kotitöiden tekemistä ja lasten hoitamista. Äidin roolissa isä osallistui tehtäviin, jotka roolijaon mukaisesti olisivat kuuluneet naisille.³³⁸

Kokemuksia ja näkemyksiä isän roolista otsikoitu kirjoitus kuvaa yksinhuoltajana 1980-luvulla toimineen miehen (s. 1933) tarinaa. Myös hän kirjoittaa toimistaan äitinä: ”Käytännössä jouduin tietysti toimimaan paitsi isänä myös ’äitinä’ ja huolehtimaan kaikista kodin ja perheen asioista.”³³⁹ Kirjoittaja jatkaa, että hänen tyttärensä esimerkiksi kertoi hänelle kuukautistensa alkamisesta ja että hän itse oli ”pitkän poikamieskautensa” aikana oppinut hoitamaan taloutta ja laittamaan ruokaa, jota lapsetkin kehuivat.³⁴⁰ Tässä kirjoituksessa isän äidin rooli tarkoittaa huolehtimista kotitöistä ja tyttären varttumiseen liittyvistä kysymyksistä.

Miehet voivat siis toimia äidin roolissa eikä siinä välttämättä ollut ongelmaa. Mainitsemisen arvoista se kuitenkin oli. Mutta miksi isien kodin ja lasten hoitamiseen liittyvä toiminta nimettiin viittaamalla äidin rooliin? Miehen rooli äitinä punoutui moniin sukupuolta, vanhemmuutta ja tasa-arvoa koskeviin keskusteluihin. Roo-liajattelun kontekstissa kyse oli kaksinapaisesta sukupuolikäsityksestä, jossa roolit pysyivät paikallaan, vaikka naisten ja miesten toiminta muuttui (mikäli se ylipäätään oli joskus vastannut rooleja). Toisenlainen isänä toimiminen näyttäytyi poikkeamana, joka ei so-

pinut ”instrumentaaliseen” isän rooliin, mutta tuli helposti ymmärrettäväksi, kun sitä kutsuttiin äidin roolin mukaiseksi.³⁴¹ Isän kuvaaminen äidin roolissa oli enemmän tai vähemmän suoraa viittaamista isyyden muutokseen.

Samalla ajatus miehistä, jotka toimivat äitien kaltaisina vanhempina, avaa näkymän keskusteluihin vanhemmuuden tasa-arvosta, vaikka aiheesta kilpailuvastuksissaan kirjoittaneet eivät välttämättä ajatelleet kommentoivansa juuri näitä keskustelujuuria. Poliittista tasa-arvoajattelua on syytetty mieskeskeisyydestä. Esimerkiksi 1960-luvun rooliliikkeen jälkikäteisarvioissa on oltu erimielisiä siitä, asetiko liike sukupuolten samanlaisuuden tavoitteekseen tavalla, jossa uuden naisroolin standardina olisi ollut mies. Riitta Jallinoja katsoo, että Yhdistys 9:n naisihanne oli työssäkäyvä, perheellinen nainen. Naisen roolia haluttiin hänen mukaansa muuttaa miehen roolin kaltaiseksi.³⁴² Sosiaalipolitiikan tutkija Anneli Anttonen taas näkee, että pohjoismaisen sukupuoliroolikeskustelun ajatuksena oli kyllä tarjota kaikille samaa. Normina ei kuitenkaan yksiselitteisesti ollut mies vaan androgyyni, jossa yhdistyisi feminiininen ja maskuliininen.³⁴³ 1960-luvun ”rooliradikaalien” omissa aikalais- ja jälkikäteisarvioissa painottuu puolestaan yksilöllisyys: naisia ja miehiä ei haluttu samankaltaistaa, vaan sukupuolirooleista luopumalla tavoiteltiin kaikille mahdollisuutta järjestää elämänsä omien yksilöllisten taipumustensa mukaan.³⁴⁴ Kaiken kaikkiaan 1960-luvun rooliradikaalien pyrkimykset muuttaa myös miesten roolia on nähty marginaalisina, vaikka juuri ne ensimmäisen kerran toivat miehet sukupuolena julkisen keskustelun aiheeksi.³⁴⁵

Jaana Vuori katsoo, että suomalaisen tasa-arvoajattelun mieskeskeisyys on tunnistettavissa vanhemmuuskeskusteluista, mutta niissä näkyy myös naiskeskeinen juonne. Vuoren mukaan mieskeskeisyys ilmeni 1960- ja 1970-luvun keskustelussa haluna vapauttaa naiset äitiydestä, lastenhoidosta ja kotitöistä. Tasa-arvo on tämän ajattelutavan mukaan saavutettu, kun naiset ovat vapaita tekemään samoja asioita kuin miehet. Tasa-arvoisuudella oli miehinen normi. Tässä keskustelujuonteessa sukupuoliero nähtiin pienenä. Miehet ja naiset voivat tehdä kaikkia samankaltaisia tehtäviä biologi-

sista eroistaan riippumatta. Lasten ja kodin hoitaminen tuli jakaa tasan. Vuori suhteuttaa näitä tavoitteita niiden historialliseen taustaan, yhteiskunnallisen äitiyden ideaaliin, jolloin ne tulevat ymmärrettävämmiksi: naisten toiminnalle piti saada arvostusta ja oikeutus myös silloin, kun se ei liittynyt äitiyteen.³⁴⁶

Samanaikaisesta keskustelusta on kuitenkin löydettävissä myös juonne, joka korosti naisten hoivatyön, kotityön ja kasvatuksen merkityksellisyyttä. Ongelmana pidettiin sitä, että hoivatyön leima naisten työnä johti sen aliarvostukseen yhteiskunnassa. Akateemisen naistutkimuksen synty vahvisti tätä naiskeskeiseksi nimettyä ajattelusuuntaa: lähdettiin kysymään, miten hoivatyön naisisuus vaikuttaa yhteiskunnan sukupuolijakoihin. Naiskeskeinen ajattelu korosti naisten tekemän hoivatyön arvostamista, mutta hoivaa ei nähty naisten luonnollisena ominaisuutena vaan mitä suurimmassa määrin yhteiskunnallisena ilmiönä. Vuoren mukaan naiskeskeisen ajattelun suunta oli vastakkainen sellaiselle tasa-arvoajattelulle, jossa miehet asetettiin normiksi. Mies vertautui nyt naiseen: ”Hän voi tehdä kotitöitä kuten nainen ja toimia isänä kuten äiti, ikään kuin toisena äitinä.” Kuten mieskeskeisessä tasa-arvo-ajattelussa, myös tässä ajattelutavassa oli kyse naisten ja miesten samanlaisuudesta, mutta painotus ei ollut työnjaossa vaan hoivassa sekä naisten ja miesten kyvyssä hoivata. Feministinen kritiikki haastoi psykoanalyttisen kehitysteorian käsitykset sukupuolen mukaan eriytyneestä vanhemmuudesta ajatuksellaan (äidin lailla ja hänen rinnallaan) lapsia hoivaavista isistä. Toiveikkaimmat uskoivat, että jaettu hoiva ratkaisisi muutamassa sukupolvessa kysymyksen sukupuoli-eroista ja naisia alistavasta hierarkiasta.³⁴⁷

Ruotsalaisen isyyspolitiikan historiaa tutkinut Roger Klinth on sitä mieltä, että 1960-luvun tasa-arvokeskustelun perinnettä kantaneessa lähestymistavassa miesten ja isien muuttumisen normiksi asetettiin nimenomaan naiset.³⁴⁸ Myös suomalaisessa isyyskeskustelussa esitettiin runsaasti argumentteja, jotka tukevat Klinthin havaintoa, kuten olen edellä isyyden muutoksesta käytyä debattia setviessäni osoittanut. Myös kilpailukirjoitusten kuvaukset isistä äidin roolissa kommentoivat kysymystä kiinnostavasti. Kilpailuvastauk-

sissa jäsenettiin vanhemmuutta roolin käsitteen avulla ja toistettiin rooleihin käsikirjoitettua jyrkkää sukupuolijakoa. Samalla kuitenkin äidin roolia toteuttaneet isät selvästi myös sekoittivat ja kyseenalaistivat roolijakoa, toistivat sitä toisin. Puhe isän roolista oli jännitteistä, sillä se oli yhtäaikaisesti sukupuolieroä säilyttävää ja sitä purkavaa. Jyrkkä käsitys roolijaosta sai rinnalleen tasa-arvo keskusteluiden vahvan pyrkimyksen sukupuolten samantaisuuteen ja sukupuolierojen ylittämiseen. Tässä näkyy, miten juuri vanhemmuudesta keskusteltaessa on tavanomaista enemmän korostettu sukupuolten erojen sijaan myös samantaisuutta.

Isyyskeskustelun näkökulmasta katsottuna tasa-arvoajattelun mieskeskeisyys ei näytä yhtä vallitsevalta kuin se on muista lähtökohdista näyttänyt. Isyyden muutosta koskevassa keskustelussa ainakin paikoin isyyden normiksi tarjottiin äitiyttä, joka puolestaan nähtiin melko staattisena ja yhtenäisenä ilmiönä. ”Äidin rooli” oli ilmaus, joka selitti itse itsensä. Sukupuolihierarkia, jonka sanotaan nostaneen miehiin liitetyt ilmiöt naisiin liitettyjen yläpuolelle³⁴⁹, sai toisenlaisia tulkintoja. Isien toiminta äidin roolissa ei silti sujunut vastalauseitta myöskään isyyskeskustelussa.

Miten säilyä miehenä?

Roolien vaihdokset sujuivat edellä käsitellyissä kilpailukirjoituksissa näennäisen ongelmattomasti, mutta isien liikkeeseen kohti äidin roolia sisältyi joissakin teksteissä myös potentiaalisia ongelmia. Vuonna 1940 syntynyt mies kirjoittaa avioerostaan ja huoltajuuskiistasta 1970-luvulla. Kiista oikeudenkäynteineen ja samantainen työttömäksi jääminen romuttivat kirjoittajan talouden. Hän ryhtyi koti-isäksi kahdenkymmenen vuoden ajaksi:

Minusta oli tullut koti-isä. Ei voi väittää, että olisin siihen pyrkinyt, mutta voidaan aiheellisesti sanoa, että ne premissit joille elämäni rakensin, lähes välttämättä tulisivat johtamaan siihen. Rikoin nimittäin roolit ja rooliodotukset kokonaan, ja koska olin vapaa täydellisessä varattomuudessa tekemään mitä ikinä halusin, ei ollut paluuta entiseen,

tottelevaiseen ”normaaliin” miehenrooliin. Olin astunut ulos myyttien, kaupallisuuden, statussymbolien, menestyvän miehen ja korvike-elämän pintamaailmasta. Nyt ikään kuin aloitin elämäni tyhjästä. En elänyt lasteni tähden tai naisen roolissa. Tein kyllä kotityöt ompelemisesta ruuanlaittoon ja siivoukseen. Mutta siinä sivussa perustin yhdistyksiä, johdin niitä ja saavutin päämääriämme [viittaa järjestötoimintaan liittyviin julkaisuihinsa]. Isän ja miehen osasta en ole koskaan luopunut.³⁵⁰

Koti-isänä kirjoittaja rikkoi roolit. Miehen rooli kyseenalaistui, koska rahattomana ja työttömänä kirjoittaja ei voinut tavoitella tähän roolin kuuluvaksi määrittelemänsä taloudellista menestystä. Roolirikkomuksia olivat myös lasten hoitaminen kotona ja kotitöiden tekeminen, koska ne uhkasivat sukupuoliroolien rajoja. Puhe roolien rikkomisesta viittaa muutokseen, emansipaatioon ja rooleista vapautumiseen. Samalla kun kertomuksessa avautuu mahdollisuus toistaa isyyttä toisin, siinä kuitenkin pidetään kiinni sukupuoliroolien olemuksellisuudesta. Roolien rikkomisen ongelmallisuus kiteytyy kirjoittajan ristiriitaiseen huomautukseen, ettei hän elänyt naisen roolissa tai luopunut isän ja miehen osasta. Rooleja rikkova isyys uhkaa miehenä pysymistä. Samalla kadotetaan ainakin osa koti-isyyteen kirjautuneista mahdollisuuksista sukupuolen kumo-
uksellisiin toisintoistoihin.

1960-luvulla syntynyt mieskirjoittaja, joka oli koti-isänä 1990-luvulla, puolestaan kuuluttaa isien ja äitien moninaisuutta ja vanhoista sukupuolirooleista luopumista:

Koskaan en kuvitellut olevani jollakin tapaa sekä isä että äiti, enkä oikein edes ymmärrä, mitä sellainen tarkoittaa. No, okei, ehkä jos olisin yksinhuoltaja, joutuisin ehkä miettimään sitäkin asiaa tarkemmin. Turha kuitenkin kaventaa vanhempien roolia vanhojen sukupuoliroolien mukaisesti. Isä voi olla moneksi, äiti voi olla moneksi, yhtä ja ainoaa oikeaa tapaa tuskin on olemassa.³⁵¹

Isän ei tarvitse olla äidin tai isän roolissa, vaan hän voi olla ”moneksi”. Kirjoitus ilmentää tässä kohtaa tapaa mieltää isyyden historia edistymisenä kapeista rooleista kohti moninaisuutta. Teksti jatkuu kuvauksella siitä, miten monet miehet ovat taitavia erilaisissa koti-

töissä. Pääasia kirjoittajalle on, että kotiaskareet hoidetaan ”taipumusten mukaan”. Jokainen tehkään kotona sitä missä on hyvä.³⁵²

Ajatus yksilöllisistä taipumuksista palautuu 1960-luvun sukupuoliroolikeskusteluun. Kuten muistetaan, esimerkiksi Yhdistys 9 vaati sukupuoleen perustuvan roolijaon hävittämistä ja painotti rooleista vapautumista ja yksilöllisten taipumusten mukaan toimimista.³⁵³ Tätä roolikeskustelun perintöä kantoivat myös monet 1990-luvulla julkisuuteen tuotetut isyyspuheenvuorot. Niissä miehen ja naisen sukupuolirooleihin perustuvaa työnjakoa kuvattiin sitovana ja kahlitsevana. Roolien ”jäykkyyden” esitettiin uhkaavan miehen hyvinvointia ja parisuhteen sopuisuutta. ”Miehisen roolihaarniskan” todettiin puristavan ja yksilöllisyyden unohtuvan ”roolikrääsän” alla. Maltillisemmin pahoiteltiin ”rooliin liittyvien esteiden” muuttamisen vaikeutta. Roolien ahdistavuutta ja niiden rikkomisen tarvetta kuvanneet ilmaukset kertautuivat eri muodoissaan.³⁵⁴ Tällaisissa puheenvuoroissa miehet usein näyttäytyivät sukupuoliroolien uhreina, joiden tulisi vapautua tai jotka tulisi vapauttaa jäykän miesroolin ikeestä.

Vaikka keskustelussa isän roolista näytettiin hylkäävän ”vanhat sukupuoliroolit”, uusintui kotitöitä tekevän ja lapsia hoitavan miehen ongelma kuitenkin toisaalla. Edellä tarkastellun nuoremman koti-isän kirjoituksessa palataan kotityöaiheeseen pari sivua myöhemmin mutta tällä kertaa ”miehisen identiteetin” näkökulmasta, kuten kirjoittaja asian ilmaisee. Hän pohtii erilaisia isähahmoja otsikon *Miehen malli* alla. Vastakkain asettuvat ”sodasta palannut, ankara ja kova isähahmo” ja ”pehmoisä”, joka osallistuu synnytykseen ja lastenhoitoon. Nykyisät kontrastoidaan isyyden muutosta koskevasta puheesta tutulla tavalla edellisten sukupolvien isiin. Kirjoittaja ei pidä kummastakaan hahmosta, pehmoisää hän suorastaan inhoaa.³⁵⁵

Oltuani noin puolitoista vuotta koti-isänä, voin todeta, että lasten hoitamisesta pehmoilu on hyvin kaukana. Vastuun ottaminen, päivän rutiinien järjestely, arkisten asioiden opettaminen, järjestyksen ylläpitäminen tai hienommin sanoen, rajojen asettaminen, on ihan työtä siinä missä mikä tahansa muukin. Jos siinä hommassa pärjää aiheuttamat-

ta lapsillesi tai itsellesi pysyviä sielun vammoja, olet aika kova jätkä. Jos miehisuus menee siinä, että ottaa tiskiharjan käteensä tai vaihtaa vaipat, ei miehinen identiteetti voi silloin kovin vahvoissa kantimissa olla. Sodanaikaisella sukupolvella asiat olivat tietysti toisin, eikä sen ikäisiä miehiä voi syyttää kotitöiden osaamattomuudesta, monikaan ei olisi varmaan edes saanut lupaa johonkin ruuan laittoon, vaikka olisi halunnutkin.³⁵⁶

Kotia ja lapsia onnistuneesti hoitava mies on kertomuksen mukaan ”aika kova jätkä”. Koti-isän kovuutta on ikään kuin varmuuden vuoksi alleviivattava, omaa asemaa puolusteltava. Samalla kertomuksessa tuotetaan asetelma, jossa kotityö voi asettaa miehen ”miehisyyden” kyseenalaiseksi, vaikka kirjoittaja myös ottaa etäisyyttä tällaiseen ”heikoissa kantimissa” olevaan sukupuoli-identiteettiin.

Myös aiemmin mainitussa kertomuksessa, jossa naiskirjoittaja kuvasi itseään isän roolissa, pulma kiteytyy miehen asemaan. Kirjoittajan aviomies on suostunut ”tällaiseen roolijakoon ja hoitaa äidin osan” mutta ei ole ”pehmo eikä nynny”. Kirjoittaja toteaa puolisostaan myös, että ”[h]än ei ole punaposkinen pullanpaistaja mutta kodin hän pitää kunnossa.”³⁵⁷ Kertomus vihjaa, että äidin osan omaksuminen altistaa miehen heikkoutta – pehmeyttä tai nynnyyttä – koskeville epäilyksille. Sen sijaan isän roolin omaksuneen naisen tilanne ei kertomuksessa vaikuta erityisen problemaattiselta. Naisen siirtymää miestyypillisenä ymmärretyn olemisen suuntaan ei ilmeisesti pidetty yhtä hankalana kuin toisensuuntaista liikettä.

Kilpailuvastauksissa miehenä olemista koskeva ongelma tuli esille juuri koti-isyyttä käsiteltäessä. Myös aikalaiskeskustelussa oltiin huolissaan äidillisiksi ryhtyvistä isistä. Psykoanalytikko Vesa Manninen nimitti tällaista toimintaa ”miehisyydestä luopumisen syndroomaksi”.³⁵⁸ Rooliajattelun näkökulmasta koti-isyyden voi nähdä roolien äärimmäisenä kyseenalaistamisena tai niiden kääntämisenä päälleen. Varsinkin 1970-luvun kontekstissa ansio-työssä käymätön, kotia ja lapsia päätoimenaan hoitava mies on ollut harvinaisuus, joka on joutunut selittämään tilannettaan. Selityksen tarve ei ollut kadonnut myöskään nuoremman koti-isän tarinasta, vaikka 1990-luvun ilmapiirin on sanottu olleen jo sakea hoivaa-

vasta ja aktiivisesta isäideaalista.³⁵⁹ Koti-isänä oleminen hankasi koko sitä rooliajatteluun kiinnittyvää sukupuolijärjestystä vastaan, joka oli tuottanut miessukupuolen merkeiksi työtä, elättämistä, pärjäämistä ja kovuutta sekä miehenä säilymisen uhkatekijöiksi mitä tahansa naisiin liitettyä. Koti-isien kertomukset ilmensivät äitiyttä kohti liikkuvan isyyden ja essentialistisen miehen roolin jännitettä.

Samalla kun kuvaukset avasivat mahdollisuuden toistaa sukupuolijärjestystä toisin, ne myös lujittivat tavanmukaista sukupuolieroaa. *Isää etsimässä* -kirjoituksia tutkinut Jani Kolehmainen tulkitsee nuoremman koti-isän tekstiä siten, että sen voi nähdä joko liikkeenä kohti sukupuolihierarkioiden tasa-arvoistumista tai sitten ”miehekkäiden” toimintatapojen ulottamisena perinteisille naisten alueille, sukupuolihierarkioiden toistona uudessa kontekstissa.³⁶⁰

Edellä käsiteltyjen kahden eri-ikäisen ja eri vuosikymmenellä koti-isinä olleen miehen kirjoitukset ilmensivät sellaista uudenlaisen isyyden ja jaetun vanhemmuuden problematiikkaa, jota Jaana Vuori on kuvannut isän metafyyssisenä ongelmana eli kysymyksenä siitä, miten isä voi säilyä miehenä. Hänen mukaansa 1980- ja 1990-luvun isyyskeskustelun keskeinen juonne oli huoli isän (ja pojan) maskuliinisuudesta. Siitä keskustelivat sekä *äidin hoivan* että *jaetun vanhemmuuden* kannattajat. Äidin hoivan diskurssissa tukeuduttiin psykoanalyttisiin kehitysteorioihin: jos isä ”uhraa” maskuliinisuutensa ryhtymällä naisen kaltaiseksi hoitajaksi, johtaa tämä ongelmiin pojan (ja joskus tytönkin) ”normaalissa” sukupuolissa kehityksessä. Jaetun vanhemmuuden diskurssissa oli otettava tähän vahvaan väitteeseen kantaa ja perusteltava, millä tavoin myös hoivaava isä pysyy miehenä ja onnistuu kasvattamaan terveitä poikia.³⁶¹ Keskustelu miesten vanhemmuudesta typistyi näin isän miessukupuolisuuden laatuominaisuuksista kiistelemiseksi. Samalla tuotettiin erityistä miesvanhemmuutta: isiä, jotka olivat ensisijaisesti miehiä ja vasta toissijaisesti lasten huoltajia, kasvattajia tai hoivaajia.

Arkipäivän roolitoistot ja isien toiminnan kirjo

Isyyden jäsentäminen rooli-termillä johti 1990-luvun isyyskeskustelussa toistamaan aivan tietynlaista käsikirjoitusta, jossa isän rooli kumpusi sukupuolierosta ja sen olemuksellisesta ymmärtämisestä. Tilaa isien välisille eroille ja muutokselle jäi niukasti. Rooliajattelu otti vaikutteensa rooliteoriasta, joka on jähmeä muutoksille, koska se syntyi säilyttämään sosiaalista vakautta.³⁶² Rooliteoria esittää roolit pysyvinä, esihistoriasta ja ihmisen biologiasta kumpuavina. Rooliteoriassa naisten rooliin liittyvät tehtävät palautetaan naisten lisääntymiskykyyn – itse asiassa nisäkkäiden reproduktiiviseen kykyyn sekä naaraiden ja urosten fyysisiin eroihin. Ruumiillisille eroille rakennetaan yhteiskunnallinen, sukupuolten välinen työnjako.³⁶³ Tiettyyn aikaan ja kontekstiin sidottu käsitys, toisin sanoen 1950-luvun amerikkalaisten rooliteoreetikkojen ihanteellisena pitämä roolijako, esitetään sukupuolten alkuperäisenä järjestyksenä.

Rooliajattelua kuitenkin lävistää jännite ylihistoriallisen pysyvyyden ja tulevaisuuteen kurkottavan muutoksen välillä. Suomessa sukupuolirooli-käsite esiteltiin 1960-luvulla roolikritiikin muodossa. Arvostelu ja sitä esittänyt tasa-arvo- ja radikaaliliike perustui ajatukselle yhteiskunnan muuttamisesta.³⁶⁴ Muutostavoite näkyi myös ensimmäisissä suomalaisissa sukupuoliroolitutkimuksissa.³⁶⁵ Yhdistys 9:n tavoitteissa roolijako haluttiin hävittää niiltä elämäalueilta, joilla sitä ei pidetty ”tarkoituksenmukaisena”. Tavoite oli muotoiltu myös siten, että roolijakoa haluttiin muuttaa oikeudenmukaisemmaksi ja tarkoituksenmukaisemmaksi.³⁶⁶ Paradoksaalisesti roolikritiikki piti kiinni roolin ja roolijaon käsitteistä, sillä muutos ylsi vain naisen tai miehen roolien sisältöjen muokkaamiseen, mutta sukupuoliroolit sinänsä näyttäytyivät väistämättä ole-massaolnaan jatkavina.

Paradoksi toistui myös kilpailukirjoitelmissa, sillä niissäkin isän roolia rikottiin ja se vaihdettiin toiseen rooliin, mutta tämä tapahtui rooliajattelun puitteissa ja sitä samalla säilyttäen. Sveitsiläisessä kontekstissa heteroseksuaalisen vanhemmuuden kumouspotentiaalia tarkasteleva Julia N. Nentwich pitää hoivaavan äidin ja lei-

väntuojaيسان muodostamaa paria kulttuurisesti hegemonisena mallina.³⁶⁷ Suhteessa tällaiseen hegemoniaan hoivaroolista kieltäytyvä äiti tai kotona lapsia hoitava isä sisältävät kosolti mahdollisuuksia radikaaliin muutokseen. Nentwichin hegemonisena pitämää roolijakoa oli kuitenkin koeteltu Suomessa 1960-luvun roolikeskustelusta lähtien ja 1990-luvulle tultaessa jaetusta vanhemmuudesta oli muodostunut kattava yhteiskunnallinen ohjelma ja ideaali.³⁶⁸ Silti roolivaihdoksissa kirjoitettiin kilpailuvastauksissa nimenomaan rikkomuksina ja rajanylityksinä, jotka herättivät huomiota ja huolta. Erityisen huolen kohteena oli rajoja rikkovan isän ”mieheys”. Kun isyyttä 1990-luvun isyyskeskusteluissa jäsennettiin roolin käsitteellä, palautui isyys polarisoituun ja komplementaariseen käsitykseen vanhemmuudesta ja sukupuolesta. Samalla roolin käsitteen avulla saatettiin kuitenkin puhua myös merkittävistä muutoksista isyydessä.

Ennen kuin päätän roolin käsitettä analysoivan luvun haluan lyhyesti tarkastella kilpailukirjoituksia siitä näkökulmasta, mitä isien – kertojien itse tai heidän kuvaamiensa isien – kerrottiin *tekevän*, sillä konkreettiset kuvaukset isien toiminnasta näyttävät varsin erilaiselta kuin ne tehtävät ja vastualueet, joita teksteissä liitettiin isän rooliin. Isien toiminnan analysoiminen ei varsinaisesti kuulu tämän tutkimuksen tehtäviin eikä käytettävissä oleva aineisto myöskään tarjoa siihen kuin satunnaisia ja retrospektiivisen näkökulman läpi siilautuneita mahdollisuuksia. On kuitenkin kiinnostavaa siirtää tarkastelun painopiste hetkeksi roolia koskevasta puheesta kertomuksiin kirjoitettuihin tekoihin, sillä niitä katsoessa kuva isyydestä muuttuu.

Isien konkreettisen toiminnan kuvauksia on teksteissä suhteellisen niukasti, mutta silti niihin sisältyy laaja kirjo erilaisia aiheita. Kertomusten mukaan isät ovat puuhailleet lastensa kanssa leikkiä, laulaen, lukien, kalastaen ja urheillen. He ovat käyneet vauvauinnissa, opettaneet ampumaan tai kunnostaneet vanhat lelut.³⁶⁹ Isät ovat hoitaneet lapsiaan: kylvettäneet vastasyntyneitä ja isompia, vaihtaneet vaippoja, työntäneet lastenvaunuja, osallistuneet ”äidin vastuuseen”, syöttäneet tai opettaneet potalle, ja toisinaan he ovat

jättäneet lapsen ”naisväen huostaan”.³⁷⁰ He ovat huolehtineet taloudellisesta hyvinvoinnista: rakentaneet taloja, opiskelleet, käyneet savotoissa, lähteneet tai ”paenneet” töihinsä – pätkättöihin, yöttöihin, Ruotsiin. He ovat myös kiiruhtaneet kotiin tai jääneet sinne.³⁷¹ Isät ovat tehneet kotiaskareita, imuroineet, laittaneet ruokaa, pesseet pyykkiä, leiponeet tai parsineet sukkia ja myös väsyneet näissä askareissaan.³⁷² He ovat hellineet lapsiaan ottamalla syliin, halaamalla ja parantaneet kuhmuja ”kipeeseen paikkaan puhaltamalla” mutta myös kurittaneet lapsiaan, käyneet näiden kanssa nyrkkitappeluun ja huutaneet. Jotkut isät taas ovat pidättäytyneet hellimisestä tai kurittamisesta.³⁷³ Isät ovat olleet lastensa kanssa vuorovaiikutuksessa juttelemalla, pelleilemällä, tanssimalla yhdessä, opettamalla arvoja, kuuntelemalla, kannustamalla tai sitten toimimalla juuri päinvastoin: vaikenemalla.³⁷⁴ Eritoten nuoremmat isät ovat osallistuneet hedelmöityshoitoihin ja synnytyksiin.³⁷⁵ Monen kertomuksen isät ovat juoneet (liikaa) alkoholia.³⁷⁶

Nämä aihepiirit ja niistä antamani esimerkit ovat kirjoitelmissa yleisimmin mainittuja konkreettisia toimia, joita isät suorittavat. Joitakin eroja voi nähdä siinä, miten ja mitkä aiheet nousevat esiin eri-ikäisiä isiä kuvattaessa, esimerkiksi hedelmöityshoitoihin osallistuminen ei olisi ollut vanhemmille ikäpolville mahdollista. Olen tässä jättänyt sivuun kuvatuille toimille annetut arviot esimerkiksi siitä, onko jokin teko ollut isille tyypillinen tai harvinainen omalla ajallaan. Satunnaisina mainintoina ne eivät juuri todista siitä, mitä isät yleensä tekevät tai ovat tehneet. Esimerkiksi se, että 1930-luvulla syntynyt mies suoritti vauvansa ensipesun synnytyslaitokselta kotiin tultua, ei kerro, kylvettikö hän lapsensa siitä lähtien aina tai kuuluiko tämä tehtävä 1960-luvulla isille yleensä.³⁷⁷ Pikemminkin kirjatut toimet kuvaavat sitä, mitä on pidetty maininnan arvoisena.

Kirjoitusten aiheenvalintaa ehdollistivat ne tavat, joilla miesvanhemmuuden ajateltiin olevan mahdollista, mutta isien toiminnan kuvausten kirjo on kilpailukirjoituksissa silti paljon laajempi kuin mitä isän rooliin katsottiin kuuluvan. Kertomuksissa isän rooli määrittyi suhteessa äidin rooliin, kummallekin jaettiin oma alueensa, joiden rajojen ylityksistä tuli erityisiä kommentoinnin aihe-

ta. Sen sijaan, jos katsoo kuvauksia isien konkreettisesta toiminnasta, niissä isät tekevät suunnilleen kaikkea, mitä äitienkin voisi kuvitella tekevän, synnyttämistä ja imettämistä lukuun ottamatta. Kun roolipuhe toistuvasti tuotti pohjimmiltaan essentiaalista roolijakoa, eivät kuvaukset isien toiminnasta lankea vaivatta tällaisiin kaksijakoisiin kategorioihin. Rooliajattelu näkee roolit suhteellisen paikallaan pysyvinä ilmiöinä ja ilmeisesti siksi sen puitteissa on vaikea jäsentää erilaisia näkemyksiä rooleista tai rooleihin sisältyvää vaihtelua.³⁷⁸ Näin tapahtui myös arkipäivän roolipuheessa, jossa yhä uudelleen toistui tietty käsitys naisten ja miesten työnjaosta. Kun isyyttä ei käsitteellistetty roolinäkökulman kautta, muotoutui isien toiminnasta paljon moninaisempi ja joustavampi kuva.

Miehen malli

Miesten sukupuolirooli nostettiin puheenaiheeksi 1960-luvulla ja isyyyskysymys alkoi saada muotoaan. Seuraavina vuosikymmeninä miesten muuttumisesta ja maskuliinisuudesta tuli lukuisten kirjoitusten ja puheenvuorojen aiheita niin Suomessa kuin kansainvälisesti.³⁷⁹ Tasa-arvopolitiikassa kiinnitettiin ensimmäistä kertaa huomiota miesten asemaan.³⁸⁰ Akateeminen miestutkimus syntyi, kuten myös ensimmäiset miesliikkeet.³⁸¹ ”Miehen” sanottiin olevan kriisissä naisliikkeen esittämien tasa-arvovaatimusten ja naisten muuttuneen aseman, esimerkiksi äitien yleistyneen työssäkäynnin seurauksena. Ensimmäisissä miehiä ryhmänä tarkastelleissa tutkimuksissa 1980- ja 1990-luvulla olivat aiheena erilaiset sosiaaliset ongelmat. Aikalaiskeskustelussa suuntausta arvosteltiin kurjuustutkimukseksi. Sen välittämästä kuvasta, jonka mukaan suomalaisen miehen elämä on lyhyt ja ankea, tuli kuitenkin nopeasti yleistynyt puhetapa.³⁸²

Suomalaisessa keskustelussa ratkaisuja mieheyden haasteisiin esitettiin Arto Jokisen mukaan kaksi: Toinen niistä seuraili rooliradikaalien ja naisliikkeen ehdotuksia rohkaisten miehiä muuttamaan suuntaan, jonka ajateltiin tukevan sukupuolten välistä tasa-

arvoa. Isyyden nähtiin olevan tässä avainasemassa. Ratkaisu seuraili myös niitä argumentteja, joilla isyyskeskustelussa rakennettiin *isyiden edistystarinan* juonta. Toisen ratkaisun voi nähdä reagointina naisliikkeen ehdotuksille. Siinä esitettiin paluuta ”perinteiseen” sukupuolijärjestykseen ja miesten aseman palauttamista.³⁸³ Tämän näkökulman yhtymäkohdat *isyiden rappiotarina*an ovat ilmeisiä. Yhdysvalloissa puhuttiin 1990-luvulle tultaessa jo takaiskusta feminismiä ja sen tavoitteita vastaan. Keskustelu kantautui Suomeenkin, kun yhdysvaltalaisen toimittajan Susan Faludin aiheetta käsittelevä teos julkaistiin suomeksi vuonna 1994.³⁸⁴ Suomessa mieskeskustelun puheenvuorot olivat kuitenkin pääosin maltillisia. Huolta miesten pahoinvoinnista painotettiin paljon. Jokisen mukaan vasta 2000-luvun miesaktiivismissa voi nähdä selvästi antifeministisiä tai naisvihamielisiä piirteitä.³⁸⁵

1900-luvun lopun mieskeskustelu kytkeytyi isyyden määrittelemisestä käytyyn kamppailuun monella tasolla. Tässä luvussa avaan kiistoja käsitteen *miehen malli* kautta. Se on ilmaus, jota edelleen käytetään viitattaessa moniin isyyteen tai pojan kasvuun liittyviin kysymyksiin. Sillä oli 1990-luvun isyyskeskusteluissa kaksi pääasiallista käyttötapaa: ensinnäkin miehen malli ymmärrettiin biologista isää korvaavana isähahmona ja toiseksi miehen mallilla viitattiin isän tehtävään tarjota malli miehenä olemisesta pojalleen. Seuraan aluksi keskustelua, jota miehen mallista käytiin liittyen poikien kasvatussympäristöihin, kuten päiväkoteihin ja kouluihin, ja joka näyttää olleen ilmauksen miehen malli kasvualusta 1990-luvulla. Sen jälkeen täsmennän siihen, miten isyydestä puhuttiin isän velvollisuutena. Seuraan tätä käsitystä psykologisiin teoretisointeihin, jotka korostivat isän tehtävää lasten, erityisesti poikien sukupuoli-sosiaalistajana.

Roolin käsitteen tavoin miehen malli on kohtalaisen tiuhasti *Isää etsimässä* -kertomuksissa esiintyvä, vakiintuneen oloinen ilmaus. Molempien käsitteiden kautta keskusteltiin sukupuolesta. Puhe rooleista käsittelee sitä, mitä isä voi ja sai miespuolisena vanhempana tehdä, se oli eräänlaista sukupuolitetun vanhemmuuden rajankäyntiä. Miehen mallilla taas pohdittiin miessukupuolen ole-

musta ja sukupuolen merkitystä isyydessä. Kumpaakaan käsitettä ei mainita kirjoituskilpailun ohjeissa. Ne olivat laajempiin vanhemmuutta ja lapsuutta käsitteleviin keskusteluihin kotiutuneita ilmauksia, joita kilpailuun osallistuneet kirjoittajat lainasivat ja kiersättivät. Kun kertomusten käyttämän roolin käsitteen taustalla voi nähdä teoretisoinnit sukupuolirooleista, on puhe miehen mallista liitettävissä psykologiseen, kehitysteoreettiseen ajatteluperinteeseen. Käsitteillä on kuitenkin kosketuspinta termin *roolimalli* kautta. Taustalla oleva ajatus mallioppimisen merkityksestä yhdistää roolin ja mallin käsitteet. Miehen mallilla viitattiin siis myös miehen sukupuolirooliin ja sen omaksumisprosessiin.³⁸⁶

Miehen malli isän korvaajana

Jos kotona ei ole isää, isoisä jo kuollut tai jossain kaukana, voi poikalapsen ensimmäinen miehen malli tulla vastaan vasta armeijassa. Päiväkodeissa hoitajat ovat yleensä naisia, samoin opettajat kouluissa. Urheiluseuran valmentaja voi hyvinkin olla mies, mutta hänkin luultavasti on kiinnostunut enemmän ohjattaviensa fysiikasta kuin olemaan heille mikään isähahmo.³⁸⁷

Tässä vuonna 1963 syntyneen koti-isän *Isää etsimässä* -vastauksessa pohditaan monentasoista miesten poissaoloa, niin biologinen isä kuin häntä korvaavat ”isähahmot” puuttuvat. Katse suuntautuu niihin instituutioihin, joiden ajatellaan kuuluvan (poika)lapsen elämään. Kun isä puuttuu, pitäisi päiväkodin, koulun, urheiluseurojen ja armeijan tarjota miehen malleja, korvaavia isähahmoja. Kirjoituksen katkelmassa muotoutuu kaksi ongelmaa: lapsuuden ympäristöjen naisvaltaisuus ja sitä kompensoivien miesten puuttuminen. Mikä tässä sitten on vikana? Sitä kirjoitus ei sano suoraan. On lähtökohtaisesti selvää, että tällainen asiointila on pulmallinen.

Isää etsimässä -kirjoittajan esille ottama kysymys päiväkodeissa, kouluissa ja urheiluseuroissa toimivista, biologisen isän puuttumista paikkaavista miehen malleista oli 1990-luvun julkisuudessa kiivaan debatin kohteena. 1990-luvun aikalaiskommentaattorit viittasivat lastenpsykiatri Jari Sinkkosen teoksiin ja puheenvuoroihin

debatin käynnistäjänä. Sinkkosien 1990-luvulla julkaisemissa kirjoissa, jotka käsittelivät isyyttä, ei kuitenkaan käytetä termiä miehen malli.³⁸⁸ Sen sijaan miehen mallista keskusteltiin 1990-luvulla vilkkaasti esimerkiksi *Helsingin Sanomien* sivuilla.³⁸⁹ Lehdessä kirjoitettiin sellaisista aiheista, kuten pojille järjestetystä mieskaveritoiminnasta: ”perusajatus on, että päiväkodin tätien, naisopettajien ja äitien helmoissa kasvavat pojat saisivat miehen malleja”. Yleisönosastolla lainahti keskustelu miesopettajien tarpeesta miehen malleina koulussa.³⁹⁰ Korvaavan isähahmon tarpeellisuus myös kiistettiin ja korostettiin biologisen isän tärkeyttä. Psykoanalyttikko Johannes Myyrä totesi äitienpäivän haastattelussa: ”Mikä on miehen malli. Eivät pojat miehen mallia tarvitse vaan isän, joka kuuntelee lastaan ja on hänen kanssaan.”³⁹¹ Luultavasti ilmaus juontuu kilpailuvastauksiin näistä ja vastaavista julkisuudessa käydyistä keskusteluista.

1990-luvun keskustelut miehen malleista päivähoidossa ja kouluissa olivat osa pitkää jatkumoa. Pohdintoja äitien yksinhuoltajuuden lisääntymisen riskeistä, poikien alisuoriutumisesta sekä miesten rekrytoimisesta päivähoitoalalle ja opettajiksi oli esitetty jo 1970-luvulta lähtien. Tutkimuksissa ja raporteissa ruodittiin sukupuolirooleja päiväkodeissa ja puhuttiin miesopettajista poikien tarvitsemana mallina. Miestyöntekijöitä kaivattiin päiväkoteihin ”isähahmoiksi”. Samaten selvitettiin sukupuolikiintiöiden tarvetta miesopiskelijoiden saamiseksi opettajakoulutukseen.³⁹² Poikien ”erityistarpeita” päivähoidossa ja kouluissa huomioivia hankkeita toteutettiin erityisesti 1980-luvulla. Esimerkiksi Espoon päiväkodeissa järjestettiin vuosina 1989–1990 pojille heidän ”poikamaisuuttaan” tukevaa kerhotoimintaa, jota ohjasi eri päiväkodeissa ”kiertävä miehen malli”. Projekti sai runsaasti julkisuutta.³⁹³ 1990-luvulla huoli poikien poikamaisuuden ja perinteisenä ymmärretyn sukupuolijaon säilymisestä näyttää olleen erityisen pinnalla. Jaana Vuoren mukaan esimerkiksi perheasiantuntijoiden kirjoituksissa ajatukset sukupuoliroolien muuttamisesta, kuten jaetusta vanhemmuudesta, saivat kyllä tukea. Muutoksen kannattajat olivat silti al-

tavastaa jina nimenomaan isän ja pojan maskuliinisuutta koskevis-
sa kysymyksissä.³⁹⁴

Isää etsimässä -vastauksissa puuttuvaa isää paikkaavina korvi-
kehahmoina mainittiin esimerkiksi valmentajat, armeijan esimie-
het, opettajat, työpaikan päälliköt, isoisät ja sukulaismiehet. Eräs
mieskirjoittaja, jonka lapsuudessa isä oli rintamalla, kertoo otta-
neensa miehen mallia erä- ja seikkailukirjoista.³⁹⁵ Juuri isän poissa-
olon korvaaminen oli miehen malli -puheen keskeinen sisältö. Kes-
kustelu koski lähes poikkeuksetta poikia. Ruotsissa käytyä vastaa-
vaa keskustelua analysoinut Helena Johansson toteaa, mallin tarve
koski kaikkia poikia yleisesti mutta erityisesti poissa olevien isi-
en poikia.³⁹⁶ Kysymys miehen mallista oli sukupuolierityinen pait-
si suhteessa lapseen myös vanhemmuuteen, sillä puheet äitiydestä
eivät kiertyneet perustavalla tavalla äitien tarpeellisuuden ja mer-
kityksellisyyden ympärille. Tyttöjen tai poikien tarve ”naisen mal-
liin” ei ollut erityinen keskustelunaihe. Äitien kohdalla ei kysytty,
mihin lapsi ylipäättään tarvitsee äitiä, vaan ennemminkin millainen
äiti on hyvä tai riittävän hyvä.³⁹⁷

Miehen mallia päiväkodeissa ja kouluissa käsitelleissä keskus-
teluissa perusteluna käytettiin siis (poika)lasten *tarvetta* miehen
malliin. Esimerkiksi Espoon poika-projektin raportissa perustel-
tiin: ”Päivähoidossa tarvitaan pojillekin malli, jonka mukaiseksi
kasvaa – tytöillä se jo on.”³⁹⁸ Isättömien varusmiesten persoonalli-
suuden kehittymistä käsitelleessä psykiatrisessa tutkimuksessa to-
dettiin, että ”pojan miesmallin kaipuu näyttää olevan voimakas ke-
hityksellinen tarve”. Kirjoittaja vetosi yhteiskuntaan, että se järjes-
täisi ”hajonneiden kotien” pojille miesmalleja samastumiskohteiksi
jo päivähoidosta lähtien.³⁹⁹

Myös *Isää etsimässä* -kirjoituksissa miehen malli näyttäytyi
lapsen tarpeena.⁴⁰⁰ Tarpeen tyydyttäjä nähtiin oma isä tai miehen
malli:

En siis aja miesasiaa, vaan kirjoitelmassani esittämäni ajatukset ja nä-
kökulmat ovat muovautuneet kuin itsestään elävässä elämässä. Olen-
han siinä joutunut vaativan asiayhdistelmän eteen: oma isäni on ollut
poissaoleva ja minusta on tullut poikalapsen isä. Olen kysynyt itsel-

täni, mitä poikani isältään tarvitsee? Oma vastaukseni kaiketi on, että miehen mallin.⁴⁰¹

Tämän nuorehkon mieskirjoittajan koko teksti kiertyy sen pohtimisen ympärille, mikä on isän merkitys pojan kehityksessä. Kirjoituksensa loppupuolella hän päätyy yllä lainattuun päätelmään, jonka mukaan juuri miehen mallin antaminen on isän tärkein tehtävä, se mitä poika tarvitsee. Tarpeen tyydyttämisen voi ymmärtää välttämättömänä edellytyksenä sille, että lapsi voi tai kehittyy hyvin. Lapsen muita tarpeita ovat esimerkiksi ruuan, unen ja hoidon tarve. Puhe pojan, tai joskus myös lapsen, tarpeesta miehen malliin rinnastui näin elämän ylläpidon kannalta välttämättömiin asioihin ja alkoi itsekin näyttää sellaiselta.

Puhe lapsen tarpeista osoittaa, että lapsi ja hänen hyvinvointinsa olivat argumentaation keskiössä. Tarvepuheeseen turvauduttiin myös 1990-luvulla julkaistuissa isyysysteemaisissa keskustelukirjoissa, jossa kirjoitettiin esimerkiksi lapsen fyysisistä ja emotionaalisisista tarpeista. Jälkimmäisiin kuuluvana mainittiin lapsen tarve omistaa isä ja äiti: emotionaalisten tarpeiden jääminen tyydyttämättä ”vammauttaa syvästi”.⁴⁰² Lapsen tarpeet ja lapsen etu olivat vahvasti tunteisiin vetoavia perusteluja, joissa nojattiin ajatuksiin lasten viattomuudesta ja suojelun tarpeesta. Lapsen tarpeeseen vetoamalla ammennettiin voimaa omaan argumentaatioon. Taustalla voi nähdä kehityskulkuja, jotka olivat 1900-luvun jälkipuoliskolla muuttaneet tulkintoja lapsuuden asemasta ihmisen elämänkaareissa entistä keskeisemmiksi ja ylipäättään nostaneet lapset subjekteina esiin. Esimerkiksi YK:n lapsen oikeuksien julistuksessa (1959) puhutaan lapsen tarpeista ja niiden suojelemisesta.⁴⁰³ Lapsen oikeuksien sopimus tuli Suomessa voimaan vuonna 1991.

On kiinnostavaa, että isän puuttuessa kaivattiin yleisimmin juuri miestä, ei niinkään isää. Yhdessä kilpailuvastauksessa kirjoitettiin kuitenkin ”isän mallista”.⁴⁰⁴ Tämän voi ajatella viittaavan enemmänkin lapselta puuttuvan tunnesuhteen korvaamiseen kuin siihen, että korvattaisiin puuttuvaa miestä. Miesten omaelämäkertoja tutkinut psykohistorioitsija Juha Siltala lavensi ”miesmallin” merkitystä tähän suuntaan kirjoittaessaan monien isähahmojen käyttämisestä

pojan minän ja itsetunnon rakentamisen aineksina. ”Monimutkais-
tuvassa yhteiskunnassa tuskin yksi varhainen miesmalli enää riittää
antamaan uskallusta vastata kaikkiin uusiin kehityshaasteisiin. Yk-
sin on vaikea olla tarpeeksi hyvä, yhdessä se onnistuu helpommin.”
Siltala näki omaelämäkerroissa isän poissaolon paikkaajina suku-
lais- ja tuttavamiehiä sekä myös mummun ja tädin.⁴⁰⁵ Ajatus siitä,
että nainen olisi voinut korvata isän poissaoloa, oli aikalaiskeskus-
telussa poikkeuksellinen.

Kirjoituskilpailuteksteissä kysymys (poika)lapsen tarpeesta mie-
hen malliin ei kyseenalaistunut. 1990-luvun julkisessa keskustelus-
sa esitettiin kuitenkin myös kriittisiä puheenvuoroja, joissa ammen-
nettiin 1960-luvun sukupuoliroolikritiikin perinnöstä. 1990-luvulla
arvosteltiin esimerkiksi päiväkotien poikaprojekteja ja niiden yri-
tyksiä tarjota pojille miehen malli. Hankkeet nähtiin pyrkimyksinä
rakentaa uudelleen ”hegemonista maskuliniteettia”, joka oli menet-
tänyt etuoikeutettua asemaansa naisten tasa-arvoistumisen, perhe-
rakenteiden muutosten sekä homo- ja naisliikkeen mieheyden mää-
ritelmiin kohdistaman kritiikin seurauksena.⁴⁰⁶ Myös *Isää etsimäs-
sä* -kilpailun taustalla olleen isätoimikunnan mietinnössä kerrattiin
argumentteja, joita keskustelussa miehen mallin tarpeesta kouluissa
oli esitetty puolesta ja vastaan.⁴⁰⁷

1970–1990-luvulla miehen mallista käydyissä keskusteluissa
erottuukin kaksi vastakkaista juonetta: miehiä kaivattiin kasva-
tusalalle ensinnäkin, koska heidän ajateltiin kompensoivan puuttu-
vaa isähahmoa sekä tukevan poikien kehitystä ja ”maskuliinisuut-
ta”. Toiseksi kasvatusalalla toimivien miesten uskottiin tarjoavan
vaihtoehtoisen, hoivaavan miehen mallin lapsille. Ensimmäinen
näkemys painotti ”perinteistä sukupuolijakoa” ja toinen sen murta-
mista. Rintamalinjat olivat samat kuin laajemmassa keskustelussa
miesten muuttumisesta. On kuitenkin kiinnostavaa, että kummalla-
kin puolella miehet nähtiin ennen kaikkea sukupuolensa edustajana
– ei esimerkiksi ammattipedagogeina tai lapsesta huolehtivina van-
hempina. Puhe miehen mallista sisälsi näin yhteiskunnallisen ulot-
tuvuuden, tehtävän kenelle tahansa miehelle edustaa sukupuoltaan
ja toimia sen mallina kasvavalle sukupolvelle.⁴⁰⁸

Isän velvollisuus

Isää etsimässä -kirjoituksissa kommentoitiin jonkin verran päiväkotien ja koulujen miehen malleista käytyä debattia, mutta useammin käsite sai kertomuksissa toisen merkityksen. Miehen mallina toimiminen ymmärrettiin biologisen isän velvollisuutena:

Avioero poikien ollessa murrosiässä on pahinta mitä voi isä-lapsi -suhteelle tapahtua. Sen olen kokenut, enkä anna sitä koskaan itselleni anteeksi. Siinä vaiheessa poika tarvitsee isä-hahmoa, esimerkkiä, miehenmallia, identiteetin ilmentymää, johon voisi samaistua. Vaikka perheneuvolan asiantuntevissa ja ammattimaisissa keskusteluissa käytiin paljon asioita ja tunnelmia ja tuntoja läpi niin ei se ratkaise lopultakaan sitä puutetta, joka syntyy kun isä-suhde ei ole konkreettisesti läsnä positiivisena kuvana. Olen keskustellut poikieni kanssa myös tästä huono isä -painajaisesta. He ovat sanoneet joka kerta, että ”olet ollut hyvä isä, parempi kuin moni muu isä”. Se antaa hieman lohdutusta huonolle omalletunnon, mutta ei suinkaan poista sitä, että isävaje kasvun tärkeällä hetkellä on tosiasia.⁴⁰⁹

Lainaus on vuonna 1940 syntyneen mieskirjoittajan tarinasta, joka on nimetty kilpailun mukaisesti *Isää etsimässä*. Kirjoittaja muistelee ensin isäänsä ja pohtii sitten omaa isyyttään otsikolla *Korostetaanko isän merkitystä liikaa?* Hän pahoittelee avioerosta aiheutunutta poissaoloaan poikiensa elämästä: hänen mukaansa murrosikäiset pojat tarvitsevat läsnä olevaa isää samastuakseen tähän.

Kirjoituksessa ilmausta miehen malli käytetään puhuttaessa isän puuttumisesta ja isän merkityksestä pojille samastumiskohteenä. Miehen mallin, tässä tapauksessa isän, puuttumisen mainitaan olevan pojille ongelmallista. Sitä ei kuitenkaan kerrota, mitä puuttumisesta pojalle seuraa. Miehen malli ja sen tarve selittävät kertomuksissa toisiaan: mallia tarvitaan, koska pojalla on siihen tarve. Isän tai miehen mallin puuttumisen aiheuttamiin ongelmiin viittaaminen ilman niiden julkilausumista luo vaikutelmaa, että ongelmat ovat yleisesti tunnistettuja ja tunnustettuja, selittämättä selviä. Ajatus siitä, että isättömyys tai miehen mallin puuttuminen ei olisikaan pojille riskitekijä, on mahdottomuus.

Samalla kun kirjoituksessa viitataan miehen mallin antamisen ja saamisen välttämättömyyteen, jätetään näiden tekojen sisältö kertomatta. Millä tavalla miehen mallia annetaan? Mitä isä tekee toimissaan miehen mallina vai riittääkö pelkkä oleminen? Kelpaavatko kaikki isät (miehet) malleiksi? Miten pojat ottavat mallin vastaan? Onko tarkoitus esimerkiksi suoraan kopioida vai jääkö tilaa myös saadun mallin kyseenalaistamiseen? Tämä mallina toimimisen ja mallin saamisen sisältö jää avaamatta. Ilmeisesti sen oletetaan olevan lukijalle tuttua. Miehen malli -ilmaukseen sisältyvän merkitysmaailman itsestäänselvyydestä kertonee myös se, miten eräs vastaaja kirjoittaa sanat yhteen: ”miehenmalli”.⁴¹⁰ Ajatukset miehen mallina toimimisesta biologisten isien velvollisuutena, jonka laiminlyömisestä seuraa tarkemmin määrittelemättömiä ongelmia (poika)lapsille, toistuvat miehen mallista kirjoittavissa isyyskertomuksissa. Tyttöjä ei kertomuksissa juuri mainita.

Toinen, edellistä nuorempi mieskirjoittaja, jota siteerasin jo edellä, hahmottaa *Isää etsimässä* -vastauksessaan isän tehtävää samantapaisesti. Hän kertoo kysyneensä itseltään, mitä hänen poikansa isältään tarvitsee ja vastaa, että ”miehen mallin”.⁴¹¹ Kirjoituksessa avataan kysymystä pojan tarpeesta isään tarkemmin kuin kilpailukirjoituksissa yleensä. Pohdintojen taustalla on kirjoittajan oma isättömyys ja se, että hänestä on nyt tullut poikalapsen isä.

Sormituntumalla arvaten, pojat tarvitsevat isäänsä ainakin siksi, että voivat hyväksyä fyysisen olemuksensa ja samaistua miessukupuoleen. Leikillisesti voisi sanoa, että poika tarvitsee jonkun, joka ”näyttää, miten miehet pissaa”.

Lisäksi miehen on annettava pojalleen kokonaisvaltainen esimerkki, miehen malli. Kun määrittelin isyyden miehuuden aspektiksi, se merkitsee miehen tehtävänä olevan välittää pojalleen isyydellään käsitys miehuudesta. Jos isä on poissaoleva, pojalle ei helposti kehity miehuuden adjektiivisia ominaisuuksia. Jos pojalla on läsnäoleva isä, miehist ominaisuudet siirtyvät pojalle kuin itsestään. Hänen ei tarvitse niitä etsiä.⁴¹²

Lainauksessa esitetään, että ilman isää ”miehisten ominaisuuksien” siirtyminen pojalle häiriintyy. Kirjoitus tuo esiin miehen mal-

li -ilmaukseen liittyvän keskeisen käsityksen, jonka mukaan isän tehtävä on uusintaa (mies)sukupuolta tarjoamalla pojalleen samastumismalli. Tästä puhui myös edellä lainatun vanhemman kirjoittajan kertomus: isän tulee toimia ”identiteetin ilmentymänä”. Isä siis mallintaa läsnäolollaan ”miehuutta”, mutta eikö hän ole tai tee myös muuta? Ja jos isä ei tee muuta – esimerkiksi laita ruokaa, pue lapsia tai osallistu vanhempainiltoihin – kuka sen kaiken muun tekee? Tästä puhe miehen mallista vaikenee. Ilmaus miehen malli rajaa isyyttä voimakkaasti ja palauttaa sen pelkäksi sukupuolisamastumisen kohteena olemiseksi. Samaan tapaan kuin roolin käsite, se sulkee ulkopuolelleen isänä toimimisen moninaisen kirjjon, josta kirjoituskilpailuun osallistuneet kuitenkin kertovat tarinoissaan toisaalla. Miehen malli on ennen kaikkea puhetta mieserityisestä vanhemmuudesta.

Isä edustaa sukupuoltaan

Miehen mallista kirjoittaneissa kilpailuvastauksissa käytettiin sellaisia termejä kuin samastuminen ja identiteetti. Teksteissä käytetyt käsitteet viittaavat psykologiseen tiedonalaan ja sen popularisointeihin. Isyyk kertomukset voikin tältä osin nähdä osana pitkäaikaista vanhemmuuden psykologisoitumisen kehityskulkua. Yhdysvalloissa perheasiantuntijat patistelivat keskiluokkaisia isiä viettämään enemmän aikaa lastensa kanssa jo 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä. Miesten odotettiin paitsi elättävän perheensä myös panostavan lastensa psyykkiseen ja fyysiseen kehitykseen, huolehtivan näiden itsenäistymisestä ja toimivan ihanteellisen mieheyden mallina. 1930-luvun amerikkalaisessa perhekeskustelussa puolestaan huoli äitien vallasta ja kasvatuksen naisistumisesta oli yleistä. Näiden ilmiöiden katsottiin johtuvan teollistumisesta ja miesten palkkatyön siirtymisestä pois kodeista.⁴¹³ Suomessa kasvatussoppaat alkoivat pohjata enenevässä määrin psykologian tarjoamalle tiedolle 1930-luvulta lähtien ja ensisijaiseksi psykologinen näkökulma tuli niissä sotien jälkeen. Psykologial-

la, psykiatrialla, psykoanalyysillä, kasvatuksella ja sosiaalityöllä on läheiset yhteydet ja näillä aloilla on ollut mittava vaikutus siihen, miten perhe tai kasvatusta ymmärretään.⁴¹⁴ Vanhemmuuden psykologisoitumisen voi liittää myös osaksi laajempaa prosessia, jossa monet ihmisten arkipäiväiseen elämäntilanteeseen liittyvät asiat on alettu hahmottaa psykologisen tiedonalan kehyksessä.⁴¹⁵

Kilpailuvastausten puhe mielen mallista näyttää toistaneen monia samoja teemoja ja ilmauksia, joita 1980- ja 1990-lukujen vanhemmuudesta kirjoittaneet perheasiantuntijat – lastenpsykiatrit, sosiaalipsykologit, psykoanalyttit, terapeutit – käsitelivät teoksissaan ja puheenvuoroissaan. Isyydestä kirjoittaneiden perheasiantuntijoiden tekstejä tutkineen Jaana Vuoren mukaan kysymys isän ja pojan maskuliinisuudesta oli asiantuntijoiden teksteissä keskeinen. Varsinkin psykoanalyttisiin teorioihin pohjanneet asiantuntijat kommentoivat sitä runsaasti, mutta samoja ajatuksia kierrättivät myös muista teoriataustoista tulleet kirjoittajat.⁴¹⁶ Kasvatustieteilijä Jouko Huttunen totesikin 1990-luvulla, että 1950-luvulta siihen asti perhettä koskevaa tutkimusta oli hallinnut nimenomaan psykoanalyttinen isäkäsitys.⁴¹⁷

Isyyskertomuksissa esitetyt näkemykset voi nähdä vuorovaikutuksessa asiantuntijoiden isäkäsitysten kanssa. On silti mahdotonta sanoa, mistä kirjoitukset olivat vaikutteensa ottaneet. Kuten edellä kirjoitin, miehen mallista keskusteltiin myös lehdistössä. Lastenpsykiatri Jari Sinkkosen kirjoihin tai hänen mediaesiintymisiinsä viitataan joissakin isyyskertomuksissa, vaikka kirjoittajat eivät muuten kerro, minkä pohjalta näkemyksiään rakensivat.⁴¹⁸ Samoihin aikoihin julkaistiin myös muita isyysaiheisia teoksia, joissa oli vastaavanlainen psykoanalyttinen tai kehityspsykologinen lähtökohta kuin Sinkkosella.⁴¹⁹ Vaikka ei ole osoitettavissa, että *Isää etsimässä* -kilpailuun osallistuneet olisivat lukeneet juuri näitä tekstejä, olivat ne kuitenkin kilpakirjoitusten kanssa samanaikaisia puheenvuoroja ja kannanottoja ”ajankohtaisessa isäkeskustelussa”.

Näissä asiantuntijateksteissä oli hyvin samankaltainen vire kuin edellä käsitellyissä kilpailukertomuksissa. Isän tärkeyttä selitettiin tavalla, joka painottaa miessukupuoleen liitettyjen piirteiden uusin-

tamista. Esimerkiksi miehen henkistä kasvua käsittelevässä *Mieheksi joka olet -kirjassa* todetaan:

Äiti ei voi korvata isää. Isä on perheessä nimenomaan sukupuolensa edustajana. Vaikka pojan suhde isään voi olla varovaisen etäinen, isä tarjoaa äitiin verrattuna kuitenkin maskuliinisen yhteyden kokemuksen ja pelastaa pojan äidin kaikkinelevästä syleilystä. [...] Voidakseen luoda vahvan identiteetin pojan täytyy voida samastua toiseen mieheen ja sisäistää hänet osaksi itseään.⁴²⁰

Kirjassa toistuvat kilpailuvastauksissa miehen malliin liitetyt piirteet. Siinä puhutaan pojan identiteetin muodostuksesta, samastumisesta toiseen mieheen sekä vakuutellaan isän läsnäolon välttämättömyyttä, vaikka termiä miehen malli ei tässä kohta käydetä.⁴²¹

Keskeinen ero perheasiantuntijoiden puheenvuorojen ja isyyskertomusten välillä on, että asiantuntijoilla ilmaus miehen malli esiintyi harvakseltaan tai ei laisinkaan, kun se kertomuksissa oli roolin ohella yksi yleisimpiä käsitteitä, jolla sukupuolesta puhuttiin. Ilmeisesti miehen malli toimi enemmänkin arkisena, tiettyä ilmiötä kuvaavana kielikuvana tai fraasina kuin sellaisena asiapohjaisena tai tieteellisenä käsitteenä, että se aina olisi sopinut edes populaariin asiantuntijatekstiin. Mediajulkisuudessa asiantuntijakin saattoi kuitenkin puhua miehen mallista tai käsite voitiin yhdistää häneen.⁴²² On myös mahdollista, että osa keskustelijoista vieroksu ilmausta tahallisesti. Esimerkiksi Jari Sinkkonen otti etäisyyttä yksinkertaistettuihin käsityksiin miehen mallista kirjoittamalla, että isän kadottua kuvioista ”[k]uvitellaan, että naapurin setä tai ystävällinen talonmies riittää pojalle ’samastumiskohteeksi’”.⁴²³ Tällöin painotettiin biologisen isän tärkeyttä samastumiskohteen tarjoamisessa ja suhtauduttiin epäillen erilaisten ”isähahmojen” mahdollisuuksiin korvata isää.

Mitä kilpailukirjoitukset ja perheasiantuntijoiden tekstit sitten kertovat siitä, miten isä antaa miehen mallia ja toimii sukupuolensa edustajana? Kilpailuvastauksissa tästä puhuttiin vähän. Jo aiemmin siteerattu, miehen mallia perinpohjaisesti pohtiva *Isää etsimässä* -kirjoittaja kuitenkin kertoo, että isän opastusta tarvittaisiin erityisesti ”miesten asioissa”:

Vaikka äiti olisikin isän sijasta yrittänyt evästää poikaansa niin sanoituissa miesten asioissa kuten urheilussa, tekniikassa, armeijan käymisessä ja naisasioissa, äiti ei pysty omalla panoksellaan kokonaan korvaamaan isän poissaoloa. [...] Kun isä tietää (ja isähän tietää!), millainen on miesten maailma, hänen tehtävänsä on huolehtia poikansa kehittyvän pärjäämään maailmassa miehenä.⁴²⁴

Isää tarvitaan kirjoituksen mukaan ohjaamaan poikaa niillä elämänalueilla, joissa äidillä ei ole riittävästi tietoa tai taitoja. Isää tarvitaan siis siellä, mihin äiti ei riitä. Myös eräs naiskirjoittaja (s. 1973) kuvaa kertomuksessaan äidin rajallisuutta pojan kasvattajana. Hän kirjoittaa miten pari päivää synnytyksen jälkeen ”baby blues -hormoonit” saavat hänet huolestumaan kyvystään kasvattaa poikalasta:

Äkillinen syvä tietoisuus minun ja poikani biologisesta erosta saa minut epävarmaksi. ”Miten näitä kasvatetaan?” tihrutan miehen olkapäätä vastaan. Olen äkkiä saanut päähäni, että naisena osaisin automaattisesti kasvattaa tytön, vaan en koskaan täysin ymmärtää pojan sielun syvyyksiä. ”Minkä ihmeen takia poikien täytyy saada räjäyttää naapurin postilaatikko ilmaan uuden vuoden aattona? Tai trimmata moponsa kulkemaan kahdeksaakymppiä, vaikka se on laissa ehdottomasti kielletty? Tai kerätä koulun pihalta viisitoista hämähäkkiä ja asettaa elukat opettajan pöydälle?”⁴²⁵

Teksti rakentaa, osin ironisoiden, biologista ja mielenliikkeisiin liittyvää eroa äidin ja poikalapsen välille. Poikiin liitetty toiminnallisuus, ilkkurisuus ja tottelemattomuus eivät näyttäydy äidin näkökulmasta haluttavina piirteinä, mutta ne esitetään silti väistämättöminä. Kirjoittajan mies vastaa tuoreen äidin murheisiin toteamalla, että pojat toimivat näin ”kun se on hauskaa”.⁴²⁶ Isä ymmärtää pojan erityislaadun luonnostaan eikä problematisoi sitä.

Perheasantuntijoiden teksteissä tuotiin esille hyvin samantapaisia asioita siinä, miten sukupuolta siirretään isältä pojalle. Psykoanalyttikko Lars-Johan Schalinin tutkielmassa, joka tarkastelee isäsuhteen merkitystä latenssi-ikäiselle (6–11-vuotiaan) pojalle, isästä tekee kyllin hyvän⁴²⁷ isän konkreettinen toiminta pojan kanssa. Urheileminen, kalastaminen, pelaaminen ja nikkarointi ovat tekstin mukaan poikaa kiinnostavaa toimintaa, jossa pojalle tarjoutuu

mahdollisuus samastua isään.⁴²⁸ ”Miesten omat jutut”, auton rassailu tallissa tai pallon potkiminen urheilukentällä, joihin ei oteta äitiä mukaan, mainittiin kahden psykologin kirjoittamassa teoksessa *Miehen mittainen isä*: ”Nämä yhteiset tekemiset, jossa miehiisyytensä perusteita luova poika saa isänsä jakamattoman huomion ja kaipaamaansa erityishuomiota, ovat tärkeitä miehisen identiteetin kehitykselle.”⁴²⁹ Asiantuntijat painottivat samoja sukupuolisteoreotyyppejä alueita, joita myös edellä käsitellyissä isyyskertomuksissa mainittiin. Isän ja pojan vuorovaikutusta leimasi toiminnallisuus: miessukupuolen uudelleen tuottamiseen sisältyi aktiivisuutta ja ruumiillisuutta.

Sekä kilpailuvastauksissa että asiantuntijateksteissä tähdennettiin isän läsnäolon tärkeyttä. Tämä oli reagointia vaatimuksiin, joita oli esitetty isyyden muutoksen ja miesten laajemman lastenhoitoon ja kasvatuksen osallistumisen puolesta. Isien aktiivisuus ohjattiin kuitenkin sille sopivaksi katsottuihin rajoihin, ”miesten asioihin” ja ”miesten omiin juttuihin”. Miessukupuolen – tai sellaiseksi ymmärretyyn – ylläpitämisessä keskeisenä on pidetty naisellisen ulosulkemista ja miesten välisen yhteyden vahvistamista.⁴³⁰

Käsitykset isän ja pojan yhteisistä ”miesten jutuista” polveilevat myös 1990-luvun kansainvälisiin mieskeskusteluihin ja niissä pinnalla olleisiin ajatuksiin miesten välisen yhteyden luomisesta poikien aikuistumisriittien tai miehen sisäisen ”villimiehen” etsimisen muodossa.⁴³¹ Suomalaisessakin mies- ja isyyskirjoittelussa ristilleet pohdinnat juontuvat yhdysvaltalaisen runoilijan ja myttopoettisen miesliikkeen perustajan Robert Blyn vuonna 1990 julkaistuun teokseen *Iron John. A Book About Men*, joka suomennettiin pari vuotta myöhemmin nimellä *Rautahannu. Matka miehuuteen*. Kirjan keskeinen idea oli vastata naisliikkeen vaatimukseen miesten muuttumisesta kääntämällä ”miesenergia” positiiviseksi voimavaraksi sen sijaan, että miehet luopuisivat miehisyystään ryhtymällä pehmomiehiksi.⁴³² Myös nuorehko kirjoituskilpailuun osallistunut mies, jonka perinpohjaisia pohdintoja miehen mallista olen edellä tarkastellut, puhuu ”omasta suuresta miehuuskokeestaan”. Sanavalinta johtaa ajatukset aikalaiskeskustelussa esillä olleisiin

aikuistumisriittien kuvauksiin. Kirjoittaja tarkoittaa miehuuskokeella onnistumistaan ”hyvän, läsnäolevan isyyden” tarjoamisessa pojalleen.⁴³³

Miessukupuolen mallintaminen tapahtui kilpailuvastausten ja asiantuntijoiden puheenvuorojen mukaan tietyillä stereotyyppisesti sukupuolitetuilla elämänalueilla. Perheasiantuntijoiden kirjoitukset, joissa tarjottiin ”miesten omia juttuja” isien tärkeänä tehtäväkenttänä, on helppo lukea suosituksina tai jopa normatiivisina kuvauksina siitä, miten hyvä isä toimii. Tekstit eivät juuri nostaneet pohdittavaksi sitä, millainen mies sopii miehen malliksi vai sopivatko kaikki. Halusivatko isät (ja pojat) rassailta autoa tai kalastaa? Kysymykset miesten, isien tai poikien keskinäisistä eroista pääosin ohitettiin. Edellä mainitussa psykoanalyttikko Schalinin tutkielmassa piirtyy kuitenkin kiinnostava kuva isien välisistä eroista. Maanviljelijä tai työmies on sen mukaan isänä parempi kuin akateemisesti koulutettu isä, jonka työhön esimerkiksi toimitusjohtajana, professorina tai psykoanalyttikkona pojan on vaikea identifioitua.⁴³⁴

Kirjoitus avaa suomalaiskeskusteluissa melko harvinaisen näkymän isien välisiin eroihin sekä isyyden ja yhteiskuntaluokan risteytymään. Kirjoituksen mukaan hyvät isät löytyvät ruumiillista työtä tekevästä yhteiskuntaryhmistä, kuten työväestöstä ja maanviljelijöistä. Abstraktimpaa työtä tekevien miesten on ponnistettava enemmän onnistuakseen tarjoamaan samastumiskohteen. Tekstissä isän ammatin sisältämän ruumiillisen toiminnallisuuden määräästä johdettiin hierarkkisia määrittelyitä siitä, millainen mies oli sopivin kasvattamaan poikia ja tarjoamaan ”maskuliinisen yhteyden kokemusta”⁴³⁵.

Vaikka luokkateeman julkitulo oli isyyttä koskevassa suomalaisessa keskustelussa verraten epätavallista, olivat kysymykset isyydestä, yhteiskuntaluokasta, sukupuolesta sekä perinteisestä ja modernista monin tavoin yhteen kietoutuneita. Keskustelua miehen mallia vastaavasta ruotsalaisesta käsitteestä *manlig förebild* tutkinut Helena Johansson havaitsi, että teini-ikäisten poikien kanssa työskentelevien ruotsalaisten sosiaalityöntekijöiden puhe miehisestä esikuvasta oli likeisesti kytkeytynyt käsityksiin ”perinte-

sestä” mieheydestä ja luokasta. Miehen mallia rakennettiin työväenluokan miehen hahmossa ja siihen nivoutui komplementaarinen, naisten ja miesten erilaisuutta korostanut sukupuolikäsitys. Perinteinen ja moderni mieheys saivat sosiaalityöntekijöiden puheissa luokkamerkityksen: perinteisyys kuvasi alempia yhteiskuntaluokkia, mutta modernin, tasa-arvoiseksi mielletyn mieheyden nähtiin tulevan akateemisen keskiluokan parista. Ruotsalaista 2000-luvun alun yhteiskuntakeskustelua dominoanut tasa-arvodiskurssi haastettiin miehen mallia koskevassa puheenparressa.⁴³⁶ Myös suomalaisten perheasiantuntijoiden tavassa puhua ruumiillista työtä tekevien miesten isyydestä parempana voi nähdä kaikuja siitä, miten yhteiskuntaluokka ja historiakuvat nivoutuivat kamppailuun isyyden määrittämisestä.

Sukupuoleen sopeutuminen: hyvinvoinnin edellytys

Isän keskeisenä tehtävänä oli edellä käsitellyissä *Isää etsimässä* -kirjoituksissa ja perheasiantuntijoiden teksteissä välittää pojalle melko kapeasti määritelty ”miehinen identiteetti”. Tehtävä rajattiin tietyille sukupuolitetuille elämänalueille ja toiminnallinen, ruumiillinen isyys tehtiin näyttämään haluttavimmalta. Voimakkaana argumenttina isän tehtävän tärkeyden puolesta toimivat viittaukset ja välillä myös suora puhe siitä, mitä tapahtuu, jos isä epäonnistuu tehtävässään. Tällöin esitettiin, että poikaa uhkaavat monenlaiset kehityshäiriöinä ymmärretyt tilat sekä pärjäämis-, itsetunto- ja mielenterveysongelmat.⁴³⁷ Osana isän tehtävää oli myös heteroseksuaalisuuden kasvattaminen. Esimerkiksi edellä käsitellyssä kilpailukirjoituksessa, jossa kuvataan isän tarpeellisuutta ”mies-ten maailmaan” perehdyttäjänä, isää kaivataan opastamaan poika myös ”naisasioihin”.⁴³⁸ Sen tarkemmin ei kerrota, millaisista asioista on kyse, mutta ilmaus viitanee siihen, että isän pitäisi antaa neuvoja sen suhteen, miten poika solmii suhteita tyttöihin ja miten niissä toimii.

Myös perheasiantuntijoiden kirjoituksissa yksi perustelu sille, miksi isä on merkityksellinen, oli hänen tehtävänsä heteroseksuaalisuuden mallin antajana yhdessä äidin kanssa. Jari Sinkkonen kirjoitti isän merkitystä käsittelevässä kirjassaan: ”Poika taas tutustuu rakastavaan naiseen isänsä avulla, nähdessään isän rakastavan ja arvostavan äitiä. Silloin hänen on mahdollista lähestyä aikanaan tyttöä omana itsenään.”⁴³⁹ Puheena on rakkaus ja sen onnistuminen naisen ja miehen välillä. Isän tehtävä on antaa mallia heteroseksuaalisesta parisuhteesta, ei vain neuvoja se suhteen, kuten kilpailuvastauksessa edellä. Teksti jatkuu otsikolla *Isä lapsen sukupuoli-identiteetin tukena*. Pohdinnan kohteena on pojan homoseksuaalisuus ja feminiiniset pojat. Siinä tuodaan esiin ”perinteinen psykoanalyttinen käsitys”, jonka mukaan pojasta tulee homoseksuaali, kun hän on liian lähellä dominoivaa äitiä ja liian kaukana isästä.⁴⁴⁰ Näkemyksestä otetaan kuitenkin etäisyyttä ja isiä kannustetaan hyväksymään poikansa:

Arvokkaimman tuen sekä tyttärensä että poikansa kehitykselle isä antaa hyväksymällä hänet sellaisena kuin hän on. Aina parempi, jos hän voi välittää lapsilleen rakastavansa heidän äitiään ja asettaa siten oman liittonsa tavoittelemisen arvoiseksi.⁴⁴¹

Hyväksymisen rinnalla on ”aina parempi”, jos isä onnistuu välittämään onnistuneen mallin heteroseksuaalisesta liitosta, ikään kuin heteroseksuaalisuus opittaisiin mallista. Epäonnistuneen isyyden uhkakuvaksi muodostuu pojan kasvu homoseksuaaliksi.⁴⁴² Lapsen ”normaalin” kehityksen takaamiseen tarvitaan kaksi erisukupuoalista, toinen toistaan täydentävää vanhempaa. Kuten Jaana Vuori on todennut, hyvinvoiva homoseksuaali ja hänen vanhemmuudessaan onnistuneet vanhempansa puuttuivat suomalaisten perheasiantuntijoiden kirjoituksista.⁴⁴³

Isää tarvittiin lisäksi ehkäisemään monenlaisia ongelmatiloja. Esimerkiksi *Isää etsimässä* -kirjoittaja, joka kaipasi isää pojan perehdyttäjäksi miesten maailmaan ja ”naisasioihin”, kertoo tuntemuksistaan kasvaa äidin ja siskon kanssa. Murrosiässä hän koki fyysisen eronsa naisista hävettävänä. Kokemus siitä, millaista on olla mies, jäi hänelle ”arvoitukseksi”. Kirjoittaja tuo esille, että

poissa olevan isän poika ei kasva henkisesti aikuiseksi mieheksi vaan jää pojaksi. Tällainen mies saattaa olla vastuuntunnoton ja pärjätä huonosti miesporukoissa ja seurustelusuhteissa.⁴⁴⁴

Isä, tai oikeammin hänen kauttaan toimiva sukupuoliin samastumisfunktio, torjui ongelmia ennalta. Lapsi ei tässä puheparressa tarvinnut isää esimerkiksi hoitamaan, huolehtimaan tai välittämään vaan lääkkeeksi potentiaalisia häiriöitä vastaan. Laajemmin ottaen oli kyse sukupuoliin samastumisen ymmärtämisestä ihmisen koko hyvinvoinnin ehtona. Isäsuhteesta kirjoittanut Schalin esitti, että psyykkistä terveyttä uhkaavat ongelmat vältetään, kun poika saa ”sopeutua” sukupuoliinensa kehittämällä miehen identiteetin tai tyttö vastaavasti naisellisen identiteetin. Tällöin ihminen voi ”suhteellisen turvallisesti elää elämäänsä miehenä tai naisena ja täyttää miehen tai naisen eri tehtävät, tai jos niin halutaan sanoa – roolit.”⁴⁴⁵ Miehen identiteetin uusintamisesta tehtiin mielenterveyden edellytys.

Sukupuoleen ”sopeutumisen” ja mielenterveyden yhteys kumpusi psykoanalyttisen teoretisoinnin historiasta. Raewyn Connell on lähestynyt kysymystä tarkastelemalla psykoanalyysin sisällä olleita erilaisia tapoja suhtautua maskuliinisuuden kysymyksiin. Hänen mukaansa maskuliinisuuden rakentumista käsiteltiin psykoanalyttisessä keskustelussa jo varhain. Sigmund Freud painotti maskuliinisuuden monimutkaisuutta ja sitä, ettei se koskaan esiinny ”puhtaassa” muodossa. Feminiinisyys on aina osa miehen luonnetta. Konservatiivisemmat psykoanalyttikot kuitenkin torjuivat tämän kriittisen ja ”häiritsevän” näkemyksen jokaisen ihmisen biseksuaalisuudesta, ja vuosina 1930–1960 psykoanalyysi siirtyi Connellin sanojen mukaan poliittisesti oikealle. Sukupuolen ristiriitaisuuksia ei enää käsitelty, vaan mielenterveys samastettiin ”sukupuoliortodoksiaan”, eritoten konventionaaliseen heteroseksuaalisuuteen ja avioliittoon.⁴⁴⁶ Tie aikuiseen seksuaalisuuteen, jonka Freud oli nähnyt kaikkea muuta kuin suoraviivaisena, alettiin yhä useammin nähdä ongelmattomana, luonnollisena kehityskulkuna. Muunlainen kehitys ymmärrettiin patologian merkkinä, erityisesti homoseksuaalisuus. Se oli tuotosta häiriintyneestä vanhempilap-

si-suhteesta.⁴⁴⁷ Myöhemmässä populaaripsykologiassa keskeiseksi tullut sukupuoli-identiteetin käsite lähestyi Connellin mukaan sukupuolta samaan tapaan: myös se kehitti konservatiivisia sukupuolikäytäntöjä ja maskuliinisuutta normalisoivia teorioita, jotka identifioivat psyykkisen terveyden kapeaan oikeaoppiseen seksuaalisuuteen.⁴⁴⁸

Tässä käsitellyissä suomalaisten perheasiantuntijoiden teksteissä on havaittavissa sukupuolta ja seksuaalisuutta normittaneita ja normalisoineita käytäntöjä. Psykoanalyttisen tradition mukaisesti iso osa isän merkitystä palautettiin pojan sukupuoli-identifikaation kohteena toimimiseen ja ”perinteiseksi” käsitetyn maskuliinisuuden siirtämiseen sukupolvelta seuraavalle.⁴⁴⁹ Puheenvuorot näyttävät asettuneen osaksi Connellin kuvaamaa psykoanalyysin konservatiivista, heteroydinperhettä tukenutta haaraa.

Kirjoituskilpailuvastausten pohdinnoilla isästä miehen mallina on monia yhtymäkohtia perheasiantuntijoiden käsityksiin. Samojen aiheiden toistuminen *Isää etsimässä* -kertomuksissa osoittaa käsitysten valuneen ihmisten arkiajatteluun. Myös kilpailuvastauksissa oltiin huolissaan maskuliinisuuden säilymisestä, joskaan huoli ei siellä ilmennyt yhtä kärjekkäänä tai kovaäänisenä kuin asiantuntijateksteissä. Niin kilpailuvastauksissa kuin asiantuntijoiden puheenvuoroissa isyyttä rakennettiin ajatukselle, että isän tärkeä velvollisuus on siirtää miessukupuolisuutta poikalapsille. Jos näin ei tapahdu, syntyy pojalle ongelmia. Tyylikin oli molemmissa sama: isästä, äidistä, lapsesta, pojasta, tytöstä, miehestä ja naisesta puhuttiin yleistävästi yksikkömuodossa – yksilöiden välisiä eroja häivyttäen.

Tekstejä kuitenkin erottaa se, että kilpailukirjoituksissa ei muodostunut samalla tavalla koherenttia ajatusrakennelmaa kuin asiantuntijateksteissä. Samoissa kirjoituskilpailuteksteissä, jotka korostivat miehen mallin ja ”miehisten ominaisuuksien” siirtämisen tärkeyttä, saatettiin myös kannustaa miehiä koti-isyyteen tai muihin jaetun vanhemmuuden ideologian mukaisiin käytäntöihin. Miehen malli -ajattelua kyseenalaistavia kommentteja niissä ei kuitenkaan esitetty, vaikka 1990-luvulla ilmaus oli jopa kiistelyn kohteena.

na muissa yhteyksissä, kuten miehen malleista koulussa ja päivähoitossa käydyssä debatissa.

Sosiaalisen ja biologisen isyyden toistotekoja

Edellä tarkastelemieni puheenvuorojen pohjalta voi todeta, että 1990-luvun isyyskeskustelussa ilmauksella *miehen malli* rakennettiin yleistettyä ja normatiivista käsitystä sukupuolesta. Tämä ilmeni siinä, että niin maallikot kuin asiantuntijat kirjoittivat ikään kuin olisi ollut vain yhdenlaisia isiä, poikia, miehiä tai malleja. Kun asiasta puhuttiin yleistäen, samalla vakuutettiin, että tällainen on mies tai poika, näin hän yleensä toimii ja tämä on normaalia. Yleistyksestä muodostui normi. Ilmauksen käyttäminen monikossa ”mies-ten mallit” olisi viitannut moniin vaihtoehtoihin miehenä toimimisen malleihin, ehkä myös ajatukseen muutoksesta. Tämä oli kuitenkin lähtökohtaisesti miehen malli -puheen ulkopuolella silloin, kun ilmauksella puhuttiin isistä ja isättömyydestä.⁴⁵⁰ Sukupuoli, jota tässä keskustelussa mallinnettiin, toisti vahvaa sukupuolieroa.

1980- ja 1990-lukujen keskusteluissa päiväkotien ja koulujen miehen mallista erottuu kyllä myös yritys ottaa miehen mallin käsite haltuun toistamalla sitä toisin: tässä keskustelujuonteessa ammattikasvattajana toimivan miehen toivottiin antavan lapsille mallia tasa-arvoisesta, hoivaavasta ja tunteitaan ilmaisevasta mieheydestä. Tällä pyrittiin loiventamaan sukupuolten välillä nähtyjä eroja. Myös ruotsalaista *manlig förebild* -käsitettä koskeneessa puheessa näkyi kaksijakoista sukupuolieroa tuottavan diskurssin rinnalla toinen, heikompi puheenparsi. Se painotti miehisen esikuvan tehtävää sen osoittamisessa, että sukupuolirajat ylittävä toiminta on mahdollista ja haluttavaa.⁴⁵¹ Suomalaisessa keskustelussa miehen malli sai tällaisia ”roolien rikkomiseen” viittaavia merkityksiä vain silloin, kun puhuttiin kasvatusalan ammattilaisista, ei isistä miehen mallina.

Ruotsalaista keskustelua tutkinut Helena Johansson havainnoi, että vaikka puhe miehen mallista ja miehisyden siirtämisestä su-

kupolvelta toiselle näyttäisi olleen ladattu essentialistisilla sukupuolikäsityksillä, ei itse maskuliinisuudessa kuitenkaan tuntunut olevan mitään luonnostaan kumpuavaa: miehenä oleminen oli yhä uudelleen opeteltava miehisen mallin avulla.⁴⁵² Taustatukena ajatuksessa mieheyden mallintamisesta – myös silloin kun puhe kurotti uudenlaista miehenä olemisen mallia kohti – toimivat oppimisteoriat, joissa mallien jäljittely on nähty sosialisatioprosessin tärkeänä mekanismina.⁴⁵³ Sukupuolen näkökulmasta nämä teoriat tarkoittavat biologisen ja sosiaalisen sukupuolen erottamista toisistaan: vastasyntyneellä ajatellaan olevan biologinen sukupuoli mutta ei sosiaalista sukupuolta. Sen lapsi oppii ympärillä olevista käytösmalleista ja odotuksista.⁴⁵⁴ Sukupuolen sisäistämisen ymmärtään tapahtuvan tietyn mekanismin kautta, jota voidaan teoriatausta riippuen kutsua esimerkiksi ehdollistamiseksi, opastamiseksi, mallintamiseksi tai identifikaatioksi. Lopputuloksena oletetaan olevan sukupuoli-identiteetti, joka yleensä vastaa kyseiselle biologiselle sukupuolelle asetettuja odotuksia.⁴⁵⁵

Suomalaisessa isyyskeskustelussa käytetty ilmaus miehen malli pohjasi tällaisten oppimisteorioiden ja sukupuolikäsitysten popularisoituneille versioille. Miehen malli toimi arkipäiväisenä, yksinkertaistettuna kuvauksena siitä, miten sukupuoli siirtyy malliopimisen kautta sukupolvelta toiselle. Kilpailukirjoituksissa tämän siirtämisen ajateltiin tapahtuvan ennen kaikkea isältä pojalle. Samalla puheeseen miehenä olemisen mallintamisesta näyttää *Isää etsimässä* -kirjoituksissa kirjautuneen myös ajatuksia sukupuolen ja sukupuolieron biologisesta luonnollisuudesta.

Sukupuolen oppiminen tai sukupuolen mieltäminen luonnolliseksi ominaisuudeksi eivät välttämättä ole käsityksiä, jotka sulksivat toisensa pois tai olisivat ristiriidassa. Sosiologi Katja Yesilova on tutkinut suomalaisen perhekasvatuksen muotoutumista 1960-luvulta 1990-luvulle. Hän toteaa, että perhekasvatukseen liittyvistä teksteistä välittyy käsitys, jonka mukaan lapsi kehittyi omaa luonnollista kehityskulkuaan. Tätä kehitystä vanhempien on kuitenkin autettava, sillä väärissä olosuhteissa kehitys suistuu raiteiltaan. Tässä ajattelussa isän ja äidin muodostama ydinperhe on lap-

sen normaalin kehityksen välttämätön edellytys. ”Sukupuolelleen ominaisesti” käyttäytyvät vanhemmat turvaavat kehitystä.⁴⁵⁶ Miehen mallina toimimisen voi näin ymmärtää myös luonnostaan tapahtuvan mieheksi kasvamisen avustamisena, jolla estettiin vääränlaisiksi miellettyjen seikkojen painottuminen kehityksessä. Biologisen isän läsnäolo, mallin tarjoaminen, varmisti pojan ”normaalin” kehittymisen.

Millaista isyyttä ilmauksella sitten tuotettiin? Edellä tuli esille, että kilpailukirjoituksissa miehen malli sai kaksi merkitystä: mallina toimiminen ymmärrettiin biologisen isän velvollisuutena, mutta sillä saatettiin puhua myös biologisen isän puuttumista korvaavista sijaisista, kuten sukulaismiehistä tai miesopettajista. Kertomuksissa rakentui hierarkkinen erottelu biologisen ja sosiaalisen isyyden välille. Sosiaalinen isyys näyttäytyi korvaavana toimintana, ei täysivaltaisena isyytenä. Lisäksi ilmaus korosti isän mieheyttä. Ajatus tuntuu banaalilta, sillä isän yleensäkin ajatellaan olevan mies. Kun isästä puhuttiin *miehen* mallina, painottui isän mieheys kuitenkin erityisellä tavalla. Hänestä tuli *miesvanhempi*, jonka merkityksellisyys vanhempana pohjasi juuri hänen sukupuoleensa. Koko miehen malli -ilmauksen olemassaolo perustui pyrkimykseen tuoda esille isän erityistä merkittävyyttä vanhempana, hänen eroaan äidistä.

1990-luvulla isyyttä ja äitiyttä oli jo muutaman vuosikymmenen ajan haluttu samankaltaistaa (ja näin oli myös tapahtunut). Samalla naisten yksinhuoltajuus oli yleistynyt. Kysymyksestä, miksi isä on tarpeellinen, oli tullut akuutti. Puhe isästä miehen mallina oli sukupuolierityisen vanhemmuuden puolustuspuhetta. Ajatukset isistä, jotka hoivaavat ja antautuvat vuorovaikutukseen äidin tavoin, pyrittiin korvaamaan mielikuvilla palloa potkivista ja poikiensa kanssa nikkaroivista miehistä. Samanaikaisesti puhe äidin tarjoamasta ”naisen mallista” puuttui. Taustalla oli käsitys naisvaltaisuudesta: naisia ja äitejä ajateltiin olevan jo kaikkialla missä lapsiakin, kun vastaavasti isistä ja miehistä oli puutetta.

Isän puute

Käytännöllisesti katsoen kaikki puhe miehen mallista 1990-luvun isyyskeskusteluissa oli puhetta myös isättömyydestä. Se oli pohdintaa niistä hyödyistä tai haitoista, joita isän läsnäololla tai puuttumisella ajateltiin olevan. Kuitenkin isättömyydestä kirjoitettiin *Isää etsimässä* -kertomuksissa myös omana aiheenaan. Sitä lähestyttiin kahdella tavalla: Ensinnäkin isän puuttuminen, kuten kysymys miehen mallista, herätti kirjoituksissa paljon mielipiteitä. Sitä kommentoitiin riippumatta siitä, oliko kirjoittajalla aiheesta omakohtaista kokemusta vai ei. Kirjoittajat osallistuivat näin kirjoituskilpailukutsussa mainittuun ”ajankohtaiseen isäkeskusteluun” ja isättömyys näyttää olleen yksi sen keskeisistä teemoista. Toiseksi isän puuttumisesta kirjoitettiin henkilökohtaisena kokemuksena. Kiinnostavaa kyllä, mielipiteinä ilmaistut näkemykset isättömyydestä ja siitä kerrotut kokemukset eivät juuri kohdanneet näkökulmiltaan.

Lähden liikkeelle kilpailukirjoitusten mielipidepuheesta ja siinä muotoilluista isättömyyteen liittyneistä uhkakuvista. Tämän jälkeen käsittelen edelliseen likeisesti nivoutunutta kysymystä äideistä, sillä puhe isättömyydestä kääntyi nopeasti liiallisesta äidillisyydestä. Tarkastelen, miten äiti oli pitkäkestoisen historiallisen kehityskulun myötä tuotettu ensisijaisemmaksi vanhemmaksi, sekä erittelen niitä ristiriitaisia velvollisuuksia, joita äideille sälytettiin isyyden edistämiseksi. Lopuksi katson kilpailutekstien kuvauksia isättömyyden kokemuksista sekä sitä, miten tyttöjen isättömyydestä puhuttiin 1990-luvun isyyskeskusteluissa, joissa painopiste oli jatkuvasti enemmän pojissa ja poikien isäsuhteessa.

Isättömät ja kurittomat: yhteiskunnan uhkakuvat

Isän puute ei näy *Isää etsimässä* -kertomuksissa tai laajemmassa isyyskeskustelussa samalla tavalla vakiintuneena terminä kuin isän rooli tai miehen malli, vaan se oli pikemminkin toistuva teema. Isän puutteen puhetapa kokosi monenlaisia käsityksiä isän poissaolos-

ta. Ensinnäkin puhe oli konkreettisesta isättömyydestä, esimerkiksi orpoudesta tai isän totaalisesta poissaolosta. Toiseksi keskusteltiin myös isien vaillinaisesta läsnäolosta lastensa elämässä. Sen nähtiin olevan seurausta esimerkiksi avioeroista tai isien työorientoituneisuudesta.⁴⁵⁷ Yhdistävänä piirteenä isän puuttumisesta esitetyissä mielipiteissä oli huoli. Kirjoittajat olivat huolissaan isättömien lasten hyvinvoinnista, isien asemasta ja yhteiskunnan vakaudesta. Avioerojen haitoista puhuttiin paatoksella. Esimerkiksi eräs 1920-luvulla syntynyt mieskirjoittaja, joka isoisoisänä oli ehtinyt kokea niin lastensa kuin lastenlastensa avioerot, puhutteli isiä:

Hyvät isät: rakkautta tuntien haluan sanoa, harkitkaa uudelleen ja uudelleen eroa ajatellessanne. Asettakaa oman etunne edelle siittämänne lapsen etu, edes siksi aikaa kunnes tuo jälki kasvu ymmärtää edes jotenkin tekonne. Ajatelkaa omaa lapsuuttanne onnellisena isän huomassa tai onnettomana iskää turhaan odottavana lapsena. Ajatelkaa aikuistuvaa katkeraa lastanne kun satutte elämässä kohtaamaan. Mitä sanotte kysymykseen, miksi jätit minut, olet paska mies.⁴⁵⁸

Isän läsnäolo olisi tämän kirjoituksen mukaan lapsen ehdoton etu. Tunteisiin vetoavalla tavalla kirjoittaja herättelee miehiä muistelemaan lapsuuttaan ja ymmärtämään lastensa kokemusta. Isän puuttumisesta seuraa lasten ikävää, pahaa mieltä ja syytöksiä.

Eräs naiskirjoittaja näki isän puuttumisen koko oman ajan perhe-elämän leimallisena piirteenä. Hänen satiirisessa kirjoituksessaan *Isän paikka avoinna* kuvataan isätöntä perhettä:

Nykyajan ydinperhe koostuu yhä enenevässä määrin äidistä ja yhdestä tai useammasta lapsesta. Isä puuttuu kokonaan tai vaihtuu useammin kuin perheen auto. Äiti onneksi kuuluu useimmiten vakiokalustoon, joten lapsilla on edes joku kohde, johon uskaltaa kiintyä ilman ehtoja. Jos äiti sijoittuu heidän arvoasteikossaan heti rakkaimman pehmolelun jälkeen, niin isä on pudonnut jonnekin viimevuotisen koulurepun ja pari kertaa nuolaistun jäätelön välimaille. Jos vakinainen isä vielä jostain perheestä löytyy, niin hän on parhaimmillaan silloin kun on pois. Isä soveltuu myös hyvin rahanhankkimiseen ja muuhun hyötykäyttöön kuten autokuskiksi. Isän kannalta sekin tuntuu onnelta, että häntä sentään vielä tarvitaan, mutta hälytyskellojen tulisi soida, jos on vain olemassa ”mies, joka asuu meillä”.⁴⁵⁹

Kirjoittajan kritiikki kohdistui moneen suuntaan: Koko perheen käsite tuntui horjuvan ”nykyaikana”. Ilman isää lapsilla on puutetta vakaista kiintymyssuhteista. Isän asema ja arvostus ovat heikentyneet perheenjäsenten silmissä, mutta isät itsekään eivät ymmärrä omaa parastaan. Kirjoitus jatkuu isien arvostelemisena siitä, että nämä eivät huolehdi perheistään. Isän puute aiheuttaa lasten ja nuorten ”oireilua”:

Isien syyksi ei tietenkään voi lukea kaikkea, mitä yhteiskunnassa tapahtuu, mutta heidän tekemisensä ja varsinkin tekemättäjättämisenä ovat vaikuttaneet kyllä moneen asiaan olennaisesti, eivätkä ne vaikutukset ole välttämättä sieltä positiivisemmasta päästä. Lasten ja nuorten oireilu on monesti seurausta isän puutteesta tai välinpitämättömyydestä. Isä ei ole kannustamassa lasta ylämäessä vaan usein vasta moittimassa alamäessä.⁴⁶⁰

Kirjoittaja ei täsmennä mitä hän tarkoittaa oireilulla, mutta edellisessä luvussa tarkasteltujen perheasiantuntijoiden tekstien valossa kyseessä voisi olla psyykkinen oirehdinta, esimerkiksi isättömien vaikeudet vahvan itsetunnon tai sukupuoli-identiteetin luomisessa. Kirjoittaja saattaa kuitenkin viitata oireilulla myös lasten ja nuorten pahantapaisuuteen tai ilkeilyyn. 1930-luvun lopulla syntynyt mieskirjoittaja, joka kirjoittaa nimimerkillä Ryöstetty isyys, nimittäin liittyy isän puuttumisen sääntöjen rikkomiseen ja auktoriteettisuhteiden hämärtymiseen:

Naisten tulisi avioeroa harkitessaan muistaa myös se, että lapsen perusturvallisuuteen liittyy olennaisena osana miehenmalli ja oma isä. Isän on paljon helpompaa saada miehisyysensä perusteella lapsille ja nuorille asetetut rajat pitämään. Olen kuullut useasti ”yksinhuoltajaäitien” lasten (varsinkin poikien) kerskuvan, että minähän olen isäntä talossa, eikä minua akat määräile. Tällainen tilanne johtaa asetettujen rajojen murtumiseen ja siitä on seurauksena viimeaikoinakin useassa yhteydessä esiintulleita väkivaltaisiakin ongelmia.⁴⁶¹

Tekstikatkelmasta aukeaa viittauksia moneen suuntaan. Kirjoittaja korostaa lapsen tarvetta isään ja isän miehistä auktoriteettia, jolla säännöt ja rajat saataisiin pitämään. Samalla äidit näyttävät heikkoina, isättöminä kasvaneet pojat taas uhmakkaina ja väkivaltaisina. Kirjoituksen hahmottelema lasten ja nuorten ongelmakäy-

tös ei suuntaudu yksilöön itseensä psyykkisen pahoinvoinnin muodossa vaan uhkaa koko yhteisön hyvinvointia ja tasapainoa.

Myös isyyskeskustelun julkisissa puheenvuoroissa nousi esille isän tehtävä yhteisön moraalien välittäjänä: ”Hyvän isäsamastuksen on osoitettu olevan yhteydessä sisäistettyihin moraaliarvoihin, terveeseen syyllisyydentunteeseen ja sääntöihin sopeutumiseen.”⁴⁶² Näkemyksen mukaan isä pystyy äitiä paremmin asettamaan lapselle ”rajat”. Isä edusti perheessä lakia. Riittämätön tai puuttuva isyys puolestaan liitettiin lasten käytöshäiriöihin, epäsosiaalisuuteen ja rikollisuuteen.⁴⁶³ Asiantuntijoiden kirjoituksissa isien asema nähtiin rapistuneena samaan tapaan kuin edellä käsitellyssä satiirisessa kilpailukirjoituksessa *Isän paikka avoinna*, ja isien johtajan aseman ja auktoriteetin palauttamista perheissä vaadittiin aivan kuten nimimerkki Ryöstetyn isyyden kirjoituksessa.⁴⁶⁴ Psykoanalyttisessä isyyskäsityksessä isä ymmärretäänkin muun muassa yhteiskuntajärjestyksen, lain ja moraalien edustajana perheessä.⁴⁶⁵

Vaikka isättömyys nostettiin esille ongelmana juuri 1990-luvun isyyskeskustelussa, ei aihe ollut uusi. Yhdysvalloissa psykologien kiinnostus suuntautui toisen maailmansodan jälkeen sodan aiheuttaman isättömyyden seurauksiin lapsille. Tässä poissaolotutkimukseksi kutsutussa isyyttä käsittelevässä tutkimussuuntauksessa haluttiin selvittää, millainen vaikutus isän läsnäolon määrällä oli lapsen kehitykseen ja hyvinvointiin. Kysymyksenasettelun taustalla vaikutti käsitys liiallisen äidillisyyden patologistoivasta vaikutuksesta lapsiin.⁴⁶⁶ Näiden tutkimusten mukaan isättömiä poikia uhkasivat epänormaali fyysinen, älyllinen, seksuaalinen tai sukupuoli-identiteetin kehitys sekä moraalinen poikkeavuus.⁴⁶⁷ 1980-luvun Suomessa perhekasvatuksen asiantuntijat puolestaan kirjoittivat ”isädeprivaatiosta” ja ”isänriistosta” sekä siitä, miten isän puuttuminen suisti vanhempien komplementaarisuuteen pohjaavan perhedynamiikan raiteiltaan.⁴⁶⁸ 1990-luvulla käyty keskustelu asettui näiden aiempien pohdintojen jatkoksi.

Keskustelu isättömyyden koko yhteiskuntajärjestyksestä uhkaavasta luonteesta on nähtävissä yhteydessä myös yhteiskuntavisiioihin, joissa isän ja hänen edustamansa auktoriteetin katoaminen olivat

keskeinen teema. Niidenkin taustalla oli psykoanalyttistä teoretisointia, joka kuitenkin laajeni yksilön psyyken pohtimisesta koko länsimaista kulttuuria koskevaksi analyysiksi. Saksalainen psykoanalyttikko Alexander Mitscherlich esitti 1960-luvun alussa teorian isättömästä yhteiskunnasta. Teorian mukaan isät alkoivat teollistumisen myötä olla päivittäin poissa perheidensä luota, ja näin luotu isättömyys tai isän poissaolo vaikutti sekä poikiin että yhteiskuntaan kokonaisuudessaan. Seurauksena oli isävaltaisen patriarkaatin sijaan sisarusyhteiskunta, jossa sisarukset kilpailivat verisesti keskenään.⁴⁶⁹ Yksilötasolla isättömyys tarkoitti yhä useamman pojan jäämistä esioidipaaliseen vaiheeseen, äidin läheisyyteen.⁴⁷⁰

Vuonna 1995 yhdysvaltalainen isyysaktivisti David Blankenhorn kierrätti Mitscherlichin pondinnat menestysteoksensa *Fatherless America* lähtökohtiin. Teoksessa Mitscherlichin kulttuuriteoriasta tuli historiakertomus, jossa korostui isien loistokas menneisyys perheiden auktoriteetteina ja lasten ensisijaisina vanhempina sekä teollistumisesta alkanut kehityskulku, jonka mittaan isiltä otettiin valta, kodin piiri feminisoitui ja äiti alettiin ymmärtää tärkeämpänä vanhempana. Blankenhornin mukaan yleistyvää yksinhuoltajaäitiys, pyrkimykset muuttaa isyys äitiyden kaltaiseksi (nk. uusi isyys) ja sosiaalisen isyyden painottaminen biologisen isyyden sijaan vähensivät isyyden merkitystä. Isän ”perinteisestä” roolista ei ollut jäljellä kuin rippeitä. Blankenhorn kuvailee isyyttä kohdanneita muutoksia heikentymisenä, kutistumisena, alamäkenä ja eroosiona.⁴⁷¹ Yhdysvalloissa käydyn keskustelun voi liittää osaksi niin kutsuttua feminismin takaiskua, reaktiota naisten tasa-arvoistumiskehitystä vastaan.⁴⁷²

Samat ajatukset pyöritettiin myös suomalaiseen isyyskeskusteluun. Vuonna 1998 julkaistussa kirjassaan *Yhdessä isän kanssa* lastenpsykiatri Jari Sinkkonen esitti juuri Blankenhorniin viitaten miten Suomessakin isyyttä vastaan oli hyökätty:

Sitä [isyttä, I.A.] on pidetty vanhoillisuuden ja patriarkaalisuuden linnakkeena, jonka repiminen on ensimmäinen askel tiellä koti todellista tasa-arvoa. Isän auktoriteetin katoaminen on tuonut mukanaan varmaan

jotain hyvääkin, mutta myös kaiken aikaa suurenevan joukon päämäärättä vellovia, aggressiivisia, rajoja vailla olevia lapsia ja nuoria.

Miehen ja isät on haluttu muuttaa pehmeiksi, tasa-arvoisiksi, ”munattomiksi”.⁴⁷³

Näissä pohdinnoissa isät näyttäytyivät poissa olevina, mitätöityinä ja asemansa menettäneinä sekä tasa-arvokehityksen tai feministien uhreina. Pehmeys, tasa-arvo ja ”munattomuuden” edustama epämiehekkyyks saivat kielteisen merkityksen.⁴⁷⁴ Teoreettinen lähtökohta oli psykoanalyttisissä kehityskäsityksissä, joihin ajatus sukupuoli-identifikaatiota tarjoavasta miehen mallistakin perustui.⁴⁷⁵ Isän aseman romahdusta kuvanneet kirjoitukset suhtautuivat kuitenkin epäilevästi tai torjuen erilaisiin sosiaalisiin isyyden muotoihin, isähahmoihin ja miehen malleihin. Kirjoittajat painottivat biologisen isyyden ja ”perinteisen perheen” kunnian ja aseman palautusta, paluuta kuviteltuun menneisyyteen.⁴⁷⁶

Yhdysvaltalaisia isyysliikkeitä tutkinut Anna Gavanas toteasi vuonna 2002, että poliittiset päättäjät liberaaleista konservatiiveihin olivat määritelleet isättömyyden huippuluokan yhteiskunnalliseksi kriisiksi niin Yhdysvalloissa kuin Euroopan hyvinvointivaltioissa.⁴⁷⁷ Myös Suomessa isättömyydestä ja isän poissaolosta puhuttiin painottaen vaaroja: isättömyys oli riskitekijä ja uhka (poika)lapselle sekä (poika)lapsen pahoinvoinnin kautta ympäröivälle yhteiskunnalle. Kriisinäkökulma myötäili Suomessa 1990-luvulla käytyä laajempaa keskustelua miehen kriisistä. Isyyskeskustelussa riskipuhetta ylläpitivät yhtä lailla monet perheasiantuntijat kuin isättömyydestä mielipiteensä kirjoituskilpailuun lähettäneet. Asiantuntijat tosin maalasivat synkemmän kuvan kuin kilpailuvastajaat.

Suomalaisessa isyyskeskustelussa tuotiin esille myös ajatuksia, joiden mukaan isää vailla olevien lasten ”oireilu” ei aiheutuisi niinkään isän puuttumisesta, vaan huolto- ja kasvatusvastuussa yksin olevan äidin väsymyksestä auttavien verkostojen puuttuessa.⁴⁷⁸ Äidin resurssipulaa kasvattajana korostettiin eritoten jaetun vanhemmuuden diskurssin puitteissa.⁴⁷⁹ Tämä näkemys ei kuitenkaan vä-

littynyt *Isää etsimässä* -kertomuksissa isättömyydestä esitettyihin mielipiteisiin.

Äidillisyyden vaarat

Isyyden aseman menetystä 1990-luvun Yhdysvalloissa ja Suomessa kuvanneissa puheenvuoroissa naiseus ja äitiys uhkasivat isyyttä ja poikien maskuliinisuutta. Puhe isättömyydestä kiertyi toistuvasti puheeksi äitiydestä. Suomalaisten perhekasvattajien 1980-luvulla kirjoittamia tekstejä tutkinut Katja Yesilova huomaa, että myös niissä puhe ”isädeprivaatiosta” johti käsittelemään ”äitidominanssia”.⁴⁸⁰ *Isää etsimässä* -vastauksissa äideistä ei kirjoitettu kovin paljon. Kun aiheena oli miehen malli tai isän puuttuminen, äidit kuitenkin ilmestyivät teksteihin. Siis myös kirjoituskilpailun kontekstissa juuri isättömyys nosti äidit esille. Tässä yhteydessä äitiydestä keskusteltiin pääasiallisesti kahdesta näkökulmasta: ensinnäkin painotettiin äitien puutteellisuutta vanhempina ja toiseksi äidit nähtiin esteenä isien osallistuvamman vanhemmuuden toteutumiselle.

Nuorehkon mieskirjoittajan kertomus, jonka perinpohjaisia pohdintoja miehen mallista olen eritellyt aiemmin, nosti erääksi isättömän pojan kohtaamista ongelmista äidin riittämättömyyden pojan opastamisessa mieheksi. Tietyillä elämänalueilla, kuten ”urheilussa, tekniikassa, armeijan käymisessä ja naisasioissa” äiti ei pystynyt korvaamaan isän poissaoloa.⁴⁸¹ Nimimerkki Ryöstetyn isyyden tarinassa taas korostettiin äidin auktoriteetin riittämättömyyttä. Varsinkin yksinhuoltajaäitien pojat uhmaavat heille asetettuja rajoja, jotka isä saisi ”miehisyytensä perusteella” pitämään.⁴⁸² Näissä kirjoituksissa isättömän perheen äiti näytti voimattomalta. Sukupuolensa tähden äidit epäonnistuvat sellaisilla kasvatuksen alueilla, jotka miellettiin isille kuuluviksi. Biologinen isä ja hänen tarjoamansa miehen malli tukisivat mieheksi kasvamista ja yhteiskuntajärjestyksen säilymistä. *Isää etsimässä* -vastauksissa isän puuttumisen ja sitä kautta liialliseksi muodostuvan äitiyden ongelmat kohdistuivat poikaan: hänestä ajateltiin tulevan kyvytön toimimaan

”miesten maailmassa”, hän kärsisi itsetunto-ongelmista tai sopeutuisi huonosti yhteiskunnan sääntöihin.⁴⁸³ Kilpailukirjoitusten kirjoittajat näkivät seuraukset paljolti yksilön psyykkiseen hyvinvointiin liittyvinä.

Nämä *Isää etsimässä* -kirjoituksissa esille tulleet teemat äitien puutteellisuudesta olivat olennainen aihe myös pohdinnoissa, joita julkisessa keskustelussa esitettiin isättömyydestä. Varsinkin psykoanalyttisesti suuntautuneet perhesiantuntijat katsoivat, ettei äiti riittänyt pojan kasvattajaksi, mutta heidän teksteissään näkemys vietiin pidemmälle kuin kilpailukirjoituksissa, sillä äidin nähtiin olevan jopa suoranaiseksi vaaraksi pojan kehitykselle. Äidin naiseuden kuvattiin olevan ”tukahduttavaa” tai äidillä oli ”kaikkienlelvä syleily”, josta isän tuli ”pelastaa” poika.⁴⁸⁴ Perhesiantuntijat korostivat äitiriippuvuuden haitallisuutta nimenomaan poikalapsille. Ja juuri riippumattomuus oli 1900-luvulla sukupuolitettu miehiin liittyväksi ominaisuudeksi.⁴⁸⁵

Asiantuntijoiden puheenvuoroissa liiallisen äidillisyyden seuraukset kuvattiin samantapaisesti kuin kilpailuvastauksissa mutta vakavampina. Vaarana oli pojan kehityksen häiriintyminen. Äitiin kiinni jäävä poika voi esimerkiksi juuttua omiin ”suuruuskuvitelmiinsa”, joita äiti saattoi vielä vahvistaa.⁴⁸⁶ Konkreettisina uhkina mainittiin jälleen pojan homoseksuaalisuus sekä transseksuaalisuus, feminisoituminen, perversiot, pojan sisäisen haurauden kompensoiminen ylimaskuliinisella käytöksellä ja ylipäättään psyykkiset ongelmat.⁴⁸⁷ Sekä kilpailutekstit että perhesiantuntijat korostivat, ettei pojasta kasva oikeanlainen mies, jos isä ei ole puuttumassa asiaan silloin kun tarvitaan. Isyyden merkityksellisyyttä perusteltiin äidin aiheuttaman vaaran torjumisella. Isä ei näyttäytynyt esimerkiksi lapselle tärkeän ihmissuhteen toisena osapuolena vaan pelastus- ja sukupuolistamistehtävän suorittajana.

Asiantuntijoiden teksteissä äidillisisyys ei ollut uhka vain pojalle vaan myös isälle. Hän ei saanut ryhtyä ”kakkosäidiksi”, koska silloin lapsi menettäisi isän ja nainen miehen: ”Lapset joutuvat kahden äidin välillä hankalaan lojaalisuusristiriitaan ja heidän on vaikea ratkaista uhmaiässä väistämättömät riippuvuuden tarpeiden ja

vihamielisten tunteiden kohtalot.”⁴⁸⁸ Lapset tarvitsevat kaksi ”tyyliltään, olemukseltaan ja perusluonnoltaan erilaista vanhempaa”, kirjoitti esimerkiksi Jari Sinkkonen. Juuri isän maskuliinisuudelle nähtiin olevan kysyntää.⁴⁸⁹ Hoivaava, ”äitimäinen” isä – jollaista isyyden muutosta kannattavat nimenomaan halusivat edistää – vaarantaisi lasten kehityksen. Myös isän oma maskuliinisuus oli vaarassa. Kuva äidistä oli kaksijakoinen. Äiti nähtiin pienen vauvan hoitajana täysin korvaamattomana, sillä isä ei saanut tulla hänen alueelleen. Samalla äiti oli kuitenkin jopa vaarallinen isommalle (poika)lapselle.⁴⁹⁰ Ratkaisu isien poissaoloon ja siitä kumpuaviksi ymmärrettyihin yhteiskunnallisiin ongelmiin ei ollut vanhemmuuden tasajako vaan perinteisinä nähtyjen asemien palauttaminen.

Asiantuntijoiden kirjoituksissa isyyden merkityksellisyyden korostaminen tapahtui rakentamalla äitiydestä uhkakuva. Kilpailuvastaukset ja perheasiantuntijoiden tekstit sijoittuvat tässä keskustelussa vahvasti sellaiseen käsitykseen vanhemmuudesta, jossa isän ja äidin eroja vanhempina painotettiin. Äidillisyyden uhkaavuus näkyi myös esimerkiksi niissä *Isää etsimässä* -kilpailuun osallistuneiden koti-isien kertomuksissa, joissa isien toiminta ”äidin roolissa” aiheutti pulmia miehen roolissa pysymiselle, kuten edellä kirjoitin. Toisaalta kertomuksissa otettiin myös etäisyyttä sellaiseen miehisyyteen, joka ei kestä lastenhoitoa ja tiskaamista.⁴⁹¹

Haitallisuus ei liittynyt vain äiteihin vaan kaikkiin naisiin. Esimerkiksi 1990-luvun päivähoito- ja koulukeskusteluissa miehiä haluttiin miehen malleiksi nimenomaan naisistumiskehityksen vastapainoksi. Sama naisistumisen teema toistui myös puheessa isättömyydestä. Poikien kehitystä käsittelevässä kirjassaan Sinkkonen kuvasi, miten isättömien poikien oireillessa isättömyyttään ”[h]eitä ohjataan saamaan apua terveydenhoitajalta, koulupsykologilta tai kasvatusneuvolasta. Kaikkialla heidät ottaa vastaan ymmärtäväinen ja äidillinen NAINEN. Isästä on pula ja äitejä tarjotaan – onhan se melkoinen paradoksi.”⁴⁹² Päivähoitohenkilökunnan, opettajien ja muiden lasten kanssa työskentelevien henkilöiden naiseus ymmärrettiin riskiksi poikien kehittymiselle ”normaaleiksi” miehiksi.

Äidillisyyden ja naisistumisen pelko asettuu laajempaan 1990-luvun mieskeskustelujen kontekstiin. Sosiologi Michael Kimmel kutsui 1990-luvulla feminisaation pelkoa ”syväksi pahoinvoinnin virtaukseksi” amerikkalaisten miesten keskuudessa. 1990-luvun ”maskulinistit”, esimerkiksi mytopoeettisen miesliikkeen edustajat, väittivät miesten pahoinvoinnin syyn olevan vaillinainen irtautuminen äidistä. Ratkaisuna esitettiin vahvempaa identifioitumista isään sekä oman sisäisen miehisyyden etsiskelyä yhdessä muiden miesten kanssa.⁴⁹³ Suomalaisessa isyyskeskustelussa taas puhuttiin äidillisyydestä, joka uhkasi isättömien poikien sukupuolista kehitystä niin äitien, ammattikasvattajanaisten kuin hoivaavien isien hahmossa. Lääkkeeksi tarjottiin isän auktoriteettiaseman vahvistamista ja vanhemmuuden sukupuolieron terävöittämistä.

Kimmelin mielestä ongelma oli kuitenkin määritelty väärin. Kysymykset miesten kohtaamista yhteiskunnallisista, taloudellisista tai poliittisista ongelmista ja henkilökohtaisista pulmista, kuten eristyneisyydestä ja ihmissuhdetaitojen puutteesta, oli muutettu kysymyksiksi liian dominoivasta äidistä ja poissa olevasta isästä.⁴⁹⁴ Kimmeliä seuraten voisi kysyä, millaiset yhteiskunnalliset, taloudelliset ja poliittiset ongelmat Suomessa katosivat näkyvistä, kun poikien ongelmien aiheuttajina esitettiin poissa oleva isä ja (liian) läsnä oleva äiti ja muut naiset. Kimmelin diagnoosi tilanteesta oli toisenlainen kuin ”maskulinistien”: kun nämä katsoivat, että miehet eivät olleet kunnolla irtautuneet äideistään, olivat miehet Kimmelin näkemyksen mukaan irtautuneet äideistä liikaa. Näin mieheyden todistaminen pohjautui feminiinisyyden, hoivaavuuden, tunnetaitojen ja herkkyyden kiistämiselle, kun Kimmelin ratkaisu ongelmaan olisi ollut niiden hyväksyminen.⁴⁹⁵ Kimmel siis vetosi jaetun vanhemmuuden ja hoivaavan isyyden mallin antamisen puolesta. Näin hän liittyi toiveissaan myös siihen suomalaisen isyyskeskustelun juonteeseen, joka tähtäsi isyyden muutokseen.

Äitien ja naisten tai äidillisen ja naisellisen saamat kielteiset merkitykset osoittavat, miten tiukasti suomalaisessa 1990-luvun isyyskeskustelussa pidettiin kiinni naisten ja miesten ”maailmojen” erosta, vaikka samaan aikaan keskusteltiin vilkkaasti myös van-

hemmuuden jakamisesta entistä tasaisemmin. Jaana Vuori tulkitsee, että jaetun vanhemmuuden muuttuminen teoriasta käytännön mahdollisuudeksi toimi sytykkeenä huolelle, joka kohdistui isän ja pojan maskuliinisuuden säilymiseen. Huolehtijat eivät halunneet isää äitiä korvaavaksi, samankaltaiseksi vanhemmaksi vaan äidin rinnalla toimivaksi, ”maskuliinista ominaislaatua välittäväksi vanhemmaksi”.⁴⁹⁶ Kyse oli miesvanhemmuuden lujittamisesta.

Äidit portinvartijoina

Äitien puutteellisuudesta ja vaarallisuudesta puhuminen oli argumentointia isän vallan palauttamiseksi. Esimerkiksi Mitscherlich, Blankenhorn ja Sinkkonen kertoivat isän aseman menetyksestä rappiotarinaa, jossa isä historiallisen prosessin myötä oli menettänyt asemansa perheen ensisijaisena vanhempana äidille. Äitiyden ensisijaisuus vanhemmuutena oli kuitenkin ongelma myös niiden näkökulmasta, jotka ajoivat vanhemmuuden jakamista isän ja äidin kesken uudella tavalla. Äidit näyttivät seisovan tämän prosessin etene-
misen tiellä.

Isää etsimässä -kilpailussa kysymys nousi esille erään 1960-luvulla syntyneen, koti-isänä toimineen mieskirjoittajan tekstissä, kun hän tarkasteli isän puuttumista ja sen syitä:

Myös yllättävänkin monet naiset, vaikka tuskittelevatkin lastenhoiton-
sa kanssa ja kenties haukkuvat isiä näiden liiallisesta poissaolosta, pi-
tävät parempana, että juuri äideillä on päävastuu lasten kasvattamisessa.
[...] Kyse on myös vallasta ja sen menettämisestä, koti kun on perinteisesti ollut naisten valtakuntaa. Jos joku tietääkin yhtäkkiä enemmän lapsista ja näiden tekemisistä ja on vielä vallannut keittiönkin, voi se aiheuttaa melkoista turvattomuuden tunnetta.⁴⁹⁷

Kirjoitus esittää äidit ristiriitaisesti sekä arvostelemassa isien poissaoloa että pitämässä kiinni kasvatusvastuusta ja sitä kautta vallasta. Velvoite vanhemmuuden jakamisesta langetetaan äideille. Kyse on kamppailusta, jossa isä joutuu ”valtaamaan” paikkansa keittiössä.

Myös kilpailuvastaus *Äiti, avaa ovi isälle!* toistaa jo otsikossa käsitystä äitien velvollisuudesta huolehtia miesten isyyden onnistumisesta. Kirjoitus, jonka on kirjoittanut 1950-luvulla syntynyt nainen, on äideille suunnattu vetoamus ottaa isät mukaan vanhemmuuteen:

Isä ei voi olla isä ilman lapsen äidin myötävaikutusta. Monet naiset riistävät lapseltaan isän. Jos lapsen äiti halveksii tai vihaa lapsen isää, kunnollista lapsi-isä -suhdetta tuskin voi kehittyä. [...]

Lapsi-äiti -suhde on itsestäänselvempi kuin lapsi-isä -suhde. Ehkä se johtuu pitkästä biologisesta yhteydestä. Yleensä äiti hoitaa lasta vauvaikäisenä ja vanhempanakin. Isä jää helposti syrjään. Isä ei rohkeutunut hoitamaan lasta. Se on hänelle ehkä vieras elämänalue ennestään. Riippuu äidistä, vetääkö hän isän mukaan perhe-elämään. Saako isä oppia tuntemaan lapsensa ja nauttia lapsestaan vai syyteläkäänkö häntä osallistumattomuudesta.⁴⁹⁸

Lainauksessa äidin suhde lapseen esitetään selviönä. Syyt löytyvät kirjoituksen mukaan luonnosta, siis naisten kyvystä synnyttää, ja tavasta, jonka mukaan äidit hoitavat lapset ”yleensä”. Isyyden laatu puolestaan riippui äitiydestä. Äidin rooli on vartioida vanhemmuuden ovea. Hän voi ottaa isän mukaan lapsen hoitoon tai estää sen monin tavoin: riistämällä lapselta isän, osoittamalla vihaa tai katkeruutta isää kohtaan tai syyttelemällä isää. Isä taas näyttäytyy syrjäytyvänä, pelokkaana ja aloitekyvyttömänä, äidin vallankäytön uhriena. Hänelle ei suoda tekstissä aktiivista toimijuutta, vaikka juuri sen puutteesta ollaan huolissaan. Kirjoituksessa tuotetaan äidin ensisijaisuutta vanhempana mutta esitetään myös toive saada isä mukaan. Samalla rakentuu vanhemmuuden hierarkia, äidin valtapositiio ja isän alisteisuus. Ratkaisu on vastuullistaa äiti miehen isyyden toteutumisesta. Näin myös isän puuttumisen tai poissaolon syy on äideissä.

Näissä *Isää etsimässä* -kertomuksissa ei otettu kantaa siihen, miten isän olisi pitänyt olla mukana perhe-elämässä: riittikö äidin avustaminen vai pitikö ryhtyä kaikkeen siihen, mihin äitikin. Niissä oltiin huolissaan isien syrjäytymisestä yleisemmällä tasolla. Sen sijaan julkisessa isyyskeskustelussa liitettiin äiteihin samankaltaisia

merkityksiä eritoten silloin, kun toivottiin miesten laajempaa osallistumista lastenhoitoon. Käsite ”portinvartija” kuvasi äitien asemaa:

On selvää, että äidit ovat ydinperhe-isyyden muutoksessa portinvartijan asemassa. Jos äiti on kasvanut tiukasti kiinni vanhaan työnjakoon, esimerkiksi lapsuuskodin vahvasta mallista johtuen, tuskin nuorella isällä on mahdollisuuksia modernisoida omaa isyyttään. Tällä en suinkaan halua vähätellä miehen kykyä ja mahdollisuuksia vaikuttaa itseään koskeviin asioihin perheessä.⁴⁹⁹

Huoli ei kohdistunut isän totaaliseen puuttumiseen vaan hänen isyytensä laatuun: isä jäisi liian etäiseksi, ellei hän hoivaisi äidin tavoin. Äitien tehtävä oli antaa tilaa isille. Toisin kuin edellä käsitellyssä kilpailukirjoituksessa, lainauksessa viitataan myös miesten omaan toimijuuteen puhumalla heidän vaikutuskyvyistään ja -mahdollisuuksistaan perheessä.⁵⁰⁰

Keskustelu äideistä portinvartijoina asettui osaksi puhetapaa, jossa äidit asetettiin vastuuseen miesten isyyden tukemisesta.⁵⁰¹ Jaana Vuoren mukaan 1980- ja 1990-luvulla perheasiantuntijoiden teksteissä äitien tehtävänä oli houkuttaa miehet aktiivisiksi vanhemmiksi. Sen sijaan, että naisia olisi kehoitettu vaatimaan miehiä osallistumaan lapsen hoitoon, heille ehdotettiin isän pyytämistä hienovaraisesti ”vierelleen silloin, kun on aikeissa tehdä vauvan kanssa jotakin mukavaa”.⁵⁰² Myös Eija Sevón ja Jouko Huttunen ovat kiinnittäneet huomiota siihen, että tuoreet äidit kantoivat haastattelupuheessa vastuuta isien pääsystä osallisiksi vanhemmuuteen. Haastatteluiden perusteella myös neuvolassa äitejä vastuullistettiin, vaikka nämä jo muutenkin olivat hyvin vastuuntuntoisia. Miesten vastuullisuuden kehitystä ei sen sijaan neuvolan taholta tuettu.⁵⁰³ Samalla tavalla myös 1990-luvun isyyskeskustelun puheenvuoroissa isien omasta vastuusta puhuttiin sängen varovaisin sanankääntein.

Naisten asettaminen vastuuseen isien poissaolosta ja etäisyydestä kertovat siitä, että käsitys äitiydestä ensisijaisempana vanhemmuuden muotona oli alkanut muuttua ongelmaksi. Portinvartijuuspuheen juuret olivat äitiyttä koskevien ymmärrysten histori-

assa. Äitiyden nostaminen naisen tärkeimmäksi tehtäväksi tapahtui Suomessa 1800-luvun kansallisen projektin myötä. Sitä ennen perhe ja vanhemmuus ymmärrettiin toisin kuin modernilla ajalla. Esi-modernissa yhteiskunnassa kotitalous muodosti ydinperheen sijasta yhteiskunnan keskeisen yksikön. Sen jäseniä olivat isäntä, emäntä, lapset, talossa asuvat sukulaiset ja palkolliset. Isännyys ja emännuus ohittivat isän ja äidin velvollisuudet, ja naisilla myös vaimous tuli ennen äitiyttä.⁵⁰⁴ Vanhempien asemaa kasvattajina määritteli uskonnollisuuteen pohjannut kasvatustraditio, joka tähdensi isää lasten kasvattajana äitiä enemmän. Tämä painotus jatkui pitkälle 1800-luvulle asti ja näkyi vielä 1900-luvullakin lainsäädännössä: isä oli lasten yksinomainen holhooja vuoden 1929 avioliittolakiin asti.⁵⁰⁵

Historioitsija Kai Häggman on tutkinut Suomessa 1800-luvun alkupuoliskolla virinnyttä uudenlaista kiinnostusta perheeseen ja sitä seurannutta perhekäsitysten muutosta. Edellä kuvattu kotitalouskeskeinen ajattelutapa väistyi samalla, kun perhe asetettiin yhteiskunnan perussoluksi ja sen tehtäväksi yhteiskunnallisen hyvän edistäminen. Naisen tuli toimia perheessä ja miehen yhteiskunnassa.⁵⁰⁶ Uusien kansalaisten kasvattaminen kohotettiin keskeiselle sijalle kansakunnan menestyksen luomisessa: äitiydestä tuli nyt naisten kutsumus emännyyden sijaan. Isät siirtyivät ainakin ideologian tasolla ulkoradalle perheen tunnesuhteiden keskiöstä.⁵⁰⁷ Kasvatustavasta siirtyminen äideille ilmeni esimerkiksi sivistyneistölle suunnatuissa avioliitto-oppaissa 1800-luvun jälkimmäisellä puoliskolla.⁵⁰⁸ Naisten identiteetti kytkettiin myös kodin siisteyteen ja hoitamiseen.⁵⁰⁹ Uusi perheihanne, joka oli lähtöisin sivistyneistön elämänpiiristä, esiteltiin kansanvalistuksen avulla myös muille yhteiskuntakerroksille.⁵¹⁰

Kansallisen näkökulman ohessa kulki 1900-luvun alkupuolelta lähtien kasvatustavan psykologisoituminen, joka myös painotti naisten tehtävää pienten lasten hoivaajina.⁵¹¹ Eritoten teoria ”äidin riistosta”, joka löi läpi länsimaissa toisen maailmansodan jälkeen, vahvisti käsitystä äidin ensisijaisesta asemasta merkittäväällä tavalla. Keskustelun pontimena oli Maailman terveysjärjestön

raportti, jossa selvitettiin, miten eurooppalaisten lasten kokemukset sotaorpoudesta ja sodan aiheuttamasta perheestä erottamisesta vaikuttivat heidän henkiseen hyvinvointiinsa. Raportin kirjoittaneen brittiläisen psykiatrin John Bowlbyn käsityksissä painottui lasten laitoshoidon sekä äidin ja pikkulapsen erottamisen haitallisuus. Kolmen ensimmäisen elinvuoden aikana äidin ei tulisi jättää lasta muiden hoitoon kuin hyvin painavista syistä, sillä äidin ja lapsen suhde muodosti lapsen psyykkisen terveyden ja hyvän kehityksen perustan. Äidin riiston teoria – jota on sittemmin kutsuttu kiintymyssuhdeteoriaksi – pohjautui psykoanalyttiseen ajatteluperinteeseen, evoluutioteoriaan sekä eläinmaailmassa tehtyihin havaintoihin. Äitiys ja äidin antama varhaishoiva olivat Bowlbylle lajityypillisiä, biologisia ominaisuuksia samaan tapaan kuin synnytys tai imetys.⁵¹² Äidin puuttumisesta tai äidin tunnekylmästä asenteesta lapseensa ajateltiin seuraavan monia psyykkisen terveyden ongelmia: kykenemättömyyttä kiintyä, epäsosiaalisuutta, neuroottisuutta tai alkoholismia.⁵¹³

Keskustelussa äidin riistosta isälle kirjoitettiin lähinnä tukijan ja sivustakatsojan roolit. Isän välitön vaikutus lapseen tämän varhaislapsuudessa ajateltiin vähäiseksi. Isä ei voinut korvata äitiä lapsen hoitajana. Sen sijaan äidin hoivan puutteen ehkäisijänä isä oli merkityksellinen. Vain ehjässä ydinperheessä oli edellytykset lapsen normaalille kehitykselle, sillä silloin mies pystyi huolehtimaan puolisostaan niin, että tämä puolestaan voi omistautua lapselleen.⁵¹⁴ Suomessa yhteiskuntapolitiikka ja kasvatuskäsitykset löivät kättä, sillä myös sodanjälkeisessä väestöpolitiikassa miehille varattiin perheen elättäjän paikka.⁵¹⁵

Puheet isättömyydestä, isän puutteesta, puuttumisesta ja poissaolosta rakentuivat siis sellaisten pitkäkestoisten historiallisten virtausten varaan, joissa oli luotu ymmärrystä (ja siihen sopivia käytäntöjä) äidistä ensisijaisena vanhempana. Käsitys äitiyden ensisijaisuudesta osoittautui sitkeäksi. Vaikka tasa-arvoliike alkoi 1960-luvulta lähtien vaatia äideille oikeutta ansiotyöhön ja seuraavina vuosikymmeninä yhteiskunnallinen huomio alkoi kiinnittyä vanhemmuuden jakamisen ja isyyden kysymyksiin, myös käsitys äi-

distä ”enemmän” vanhempana säilyi.⁵¹⁶ 1990-luvun isättömyyskeskustelussa tuli esille äitiyttä koskevan ajattelutavan jatkuvuus mutta myös sen ongelmallistuminen. Eritoten uudenlaista, osallistuvampaa isyyttä peräänkuulutaneiden keskustelijoiden teksteissä äidit ja äitiys näyttivät asettuvan uuden isyyden tielle. Näissä puheenvuoroissa äitiyden ensisijaisuudesta tuli ongelma ja äidistä kielteisesti väritynyt portinvartija. Tässä piirtyy kuitenkin ilmeinen ero 1990-luvun kahden isyyttä koskeneen näkökulman välillä, sillä ”perinteisen” isyyden paluuta kannattaneissa puheenvuoroissa ei vaadittu äitejä muuttumaan, äiti sai pitää ykköspaikkansa. Äitien rinnalle haluttiin kuitenkin vahvoja isiä, jotka miessukupuolisuudellaan tasapainottaisivat liiallisen äidillisyyden oletettua vaarallisuutta. Vaikka ratkaisut olivat erilaiset, olivat äidit ongelmallisia molemmille osapuolille.

Tasapainoinen isättömyys

1990-luvulla esitettiin paljon näkemyksiä, joiden mukaan isättömyys, miehen mallin puute ja liiallinen läheisyys äidin kanssa olivat haitaksi poikien kehitykselle. Tämä oli vallitseva näkökulma myös niissä *Isää etsimässä* -kilpailuun lähetetyissä teksteissä, joissa isättömyyttä käsiteltiin mielipidekirjoituksen tapaan. Sen sijaan niissä kirjoituksissa, joissa kuvattiin omakohtaisia kokemuksia isättömyydestä, puutteellisuutta painottava näkökanta jäi vähemmistöön.⁵¹⁷ Isättömyyden kokemukset jäsentyivät ikävöimisen teeman ympärille. Kirjoituskilpailun nimen mukaisesti kokemukset olivat usein mukana myös kysymys etsimisestä ja löytämisestä. Kaipuun näkökulma oli vuosituhannen vaihteessa vakiintunut ja yleinen tapa jäsentää isättömyyttä, vaikka se oli useimpien aikakauden perheasiantuntijoiden isättömyysnäkemyksissä marginaalissa.⁵¹⁸ Esimerkiksi suomalaisten sotaorpojen muistelmateoksia leimaa isän ikävä, isättömyyden häpeä, aineellinen puute ja selviytymisen eetos.⁵¹⁹

Isää etsimässä -kertomuksissa isän ikävöiminen näkyy vahvana teemana erityisesti silloin, kun isättömyys johtui isän kuolemasta. Niissä kertomuksissa, joissa isä on elossa mutta poissa, ikävä on keskeinen isäsuhdetta koskeva pohdinnan kohde. Muistot kohtaamisista isän kanssa saavat paljon tilaa. Muutoin nopealla tempolla etenevät tarinat pysähtyvät näihin hetkiin.⁵²⁰ Aineistossa ei ole kirjoituksia, joissa kerrottaisiin säännöllisesti toteutuneista tapaamisista tai kiinteästä yhteydenpidosta pois muuttaneen isän kanssa. Voi olla, että tällaisiakin kokemuksia on ollut, mutta ne eivät näy kilpailukirjoituksissa. Isättömyys, jota kertomuksissa kuvataan, on hyvin totaalista. Kolmekymppinen mieskirjoittaja kertoo isäänsä liittyvästä muistosta:

Viisivuotiaana muistan nähneeni oman isäni ensimmäistä kertaa. Olin juossut meidän talolta rinnettä alas näyttämään uusia sukkiani mummulle ja papalle. Tajusin silloin kaksi asiaa – oli idioottimaista juosta uusien sukkiensa takia näytille ja sen että oli joku mies jolla oli jotain tekemistä minun kanssani. Omakotitalon hämärissä portaissa yläkertaan meni viiksekäs mies joka katsoi minua ja käänsi päänsä pois. Sitten muistan portaiden pienet kultaiset tähdet sinisellä pohjalla. Kun kysyin mummilta ja papalta kuka se mies oli, kului kauan aikaa – ”se on sun isäs”, mummi katsoi kenkiinsä. En tavannut isääni enää 25 vuoteen.⁵²¹

Kirjoituksessa kuvataan ensimmäistä ja koko lapsuusaikana ainoaa kohtaamista isän kanssa. Ilman isää varttunut kirjoittaja ei lapsena tajunnut, että hänellä on isä, ennen kuin sattui näkemään tämän ja hänelle kerrottiin kenestä oli kyse. Muisto on piirtynyt mieleen hyvin yksityiskohtaisesti. Toinen, samaan ikäluokkaan kuuluva mieskirjoittaja kuvaa vastaavaa tilannetta, joka tapahtui hänelle teini-iässä. Kotiin tuli kyläilemään mies, ja äiti kertoi vasta jälkeempään tämän olevan kirjoittajan isä.⁵²² Molemmat kirjoittajat selostavat tilanteessa kokemaansa hämmästyä ja hämmennystä, nuoruusiässä isänsä kohdannut kirjoittaja puhuu shokista.⁵²³

Kolmannessa poissa olleen isän kohtaamisesta kertovassa tarinassa isä on enemmän läsnä mutta kielteisellä tavalla. Kirjoittaja kertoo, että isä oli lähtenyt äidin kuoleman jälkeen. Isä oli alkoholi-

lisoitunut ja kävi joskus humalassa riehumassa isovanhempien luona, jossa kertoja lapsena asui. Kirjoituksessa kuvataan tilanne, jossa onkireissulta kotiin menossa ollut poika osui sattumalta linja-autolle, jossa huomaa isänsä:

– Isä.

Onki ja kalat lensivät nurmikolle, syöksyin avoimesta ovesta sisään ja käytävää myöten suoraan isän syliin.

– Pekka, mishtä shinä siihen tulit, sopersi isä. Hän tuoksahti jalulle.

Isä on linja-autolla ryypiskelemässä eikä halua poikaa sinne häiritsemään vaan nostaa pojan ulos autosta:

– Isä, isä, avaa ovi, huusin, takoen pienillä nyrkeilläni hysteerisesti itkien linja-auton ovea. Ovi ei auennut. Sisältä kuului humalaisten mekastusta ja naurua. Itkien juoksin kotiin. Pappa luki lehteä ja mummo leipoi, kun syöksyin vollahtaen sisään.⁵²⁴

Kertojan isä jättää poikansa ja pettää hänen luottamuksensa, mitä kertomukseen valikoitu kohtaaminen humalaisen ja välinpitämättömän isän kanssa ilmentää. Tapaamiset olivat harvassa. Isä kuolee ilman, että he juurikaan olisivat tekemisissä toistensa kanssa, joskin kerran isä on kirjoittanut onnitellakseen kihlautumisesta. ”Omaa tuntoa oli alkanut painaa, kun kirjoitti, että on ollut huono isä. Ei kuitenkaan pyytänyt anteeksi.” Kirjoittaja näkee isien pahojen tekojen kertautuvan seuraavassa sukupolvessa, koska myös hänellä on vaikeuksia suhteessaan lapsiinsa.⁵²⁵

Kahden muun kirjoittajan tarinat sen sijaan kääntyvät poissaolosta löytämisen ja jälleennäkemisen suuntaan. Molempien kirjoittajien tarinoissa oman lapsen syntymä on syy ottaa yhteyttä neljännesvuosisadan poissa olleeseen isään. Kohtaaminen johtaa anteeksiantoon, vaikka vuorovaikutus on niukkaa:

Isä istuu riippukeinussa mökin pihalla. Harmaantunut pää ja kuulantöytäjänsä mallinen vartalo. Vähän mahaa ja viisikymmentä vuotta. Vanhat verkkarit ja pitkäaikaistyötön. Puristan kättä. Kummallista. Ei se paljoa puhu, on vaivaantuneen oloinen. Minä istun viereen ja poikani myös. Vanha pihakeinu. Mummi ottaa valokuvan. Myöhemmin mennään isän kanssa veneellä ongelle. [...] On sanoja joita ei sanot-

tu. Juuttuneet pullanmuruihin tai kalanruotoihin, säätilaan tai hyvään mansikkakesään. Olisin halunnut sanoa isälle että vaikka minusta ei tullut Työväenpaloilijoiden hyökkääjää tai hyvää shakinpelaajaa olen onnellinen. Toivottavasti olosi keveni. Yli kaksikymmentä viisi vuotta on raskasta kuulantyöntäjällekin. Vaikka yrittäisi unohtaa. Saat anteeksi.⁵²⁶

Kuvaus kertoo tapaamisesta, jossa on läsnä paljon pinnan alle jääviä, lausumattomia tunteita. Isän löytyminen ei johda välittömästi läheiseen ja vuorovaikutteiseen suhteeseen. Puhuttavaa on vähän eikä puheenaiheita tunnu löytyvän helposti. Tämä on isyyskertomuksissa piirre, joka liittyy muihinkin kuin isättömyyttä kuvaaviin kirjoituksiin. Isäsuhdettaan ”etsivät” ja pohtivat kirjoituskilpailuteksteissä sellaisetkin, joiden isät ovat ainakin muodollisesti olleet läsnä lastensa elämässä. Teeman käsittelyssä voi nähdä vaikutteita kirjoituskilpailun nimestä *Isää etsimässä*.⁵²⁷

Toinen isän kohtaamista kuvaava kirjoittaja on ottanut yhteyttä isäänsä ja tapaaminen on kirjoitushetkellä jo sovittu. Pohtiessaan edessä olevan tilanteen herättämiä tunteita, hän samalla arvioi isättömyyden merkitystä itselleen:

Miten sellaiseen tapaamiseen voi etukäteen varautua? Ei mitenkään! Pelottaa ja jännittää aivan kauheasti, päässäni pyörii miljoonia ajatuksia ja mielikuvia. Oikeastaan sellaista päivää ei ole ollut, ettenkö olisi jollakin tavalla ajatellut isääni ja sitä, minkälainen hänen elämänsä on ollut ja mitä kaikkea matkan varrella on tapahtunut. [...] Uskon että jos hän olisi kuulunut lapsuuteeni ja nuoruuteeni, oma tehtäväni isänä olisi paljon helpompi. Olisi edes jonkinlainen malli olemassa siitä, miten isät rakastavat lapsiaan. [...] Jollakin tavalla olen kokenut itseni ”isävammaiseksi” koska lapsuudestani puuttuvat kaikki, niin positiiviset kuin negatiivisetkin kokemukset isästä.⁵²⁸

Tekstistä välittyy puuttuvaa isää kohtaan tunnettu kaipaus ja edessä olevan tapaamisen jännittävyys. Olisi varmaankin mahdollista kertoa äidittömyydestä hyvin samantapaisin sanankääntein. Kirjoittaja ei jäsenä isättömyyttään esimerkiksi käsitteellä miehen malli tai ole huolissaan omasta pärjäämisestään ”miesten maailmassa”. Sen sijaan hän puhuu mallista, jonka isä antaa lasten rakastamisessa. Häneltä tämä malli on puuttunut ja hän uskoo oman tiensä isä-

nä siksi olleen hankalampi kuin muilla. Tässä tekstiin tulee sukupuolittava vivahdus, sillä voisihan mallin vanhemman rakkaudesta oppia myös äidiltä. Isän rakkaus nähdään kertomuksessa kuitenkin erityisenä rakkauden muotona, jonka voi oppia vain isältä. Kertomuksen tunnepuhe on silti mahdollisimman kaukana esimerkiksi perheasiantuntijoiden isättömyyden patologista vaikutusta korostavista näkemyksistä, vaikka molemmissa hahmotetaan isättömyyttä puutteena, tässä tekstissä jopa vammaisuutena.

Myös poissa olleen isänsä jo tavannut kirjoittaja arvio isättömyyden merkitystä itselleen:

Kaksikymmentäviisi vuotta on kauan aikaa, monta sukkaparia ehtii kulua. Ei minulla ollut vihaa tai katkeruutta enää. En ole varma onko koskaan ollutkaan. Ei varmaan voi menettää sitä mitä ei koskaan ole ollut. Mutta kuitenkin on jotain tunteita. Ne on hämärässä tai varjossa, piiloutuneet syvälle. Minä olin valmis. Minä annan anteeksi tai jotain sellaista. Tai ymmärrän vähän.⁵²⁹

Kirjoituksessa nousee esille teema, jota muut isättömyyden kokemuksista, näkemyksistä tai teorioista kirjoittavat eivät juuri pohtineet. Vaikka kirjoittaja kertoo olleensa ehkä vihainen tai katkera isälleen, hän myös toteaa, että ”ei varmaan voi menettää sitä, mitä ei koskaan ole ollut”. Isättömäksi voi tulla monella tavalla, eikä kaikkia näistä tavoista voi pitää lähtökohtaisesti traumatisoivina.

Samansuuntaisen ajatuksen esitti myös jaetun vanhemmuuden puolesta puhunut Jouko Huttunen. Hänen mukaansa tuli ”erottaa tilanteet, joissa isää ei ole koskaan ollutkaan, tilanteista, joissa isäsuhte on ollut epävakaa ja traumaattinen koko lapsuusajan. Ei ole kovin vaikea arvata, kumpi lapsuus on viime kädessä haitallisempi lapsen hyvinvoinnin kannalta. Tasapainoinen isätön lapsuus voi olla parempi kuin huono ’isällinen’.” Kirjoituksessaan Huttunen kuitenkin painotti myös isyyskeskustelun yleisen hengen mukaisesti, että isättömyys on lapselle väistämättömästi haitallista, vaikka ”kauaskatseinen” ja ”viisas” äiti yrittäisi valmentaa lasta kohtaamaan tilanteita, joihin isätön joutuu.⁵³⁰

1990-luvun keskusteluissa ajatus tasapainoisesta isättömyydestä tuntuu saaneen hyvin vähän tilaa. ”Perinteisen” isän paluuta kai-

paavissa kirjoituksissa isän merkitys pohjautui niin vahvasti sen argumentoimiseen, mitä haittoja isän puuttumisesta on, että näkemys tasapainoisesta isättömyydestä oli liki mahdoton. Myös jaettua vanhemmuutta ajaneissa puheenvuoroissa oli tähdellistä perustella isän tärkeyttä, tosin niissä isä haluttiin toiseksi hoivaavaksi vanhemmaksi. Tähänkään ajatus hyvinvoivista isättömistä ei sopinut erityisen hyvin. Ajatus tyytyväisistä, pärjäävistä isättömistä, jotka ovat sinut tilanteensa kanssa, oli tuskin ajateltavan ja ymmärrettävän rajoissa. Se ei tukenut ideaa isyyden vahvistamisesta, haluttiinpa tuo vahvistaminen tehdä ”perinteisen” isyyden tai ”uuden” isyyden edistämisen nimissä. Käsitys isättömyydestä tragediana oli politisoitu aivan kuten esimerkiksi isyyteen liitetyt menneisyyskäsitteykset. On kiinnostavaa, että tällaisessa ilmapiirissä ylipäätään pystyi jäsentämään henkilökohtaiset isättömyyskokemuksensa myös tarinaksi siitä, miten ei voi menettää sellaista, mitä ei koskaan ole ollutkaan. 1990-luvun isättömyyskeskustelujen kontekstissa kyse oli marginaalisesta mutta kenties juuri siksi huomionarvoisesta toisintoistosta.⁵³¹

Entä tytöt?

1990-luvun keskustelu isättömyydestä käsitteli ennen kaikkea poikia ja heidän kehitykselleen koituviksi pelättyjä pulmia. Poikien ohella ongelmallisuus liitettiin äiteihin, joiden epäiltiin liiallisella läsnäolollaan uhkaavan paitsi poikien hyvinvointia myös isyyden muutosta. Isyyskeskustelun ytimessä olivat tavalla tai toisella miessukupuoleen liittyneet teemat. Kysymys tytöistä, heidän isäsuhteistaan tai isättömyydestään ei ollut läheskään niin keskeinen kuin kysymys pojista. *Isää etsimässä* -kilpailuun lähetetyissä teksteissä mieskirjoittajat kyllä kuvasivat suhteitaan niin poikiinsa kuin tyttäriinsä, joskin useimmiten varsin niukalla tyylillä, ja naiskirjoittajat (mieskirjoittajien lailla) muistelivat isäänsä. Tytöt ja isät eivät silti erotu laajemmasta isyyskeskustelusta samanlaisena polttavana puheenaiheena kuin pojat tai heidän kauttaan keskusteluun tuodut

äidit. Teema ei silti puuttunut kokonaan, vaan tytöistä ja isistä julkaistiin joitakin yleistajuisia teoksia 1980- ja 1990-luvuilla. Nämä puheenvuorot sisälsivät esimerkiksi aikuisiksi kasvaneiden naisten isyysmuistelmia, ohjeita isille siitä, miten kasvattaa tyttäret niin, ”jotteivät he automaattisesti noudata syvään juurtuneita sukupuoli-roolimalleja” sekä itseterapiahenkisiä pohdintoja naisen minuuden ja maailmankuvan rakentumisesta isäsuhteen varassa.⁵³²

Eritoten keskustelu isättömyydestä käsitteli kuitenkin ensisijaisesti poikia. Siksi onkin kiinnostavaa katsoa lähemmin kirjoituskilpailuun lähetettyä kertomusta, jonka kantava teema on kahden kouluikäisen tyttölapsen suhde poissaolevaan isäänsä. Kirjoituksen on laatinut tyttöjen äiti. Tarkastelen tämän kirjoituksen kautta tyttöjen isättömyyden saamia merkityksiä suhteuttaen niitä käsityksiin poikien isättömyydestä ja niihin mainintoihin, joita 1990-luvun julkisessa isyyskeskustelussa aiheesta esitettiin.

Kirjoituksella on sama nimi kuin kilpailulla, *Isää etsimässä*. Tarina kehystetään kertomalla puolisoiden yhteisen yrityksen konkurssista lamavuosina ja yksinhuoltajaksi jääneen kirjoittajan taloudellisesta ahdingosta, velkajärjestelystä ja masennuksesta.⁵³³ Avioeron jälkeen lasten isä ei kirjoittajan mielestä tavannut tyttäriään tarpeeksi, jos juuri lainkaan, vaikka kirjoittaja kuvaa monia pyrkimyksiään saada isä aktivoitua. Hän oli lapsineen esimerkiksi muuttanut satoja kilometrejä päästäkseen asumaan lähemmäksi entistä puolisoa.⁵³⁴ Vanhempi tytär näpisteli ja välitti varastettua tavaraa luokkatovereille. Kirjoittaja tulkitsee tyttären ”oirehtineen” näin eroa isästä. Tyttöjen isä ei saapunut tapaamisiin, joissa keskusteltiin tilanteesta sosiaaliviranomaisten kanssa. Tytär otettiin hoitoon nuorisopsykiatriselle poliklinikalle. Kirjoittaja pyysi apua sosiaalivirastosta ja kasvatusneuvolasta isän saamiseksi mukaan asioiden selvittelyyn. Hän uskoi tyttären ongelmien ratkeavan, jos tämä saisi muuttaa isän luo. Isä oli kuitenkin vastahakoinen.⁵³⁵

Kirjoituksessa kuvataan monin tavoin tyttöjen pahaa oloa, joka kirjoittajan mukaan kumpusi isään kohdistuneesta ikävöinnistä:

Lasten isänikävä paisui ongelmien paisumisen myötä. Näpistelyjen alkuaikoina isä kyllä asusteli viikot samassa kaupungissa, mutta hänen

kiireensä estivät lasten tapaamiset. Isällä ei ollut puhelintakaan. Meni pitkiä aikoja, että häneen ei saanut mitään kosketusta. Joskus isän auton näköinen auto saattoi mennä ohi, jolloin molemmat lapset säntäsivät kadulla sen perään: ”Isä! Isä! Isä!” Jos sama auto oli tavaratalon parkkipaikalla, meidän lähdistämme ei tullut mitään. Oli pakko palata sisälle ja yrittää löytää isä. Useimmiten lohtu oli laiha, vaikka isä löytyikin. Isällä oli omat menonsa ja kiireensä. Joskus isä otti työt kyytiinsä ja heitti heidät kotiin. Sitä pidettiin kaikkein ihanimpana asiana ja siitä kerrottiin kaikille kauan.⁵³⁶

Katkelmassa kerrotaan yhteydenpidon vaikeuksista ja siitä, miten kirjoittajan tyttäret kaipasivat ja ihannoivat isäänsä. Yhdyssanaksi kirjoitettu ilmaus ”isänikävä” toimii kirjoituksessa diagnoosin tavoin. Isänikävä aiheutti lapsissa ahdistusta ja pahaa mieltä. Sillä selitetään vanhemman tytön sääntöjä rikkovaa käytöstä. Lääke olisi ollut isän osallistuminen lasten elämään. Lopulta isä suostuu siihen, että tyttäret muuttavat hänen luokseen.⁵³⁷ Kirjoitus on laadittu tässä tilanteessa, joten koko tarina suodattuu päätöstä vasten. Lopputulos – tepsiikö lääke – jää avoimeksi. Kirjoituksessa mainitaan myös äidin omat taloudelliset ja mielenterveydelliset ongelmat, mutta tyttären vaikeuksien nähdään johtuvan yksinomaan isän puuttumisesta ja isänikävästä.

Kuten edellä toin esille, isän ikävöinti oli keskeinen teema myös mieskirjoittajien isättömyyskokemuksia kuvaavissa kilpailuvastauksissa, vaikka ikävä ei niissä saanutkaan vastaavaa lähes sairaudenomaista merkitystä. Isän ikävöinti, eritoten tyttäristään kirjoittaneen äidin käyttämä ilmaus isänikävä, erottui omana teemanaan myös 1990-luvun isyyskeskusteluissa. Esimerkiksi isän merkitystä ja isän poissaolon aiheuttamaa ahdistusta käsittelevä kirja oli saanut nimen *Isänikävä*.⁵³⁸ Kirjassa isänikävä ymmärrettiin psyykkisenä puutteena, joka aiheuttaa oireita ja huolta. Kirjan mukaan kyse oli hylkäämiskokemuksesta syntyvästä traumasta. Kun lapselle jää ”tarve- ja tunnevajeita”, se heijastuu häneen myös aikuisena. Aikakaudelle epätyypillisesti teos ei ollut poika- tai mieskeskeinen vaan käsitteli yhtäläillä naisten kuin miesten isänikävän seurauksia. Kirjan mukaan monet miehet ja naiset etsivät ”epätoivoisesti” isän syyliä ja hyväksyntää tiedostamattaankin.⁵³⁹

Teoksessa kuvattu isänikävä tuntuu tulleen lähelle käsitettä isännälkä (father hunger), jota yhdysvaltalainen psykoanalytikko James M. Herzog käytti 1980-luvulla kuvaamaan poikien oireilua isän puuttumisesta.⁵⁴⁰ Isännälkä pyörähteli käsitteenä myös 1990-luvun isyyskeskusteluun osallistuneissa teksteissä: siitä kirjoitti esimerkiksi mytopoeettisen miesliikkeen yhdysvaltalainen perustaja Robert Bly, jonka runollisessa tekstissä isän puutteen merkitystä pojille verrattiin suolan, veden tai proteiinin puuttumisen aiheuttamiin häiriötiloihin ihmisruumiissa.⁵⁴¹ Jari Sinkkonen kirjoitti isännälästä, joka vaivasi häiriköpoikia, ja isänruuasta, jota poika tarvitsi isältään kasvaakseen ”miehekkääksi ja helläksi samalla kertaa”.⁵⁴² Nälkä vertautui isään kohdistuvaan kaipuuseen ja isäsuhde puolestaan ihmisen perustarpeisiin kuten ruokaan. Isän poissaolo näyttäytyi jälleen nimenomaan puutteena, tyydyttämättömänä tarpeena, joka koski poikia ja heidän miehiksi kasvamistaan. Edellä tarkastellussa kilpailuvastauksessa ilmaus isänikävä viittasi samantapaisiin puutetiloihin mutta ei sulkenut tyttöjä piiristään.

Isänikävää poteneiden tyttöjen tarinassa isän kaipaaminen johti tyttölapsen käytöshäiriöihin ja pahantapaisuuteen. Myös 1990-luvun isyysaiheiset keskustelu- ja asiantuntijakirjat liittivät isän puuttumisen käytöshäiriöihin, mutta näin tehtiin poikien kohdalla. Isättömillä pojilla nähtiin olevan vaikeuksia rajojen ja sääntöjen noudattamisessa.⁵⁴³ Tyttöjen kohdalla isän puuttumisen seuraukset kytkettiin käytösongelmien sijaan seksuaalisuuteen. Esimerkiksi *Isänikävä*-teoksessa isä nähtiin tytön ”normaalin” seksuaalisen kehityksen turvaajana: ”Tytölle isän syli on välttämätön, jotta hän voisi myöhemmin onnistua seksuaalisessa suhteessaan mieheen.”⁵⁴⁴ Isän syli tarkoittaa tässä konkreettista syyliä ja sen lapselle tuomaa turvallisuudentunnetta sekä mahdollisuutta ilmaista tunteitaan vapaasti. Isää vaille jäänyt tyttö tulee seksuaalisesti hyväksikäytetyksi ja ”ostaa rakkauskokemuksen omalla kehollaan toistuvasti”.⁵⁴⁵

Muissa asiaa sivunneissa puheenvuoroissa toistui ajatus, että ”isä kasvattaa tyttärensä naiseksi”. Isä on tyttärelleen malli maailman kaikista miehistä. Tilanne nähtiin oidipaalikehitykseen liittyvänä ”perheromanssina”, jonka tuli edetä tietyn kaavan mukaisesti

toteutuakseen normaalisti.⁵⁴⁶ Tytön isättömyyden riskinä vihjattiin olevan lesbous, koska heteroseksuaalisuuden malli puuttui.⁵⁴⁷ Sen sijaan tyttäristään kirjoittanut äiti ei yhdistänyt isän puuttumista tyttöjen seksuaalisuuden kehittymiseen. Itse asiassa lapsen sukupuolella ei näytä kirjoituksessa olevan mitään merkitystä. Isänikävää tarkastellaan vain kysymyksenä pahoinvoinnista. Kenties samantyyppisellä pahoinvoinnilla olisi voinut tyttö tai poika ”oirehtia” myös äidin puuttumista. Äitien puuttuminen ei kuitenkaan ollut isyyskeskustelussa minkäänlainen kysymys.

Aikalaiskeskustelussa toinen tytön kehityksen alue, jossa isällä nähtiin merkittävä tehtävä, oli tukea tyttären itsetunnon kehittymistä. Isän tuli vahvistaa erityisesti tytön aloitekykyä ja aktiivisuutta, jottei hänestä kehity passiivinen sivustaseuraaja. Ihanteellisena tyttönä mainittiin satuhahmo Peppi Pitkätossu, joka on ”rohkea” ja ”raju” kapinallinen eikä kannu huolta tytöille asetetuista ulkonäköpaineista.⁵⁴⁸ Ajatus, että isän tehtävänä oli tyttären itseluottamuksen vahvistaminen, sopi myös isyyden muutoksen puolestapuhujien agendaan. Yhdysvaltalaisen opettajan Nicky Maronen käännosteoksessa *Isä ja tytär. Miten isä auttaa tytärtään onnistumaan* käännyttiin miesten puoleen ja opastettiin heitä näkemään, miten tyttöjä sosiaalistettiin ”perinteiseen naiselliseen, passiiviseen rooliin”. Koska isä ymmärrettiin niin keskeiseksi sukupuoliroolisamastumisessa, tarjoutui tehtävä pelastaa tytöt tältä rooilta juuri isille. Isät haastettiin kirjassa kyseenalaistamaan omia käsityksiään ja muuttamaan.⁵⁴⁹

Tavallisempaa kuitenkin oli, ettei isyyden muutosta kannattaneissa asiantuntijapuheenvuoroissa liiemmin puhuttu tyttöjen ja poikien isänä olemisen eroista, saatikka isättömyyden erilaisista seurauksista tytöille ja pojille.⁵⁵⁰ Kysymyksen saama vähäinen huomio saattoi johtua siitä, että jaetun vanhemmuuden kannattajat näyttivät usein tarkastelevan vanhemmuuden kysymyksiä enemmän aikuisten kuin lasten näkökulmasta. Lisäksi kun sukupuoliroolien erilaisuudesta oli tarkoitus päästä eroon, tai ainakin loiventaa eroja, ei kenties ollut mielekästä painottaa isän tehtävää juuri sukupuoli-identiteetin mallintajana.

Miesvanhemmuuden rakentuminen

Tässä luvussa olen tutkinut 1990-luvun isyyskeskustelua miesvanhemmuuden rakentamisen näkökulmasta. Keskustelu näyttää *isän roolia, miehen mallia ja isän puutetta* koskevien käsitysten kautta lähestyttynä kiistakentältä, jossa jaettua vanhemmuutta ajaneet puheenvuorot olivat alakynnessä. Näkymä saattaa muotoutua tällaiseksi tarkasteluun valittujen käsitteiden takia, sillä ne mahdollistivat ennen kaikkea sellaisia miesvanhemmuuden toistoja, jotka uusinsivat sukupuolierityistä vanhemmuutta mutta rajoittivat kumouspotentiaalia sisältäviä toisintoista. Nämä olivat kuitenkin ne käsitteet, joita *Isää etsimässä* -kirjoitelmissa kierrätettiin. Keskustelut jaetusta vanhemmuudesta käytiin toisilla areenoilla ja toisilla käsitteillä. Esimerkiksi termi *uusi isä*, joka oli tärkeä eritoten isyyden muutosta ajaneessa isyystutkimuksen suuntauksessa, ei erotu kilpailuvastauksissa käsitteenä.

1990-luvun isyyskeskustelujen käsitteistön historiallistaminen osoittaa, että varsinkin käsitteet *miehen malli* ja *isän puute* (ja ylipäätään isättömyyttä koskeva ymmärrys) polveutuivat sellaisista psykologisen, psykiatrisen ja sosiaalitieteellisten tiedonalojen popularisoituneista asiantuntijadiskursseista, joissa korostettiin isän ja äidin sukupuoliperustaista erilaisuutta vanhempina. Isä on vanhempana merkityksellinen siksi, että hän on mies. Ja koska hän on mies, tulee hänen vanhempana toimia eri tavalla kuin naisen. Molemmat käsitteet rakentuivat uhkakuville, joissa yhteiskunnan ”naisistumisen” tai äitien liiallisen läsnäolon oletettiin vaarantavan miessukupuolen ja heteroseksuaalisen ydinperheen aseman.

1990-luvulla käytiin myös sellaisia keskusteluita, joissa näiden käsitteiden sisältö pyrittiin ottamaan haltuun uudennaisella tavalla. Miehiä kaivattiin esimerkiksi koulu- ja päivähoitoympäristöihin malleiksi uudennaisesta, hoivaavasta ja moninaisesta miehenä olemisesta. Isättömyyskokemuksen tavanomaista, puutteelle ja tragedialle rakentuvaa juonta oli mahdollista kyseenalaistaa pohtimalla, voiko isää kaivata, jos sellaista ei koskaan ole ollutkaan. Olisiko mahdollista olla tasapainoisella tavalla isätön? *Isää etsimässä* -ker-

tomuksissa ja isyyskeskustelussa ylipäättään tällaiset puheenvuorot jäivät kuitenkin vaisuiksi. Pääpaino oli sukupuolijaon vahvistamisessa.

Isän roolin käsite sen sijaan näyttäytyy isyyskeskusteluissa risiriitaisempana, laajempaa sukupuolijaon hämmentämistä mahdollistaneena käsitteenä. Isän rooli viittasi sukupuoliroolin käsitteeseen ja rooliteoriaan, jotka ilmaantuivat 1900-luvun puolivälissä ylläpitämään ja toistamaan tiettyä sukupuolten välistä työnjakoa. Suomessa sukupuoliroolit tulivat kuitenkin laajasti tunnetuiksi niihin kohdistuneen arvostelun kautta 1960-luvulta eteenpäin. Tämä avasi mahdollisuuden rikkoa ja vaihtaa rooleja. Tällaista toimintaa – isä äidin roolissa ja äitejä isän roolissa – kilpailuvastauksissakin kuvailtiin. Samalla kuitenkin itse roolijako pysyi paikallaan, vaikka miehet ja naiset ottivat toistensa rooleja. Erilaiset roolirikkomukset herättivät 1990-luvun isyyskeskusteluissa myös huolen isän ja pojan ”maskuliinisuudesta”. Samasta huolesta keskusteltiin myös käsitteillä miehen malli tai isän puute.

Isän roolin, miehen mallin ja isän puutteen käsitteet tekivät mahdolliseksi tietynlaisen, pääasiassa kaksijakoista sukupuolieroa painottaneen ymmärryksen isyydestä. Isä, jonka keskeisin tehtävä oli toimia poikansa sukupuolimallina, ei kuitenkaan ollut ainoa isyyskeskustelussa mahdollinen ja uskottava isyyden esitys. Myös hoivaava, äidin roolin ottanut isä näyttäytyi ymmärrettävänä, jotkut kirjoituskilpailuun osallistuneetkin kuvasivat sitä. Poissaoleva tai isyydestään kieltäytynyt isä oli yhtä lailla ajateltavissa ollutta isyyttä. Hyvän isän esityksiksi eivät kaikki näistä kuitenkaan olisi kelvanneet, sillä läsnäolo ja sitoutuminen muodostuivat 1990-luvun ihanneisyyden keskeisimmiksi piirteiksi. Siirryn seuraavaksi tarkastelemaan millainen oli isyyskeskustelujen hyvä isä.

HYVÄ ISYYS

Isyyden hallinnoiminen

Isää etsimässä -kirjoituskilpailun vastauksissa ruoditaan paljon kysymystä hyvästä isyydestä. Sitä tarkastellaan niin omakohtaisella kuin yleisemmälläkin tasolla. Teeman keskeisyys juontui monesta seikasta. Itse kilpailu, jossa oli mahdollista voittaa palkintoja ja saada tekstinsä julkaistua, saattoi kutsua esille puhetta hyvästä isyydestä. Myös ajatus osallistumisesta ”ajankohtaiseen isäkeskusteluun” varmaankin muokkasi vastauksia mielipidekirjoitusten kaltaisten moraalikannanottojen suuntaan. Lisäksi hyvän vanhemmuuden tematiikka oli kirjoituskilpailun järjestämisen aikaan laajemminkin esillä. Maarit Alasuutarin 1990-luvulla haastattelemat vanhemmat kytkivät elämänsä onnistumisen lastensa hyvinvointiin: lapsen hyvä elämä tarkoitti hyvää vanhemmuutta ja aikuisten pärjäämistä.⁵⁵¹ Riitta Jallinojan mukaan hyvän vanhemmuuden määrittely oli keskeinen ideologinen pilari perhekeskeisyyttä korostaneessa ajattelutavassa, joka nousi julkisuudessa voimalla esille 1990-luvun lopulla.⁵⁵²

Puhetta hyvästä isyydestä saattoi kirjoituskilpailun ja kirjoitusten aiheen ohella tuottaa myös niiden omaelämäkerrallinen muoto. Omaelämäkertoja tutkinut Anni Vilkkö näkee ne vastauksina kysymykseen, miten elämä pitäisi elää. Ne ovat hyvän elämän kertomuksia, joissa punnitaan eettisiä periaatteita ja arvioidaan niiden toteutumista omassa elämässä. Omaelämäkerrat voi nähdä elämäntieteellisen hallinnan välineenä ja identiteettityön areenana, jossa käsitellään menneen ja nykyisen suhdetta ja haetaan elämäntietämyksistä neuvoa nykyhetken jäsentämiseen.⁵⁵³

Lähestyn tässä luvussa hyvän isyyden kertomista valtakysymyksenä. Päiväkirjoja tutkinut Eeva Jokinen katsoo, että juuri omaelämäkerrallisissa kirjoituksissa saavat kerronnallisen muodon ne erilaiset tavat, joilla yksilö tulee osaksi sosiaalista todellisuutta ja

sen tuki- ja kurikäytäntöjä. Omaelämäkerralliset tekstit, kuten päiväkirjat tai isyyskertomukset, ovat tiedon laji, jossa selvitetään hyvän elämän ja sen elettävyyden ehtoja. Ihmiset rakentavat niissä itseään moraalisisubjekteina suhteessa erilaisiin ”lakikokoelmiin”. Jokinen vertaa äitiyttä – joka on aiheena hänen tutkimissaan päiväkirjoissa – Michel Foucault’n käsityksiin seksuaalisuudesta. Kuten seksuaalisuus myös äitiys on mittava huolenaihe niin äideille itselleen kuin yhteiskunnassa laajemmin.⁵⁵⁴ Isyyden ajassa myös isyys oli tullut tai tulossa huolen ja hallinnoimisen kohteeksi.

Isätoimikunnan asettaminen sosiaali- ja terveysministeriöön vuonna 1998 kertoo isyyttä koskeneen yhteiskunnallisen huolen olemassaolosta. Poliittishallinnollinen huomio oli alkanut kohdistua isyyteen jo 1970-luvulta lähtien, mutta 1990-luvulla kannanottoja, kampanjoita ja työryhmiä järjestettiin entistä tiuhempaan tahtiin.⁵⁵⁵ Isätoimikunnan perustaminen asettuu osaksi tätä jatku-moa. Toimikunnan tehtävänä oli tarkastella isän asemaa perheessä, työelämässä ja yhteiskunnassa, ehdottaa isyyttä vahvistavia muu-tostoimenpiteitä sekä saada aikaiseksi keskustelua isän asemasta. Työskentelyn tuloksista julkaistiin mietintö vuonna 1999. *Isää et-simässä* -kirjoituskilpailu järjestettiin osana toimikunnan tavoitetta käynnistää keskustelua. Samalla kilpailun tarkoituksena oli myös kerätä tutkimusaineistoa. Toimikunta ilmoitti kilpailukutsussa ha-luavansa ”kuuluviin, mitä isät miettivät.”⁵⁵⁶ Tavoitteessaan kuul-la isiä kirjoituskilpailun järjestäjät yhtyivät 1990-luvulta lähtien isyyskeskusteluissa voimistuneeseen juonteeseen, jossa pyrittiin tuomaan esille miesten omat, autenttisia ymmärretyt kokemuk-set isyydestä.⁵⁵⁷

Kirjoituskilpailun järjestämiseen kytkeytyi kuitenkin muutakin kuin halu saada isien äänet esille. Kilpailu itsessään on nähtävissä myös isyyspolitiikan ja isyyden hallinnoimisen muotona. Kyse ei ollut suorasta puuttumisesta isien elämään saatikka pakottamisesta tietynlaisen isyyden harjoittamiseen. Toimikunnan tehtävänä ol-lut julkisen keskustelun herättely ja isien tuominen mukaan keskus-teluun kirjoituskilpailun kautta tarkoittivat ennen kaikkea yleisen yhteiskunnallisen ja isien itsensä huomion ohjaamista isyyden ky-

symyksiin. Kirjoituskilpailun puitteissa syntyneet isyyskertomukset voi konkreettisesti mieltää *toimeksiannetun subjektin* tuottamisena. Elämäkertoja tutkinut Marja Kaskisaari viittaa tällä siihen, ettei performatiivinen identiteetti palaudu subjektin perustavanlaatuiseen olemukseen vaan se tuotetaan vastauksena esimerkiksi pyyntöön kirjoittaa isänä isyysaiheisessa kirjoituskilpailussa.⁵⁵⁸ Miehillä haluttiin uutta tapaa ajatella, tuottaa ja suhtautua itseensä isinä⁵⁵⁹. Kirjoituskilpailuun osallistumisessa uusi tapa ilmeni konkreettisesti. Siinä uusi olemisen tapa muotoutui tai ainakin isät ajattelivat sitä ja kirjoittivat siitä. Kilpailulla pyrittiin siis vaikuttamaan yksilöiden valintoihin ja käyttäytymiseen ikään kuin tilaamalla heiltä omakohtaisia kertomuksia isyydestä.

Tässä tapauksessa toimeksianto ei rajoittunut vain kilpailukutsuun, vaan on mahdollista ajatella, että koko *Isätoimikunnan mietintö* muodosti eräänlaisen vähintään viitteellisen tilauksen isyyden omakohtaiselle tuottamiselle kirjoituskilpailussa. Tästä lähtökohdasta on kiinnostavaa tarkastella, mitä tavoitteita mietintö esitti hyvälle isyydelle ja miten kirjoituskilpailuteksteissä vastattiin tai jätettiin vastaamatta niihin. En oleta kirjoittajien tutustuneen mietintöön, vaikka ehkä jotkut heistä olivat törmänneet mietinnön liepeiltä tehtyihin uutisointeihin.⁵⁶⁰ Ajattelen, että mietintö kertasi ja edelleen muotoili aikansa käsityksiä isyyden ihanteista – jotka oletettavasti olivat myös kirjoittajille tuttuja – tiettyjen isyyspoliittisten intressien mukaisesti. *Isätoimikunnan mietintö* on siten nähtävissä yhtenä isyyden ”lakikokoelmana”, vieläpä sellaisena, jolla oli konkreettista vaikutusvaltaa esimerkiksi erilaisten perhepoliittisten uudistusten käynnistäjänä.

Isyyttä koskevia poliittisia tavoitteita ei tietenkään ollut määrittelemässä vain valtiollisen hallinnon asettama toimikunta. *Isätoimikunnan mietintö* perustui paitsi toimikuntatyöskentelyssä esiin nostetuille kysymyksille myös asiantuntijoiden, tutkijoiden ja järjestökentän toimijoiden näkemyksille. Toimikunnan jäsenet edustivat sosiaali- ja terveysministeriötä, Helsingin yliopistoa, Tasa-arvoasiainneuvottelukunnan miesjaostoa, Stakesia ja Lastensuojelun keskusliittoa. Asiantuntijoina kuultiin useita henkilöitä, jotka tuli-

vat muun muassa miestutkimuksen, psykiatrian, sosiaalityön, työelämän edunvalvonnan ja kasvatustieteen kentiltä.⁵⁶¹ Perheasiantuntijoiden isyyskirjoituksia samalta ajalta tutkinut Kirsi Eräranta kirjoittaa isyyden tukemista ajaneesta asiantuntijaverkostosta, jonka osa isätoimikuntakin oli. Tietyt tutkijat, isätyön kehittäjät sekä järjestö- ja virkamiestoimijat muodostivat hankkeen ytimen. Heidän tuottamissaan teksteissä näkyvät keskinäiset viittaukset ja erimielisyydet sekä ajatusten siirtyminen esimerkiksi ”isäaktivistilta” hallintoon ja sieltä perheammattilaisia ohjaaviin teksteihin.⁵⁶² Tähän merkitysten ja puhetapojen verkkoon kutoutuivat niin toimikuntamietintö kuin ”tavallisten” ihmisten isyyskirjoituskilpailuun lähetämät kertomukset ja niissä isyydestä esitetyt käsitykset.

Luku hyvästä isyydestä etenee ensin tarkastelemaan ihanteita, joita kilpailukirjoituksissa ja isyyspolitiikassa asetettiin isien tavalle suhtautua itseensä, muokata identiteettiään ja olla suhteessa toisiin. Niiden avulla hyvä isä tehtiin ja ne olivat edellytyksiä sille, että isä voi ja osasi toimia oikein. Näitä konkreettisempia sääntöjä isän toiminnalle käsittelen luvun jälkimmäisessä osassa.

Miten hyvä isä tehdään

Kuten sanottu, *Isää etsimässä* -kertomusten keskeistä sisältöä on hyvän isyyden punnitseminen. Hyvä isyys edellytti kirjoitusten mukaan aivan tietynlaista, refleksiivistä ja pohdiskelevaa suhdetta omaan olemiseen isänä. Suhteessa toisiin, ennen kaikkea lapsiinsa, ihanteellinen isä ilmaisisi tunteitaan, rakentaisi vuorovaikutusta ja perustaisi kanssakäymisen läheisyydelle. Näiden hyvälle isyydelle asetettujen sääntöjen taustalla voi nähdä 1990-luvun isyyskeskusteluissa, myös *Isätoimikunnan mietinnössä*, esitettyjä käsityksiä, joiden mukaan isyydellä oli miehiä emansipoivaa potentiaalia.

Onnistumista puntaroimassa

Isää etsimässä -kilpailuun kirjoittaminen tarjosi kilpailuun osallistuneille mieskirjoittajille paikan punnita onnistumistaan isänä:

Kirjoitustaitoni eivät riitä tai en ole kypsä kuvaamaan isyyden tuskaa jonka tuntee kun pohtii tekeekö ratkaisevia virheitä jotka heijastavat poikien tulevaisuuteen. Olenko hyvä isä? Onko minulla sellaisia perimiä ja arvoja jotka voisin siirtää pojille? Pystynkö luomaan pojille edellytykset mahdollisimman onnelliseen elämään? Ympäröivä yhteiskunta asettaa vanhemmuudelle paineita. Hyvin suurella päätöksellä korostetaan lapsuuden merkitystä ihmisen tulevaisuudelle. Vanhempien vastuuta lapsen tulevaisuudesta. Näissä paineissa myös isän on selvittävä.⁵⁶³

Tämän vuonna 1938 syntyneen, kahden teini-ikäisen pojan isän taivoin kilpailuun osallistuneet mieskirjoittajat kysyivät, olivatko he olleet hyviä isiä. Tälle kirjoittajalle kysymys aiheuttaa ”isyyden tuskaa”. Hän ottaa asian hyvin vakavasti asettaen itsensä vastuuseen lastensa tulevasta onnellisuudesta.⁵⁶⁴ Samalla hän kuitenkin tuo esiin, että kyse on myös yhteiskunnan vanhemmille asettamasta ”paineesta”.

Kilpailuvastauksissaan kirjoittajat antoivat erilaisia arvioita onnistumisestaan isänä. Edellä lainatun tekstin tapaan vastaus kysymykseen saattaa jäädä avoimeksi pohdinnaksi. Osassa kertomuksia kirjoittaja taas ilmaisee tyytyväisyyttä itseensä. Sitä kuvataan puhumalla itsestä keskivertoisänä, ei-aivan-toivottomana isänä, osin tai ihan hyvin onnistuneena isänä.⁵⁶⁵ Kirjoittajat ovat realistisia ja tarkastelevat menestystään monesta näkökulmasta. Etenkin nuoremman polven kirjoittajat käyttävät arvioinneissaan asiantuntijakieltä ja puhuivat siitä, miten isänä ei tarvitse olla täydellinen vaan ”kyllin hyvä” riittää – ja pohtivat sitten monelta kantilta, mitä tämä omalla kohdalla tarkoittaa.⁵⁶⁶

Kaikki kirjoituskilpailuun osallistuneet eivät suinkaan olleet tyytyväisiä itseensä isänä. Nimimerkki Etäisä, vuonna 1934 syntynyt kahden aikuisen ja yhden kouluikäisen lapsen isä, osallistui kirjoituskilpailuun lapsilleen suunnatulla anteeksipyyntökirjeellä.

Hän aloittaa toteamalla, että hänen ”itsetilityksen tarpeensa pursuaa yli äyräittänsä”, ja kertomalla lapsuudestaan ja kahdesta eroon päätyneestä avioliitostaan asioita, ”joita ei ole koskaan voinut purkaa” lapsilleen.⁵⁶⁷ Ensimmäinen avioliitto ei onnistunut:

Pakenin työhön, halusin häivyttää pois lapsuudenkodin köyhyysmuistot, mikä ei koskaan onnistunut. Kun huomasin, että niiden unohtaminen ei onnistu, pakenin työhön entistä raivokkaammin. Muistattehan että meillä oli kaunis keskiluokkainen koti ja te saitte, kohtuuden rajoissa tietenkin, kaiken mitä tarvitsitte ja pyysitte. Ette kuitenkaan saaneet läsnä olevaa isää, vaan työhuoneeseensa sulkeutuvan ja perheelleen etäiseksi jäävän julkisen esiintyjän ja rahantekokoneen. [...] Hyvin hitaasti olen alkanut ymmärtää, mitä te molemmat menetitte: ihan tavallinen arkisen isän, joka olisi elänyt mukana teidän iloissanne ja suruissanne, isän jonka työhuoneen ovi olisi ollut aina auki teidän tulla.⁵⁶⁸

Kirjoittaja kuvaa, miten ”keskiluokkaiset kulissit” ja taloudellinen menestys eivät tehneet hänestä hyvää isää, sillä hän ymmärsi vasta jälkikäteen, mistä hyvä isyys koostuu: lasten arjessa myötäelämisestä. Keskiluokkaisuuden ylläpitäminen asetetaan kirjoituksessa hyvän isyyden esteeksi. Tällaisilla huonon isyyden tunnustuskertomuksilla kilpailuun osallistuivat jo aikuisiksi kasvaneiden lasten isät. He puhuvat ”kypsymättömyydestään”, virheistä joita tekivät ja toiveistaan korjata ne isoisänä.⁵⁶⁹ Kirjoittajat osoittavat katumusta, pyytävät anteeksi tai selittelevät epäonnistumistaan.⁵⁷⁰ Heidän kertomustensa mukaan hyvän isyyden suuntaviivat on opittu vasta jälkeenpäin.⁵⁷¹

Mieskirjoittajat päästävät kertomuksissa itsensä ohella myös toiset arvioimaan isyyttään. He kertovat puolisoistaan, jotka ovat moittineet heitä isinä, ja tunnustavat syytäkin olleen.⁵⁷² He kirjoittavat lastensa näkemyksistä tai siitä, mitä uskovat niiden olevan. ”Vaikka isän osuus kasvattajana jäi osaltani vaillinaiseksi niin ainakin oletan ettei kukaan lapsista tunne mielipahaa minua kohtaan”, toteaa vuonna 1914 syntynyt mies, joka työstä aiheutuneen kiireen tähden oli paljon poissa lastensa luota.⁵⁷³ Eräs 1970-luvulla yksinhuoltajana toiminut mies kertoo jopa naapureiden epäilleen hänen

kyvykkyyttään isänä. Sama kirjoittaja kuvaa myös sosiaalitoimiston suhtautuneen kielteisesti hänen isyyteensä.⁵⁷⁴

Ei kuitenkaan ollut tavallista, että kilpailukirjoituksissa olisi kirjoitettu muista isyyttä arvioineista tahoista kuin perheenjäsenistä. Esimerkiksi sellainen äitiyttä keskeisesti säädellyt instituutio kuin neuvola ei näy kertomuksissa juuri minkäänlaisessa roolissa.⁵⁷⁵ On harvinaista, että kirjoittajat olisivat julkituodusti myöskään viitanneet mihinkään isyyden ”lakikokoelmiin”, kuten kasvatusoppaisiin, ja suhteuttaneet niihin onnistumistaan.⁵⁷⁶ Sen sijaan edellä yhteiskunnan isille asettamiin paineisiin viitanneen miehen tavoin kirjoittajat puhuvat yleistävästi esimerkiksi kasvatukseen liittyneistä käsitksistä täsmentäen niitä määreillä ”perinteinen” tai ”nykyinen”.

Tärkein vertailukohta itselle isänä saatiin omasta isästä, ei esimerkiksi muista oman ikäluokan miehistä. Vuonna 1947 syntynyt mies kirjoittaa: ”Itse en ole ollut etäinen lapsilleni läheskään samalla tavalla [kuin oma isäni I.A.], mutta varmasti on parempiakin isiä kuin minä.”⁵⁷⁷ Kirjoituksen keskeisenä teemana on ollut kuvata omaa isää ja suhteuttaminen itseen esitetään tarinan lopuksi. Monet vastauksista ovatkin enemmän isästä kirjoitettuja muistelmia, joissa oma rooli isänä tuodaan esille lähinnä vertailumielessä. Joka tapauksessa kysymys isänä onnistumisesta – ja oman isän onnistumisesta isänä – on tällöinkin tärkeä pohdinnan kohde. Kirjoittajien näkemykset siitä, ovatko he isiään parempia, huonompia vai samanlaisia isiä vaihtelevat.⁵⁷⁸ Kirjoittajan iästä riippuen tehdään vertailuja myös omiin poikiin. Niissä pojat edustavat nykyajan parempaa isyyttä. Omia lapsia ei kuvata nykyajan rappion edustajina.⁵⁷⁹ Sukupolvivertailu toisti isyyteen 1990-luvulla vahvasti liitettyä muutoksen teemaa, laajempaa vertailua ”perinteisen” ja ”nykyaikaisen” välillä.

On kiinnostavaa, että vertailu oman ikäpolven muihin isiin pitkälti puuttuu. Kirjoituskilpailun tehtävänanto johdatti tähän suuntaan: malliotsikoissa mainittiin teema ”isoisä, isä, minä”, mutta muutoin otsikot painottivat yksittäisen isän elämää ja näkemyksiä, esimerkiksi ”isä kotona” ja ”isän ilot”.⁵⁸⁰ Kilpailuohjeissa ei siis tuotu esille muita isien välisiä verkostoja kuin sukupolviketju, mikä

viittaa 1990-luvun isyyskeskusteluille tyypilliseen ymmärrykseen isyydestä perheensisäisenä ilmiönä. Vertaiskeskustelun puuttuminen kuvastaa myös tapaa mieltää isyys yksilökohtaisena kysymyksenä, ei niinkään kollektiivisena tai yhteiskunnallisena asiana. Kyse saattoi olla myös kirjoittajien konkreettisesta isien vertaisryhmän puuttumisesta tai haluttomuudesta katsoa itseä suhteessa sellaiseen. Kaiken kaikkiaan kirjoittajien pohdinnat ilmentävät sellaista edellä hahmottelemaani hyvän vanhemmuuden punnitsemista, jonka juuret olivat samanaikaisesti niin kirjoituskilpailun kutsussa, 1990-luvun perhekeskustelujen tematiikassa kuin omaelämäkerrallisen kerronnan käytänteissä. Vanhemmuudessa onnistumisen arvioiminen oli vastauksissa aihe, jonka käsittelyä kirjoittajien oli vaikea ohittaa.

Itseen tutkiva isä

Kirjoituskilpailun vastauksissa vuolaana pulpannut pohdinta isänä onnistumisesta tai epäonnistumisesta kytkee kirjoitukset osaksi englantilaisen sosiologin Anthony Giddensin myöhäismodernille yhteiskunnalle ominaisena pitämää refleksiivistä hanketta, jossa oman elämän kertomisesta ja arvioinnista on tullut osa arkipäivää. Kertomus itsestä, identiteetti, tuotetaan jatkuvan omaan itseen kohdistuvan tarkkailun ja tutkiskelun kautta. Giddensin mukaan itse-reflektion taidoilla ja niiden aikaansaamalla itseymmärryksellä mitataan yksilön kykyä selviytyä myöhäismodernissa yhteiskunnassa. Kysymys siitä, miten elämä pitäisi elää ja asiantuntijoiden siihen antamat erilaiset vastaukset, toistuvat ihmisten itsestään kertomisessa tarinoissa.⁵⁸¹ Juuri vanhemmuuden on sanottu olevan yksi niistä elämänalueista, jolla ihmiset yhä useammin ovat alkaneet hahmottaa elämäänsä asiantuntijatiedon kautta. Luottamus asiantuntijatietoon ja sen hankkiminen on tullut esimerkiksi osaksi käsitystä hyvästä äitiydestä.⁵⁸² Asiantuntijapuheen kertautumisesta isyyskertomuksissa kielivät selvimminkin esimerkiksi niissä käytetyt käsitteet kuten kyllin hyvä isyys tai isän rooli ja miehen malli, joita olen tar-

kastellut aiemmissa luvuissa. Vain yhdessä kirjoituksessa viitataan asiantuntijaan nimeltä mainiten.⁵⁸³

1990-luvun lopulla eritoten miehiä opastettiin itsereflektioon. Vuosituhannen vaihteen isyyttä käsitteleviä asiantuntijatekstejä tutkinut Kirsi Eräranta kuvaa, miten teksteissä isiä ohjattiin vastuulliseen ja kypsään – siis asiantuntijoiden näkökulmasta hyvään – isyyteen *omaelämäkerrallisen työskentelyn* avulla. Kirjoituksissa kannustettiin miehiä tutkimaan omaa isänä olemistaan erilaisen elämäkerrallisten elementtien kautta. Tällaisia olivat Erärannan mukaan kirjoitusten lomaan liitetyt isien kertomukset, jotka toimivat peilauspintana lukijan itsearviointeille, sekä pohdintatehtävät, joiden avulla miehet voivat analysoida elämäänsä ja arvioida isyyttään esimerkiksi suhteessa sukupolvien ketjuun. Tällaisen työskentelyn kautta isälle rakentuu, tai tulisi rakentua, terapeutin itse-suhteen muoto. Eräranta katsoo, että omaelämäkerrallinen työskentely on itsen hallintaa suhteessa omiin haluihin ja muiden tekemiin ratkaisuihin. Se avaa mahdollisuuden jäsentää omaa isyyttä, työstää onnistumisia ja epäonnistumisia. Esimerkkinä omaelämäkerralliseen työskentelyyn kannustamisesta Eräranta mainitsee juuri *Isää etsimässä* -kirjoituskilpailun.⁵⁸⁴

Ajatus itseään tutkivasta isästä kuului myös *Isätoimikunnan mietinnössä*. Siinä ohjattiin järjestämään miehille toimintaa, jossa nämä voisivat harjoitella itserefleksiivisyyttä. Mietinnössä tuotiin esille esimerkiksi isien vertaisryhmät, kuten neuvolan isyysvalmennus. Ryhmissä miehet saivat mahdollisuuden jakaa tunteitaan ja saada tukea ”kasvulleen” isinä.⁵⁸⁵ Siinä missä *Isää etsimässä* -kirjoituskilpailussa yksittäiset isät kutsuttiin pohtimaan isyyttä ja jakamaan kokemuksiaan siitä, tavoittelivat isätoimikunnan toimenpide-ehdotukset samantapaista isyyden tutkiskelua miesten keskinäisen keskustelun kautta.

Mutta miksi juuri isät haluttiin pohtimaan ja tutkiskelemaan itseään ja vanhemmuuttaan? Kuten sanottu, isätoimikunnan antama peruste oli kuulla isien ajatuksia isyydestä. Hallintavallan näkökulmasta kilpailun järjestäminen ja sen nimenomaan isille ja isoisille suunnattu kutsu tulla kertomaan mietteitään kuitenkin implikoivat

poliittista halua saada isyys kerrotuksi, reflektoiduksi, tiedostetuksi ja sitä kautta tarkastelun ja tarkkailun (esimerkiksi tutkimuksen) kohteeksi. Mietinnön esiin nostamat kysymykset ja isätoimikunnan järjestämä kirjoituskilpailu osoittavat, että refleksiivinen isyys oli konkreettinen poliittinen tavoite 1990-luvun Suomessa. Taustalla vaikutti käsitys, jonka mukaan isyys ei (vielä) ollut tullut osaksi tätä projektia.

Osa kirjoituskilpailuun osallistuneista otti omaelämäkerrallisen tehtävän vastaan toimien Giddensin näkemyksen mukaisina yhteiskunnallisesti kykenevinä isyyttään tutkiskelevina yksilöinä.⁵⁸⁶ Kiinnostavasti itsetutkiskelu sinällään näyttäytyikin kirjoituksissa hyvän isyyden tekijänä. Vuonna 1963 syntynyt mies, joka oli toiminut koti-isänä, kirjoittaa kasvustaan isänä. Vasta isäksi tultuaan ja pohdittuaan asioita hän alkoi ymmärtää omia vanhempiaan:

Monta ahaa-elämystä olen kokenut ja tiedostanut oman käyttäytymisen syitä. Vasta kun jonkin asian tiedostaa, voi päättää siirtääkö sitä lapsilleen vai ei. Helppoa se ei ole. Monet tavat ja asenteet ovat niin kertakaikkisen syvällä, että niihin vaikuttaminen on todella hankalaa. Mutta kun alkuun on päässyt, ei enää halua takaisin palata.⁵⁸⁷

Tässä kirjoituksessa itsetutkiskelu sukupolvien ketjussa on mahdollisuus muutokseen ja itsensä parempaan tuntemiseen. Isyys avaa kehittymisen mahdollisuuksia:

Tuntuu joskus siltä, että ilman omia lapsia jää helposti itse lapseksi, tai ainakin omien lapsien suoma kehitysmahdollisuutta on vaikea korvata millään muulla keinolla. [...]

Miten nyt sitten isyys on minua muuttanut? Ehkä olen vähän aikuistunut ja oppinut ottamaan vastuuta, kypsynyt. Isänä olen ollut vasta viisi vuotta, pelkkä noviisi siis. Helposti tekisi mieli neuvoa muita juuri niissä asioissa, joissa itse on heikoimmilla. Virheitä on tullut tehtyä ja tulen niitä tekemään vastakin. Vaan jos ei mitään tee, ei tee virheitäkään. Ainakin olen todella opetellut tuntemaan omia lapsiani enkä ole ollut välinpitämätön.⁵⁸⁸

Kirjoituksen mukaan vanhemmuus kasvattaa henkisesti. Se tekee aikuiseksi sekä tuo vastuuntuntoa ja kypsyyttä. Hyvä isä voi olla vain itsestään ja isyydestään tietoinen isä, joka haluaa kehittyä.

Edes huonosta isyydestä kirjoittava ei määrittynyt toivottomaksi tapaukseksi, jos osasi reflektoida heikkouksiaan ja kertoa mitä on oppinut niistä. Hyvän isyyden omakohtainen punnitseminen oli osa hyvän isyyden esitystä ja sen kriteeristöä sinällään, ilman että mitään erityisiä onnistumisen tai epäonnistumisen osa-alueita oli välttämättä mainittava (vaikka niitä tietysti mainittiin ja niistä kirjoitan seuraavissa luvuissa lisää).⁵⁸⁹

Erärannan mukaan itsereflektioon kannustivat myös suomalaiset perheasiantuntijat.⁵⁹⁰ Hyväksi isäksi ei voinut tulla vain toimimalla isänä vaan ennen kaikkea tutkiskelemalla hyvää isyyttä ja sen toteuttamiseen itsellä olleita voimavaroja, kuten perhehistoriaansa, jaksamistaan ja persoonallisuuttaan. Giddens puhuu myöhäismodernille ominaisesta itsekasvun eetoksesta: ihmisen on kukistettava emotionaaliset esteet ja jännitteet, jotka rajoittavat heitä ymmärtämästä itseään sellaisina kuin he todella ovat.⁵⁹¹ 1990-luvun julkisessa isyyskeskustelussa yhtenä keinona tulla paremmaksi isäksi mainittiin myös omaan isään liittyneiden muistojen ”läpityöskenteleminen”.⁵⁹² Isänä olemista piti työstää ja käsitellä.

1980–1990-luvulla vanhemmaksi tulosta puhuttiin ylipäättään kasvun paikkana ja mullistavana elämänmuutoksena niin äideille kuin isille. Esimerkiksi erilaisissa vanhemmuuteen liittyneissä asiantuntijapuheenvuoroissa kerrattiin tätä teema.⁵⁹³ Australialaiset tutkijat Deborah Lupton ja Lesley Barclay lukivat 1990-luvulla englanninkielisiä, julkaistuja omaelämäkerrallisia isyyskertomuksia. Myös niissä isyys esitettiin myönteisenä kokemuksena, joka sai henkisen kasvun, itsetuntemuksen lisääntymisen ja ihmisenä täydellistymisen merkityksiä. Isyyden kokemuksen oletettiin aina johtavan parempaan ja muutokseen ihmisessä. Isyys näyttäytyi kertomuksissa yksilöllistettynä ja irrallisena ympäristöstään.⁵⁹⁴

Isyyden näkeminen kasvun mahdollisuutena kietoutuu terapia-kulttuuriseen tapaan hahmottaa ihmisen elämänkaari toisiaan seuraavina kehitystehtävinä, jotka sisältävät samanaikaisesti sekä potentiaalisen kriisin elementit että mahdollisuuden kehittyä.⁵⁹⁵ Terapiakulttuurista kirjoittaneen sosiologi Frank Furedin mukaan terapeutin kieli ja sanasto – esimerkiksi puhe stressistä, ahdistukses-

ta, riippuvuudesta, traumasta, kielteisistä tunteista, pakkomielleistä tai keski-ikäisen kriisistä – on lakannut viittaamasta epätavallisiin ongelmiin tai erityisiin mielentiloihin ja muuttunut tavanomaiseksi puheeksi arkipäiväisistä tapahtumista. Furedin mukaan kulttuuri muotoutuu terapeuttiseksi, kun terapeuttinen ajattelutapa laajenee yksilön ja terapeutin välisestä suhteesta muotoilemaan julkisia käsityksiä erilaisista ilmiöistä. Tällöin terapeuttisuus on lakannut olemasta kliininen tekniikka ja muuttunut subjektiviteetin hallinnan välineeksi.⁵⁹⁶ Ilmiöstä on puhuttu myös psykokulttuurina ja arkipäivän psykologisoitumisena.⁵⁹⁷

Terapiakulttuurin sisäisen kasvun eetos siis läpäisi kilpailukirjoitukset, ja isyydessä onnistumisen puntarointi oli niissä itseltään selvä hyvän isyyden merkki. Silti yksi kirjoittaja kyseenalaisti tällaisen lähtökohdan:

Joskus olen miettinyt, millainen olisi hyvä isä ja voisiko omaa isääni tai minua sanoa sellaiseksi. Sitä ei ilmeisesti kannata kovin paljon miettiä. Riittää kun on sellainen kuin on. Nämä periaatteet opin isältäni ja mielestäni niillä olen pärjännyt isänä kohtuullisen hyvin.⁵⁹⁸

Tämä vuonna 1940 syntynyt kirjoittaja, jonka teksti käsittelee pääosin hänen isänsä elämäntarinaa, pitää hyvän isyyden pohtimista turhana mutta on kuitenkin ajatellut asiaa ja kirjoittaa siitä. Hänellä on myös määritelmä hyvälle isälle: omana itsenään riittää. Kysymyksen esittäminen ja sen kieltäminen, kun samalla kuitenkin vastaa siihen, on paradoksi. Kirjoittaja on ilmeisen tietoinen 1990-luvun itseään tutkivan isän ihanteesta mutta ei pidä asiaa kovin olennaisena ja haluaa ohittaa sen. Hän toistaa pikemminkin ”totuutta” puhumattomasta suomalaisesta miehestä, joka ei turhaan tilitä. Tämä käsitys oli itse asiassa itserefleksiivisen isyyshanteen ponnahduslauta, sillä muutoinhan miehiä ei olisi ollut niin kovasti tarpeen patistella pohtimaan itseään ja isyyttään.

Itseään ilmaiseva isä

Isää etsimässä -vastauksissa kirjoitetaan rikkaasti tunteista, niiden ilmaisemisesta ja läheisyydestä, joka tunteista puhumalla saavutetaan. Niissä kerrotaan tunteista, joita isät tunsivat ja olivat tunteet, mutta varsinkin tunteista, joita isien olisi pitänyt ilmaista. Kysymys isän tunteista ja niiden ilmaisemisesta oli näin myös kysymys hyvästä ja huonosta isyydestä. Tunnepuheen keskiössä oli isän suhde lapseen, se miten tunteiden ilmaisu suhteessa oli onnistunut tai epäonnistunut. Isän ja lapsen välinen suhde ymmärretään kirjoituksissa siis tunnesuhteena, ei esimerkiksi auktoriteetin ja tottelamisen leimaamana valtasuhteena tai elättäjän ja elätettävän suhteena, vaikka näistäkin kirjoitetaan. Ihanteellinen isä–lapsi-suhde on kertomuksissa ennen kaikkea läheinen. Läheisyyden kuvataan muodostuvan myönteisten, kiintymystä osoittavien tunteiden ilmaisemisesta ja ”puhumisesta”, millä tarkoitetaan, että isä ja lapsi kommunikoivat mielekkäällä tavalla. Likeisesti tähän liittyy myös isän hellyys. Myönteisiä tunteita tuli osoittaa myös fyysisesti, syliin ottamalla tai halaamalla. Kerronnassa kaikki nämä aspektit kietoutuvat yhteen.

Runsas puhe ideaalisella tavalla vuorovaikutteisista, läheisistä isien ja lasten välisistä suhteista syntyi kertomuksissa käsityksestä, että juuri niistä on ollut puutetta. Kolme 1930–1940-luvulla syntyttä miestä kuvasi isäänsä samankaltaisen kertomuksen kautta. Tarinassa nuori poika on lähdössä kotoa maailmalle:

Oma isäni oli hyvin etäinen minulle. Sitä kuvastaa hyvin se, kun keskikoulun jälkeen hän vei minut autolla Haminaan ja mitään puhumatta, kätteli minut lähtiessäni kolmeksi vuodeksi merille.⁵⁹⁹

[...] Lähtiessäni matkaan oli isä työssä heinäladossa ja kyynel silmin kapsahdin hänen kaulaansa. Aika tylästi hän työnsi minut pois, isän ja pojan halaus ei ku[u]lunut hänen tunne piiriinsä.⁶⁰⁰

[...] Niin erosin isästäni, 16-vuotiaana. Ilman yhtään muistamaani läheistä kontaktia, polvella oloa, halaamisesta puhumattakaan.⁶⁰¹

Kotoa lähtö on kertomuksissa käännekohta, tilanne johon latautuu vertauskuvallisuutta. Isän puhumattomuus ja halauksien torjumi-

nen tai niiden korvaaminen kättelyllä juuri eron hetkellä ilmentävät isän etäisyyttä ylipäättäen. Samantapaisena vertauskuvana kilpailuvastauksissa toimi myös isän syli, johon lapsena pääsi liian harvoin.⁶⁰²

Itseään isinä nämä kirjoittajat luonnehtivat lähes omien isiensä vastakohtina tai ainakin suhteuttaen isän etäisyyteen. Kirjoittaja, jonka mieleen ei ollut jäänyt yhtäkään läheistä kontaktia isän kanssa, kertoo suhteestaan poikaansa:

Minulle syntyi poika. Hän on nyt täysi-ikäinen ja meillä menee hyvin. Halaamme, keskustelemme ja käymme yhdessä kalassa. Lapissakin olemme vaeltaneet. Turhapurot olivat alussa yhteistä elokuvaherkkuamme. Myöhemmin amerikkalaiset kreisikomediat. Vieläpä nykyisinkin löytyy elokuvia yhteiseen makuun. Tykkäämme saunoa ja istua terrassilla nautiskelemassa kesän tuoksua. [...]

Oma tämän hetken tunteeni on, että olen onnistunut ihan hyvin isänä, meillä on läheiset suhteet poikani kanssa. Sukupolvien ristiriitoja ei ole, pystyn kuuntelemaan hänen musiikkiaan ja ymmärtämään hänen ajatuksiaan.⁶⁰³

Kirjoituksessa luetellaan elementtejä, joista muodostuu ”ihan hyvin” onnistunut isyys: fyysiset hellyydenosoitukset, keskustelu, yhteinen ajanvietto ja puuhailu, jaetut kiinnostuksen kohteet, ymmärrys sukupolvien välillä. Kirjoitus kuvaa muutosta isyydessä mutta rakentaa samalla normia sille, millainen hyvän isän tulisi olla.

Isää etsimässä -kirjoituksissa korostettiin erityisesti puhumisen tärkeyttä. Samaan tapaan kuin ideaalia läheisestä isästä rakennettiin isyyuskertomuksissa kirjoittamalla isien etäisyydestä, käsiteltiin puhumisen merkityksellisyyttä puhumattomuuden näkökulmasta:

Aikaisemmin kannoin tuskaa myös siitä, että en kunnolla pystynyt keskustelemaan isäni kanssa kaikista mieltä kiinnostavista asioista, vaan aina kun olimme yhdessä sanoja ei tullut. Juttelu oli ”niitä näitä kaalinpäitä”. Elämän tärkeistä asioista ei keskustelua käyty. Sama paha probleema on ollut minun ja omien poikieni välillä; tavataan, puhutaan, mutta ei keskustella asioista. Onko tässä kysymys isä-vajeesta, joka jatkuu sukupolvelta toiselle? Kun ei ole ollut toimivaa isä-suhdetta kaksi sukupolvea sitten se ei toimi nytkään? Ei osata kun ei ole ollut mallia?⁶⁰⁴

Tämä vuonna 1940 syntynyt mies kirjoittaa mielipahasta, jota on kokenut, kun keskustelussa oman isän tai omien poikien kanssa ei ole kyetty käsittelemään ”elämän tärkeitä asioita”. Hän epäilee, että puhumattomuuden malli periytyy sukupolvelta toiselle tai että kyse on sukupolvien välisestä kuilusta.⁶⁰⁵

Puhuminen nousi kertomuksissa ihanteena esiin monella tavalla. Kirjoittajat tähdensivät, että on tärkeää puhua jo pienen vauvan kanssa (näin lapsi oppii enemmän) ja että isän luokse pitää aina voida tulla juttelemaan kaikesta ilman pelkoa.⁶⁰⁶ Toiveena oli, että omien lasten kanssa olisi enemmän puhetta kuin oli puhuttu oman isän kanssa.⁶⁰⁷ Kirjoitusten mukaan hyvän isän piti kuunnella lastaan ja opetella tuntemaan hänet.⁶⁰⁸ Puhuminen ei siis merkinnyt kertomuksissa yksinpuhelua vaan molemminpuolista vuorovaikutusta. Kirjoituksissa nojattiin näkemyksiin vuorovaikutuksen tärkeästä asemasta lapsen kehityksessä sekä kasvatuskäsitykseen, jossa lapsi ja vanhempi toimivat tasaveroisina kumppaneina.⁶⁰⁹

Mitä nämä elämän tärkeät asiat sitten olivat, joista isien ja lasten olisi pitänyt pystyä puhumaan tai joista he eivät olleet pystyneet puhumaan? Ne liittyivät tunteisiin. Kertomuksissa erityisen vaikeana aiheena mainitaan se, että isä sanoo lapsilleen rakastavansa näitä. Vuonna 1924 syntynyt mies kirjoittaa:

Omalla tavallaan hän [isäni, I.A.] rakasti lapsiaan, kuten tehnee kaikki isät, vaikka hän ei sitä koskaan painottanut, muulloin kun humalassa. (Valitettavasti minä en ole pojilleni milloinkaan sanonut rakastavani heitä. Se on ollut sanatonta muistamista ja huolenpitoa. Lapsina kun olivat, tahtoi komentelu olla suurinta huolenpitoa, josta tietenkään pojat eivät tykänneet, muuta kuin pahaa.) [...]

Omalla karulla tavallani olen heitä [poikiani, I.A.] ”rakastanut”, en ole siitä numeroa tehnyt, enkä näytellyt tunteitani heille. Silloin tällöin karu kädenpuristus ilman sanojakin on paikallaan ja asiat tulee ymmärretyksi puolin ja toisin. Eivät näytä, eivätkä puhu poikanikaan tunteistaan minulle, mutta koen heidän taholtaan tapaamiset miellyttäväksi.⁶¹⁰

Kirjoittajan isä pidättäytyi kertomasta tunteitaan ja niin teki kirjoittaja itsekin, kuten myös hänen poikansa. Kiinnostava yksityiskohta kirjoituksessa on rakastaa-sanaan laitettut lainausmerkit. Tunteiden

piilottaminen ja niiden ilmaiseminen numeroa tekemättä, esimerkiksi kädenpuristuksella ei ole rakastamista vaan ”rakastamista”, ei aivan sitä itseään. Yhteisymmärrys poikien kanssa oli kuitenkin löytynyt. Kirjoittaja valittelee silti, ettei ilmaissut rakkauttaan pojilleen sanoin.

Myös nimimerkki Etäisä, jolla oli kirjoitushetkellä sekä aikuisia lapsia että kouluikäinen tytär, tuskittelee ilmaisukyvyttömyytensä kanssa:

Tunnen tarvetta puolustautua: tein kaiken niin kuin minusta silloin tuntui oikealta tehdä. Rakastin teitä kumpaakin [puhuttelee vanhempia lapsiaan] jo ennen syntymäänni ja rakastan teitä viimeiseen hengenvetooni saakka, mutta rakkautenikin pystyn kertomaan teille vain näin [kirjoittamalla kirjoituskilpailuun, I.A.], en silmästä silmään. [...]

Emme ole koskaan puhuneet rakkaudesta, Juha ja Kirsi. Vain sinun kanssasi, Katariina, olemme ehkä joskus päässeet tuon sanan äärelle, miltei tarttuneet siihen. Kirjeisiin saan puretuksi tunteitani; niin kuin tiedät, aloitan ne sanoin Rakas Katariina. Kortit joita matkoilta lähettelen ovat muidenkin luettavissa ja niissä harrastan sanontaa With love.⁶¹¹

Tässä lapsille osoitetun kirjeen muotoon kirjoitetussa kertomuksessa isän rakkauden sanominen lapsille on lähes ylitsepääsemättömän vaikeaa. Samalla kirjoitus kertoo, miten tärkeänä kirjoittaja pitää rakkauden ilmaisemista myös sanallisesti. Hän ei tuo esille, mikä asiasta puhumisesta tekee niin hankalan. Vaikka tunteista tai muista ”elämän tärkeistä asioista” puhuminen olisi ollut lähes mahdotonta, voi niistä kuitenkin kirjoittaa kilpailuun. Paradoksaalisesti *Isää etsimässä* -kirjoituksissa pulppusikin runsas kirjoitettu puhe siitä, mistä niiden mukaan ei voinut puhua mutta kuitenkin olisi pitänyt.

Parantava puhe

Kirjoituskilpailun vastauksista välittyy vahvana isille kohdistettu vetoomus pohtia, kertoa ja osoittaa tunteitaan. Kirjoittajat esittivät itselleen ja muille isille toiveita vuolaammasta tunneilmaisusta

ja läheisemmästä vuorovaikutuksesta lasten kanssa. Toive kertautui myös *Isätoimikunnan mietinnössä*. Siinä missä kirjoituskilpailutekstit lähestyivät isien tunteiden ilmaisua isän ja lapsen suhteen näkökulmasta, kannusti *Isätoimikunnan mietintö* miehiä tunteiden reflektioon ja jakamiseen muiden miesten kanssa. Vaikka näkökulmat olivat erilaiset, yhdisti niitä ajatus tarpeesta rohkaista ja lisätä miesten tunneilmaisua. Mietinnössä ehdotettiin järjestettäväksi neuvolan isyysvalmennusryhmiä, joissa miehet pääsisivät puhumaan tunteistaan:

Varsinkin ensimmäisen lapsen syntymä ja varhaisvuosien kasvatus on kuitenkin useimmille isille herkkää sisäisen kasvun ja muutoksen aikaa, jolloin ulkopuolinen tuki on usein tervetullutta ja tarpeellista. [...] Isyysvalmennusryhmä voi toimia tärkeänä sosiaalisen tukiverkon luojana samassa elämäntilanteessa oleville miehille, helpottaen omien tunteiden tunnistamista ja niiden esille tuomista. Paitsi lapsen syntymään liittyvistä positiivisista uusista tunteista, on tärkeää puhua myös isyyteen liittyvistä epävarmuuden ja avuttomuuden tunteista, varsinkin kun miesten kulttuurissa ei perinteisesti ole ollut tapana puhua omista heikkouden tai epäonnistumisen peloista. On vapauttavaa huomata, että toisillakin miehillä voi olla samanlaisia tuntemuksia.⁶¹²

Isätoimikunnan mietinnössä tuoreet isät näyttäytyivät tuen tarpeessa ja muutosprosessissa olevina. Myös mietintö piti tärkeänä, että isät tunnistaisivat ja toisivat esille kaikenlaisia tunteitaan. Perusteluna oli se, että tunteiden tunnistamisen ja tunnustamisen myötä miesten hyvinvointi kohenisi: vapauttava helpotuksen tunne parantaisi oloa ja avittaisi elämänmuutoksen läpikäymistä.

Myös *Isää etsimässä* -vastauksissa puhuminen ja tunteiden ilmaisuus liitettiin henkiseen hyvinvointiin ja jopa fyysiseen terveyteen. Eräs 1930-luvulla syntynyt mieskirjoittaja kertoo isästään, joka ei näyttänyt muita tunteitaan kuin äkkipikaisen vihastumisensa: ”Minne hän survoi itsessään sota-aikojen pelon ja ahdistuksen. Eikö köyhyys ja työn ankara paine tuonut stressiä ja hätää?”⁶¹³ Isä ei koskaan itkenyt tai valittanut (vaikka kirjoittaja sitten mainitseekin kaksi tilannetta, joissa isä kuitenkin itki). Isä ei osoittanut myöskään hellyyttä. ”Kuinka paljon tämä tunteiden panttaaminen kulutti ja riudutti isää. [E]ihän se voinut terveellistä olla. Nuoreh-

kona hän riutui. Vahva vartalo kävi kumaraan. Riuska askel alkoi lyhentyä.”⁶¹⁴ Kirjoittaja näkee pidättyvän tunneilmaisun ”panttaamisena”, jonka hän uskoo johtaneen isänsä ruumiilliseen heikkeneemiseen jo nuorena miehenä.

Tunteiden pidättely nähtiin kuluttava, asioista puhuminen tervehdyttävänä. Joillekin kirjoittajille kirjoituskilpailu itsessään oli tilaisuus ilmaista tunteitaan. Osa kirjoittajista kirjaimellisesti tunnusti virheitään isänä, myös sellaisia, joista ei ollut kyennyt keskustelemaan kenenkään kanssa aiemmin.⁶¹⁵ Kirjoittajat myös kuvasivat itsetutkiskelun ja tunnustamisen tuomaa parantavaa vaikutusta omalla kohdallaan. Nimimerkki Etäisä kommentoi lapsilleen kirjoittamassaan anteeksipyyntökirjeessä sekä prosessin tuskallisuutta että kirjoittamisen tuomaa helpotusta:

Tämä teksti syntyy vielä tuskaisemmin kuin etukäteen kuvittelin. Huomaan että sisälläni on lukkoja, joita en pysty avaamaan. Ehkä minun on viisasta antaa periksi, lopettaa kirjoittaminen, kenties rutata syntyneet harvat liuskat ja yrittää unohtaa koko juttu. No sitä en nyt kuitenkaan pysty tekemään. [...]

Turha selitellä. Turha jatkaa. Jo näiden liuskojen aikaan saaminen on kohentanut mielialaani tuntuvasti. Otan tästä tekstistä itselleni kopion. On maailman helpoin asia ottaa siitä jonakin kirkkaana kesäpäivänä kolme uutta kopiota.⁶¹⁶

Etäisä kirjoittaa lukoista, joita ei pysty avaamaan. Tunnustaminen ei ole helppoa, mutta lopulta kuitenkin tunnustajan mieliala koheenee. Mielessä käy jopa ajatus kirjoituksen näyttämisestä lapsille. Kirjoitusprosessin tuomasta selkiintymisestä ja ymmärryksen tunteesta puhuivat myös muut kirjoittajat: ”Tämä kirjoitus on ollut ajatuksia antava itselleni ja jopa auttanut selkiinnyttämään suhdettani isääni. Toivon voivani kasvaa isänä ja mahdollisesti myöhemmin isoisänä.”⁶¹⁷

Kilpailuvastausten ja isätoimikunnan käsitykset puhumisesta hyvinvointia ja vapauttavaa helpotusta tuottavana ilmiönä nojasivat tunnustamista koskevaan terapiakulttuuriseen ymmärrykseen. Viktoriaanisen ajan Englannin kirjallisuuden tunnustuskäytäntöjä tutkineen Susan David Bernsteinin mukaan Sigmund Freudin ajat-

telu on vahvasti ohjannut tunnustamiseen liittyviä käsityksiä 1900-luvulla. Freudille tunnustus merkitsi parantavaa puhetta, psykisestä alistuksesta vapautumista.⁶¹⁸ Frank Furedi huomattaa, että tunnustamisen kulttuuria tuotetaan mediajulkisuudessa, jossa julkisuuden henkilöt kertovat sairauksistaan, riippuvuudestaan tai kipeistä asioistaan. Asioiden jakamisesta muodostuu tervehtymisen edellytys: terveet ihmiset puhuvat itsestään.⁶¹⁹ Tunteiden tukahduttamisen ja niiden käsittelemättä jättämisen ajatellaan johtavan tunne-elämän ja mielenterveyden häiriöihin.⁶²⁰ 1990-luvun Suomessa tunteiden tunnistamisen ja ilmaisun puutteellisuutta pidettiin jopa miesten sosiaalisen syrjäytymisen riskitekijänä.⁶²¹

Bernstein tuo esille Michel Foucault'n toisena tunnustuskäytäntöjen 1900-lukulaisena teoreetikkona. Siinä missä Freud painotti tunnustamisen tervehtyttävää tarkoitusta, merkitsi tunnustaminen Foucault'lle ideologista kontrollimekanismia.⁶²² Hänelle tunnustaminen on tarkkailun ja vallan tekniikka: tunnustuksen totuus kertaa vallanpidon totuutta.⁶²³ Foucault'n mukaan tunnustamisen velvollisuus on juurrutettu niin syväälle, ettei sitä tunnisteta rajoittavan vallan tuottamaksi. Totuus ikään kuin vaatii tulla tunnustetuksi. Tunnustuksen ajatellaan vapauttavan, vallan vaijentavan, vaikka totuuden tuotanto on Foucault'n mukaan kokonaisuudessaan valtasuhteiden läpäisemää.⁶²⁴

Tästä näkökulmasta hyvän isyyden puntarointi omaelämäkerrallisessa kirjoituksessa ei viittaa vain hyvinvoinnin tavoittelemiseen tai tunne-elämän tasapainon löytämiseen, vaan kirjoittamisen kautta isät toistivat vallanpidon totuuksia, kuten juuri ihannetta isyyttä tarkkailevasta, tiedostavasta isästä. Samalla tavoin voi ymmärtää myös isätoimikunnan markkinoimat isäryhmät. Kirsi Eräranta onkin lähestynyt isäryhmätoimintaa yhtenä hallinnan teknologiana ja isyyttä muokkaavana tunnustamisen käytäntönä. Hänen mukaansa isätoiminnalla tavoitellaan isäksi identifioitumisen tukemista sekä isyyttä koskevan, usein psykologisista teorioista kumpuaavan tiedon jakamisen tehostumista.⁶²⁵

Tunnustamista ei kuitenkaan pitäisi ymmärtää vain parantavana puheena tai pelkästään kontrollitekniikkana. Isyyskertomusten

tapauksessa se näytti nimittäin olevan molempia. Kirjoituskilpailun vastaajat yhtyivät freudilaiseen käsityksen puhumisen parantavasta luonteesta ja isyyden puntaroimisen tärkeydestä, lukuun ottamatta sitä yhtä aiemmin käsiteltyä vastausta, jonka kirjoittaja kieltäytyi pohtimasta isyytensä onnistuneisuutta.⁶²⁶ Samalla he kuitenkin foucault’laisittain myöntivät kirjoituksissaan toistamaan vallanpidon totuuksia: tuottamaan sellaista isyyspuhetta, johon isyyspolitiikassa *Isätoimikunnan mietinnön* äänellä haluttiin miehiä rohkaista. Päiväkirjoja tutkinut Eeva Jokinen huomauttaakin, että tunnustuksessa tapahtuva vallankäyttö toimii moneen suuntaan. Vaikka tunnustava, kirjoittava subjekti toistaisi vallanpidon totuuksia, hän voi myös saada tietoa itsestään.⁶²⁷ Kilpailuun vastanneet miehet kuvasivat kirjoittamisen lisänneen itsetuntemustaan ja ymmärrystään isiään kohtaan. He kokivat, että puhetta ja läheisyyttä isien ja lasten välillä oli ollut liian vähän ja että vaikeista tunteista kirjoittaminen oli vapauttavaa.

Huoli miesten tunnetaidoista

Isätoimikunnan mietinnössä kysymys isien välisestä tunteiden ilmaisemisesta ja jakamisesta linkittyi hyvinvoinnin ohella sukupuoleen. Edellä lainatussa mietinnön kohdassa, jossa suositeltiin isyysvalmennusryhmien perustamista, selitettiin ryhmien tarvetta sillä, että ”miesten kulttuurissa ei perinteisesti ole ollut tapana puhua omista heikkouden tai epäonnistumisen peloista”.⁶²⁸ Parantavan puheen esteenä oli ollut ”miesten kulttuuri”. Nimeämällä se perinteiseksi ilmaistiin, että se oli vanhanaikaista ja siitä tulisikin muutoksen tähden irtaantua. Mietintö kuvasi miesten tunneilmaisua hauraana ja vasta versomassa olevana: ”Myös isäryhmissä isäkokemusten verbalisointi aiheuttaa hämmennystä ja epävarmuutta, koska tunteiden ilmaisuilta puuttuu vakiintunut sanasto.”⁶²⁹ Mietintö ammensi terapiakulttuurisesta lähestymistavasta. Se edellytti tunteiden tunnistamista, jotta ne voi ilmaista oikeaoppisella tavalla. Tätä prosessia ei voinut jättää yksilön varaan, vaan hän tarvitsi sii-

hen terapeutista tukea, jota voi olla esimerkiksi isäryhmään osallistuminen.⁶³⁰

Myös *Isää etsimässä* -kirjoituksissa viitattiin sukupuoleen ja kulttuuriin syinä sille, että miehet eivät ilmaiseet tunteitaan. 1930-luvulla syntynyt kirjoittaja, joka kuvaa, miten hänen isänsä torjui halauksen pojan lähtiessä kotoa maailmalle, kertoo myös isänsä hetyymisestä vuosien saatossa. Aikuisena kirjoittaja oli ottanut tavakseen aina tavatessa halata isäänsä:

Tavatessamme viimeisen kerran elokuussa 1993 pidin isääni kädestä lähes koko tapaamisemme ajan eikä hän vetänyt kättään pois. Silloin oli hellyyttä vastaan rakennettu kuori murtunut kokonaan. Tai ehkä se oli ollut aina auki mutta 1900 syntyneen ja kolme sotaa käyneen miehen kulttuuri esti sen näyttämisen.⁶³¹

Kirjoittaja viittasi paitsi sukupuoleen myös isänsä ikään ja sotakokemuksiin kulttuurisina tekijöinä, jotka olivat estäneet hellyyden osoittamisen. Sukupuolesta, iästä ja kokemuksista oli rakentunut kuori, jota kirjoittajan isä ei pystynyt murtamaan.⁶³² Kulttuuri näyttäytyi rakenteena, joka esti yksilön vapaata toimintaa ja itsensä toteuttamista. Ajankohdan keskusteluissa samanlaisia merkityksiä annettiin myös sukupuolirooleille. ”Niin miehen kuin naisenkin tulisi olla vapaa ennalta sitovista ja rajoittavista roolikahleista”, kirjoitti esimerkiksi viiden pojan isä Tapani Sihvola, joka kirjassaan *Isyysskoe* käsitteli omaa isyyttä ja otti kantaa ajankohtaiseen keskusteluun.⁶³³

Miesten ymmärtämisellä ”luontaisesti” tunneilmaisultaan pidettyvämpinä, ja tämän kääntöpuolena myös naisia rationaalisempina, on pitkät juuret länsimaisessa ajatteluperinteessä.⁶³⁴ Käsitys toistui myös 1900-luvun teorioissa vanhemmuudesta, esimerkiksi parsonslainen teoria sukupuolirooleista jakoi psykoanalyysistä ammentaen vanhempien tunneroolit äidin läheisyyttä ja huolehtivuutta korostaneeseen ekspressiiviseen ja isän instrumentaaliseen, etäisyyttä ja asiakeskeisyyttä painottaneeseen rooliin.⁶³⁵ Tuppisuut miehet ja ihmissuhdetaiturit naiset olivat tuttua kuvastoa myös populaarikulttuurista. Esimerkiksi 1990-luvulla suomennettu, suosittu parisuhdeopas *Miehet ovat Marsista, naiset Venuksesta* kuvasi

naiset ja miehet nimenomaan ilmaisutavoiltaan vastakkaisina.⁶³⁶ Yhdeksänkymmentäluvun isyyskeskustelussa puhumattomuus kuitenkin näyttäytyi ongelmana ja puutteena, josta miehet piti parantaa. Myös aikakauden ”mieskirjallisuudessa” kirjoitettiin siitä, että tunteiden ilmaisun tulisi olla yhtä sallittua miehille kuin se oli naisille, sekä pohdittiin ongelmia, joita parisuhteessa nähtiin syntyvän miesten puhumattomuudesta.⁶³⁷

Toisen maailmansodan aikaista vanhemmuutta tarkastellut historioitsija Ville Kivimäki kirjoittaa sodan aikana ja sen jälkeen vallinneesta, niin naisia kuin etenkin miehiä koskeneesta vaatimuksesta kontrolloida tunteita. Hän näkee sodan vaikuttaneen vanhemmuuteen ja lapsiin ”suuren puhumattoman” muodossa, mikä tarkoitti, että sodanaikaisten kivuliaiden kokemusten käsittelemiseksi ei ollut sanoja tai resursseja ylipäättään. Tämä taas heijastui perheiden hyvinvointiin. Kivimäen mukaan sota lujitti jo ennestään vahvaa suomalaista tapaa vältellä tunnekontakteja ja vaikeista asioista puhumista. Näitä asioita käsiteltiin pikemminkin alkoholin tai työnteon kautta. Sodan jälkeen keskeistä oli pyrkiä elämässä eteenpäin ja unohtaa menneisyys.⁶³⁸

Jos siis vielä sodan jälkeisellä ajalla ihmisiltä vaadittiin tuntekuria eikä kokemusten ”käsittelemistä” sallittu, viidenkymmenen vuoden kuluessa suhtautumistavassa näkyy merkittävä muutos: 1990-luvun isyyskeskustelun puheenvuoroissa vaadittiin miehiltä nimenomaan tunteiden ilmaisemista ja niiden käsittelemistä omaa isyyttä tutkiskellen. Kirjoituskilpailussa myös jotkut sodan itse kokeneet kirjoittajat lähestyivät aihetta tästä näkökulmasta.⁶³⁹ Oli tapahtunut käänne, jonka jälkeen tunnetaitojen puute oli alkanut näyttää epähaluttavalta piirteeltä ja puhumisesta oli tullut hyvinvoinnin merkki. Käänteän juuret ovat jäljitettävissä 1960-luvulle, jolloin esimerkiksi Yhdistys 9:n vaati isänpäivän julistuksessaan miehille oikeutta osoittaa tunteitaan muulloinkin kuin jääkiekkotappelussa tai humalassa. Yhdistys näki isyyden miesten mahdollisuutena vapautua ”elintasarobotin” roolista ja tulla lapsille yhtä läheiseksi kuin äiti.

Kilpailuvastauksissa ja *Isätoimikunnan mietinnössä* toistunut puhe ”perinteisestä miesten kulttuurista” viittasi epäsuorasti siihen, että ajateltiin olevan olemassa myös ”naisten kulttuuri”, jossa puhuttiin ja ilmaistiin tunteita vapaammin.⁶⁴⁰ Näin naisten – tai äitien – tunneilmaisusta muodostui vähintään piiloinen kontrasti ja ihannemalli isille. Voi kuitenkin kysyä, missä määrin kuvitteellinen lähtökohta naisten vapaa tunneilmaisuus oli. Kivimäen sota-ajan vanhemmuutta koskevassa tarkastelussahan puhumattomuus koski sekä äitejä että isiä.⁶⁴¹ Vielä 1980-luvulla kehotuksia puhumiseen ja tunteiden jakamiseen annettiin nimenomaan äideille. Eeva Jokisen analysoiman *Kaksplus*-lehden keskusteluissa, jotka koskivat äitien väsymystä, nostettiin esille psykologista tietoa edustaneet asiantuntijat, jotka ohjasivat naisia puhumaan, pohtimaan, tekemään ”tunnetyötä” ja perustamaan äitiryhmiä. Ylipäättään lehdissä neuvoja antamaan marssitettiin perheterapeutit, terveydenhoitajat, psykiatrit ja psykologit. Jokinen kirjoittaa ”terapeuttisesta käänteestä” äitien väsymystä koskeneessa kirjoittelussa.⁶⁴² Puhumisesta oli muotoutunut tai muotoutumassa hyvän äitiyden normi. Marjo Kuronen kiinnitti 1990-luvulla huomiota siihen, että neuvolakäynneillä äitien oletettiin puhuvan avoimesti elämästään terveydenhoitajalle. Keskustelemattomuus tulkittiin merkiksi asiakkaan ongelmista.⁶⁴³ Äitien puhe- ja tunnetaidoissa ei ollutkaan mitään itsestään selvää, vaikka puhe isien tunneilmaisun puutteista ja tuen tarpeesta näin implikoi.

Viimeaikaisessa isyystutkimuksessa on kiinnitetty huomiota siihen, että tutkimusta varten isyydestään kertoneet miehet ovat monipuolisesti kuvanneet tunteitaan. Tämä osoittaa, että isien tunneilmaisua, varsinkin sen paljoutta on pidetty huomionarvoisena, yllättävänä ilmiönä. Lähtöoletuksena on ilmeisesti ollut, että miesten puhe tunteistaan on ollut tai olisi niukkaa.⁶⁴⁴ Isäksi tulon kertomuksia tutkinut kasvatustieteilijä Johanna Mykkänen katsoo, että miesten laajentunut tunteista kertominen viittaa muutosprosessiin, jossa ”vanhemmuuden sukupuolisopimusten rajat” ja tunnekulttuuri avartuvat.⁶⁴⁵ Yhtä hyvin ilmiön voi tulkita osoitukseksi terapeuttisen käänteen ulottumisesta myös isyyteen. 1990-luvulla, ja joissa-

kin puheenvuoroissa jo edeltäneinä vuosikymmeninä, isyys itsessään alkoi siihen liitettyjen kasvun ja kehityksen merkitysten kautta näyttäytyä terapeutisena, miehet ”parantavana” ilmiönä. Terapeuttinen isyys kutsui miehiä isyyttä koskevaan reflektioon ja samalla esitti isyyden hyvää tekevänä, parantavana ja vapauttavana elementtinä miesten elämässä.

Isien emansipoinen

Kilpailuvastauksissa toistuivat käsitykset miesten tunteiden ilmaisun ja puhekyvyn vajavaisuudesta. Samalla isyyskertomuksiaan kirjoittaneet miehet kuitenkin varsin kykenevästi kirjoittivat tunteistaan. Miten tämä ristiriitaisuus tulisi ymmärtää? On mahdollista, että kyse oli yksinkertaisesti kirjoittajien valikoituneisuudesta. Miesten kirjoituskilpailutekstejä tutkinut psykohistorioitsija Juha Siltala nimittäin esittää, että tunnelukutaito olisi erityisesti sellaisten miesten taito, jotka osallistuvat omaelämäkerrallisiin kirjoituskilpailuihin. He saavat sitten puhua niiden puolesta, jotka ovat tunteidensa suhteen ”illitteraatteja”.⁶⁴⁶ Ajatus kuitenkin uusintaa stereotyyppistä käsitystä puhumattomasta miehestä: vain poikkeusmiehet puhuvat. Valikoituneisuuden merkitys jää spekulatioksi, sillä on mahdotonta tietää, millaiset ”tunnetaidot” kirjoituskilpailuihin osallistumattomilla on.

Ehkä ristiriitaa pitäisikin lähestyä pohtimalla puhumattoman miehen esityksen performatiivista, todellisuutta tuottavaa valtaa. Onko sen toistaminen esimerkiksi isyyskeskusteluissa tai populaarikulttuurissa toiminut itseään vahvistavan stereotypian tavoin ja itse asiassa estänyt tunnistamasta puhekykyisiä miehiä? *Isää etsimässä* -kilpailuun osallistuneilla oli kokemuksia, joiden mukaan tunteista puhuminen oli puutteellista ja vaikeaa, mutta samalla puhumattoman miehen myyttinen hahmo kenties myös johdatti näkemään ongelmia ilmaisutaidoissa. Jatkuva puhe tunnetaitojen puutteellisuudesta teki miesten tunnepuheesta tunnistamatonta ja ymmärryksen ulkopuolelle jäävää.

Kun tunteitaan vuolaasti ilmaisseet miehet eivät olleet kulttuurisesti mahdollisen rajoissa ja ymmärrettävissä, muodostui tunnistettavaksi ja tavalliseksi tavaksi puhua miesten tunteista se, että viitattiin tunteista puhumisen vaikeuteen, tunnepuheen puutteellisuuteen tai sanaston puutteeseen. Se oli isyyskeskustelussa sopiva ja ymmärrettävissä oleva tapa miehille puhua tunteistaan tai puhua miesten tunteista. Samalla ylläpidettiin käsitystä miehistä ilmaisukyvyttöminä myös silloin, kun ilmaisukyvyssä sinänsä ei näyttänyt olevan mitään vikaa, kuten *Isää etsimässä* -kirjoituksissa.

1990-luvun keskustelijat kiinnittivät isyyteen ja miesten tunneilmaisuuksiin samanlaisia vapautumiseen viitatteita merkityksiä kuin jo 1960-luvun roolikriitikot.⁶⁴⁷ Myös yhdeksänkymmentäluvun keskustelussa isyys ymmärrettiin miesten emansipaation mahdollisuutena, jossa yhtenä vapautumisen alueena oli miesten tunneilmaisuus. Hyvää isyyttä ei tässä keskustelussa rakennettu lapsen hyvinvoinnin vaan miehen kasvuprosessin muodossa. Yhdysvaltalainen historioitsija Robert L. Griswold kirjoittikin 1990-luvulla, että kun uudesta isyydestä tulee osa miesten vapautusprojektia, näkemys isyydestä liukuu helposti poliittisesta terapeutiksi.⁶⁴⁸ Griswold liittyi tässä ajattelutapaan, jonka mukaan terapiakulttuurissa yhteiskunnallisia kysymyksiä ratkotaan yksilön sisäisessä maailmassa.⁶⁴⁹

Myös Suomessa isyyden muutoksesta ja miesten emansipaatiosta keskusteltiin terapiakulttuurisessa hengessä. Kuitenkin myös terapeutin projekti voi olla ja oli poliittinen. Suomessa keskustelu miesten tunnetaitojen tukemisesta ja vahvistamisesta kytkeytyi vahvasti jaetun vanhemmuuden ohjelmaan ja sillä oli juuret jo 1960-luvulla alkaneessa tasa-arvoprojektissa. Uudenlaista isyyttä ei kuitenkaan markkinoitu niinkään isän ja äidin tasa-arvon tähden vaan miesten hyvinvoinnin nimissä. Tunnetaitoisen isyyden ajateltiin johtavan läheiseen isän ja lapsen väliseen suhteeseen ja näin miesten aktivoitumiseen arkipäivän hoivavastuuta kantavina vanhempina. Suomalainen isyyspolitiikka etujärjestelmineen edusti sinänsä melko perinteistä hyvinvointivaltiopolitiikkaa. *Isää etsimässä* -kirjoituskilpailu toi tämän rinnalle uusliberalistista lähestymistapaa: yksilöön kohdistuva, yksittäisen ihmisen muuttumista ja

omaa vastuuta painottava terapeuttilinen projekti on malliesimerkki uusliberaalisesta yhteiskuntapolitiikasta, joka korostaa vastuullisia, itseään hallitsemaan kykeneviä subjekteja.⁶⁵⁰

Myös isyyskeskustelussa esiintyneen huolen miesten tunnetaitojen puutteista ja puhumisen merkityksen tähdentämisen voi ymmärtää isyyden muutosta ajaneen politiikan välineinä. Sen toistaminen, että miehet olivat ilmaisukyvyltään vajavaisia, toimi eritoten isyyspolitiikan kontekstissa vahvana perusteluna miesten parantamiselle tai vapauttamiselle puutteestaan. Se oli kehoitus miehille tarttua erilaisiin itsetutkiskelun muotoihin ja muuttua. Jotta puhumista, jakamista ja tunnustamista vaativa vallan tekniikka olisi toiminut, oli muotoiltava ongelma: sitä saivat edustaa etäiset, tunteitaan panttaavat, tuppisuiset, ”perinteisen” roolijaon isät.⁶⁵¹ Täydellisen tunne- ja ilmaisutaitoisia isiä ei olisi tarvinnut parantaa. Samalla muuttuminen – vapautuminen perinteestä – tuli esittää myönteisenä. Muuttumisharjoituksiin, esimerkiksi neuvolan isäryhmään osallistuville luvattiin palkkioksi vapautusta kahlitsevista sukupuoliperinteistä. 1990-luvun isyyspuheeseen, etenkin isyyspolitiikkaan, muotoutui vahva isien emansipoimisen eetos.

Isyysaiheisen kirjoituskilpailun järjestäminen asettuu loogiseksi osaksi ajatusta isyyden emansipoivuudesta. Kilpailun avulla miehiä houkuteltiin tulemaan tietoiseksi isyyden mahdollisuuksista. Myös kilpailuvastauksissa kannettiin huolta puhumattomuudesta ja tunteiden ilmaisun vajavaisuuksista. Tämä osoittaa, miten kilpailun miesvastaajat koulivat itseään tietynlaiseen, puhuvan ja tunteita osoittavan, läheisen isän ihanteeseen. Heille puhuminen näyttyi parantavana ja vapauttavana, hyvän isyyden merkinä, jota kuitenkin oli vaikea tavoittaa.

Miten hyvä isä toimii

Hyvä isyys oli *Isää etsimässä* -kilpailun kirjoituksissa itsetutkiskelua ja pyrkimystä henkiseen kasvuun. Tämän lisäksi hyvällä isyydellä oli kertomuksissa myös konkreettinen sisältö. Kirjoittajat ei-

vät suoraan määritelleet, miten hyvä isä toimii – vaikka tätäkin tapahtui – vaan hyvän isän toimintatavat on tulkittava siitä, mitä isien kerrottiin tehneen lastensa kanssa tai ilman näitä. Kirjoituksissa käsitellään sitä, missä isän tuli viettää aikansa ja kenen kanssa, isän ja lasten välisen vuorovaikutuksen sisältöä sekä kasvatuksen periaatteita, jotka tiivistyivät kysymykseksi isän vallankäytöstä. Kuvauksista voi lukea säännöt hyvälle isyydelle.

Hyvän isän toiminta ei kilpailukirjoituksissa ja *Isätoimikunnan mietinnössä* saanut läheskään aina samoja muotoja. Vaikka kummassakin edellytettiin isiltä samantapaista refleksiivistä asennetta isyyteen, käsitys ihanneisästä erosi tekojen kohdalla.

Ajankäyttö

Eräs 1960-luvulla syntynyt nainen osallistui *Isää etsimässä* -kilpailuun paradisella sarjakuvalla. Lapsenomaiseen tyyliin piirretyn neliosaisen sarjan osa *Isi vahtii lasta* käsittelee isän henkistä poissaolevuutta ja vastuuttomuutta. Äiti laittaa keittiössä ruokaa ja isä istuu olohuoneessa lukemassa lehteä. Isä vakuuttaa äidille pitävänsä lapsesta huolta: ”Etkö luota minuun?” Isä ei kuitenkaan huomaa, että lapsi sytyttää tulitikun ja heittelee liekkiin lelunsa. Sarjan toisessa osassa nimeltä *Tahtoo isin* on aiheena fyysinen poissaolo ja isän työorientoituneisuus. Siinä on kuvia postikorteista, joita kii-reinen isä on lähettänyt ulkomailta perheelleen, joka asuu Hienos-totiellä Rikkaan kunnassa: ”Rakas perhe! Jouduin perumaan lomani. Minulle tarjoutui ainutlaatuinen johtamistyö Belgiasta. En voinut vastustaa kiusausta. Olen kuitenkin Euroopassa, lähellä teitä. Isi.” Perheen lapsi itkee silti äidilleen haluavansa ”isin”. Äiti etsii sanomalehden seurapalstalta uuden isän. Lapsi riemuitsee, koska ”Masa antaa mun sanoa ’isi’. Mulla on oikea isi!” Viimeisessä kuvassa ulkomailla ollut isä saapuu rahasäkkeineen kotiin, mutta lapsi on unohtanut hänet eikä halua luopua Masasta. Kotiin saapunut isä syyttää perhettä kiittämättömyydestä.⁶⁵² Sarjakuvan voi ymmärtää huonon isyyden kuvauksena. Siinä kysymystä lähestytään ironisoi-

den omahyväistä, erinomaisuuttaan painottavaa isää, joka kuvittelee olevansa hyvä isä istuessaan poissaolevana lehtensä takana tai tienatessaan maailmalla rahaa. Hyvä isä keskittyisi vuorovaikutukseen lapsen kanssa ja olisi läsnä.

1990-luvun isyyskeskusteluissa puhuttiin isän läsnäolosta lastensa ja perheensä luona niin runsaasti, että pidän sitä yhtenä keskustelun ydinteemoista. Esimerkkinä aiheen toistamisesta käy *Isää etsimässä* -kirjoituskilpailun nimi. Se johdatti pohtimaan, löytyykö isä läheltä vai kaukaa, onko hän paikalla vai poissa. Kuten aiemmin kirjoitin, läsnäolosta kiisteltiin keskusteltaessa isyyden menneisyydestä: olivatko entisajan isät läsnä enemmän vai vähemmän kuin oman ajan isät? Aihetta sivusivat lisäksi uhkakuvat, joita sukupuolierityisen vanhemmuuden puolesta puhuneet perheasiantuntijat näkivät isän poissaolossa ja sen vaikutuksessa (poika)lasten kehitykseen.⁶⁵³ Myös isyystutkimuksessa kysymykset isän läsnäolosta ja osallistumisesta olivat olleet varhaisvaiheista lähtien keskeisiä.⁶⁵⁴ Läsnäolo oli muodostunut tärkeäksi hyvän isyyden mittariksi: 1980-luvun alussa haastatelluista leikki-ikäisten lasten isistä suurin osa piti ihanteellisena isää, joka viettäisi mahdollisimman paljon aikaansa lasten kanssa.⁶⁵⁵ Myös 1990-luvun jälkipuoliskolla tehdyssä haastattelututkimuksessa eri ikäiset suomalaiset katsoivat hyvän isän tärkeimmäksi piirteeksi, että tämä viettää aikaa lastensa kanssa. Äitien kohdalla läsnäolo oli vasta kuudenneksi yleisimmin mainittu hyvän äidin määre, joten kyse oli nimenomaan miesvanhemmuuteen liitetystä seikasta.⁶⁵⁶ Isyydestä pystyi tuskin puhumaan viittaamatta tavalla tai toisella isän läsnäoloon.

Ei siis ole yllättävää, että kysymys isän läsnäolosta oli olennainen myös kilpailukirjoitusten hyvän isyyden määrittelyissä. Läsnäoloa ilmaistiin kilpailukertomuksissa monella tavalla. Se oli perheen kanssa olemista, lasten kanssa leikkimistä, saatavilla olemista, ”löytymistä”, yhteyttä perheeseen poissa ollessakin, aikansa ja ”itsensä” antamista lapselle, läheisyyttä – sillä ”[l]äsnä oleva isä, ei jää perheelle etäiseksi” – ja kiireettömyyttä.⁶⁵⁷ Läsnäolo ymmärrettiin edellytyksenä monille muille hyvän isyyden aspekteille, eritoten isän ja lapsen läheiselle suhteelle. Vastaavasti oli huonoa isyyttä

olla poissa, tai ainakin isän poissaolo vakavasti uhkasi isänä onnistumista.⁶⁵⁸ Näistä kirjoittajien yleensä lyhyistä, toteavista lausahduksista tulkitsen, että isän läsnäolossa oli kyse ajasta ja sen käytöstä sekä vuorovaikutuksesta lapsen kanssa.

Puhe läsnäolosta tuli kilpailukirjoituksissa monesti ilmi tyytymättömyytenä sen määrään tai laatuun. Samalla tavalla, puuttumisen harmitteluna, tuli esille myös esimerkiksi puhumisen ihanteellisuus. Kirjoittajien moitteet kohdistuivat usein omaan isään tai naiskirjoittajilla puolisoon.⁶⁵⁹ Vuonna 1922 syntynyt kirjoittaja vertaa isäänsä muihin saman ajan isiin:

Aina meitä poikia harmitti, kun isän piti jotakin tehdä kanssamme, kun hän pian taas muisti, että piti jotakin tehdä. Tehdä, tehdä, me oikein kirosimme keskenämme sitä, että miksi isämme piti aina jotakin tehdä. Eivät muutkaan isät aina työn touhussa olleet.⁶⁶⁰

Kirjoituksessa viitataan siihen, että toisten lasten isät viettivät enemmän aikaa lastensa kanssa. Lähtökohtainen odotus siis oli, että isän olisi pitänyt olla lastensa kanssa, vaikka puhe oli 1920- ja 1930-luvun isyydestä. Kirjoittaja harmittelee isänsä kiirettä mutta mainitsee toisaalla kirjoituksessaan isänsä työteliäisyyden myös hyveenä. Hän ei tuo esille, oliko itse isänä enemmän vai vähemmän läsnä kuin oma isänsä, mutta kuvaa kirjoituksessaan itseään hoitamassa 1960-luvulla syntyneitä tyttäriään, näiden ”lapsenpiikana” ja lukemassa satuja. Tosin hän kertoo myös, että hänen puolisonsa vietti paljon aikaa lasten kanssa, koska hänellä itsellään oli töissä kiirettä.⁶⁶¹

Vanhemman polven mieskirjoittajat mittasivat kertomuksissaan myös omaa onnistumistaan isänä sen mukaan, miten paljon olivat ehtineet olla lastensa kanssa. Läsnäolo oli asia, jossa vain harva koki pärjänneensä. ”Olisi pitänyt olla enemmän perheen parissa”, kirjoittajat harmittelivat.⁶⁶² Työnteko esitettiin valitettavana mutta ymmärrettävänä syynä olla poissa. Perheen elättäminen sinällään ei kuitenkaan ollut kertomuksissa hyvän isyyden merkki, vaan sillä seliteltiin sitä, miksi ei oltu tarpeeksi läsnä. Liiallinen työnteko oli tuomittavaa, ja erityisen pahasta olivat sellaiset poissaolot, jotka liittyivät harrastuksiin tai illanviettoihin kavereiden kanssa.⁶⁶³ Vaik-

ka poissaoloa pahoiteltiin, se oli kuitenkin ollut mahdollista. Ihanne läsnä olevasta isyydestä ei ollut näiden isien kohdalla ollut pakottava.

Läsnäolokysymykseen kytkeytyi kirjoituskilpailuvastauksissa sukupolviero, sillä nuoremmalle polvelle palkkatyö ei kelvannut selitykseksi isän poissaololle.⁶⁶⁴ Heidän kirjoituksissaan isän läsnäolo esitettiin moraalisenä periaatteena, jota kirjoittajat noudattivat tai jota olisi tullut noudattaa. Kyse oli normista, johon he ainakin kurottelivat elämässään. He eivät soimanneet itseään poissaolosta kuten monet vanhemmat kirjoittajat. Erään vuonna 1960 syntyneen miehen kilpailuvastauksessa *Isyyttä etsimässä* isän läsnäolo on koko tarinaa jäsentävä teema, josta kirjoitetaan hyvin yksityiskohtaisesti. Kirjoittaja kuvaa omaa isäänsä poissa olleena ja työnsä viemänä – tämä oli harvoin lastensa leikeissä mukana.⁶⁶⁵ Isän malli vaikutti omiin ratkaisuihin:

Sanoin [puolisolle, I.A.] myös, että haluan isänä osallistua lasten hoitamiseen. Tämä ajattelutapa oli tietysti syntynyt miettiessäni omaa etäistä suhdettani isääni. Lapsen näkökulmasta isän työnarkomania oli merkinnyt käytännössä sitä, että isä oli poissa.⁶⁶⁶

Kirjoittaja kertoo, että halusi hoitaa lapsensa mahdollisimman pitkään itse kotona. Tähän oli johtanut oman etäisen isäsuhteen lisäksi se, että hän joutui seuraamaan, miten ”itkeviä pieniä lapsia retuutettiin aamutuimaan” naapurissa sijainneeseen päiväkotiin.⁶⁶⁷ Lisäksi hän kuvailee kaipuuta isän syliin oman isäsuhteensa keskeisenä osana. Hän ei halua itse aiheuttaa samaa lapsilleen.⁶⁶⁸

Kirjoittajan mukaan lasten tulevaisuus turvataan parhaiten olemalla mahdollisimman paljon heidän kanssaan. Tätä periaatetta hän oli isänä monin tavoin toteuttanut. Kirjoituksessa on seikkaperäisiä kuvauksia perheen kahden lapsen hoitojärjestelyistä. Puolison hoitovapaiden jälkeen kirjoittaja hoiti lapsiaan kotona tehden ohessa osa-aika- ja satunnaistöitä. Hän jousti työstään ollakseen lastensa kanssa. Esimerkiksi vanhemman pojan mennessä kouluun hän järjesteli työnsä niin, että oli ”aamulla viemässä pojan kouluun ja siten iltapäivällä välipalan jälkeen hakemassa leikkipuistosta”.⁶⁶⁹

Perheasian käsittelyä 2000-luvun vaihteen mediassa tutkinut Riitta Jallinoja katsoo, että juuri kotihoidon ihannoiti ja päiväkotihoidon kritisointi muodostivat keskeisen perustan 1990-luvun lopun perhemyönteisessä, familistisessä käänteessä.⁶⁷⁰ Tarkastelemassani osa-aikaisen koti-isän tarinassa kyse oli nimenomaan kotihoidosta lapsen parhaana, ei äidinhoivan tarjoamisesta. Kirjoittajan puoliso, jolla oli vakituinen työ, huolehti pääasiallisesti perheen toimeentulosta. Kirjoitus ilmentää muuttunutta suhtautumista elättäjäkysymykseen. Kirjoittaja kertoo, että ”välillä harmittaa”, kun ei ole voinut ottaa kaikkia työtehtäviä vastaan, mutta (osittainen) luopuminen työurasta ei kuitenkaan nouse tarinan keskiöön.⁶⁷¹

Kertomuksessa hyvään isyyteen kuuluu, ”että on aikaa olla ja leikkiä poikien kanssa”. Tätä kirjoittaja oli toteuttanut paitsi hoitamalla poikiaan kotona, myös pitämällä omille ja naapuruston lapsille luontokerhoa.⁶⁷² Kirjoittaja on tyytyväinen, että satsasi aikaansa koulun aloittaneeseen poikaansa eikä jättänyt tätä yksin kotiin koulun jälkeen: poika ”pääsi hyvin kiinni koulunkäyntiin sekä alkoi saada kavereita niin, että alkoi viihtyä leikkipuistossa iltapäivisin ainakin välipalaan saakka.”⁶⁷³ Läsnaolo tuotti tulosta. Tarinan opetus on, että lapset voivat hyvin, kun isä oli paikalla. Isän läsnäolo on kirjoituksessa kuitenkin lukuisten pohdintojen, järjestelyjen ja itsetutkiskelun aihe. Kirjoittajan moninaiset kuvaukset ponnisteluistaan ja periaatteistaan rakentavat hänestä kuvaa hyvänä, lapsikeskeisenä⁶⁷⁴ isänä. Ne osoittavat myös, miten polttava kysymys isän läsnäolosta oli kilpailukirjoituksissa.

Vanhemmuuden ideaaleja tutkinut Satu Perälä-Littunen selittää läsnäolon nousua keskeiseksi isyyden ihanteeksi sillä, että perheille löytyy nykyään elättäjä myös äidistä tai yhteiskunnasta. Näin ollen työnteko ei enää riitä hyvän isyyden sisällöksi eikä sillä voi kuitata poissaoloa.⁶⁷⁵ Riitta Jallinoja pitää ajankäyttöä vertauskuvana, jolla voi osoittaa, mikä elämässä on merkityksellistä. Samalla aika ymmärretään käyttökelpoisena oikeudenmukaisuuden mittarina, jolla voi mitata – ja esimerkiksi ajankäyttötutkimuksissa mitataankin – vanhempien välisen työnjaon tasaveroisuutta.⁶⁷⁶

Edellä käsitellyn osa-aikaisen koti-isän tarinan kautta isän läsnäoloon avautuu kuitenkin myös toinen näkökulma, joka ei painota ansiotyötä tai puolisoiden työnjakoa. Kirjoituksessa isän läsnäolo on kokonaisvaltaista vastuunkantoa ja konkreettista lapsista huolehtimista. Silti kirjoittaja on kokenut riittämättömyyttä. Hän kertoo, että aamuyöllä, ennen lasten heräämistä tehty ansiotyö on vaikuttanut pärjäämiseen isänä: ”En siten ole ollut univelkaisena tai muita töitä tehdessäni aina henkisesti läsnä, vaikka olen kotona fyysisesti ollutkin.”⁶⁷⁷ Hyvään läsnäoloon ei riitä vain paikallaolo, vaan isän on myös suunnattava huomionsa lapseen. Vaatimus muistuttaa odotuksia, joita kiintymyssuhdeteoriassa 1950-luvulta lähtien asetettiin hyvälle äitiydelle: äidin tuli keskittyä täydellisesti lapsen fyysisten ja psyykkisten tarpeiden tyydyttämiseen.⁶⁷⁸ Kirjoittajan huolen ja vastuun sävyttämän kuvauksen isyydestään voikin tältä osin nähdä sukupuolirajoja hämmentävänä toisintoistona.

Samalla hyvältä isältä vaadittu kokonaisvaltainen läsnäolo kuitenkin myös uusintaa kehitysteorioiden käsitystä hyvästä vanhemmuudesta. Vaatimus kuvastaa sitä, miten kehitysteoreettiset käsitykset lapsen ja vanhemman välisestä suhteesta olivat 1990-luvulla laajentuneet koskemaan äitien ohella myös isiä. 1970-luvulla feministisessä teoretisoinnissa haastettiin psykoanalyysin ja kehitysteorian käsityksiä äidinhoivan yksinomaisuudesta kehittelemällä ajatusta hoivaavasta isästä. 1980-luvulla isyytutkimus kääntyi pohtimaan isän vaikutusta lapsen kehitykseen mutta myös isän omaa, äidistä erillistä kiintymyssuhdetta lapseen.⁶⁷⁹ Osa-aikaisen koti-isän kertomus havainnollistaa sitä, miten käsitykset vanhempien, siis myös isän, suhteesta lapsiinsa ymmärrettiin lasten hyvinvoinnin mahdollistajana ja miten kehitysteoreettiset ajattelutavat muokkasivat 1990-luvulla sitä, miten miehet kertoivat isyydestään. Äitien palkkatyöläistyminen ei yksinään riitä selittämään sitä, miksi läsnäolosta muodostui niin keskeinen isyyden ihanne. Siihen vaikuttivat myös teoretisoinnit lapsen kehityksestä ja ajatus lapsen edusta.

Tarkastelemani osa-aikaisen koti-isän kirjoituksen keskiössä on isän ja lapsen hyvä suhde. Kirjoittajan lapset ovat poikia. Hän kuvaa esimerkiksi luontokerhoa ja pallon potkimista poikiensa kanssa

– klassisia esimerkkejä isien ja poikien yhdessäolon alueista – hyvän isyyden tekijöinä. Kirjoituksessa ei kuitenkaan tuoda julki, että lasten sukupuoli olisi toiminut perusteena kirjoittajan toiminnalle. Tarina ei sanallakaan viittaa siihen, että läsnä olevaa isää olisi tarvittu esimerkiksi sosiaalistamaan poikalasta yhteiskuntanormeihin, sukupuolimalliksi tai torjumaan ”liiallisen” äidillisyyden vaikutusta. Nämä olivat sukupuolen mukaan eriytyneitä vanhemmuutta ajaneiden perheasiatuntijoiden 1990-luvulla kirjoituksissaan esittämiä syitä sille, miksi isän tulisi olla läsnä. Kuten olen aiemmissa luvuissa analysoinut, tällaisia käsityksiä erottuu myös kilpailukirjoituksissa. Tämän kertomuksen ihanne löytää vastineensa pikemminkin 1990-luvun isyyspolitiikasta, jossa hyvää isyyttä rakennettiin juuri läsnäolon ja isän ja lapsen suhteen läheisyyden varaan:

Yleisesti hyväksytty näkemys on, että isän lastensa kanssa jo aivan pienenä viettämä aika on tärkeää sekä isälle itselleen persoonallisen kasvun kannalta että ennen kaikkea isä-lapsi suhteen kehitykselle. Vastuunottamisen, sitoutumisen ja itseluottamuksen kasvun myötä isästä tulee perinteistä isäkuvaan olennaisesti läsnäolevampi persoona lapsen elämässä. Tämä vaikuttaa sekä lapsen kuvaan itsestään ja maailmasta että myöhemmin isämallin kehittymiseen: miten poika toimii aikanaan itse isänä ja miten tyttö näkee aikanaan omien lastensa isän roolin perheessä.⁶⁸⁰

Isätoimikunnan mietintö esitti ”yleisesti hyväksyttynä näkemyksenä”, että isän lasten kanssa viettämä aika oli hyväksi kaikille osapuolille: isä itse kasvaa (itseään kehittävän isän ideaali), isän ja lapsen suhde paranee sekä lapsi saa hyviä malleja omaan myöhempään toimintaansa vanhempansa. Vaikka läsnäolo esitetään lainauksessa yleisesti hyväksyttynä käsityksenä, se oli mietinnössä samalla huolen kohde: isän läsnäoloa haluttiin tukea erilaisin toimenpitein. Isän kotona viettämää aikaa ehdotettiin lisättäväksi esimerkiksi tiedotuskampanjoiden ja isälle korvamerkityn vanhempainvapaan pidentämisen avulla. Toimenpide-ehdotuksissa painotettiin lisäksi lapsen isäsuhteen säilymistä avioeron jälkeen.⁶⁸¹ Edellä käsitellyn kilpailukirjoituksen tapaan mietintö ohitti sellaiset argumentit, joissa vedottiin isän läsnäolon tärkeyteen esimerkiksi sen tähden, että (poika)lapsi tarvitsee miehen mallia. Mietintö ei tähdännyt perin-

teiseksi ymmärretyn sukupuolijärjestyksen säilyttämiseen vaan sen muuttamiseen. Näin se asettui 1990-luvun isyyskeskusteluissa eri kannalle kuin sellaiset perheasiantuntijat, jotka nojasivat sukupuolierityisen vanhemmuuden puhetapaan.

Kilpailukirjoitukset ja *Isätoimikunnan mietintö* jakoivat ihanteen läsnä olevasta isästä sekä käsityksen isän ja lapsen välisen läheisen suhteen merkityksellisyydestä. Niiden läsnäolopuheessa oli kuitenkin myös eroja. Ensinnäkin argumentoinnin tapa oli niissä hyvin erilainen. Siinä missä kilpailuteksteissä isän läsnäolo oli jokseenkin itsestään selvä hyvän isyyden edellytys, perusteli mietintö sitä loppumattomasti kuin kamppailien joidenkin sanomatta jäävien vastaväitteiden kanssa. Jo edellä mainittujen perusteluiden lisäksi mietinnössä argumentoitiin, että läsnä ollessa miehen ”isäntäidot” harjaantuisivat ja itseluottamus isänä lujittuisi. Nämä taas mainittiin välttämättöminä ehtoina sille, että isä voisi toimia hyvänä kasvattajana. Lapsi saisi tällaisesta isästä ”todellisen”, ”läsnä olevan” ja ”tasavertaisen” vanhemman. Lisäksi isän läsnäoloa perusteltiin sukupuolten tasa-arvolla: puoliso voisi panostaa omaan työuraansa.⁶⁸² Mietintö todisteli, että hyvä isyys syntyisi läsnä olemisen perustalle.

Mietinnön puolusteleva asenne on kiinnostava, sillä 1990-luvun isyyskeskusteluissa ei ollut sellaista osapuolta, joka olisi vastustanut isän läsnäoloa. Kyse saattoikin olla reagoimisesta muista keskusteluyhteyksistä, esimerkiksi työelämää koskevista näkökannoista, tulleeeseen paineeseen. Isyyskeskustelussa kamppailua käytiin isän läsnäolon tärkeyden sijaan siitä, missä vaiheessa, millä tavoin ja mitä varten isän olisi suotava olla läsnä. Sukupuolierityistä vanhemmuutta kannattaneet perheasiantuntijat varoittelivat isää sekaantumasta pienen lapsen hoitoon. Heillekin isän läsnäolo oli välttämätöntä mutta vasta lapsen hieman vartuttua.⁶⁸³ Isätoimikunta taas painotti, että isän tulisi olla mukana valmisteluissa jo ennen lapsen syntymää ja osallistua lapsen hoitoon alusta asti.⁶⁸⁴ Tapa, jolla mietinnössä haluttiin isien olevan läsnä, muistuttaa äideiltä odotettua kokonaisvaltaisuutta ja oli siten sukupuolten symmetriaan kannustava. Siinä tavoiteltiin isien toiminnan muuttamista (mietin-

nön kielellä ”tukemista”) siten, että miesten ajankäytössä perhe ja lapset olisivat saaneet yhä enemmän tilaa ja että isät olisivat ottaneet lapsistaan lisää vastuuta tavalla, jota oli pidetty äideille ominaisena.⁶⁸⁵ *Isätoimikunnan mietintö* kiinnittyi jaetun vanhemmuuden ohjelmaan.⁶⁸⁶

Tähän liittyi kilpailukirjoitusten ja mietinnön läsnäoloihanteen toinen eroavaisuus. Vaikka *Isätoimikunnan mietinnössä* hyvä isä oli hyvin samanlainen hahmo kuin esimerkiksi edellä käsitellyn vuonna 1960 syntyneen osa-aikaisen koti-isän tarinassa, perusteltiin isän läsnäoloa vanhempien tasa-arvolla vain mietinnössä. Miesten kirjoittamissa kilpailuteksteissä kuvattiin kyllä isiä, jotka hoitivat lapsiaan ja tekivät kotitöitä, mutta julkituotu puhe sukupuolten tasa-arvosta pitkälti puuttui.⁶⁸⁷ Esimerkiksi osa-aikaisen koti-isän kirjoituksessa läsnäoloa ja osallistumista perusteltiin lapsen edulla, ei puolisoiden välisenä kysymyksenä.⁶⁸⁸ Siinä missä *Isätoimikunnan mietintö* oli myös tasa-arvon asialla, tarkasteltiin *Isää etsimässä* -kilpailun kirjoituksissa asiaa lähinnä lapsen hyvinvoinnin näkökulmasta. Ylipäätään vanhemmuuden jakaminen – kuten osallistuminen vauvan hoitoon, synnytykseen, isyyslomalle jääminen, lastenhoitajan järjestäminen tai vanhempien välinen puhe lapsista – mainittiin hyvän isyyden tekijöinä miltei pelkästään naispuolisten kilpailuosallistujien teksteissä.⁶⁸⁹ Tämä on yksi harvoista nais- ja mieskirjoittajien vastausten välisistä temaattisista eroista kirjoituskilpailussa.

Kilpailuvastausten ja *Isätoimikunnan mietinnön* hyvä isä oli läsnä. Molemmissa painotettiin isän ja lapsen suhdetta sekä sitä kautta lapsen kehityksen turvaamista. Jos kirjoituskilpailun tilanneen isätoimikunnan kuitenkin ajatellaan tavoitelleen isyyden muokkaamista tiettyyn suuntaan, ei pyrkimys onnistunut läsnäolokysymyksessä kuin osittain. Mietinnössä sukupuolten tasa-arvo oli olennainen argumentti isän läsnäolon puolesta. Sen sijaan kilpailuun osallistuneiden mieskirjoittajien teksteissä isien ja äitien tasaveroisuus ei noussut puheenaiheeksi, vaikka jotkut heistä näyttivät toteuttavan elämässään hyvinkin ”uuden isyyden” mukaista projektia.

Samalla on kuitenkin huomattava, että läsnäolosta puhuessaan kilpailukirjoitukset eivät juuri toistaneet myöskään sukupuolierityistä isyyttä kannattaneiden perheasiantuntijoiden käsityksiä, joiden mukaan läsnä olevaa isää tarvittiin sosiaalistamaan lapset sukupuoleensa. Joissakin kirjoituksissa ajatus kyllä tuotiin esille, mutta se tapahtui pikemminkin isättömyyttä kun isän läsnäoloa kommentoivassa kontekstissa. Kyseessä ei siis ollut yksi ja sama puheenaihe, vaikka näin voisi kuvitella. Isän läsnäolo ja poissaolo avasivat isyyteen erilaiset näkökulmat. Kilpailuvastauksissa isän läsnäoloa kannatettiin isän ja lapsen välisen suhteen takia, ei miehen mallin tarjoamisen tai naisten ja miesten tasa-arvoisuuden tähden. Kirjoitukset toistivat erilaisten asiantuntijadiskurssien edustamia ”vallanpidon totuuksia” isän läsnäolosta vain valikoiden.

Yhdessäolon muodot

Isää etsimässä -kirjoitukset ja *Isätoimikunnan mietintö* jakoivat käsityksen siitä, että isän tulisi olla läsnä lapsensa arjessa. Ne olivat samaa mieltä myös siitä, että isän ja lapsen välisen suhteen ja vuorovaikutuksen tulisi olla läheistä. Mutta millaista vuorovaikutuksen olisi pitänyt olla sisällöltään? Mitä isän ajateltiin tekevän, kun hän oli läsnä?

Kirjoituskilpailuteksteissä puhe läsnäolosta muodostui pääosin toteavista lausahduksista, joissa toisteltiin, että isän olisi hyvä olla läsnä. Vanhemmuutta koskevia ihanteita tutkinut Satu Perälä-Littunen tulkitsee tällaisen ”pitäisi tai tulisi” -puheen merkitsevän, että puhutaan normista mutta epäillään samalla, etteivät isät tai äidit kuitenkaan toimi sen mukaisesti.⁶⁹⁰ Tällaiseen periaatteiden julistamiseen viittaa myös se, etteivät kirjoittajat eritelleet, mitä he läsnäololla tarkoittivat. Teksteistä voi kuitenkin katsoa, millaisista yhdessä olemisen muodoista niissä kerrotaan hyvinä, tavoiteltavina tai mieluisina asioina.

Kertomukset nostavat arvostetulle sijalle isän, joka puhuu lastensa kanssa. Mutta kun tästä kerrotaan pitkälti puheen puuttumi-

sen kautta, ei puhuminen muodostu läsnäolon sisällöksi. Se näytetään pikemminkin tavoiteltuna ideaalina. Puhumista lähelle tulevat kirjoituksissa sellaiset yhdessäolon muodot kuin iltasatujen lukeminen ja laulaminen lasten kanssa, joita jotkut kirjoittajat kuvaavat.⁶⁹¹ Myös sitä, että hoitelee arkisia puuhia yhdessä lapsen kanssa, painotettiin hyvänä vanhemmuutena.⁶⁹² Kotitaloustyöt tai lastenhoito mainittiin yhdessäolon muotoina kuitenkin vain harvoin. Eniten niistä kirjoittivat pienten lasten isät, joille aihe oli ajankohdainen. Useimmiten isän ja lasten kuvattiin viettäneen tai viettävän aikaa yhdessä tekemällä jotakin, esimerkiksi leikkimällä tai urheillemalla. Vanhempien miesten kertomuksissa myös työnteko ja siihen oppiminen isän ohjauksessa tulivat esille yhdessäolon muotoina. Nostalgisen muistelun kohteena olivat erityisesti kala- ja metsäretket isän kanssa:

Paras isä oli kun teimme yhteisiä metsästysretkiä. Näistä retkistä minulla on hyvin varhaisia muistikuvia. Olin silloin niin pieni taapertaja että, olin enemmän vaivaksi kuin hyödyksi. Luulen että, isä koki elämänsä parhaimmillaan samotessaan metsällä. Hän halusi omaa pojan kaveriksi, kuuntelijan joka istui mättäällä koiran hakiessa riistaa. Isä ja poika suhde oli myös silloin lämpimimmillään. [...]

Metsästys isä on myös ainoa jolta muistissani on kannustavia puheenvuoroja ”kehumista”. Kaikki kannustus liittyi metsästyssaaliiseen.⁶⁹³

Tämä 1930-luvulla syntynyt kirjoittaja kuvaa isäänsä monelta kantilta, muun muassa miehenä, joka ei juuri viihtynyt perheensä parissa. Lämpimiä muistoja on kuitenkin jäänyt yhteisistä metsästysretkistä isän kanssa. Kirjoittaja sai olla isänsä mukana, kuunnella isänsä kertomuksia ja oppia perustaidot luonnosta ja eläimistä. Isä, joka ei muuten juuri sanonut mitä pojastaan ajatteli, saattoi kehua pojan metsästyssaalista.⁶⁹⁴

Kalastus ja onkiminen saivat kilpailuvastauksissa hämmästyttävästi tilaa. Mukana on tekstejä, joissa koko tarina on kirjoitettu kalastusteeman ympärille. Kalastus on näille kirjoittajille rakas harrastus, johon omat lapset (tytötkin mainitaan) on haluttu mukaan. Myös kalaretkistä oman isän kanssa on mieluisia muistoja.⁶⁹⁵ Vuonna 1944 syntyneen miehen tarinassa kalastus on kantava aihe. Hän

kuvaa avuttomuuttaan pienikokoisina syntyneiden tyttäriensä kanssa vertaamalla näitä pyytämiinsä haukiin, jotka olivat kooltaan tyttäriä isompia ja joita hän osasi käsitellä paljon paremmin.⁶⁹⁶ Ennen pitkää isän ja tyttären yhteys kuitenkin löytyi kalastusharrastuksen kautta:

Kävi kateeksi lapsettomia. Pääsevät helpolla. Jopa katkeruus etsi paikkaa isän sydäimestä. Mutta valo voitti. Ihmeiden aamu. Olin nukkunut kokonaisen yön omalla vartiovuorollani. Sanni ei itkenyt, ei herättänyt. Jaksoin palata työhön ja sain pirteästä lapsesta terhakan kalakaverin. Vietimme huikeita viikonloppuja. Sanni souti veneen kallion poukamaan ja kipusimme huipulle onkimaan. Uimme ja ilakoimme.⁶⁹⁷

Kirjoituksessa käytetään kalastukseen liittyviä vertauksia kuvattaessa isyyttä, mutta samalla kalastuksella oli myös konkreettinen rooli isän ja tyttären yhdessäolossa.

Ylipäätään erilaiset ulkoilmaharrastukset, urheilu ja retket ovat kirjoituksissa asioita, joita mainitaan lasten kanssa tehdyn tai joita hyvä isä tekee.⁶⁹⁸ Isää, joka on osallistunut lastensa leikkiin – rakentanut lumilinnuja, antanut kyytiä potkurikelkalla tai ainakin valmistanut leluja – arvostetaan. Tällaisia isiä löytyi kaikista sukupolvista.⁶⁹⁹ Vastaavasti moitteita saavat isät, jotka eivät leikkineet tai puuhailleet lastensa kanssa.⁷⁰⁰ Isiä, jotka kuskaavat lapsia harrastuksiin ja kannustavat näitä urheilukentän laidalla, ei *Isää etsimässä* -kirjoituksista löydy. Aihe tulee esille vain sitä koskevan kritiikin muodossa.⁷⁰¹

Kilpailukirjoituksissa piirtyy lähes kliseinen kuva hyvästä isästä, joka urheilee, kalastaa ja peuhaa lastensa kanssa. Tällaiselle *toiminnalliselle isyydelle* ei löydy vastinetta *Isätoimikunnan mietinnöstä*. Vaikka mietintö teroitti kilpailukirjoitusten tapaan isän läheisyyden, läsnäolon ja vuorovaikutuksellisuuden merkitystä, se ei antanut juuri minkäänlaisia esimerkkejä siitä, mitä lasten ja isien yhdessäolo olisi voinut olla. Mietintö puhui esimerkiksi siitä, että ”miehellä riittää aikaa ja voimia lasten tarpeille”, mutta mitä tämän toiminnan sisältö olisi, sitä ei täsmennetty. Käytetyn ajan määrä oli keskeisempi pohdinnan aihe kuin yhdessäolon sisältö.⁷⁰² Ainoa toistuvasti mainittu, konkreettinen yhdessäolon muoto oli lap-

sen hoitaminen.⁷⁰³ Tämä rajausta kertoo mietinnön ottamasta asemasta 1990-luvun isyyskeskustelussa: se painotti aktiivista, hoivaavaa isyyttä. Mietinnön agendalla oli esimerkiksi vanhempainvapaan jakaminen entistä tasaisemmin isän ja äidin välillä ja mietinnössä argumentoitiin vähintään epäsuorasti sellaista kehitysteoreettista ajatusta vastaan, jonka mukaan isän tulee vauvavaiheessa pysytellä taustalla tukemassa äitiä ja astua aktiivisena toimijana lapsen elämään vasta pikkulapsivaiheen jälkeen.⁷⁰⁴ Kun kilpailukirjoituksissa keskusteltiin monen ikäisten lasten isänä olemisesta, keskittyi mietintö lähinnä pienten lasten isiin ja hoivan kysymyksiin. Kaikkiaan isän läsnäolo jäi mietinnössä kuitenkin abstraktille, julistuksenomaiselle tasolle.

1990-luvulla esitettiin myös sellaisia julkisia puheenvuoroja, joissa annettiin konkreettisia suosituksia isän läsnäolon sisällöstä. Olen edellä analysoinut, miten keskustelussa miehen mallista esille nousi isä, joka antoi pojalleen esimerkin miessukupuolena olemisesta urheilemalla, pelaamalla, nikkaroimalla tai muutoin vain toimimalla yhdessä poikansa kanssa. Puheenvuoroissa painottui perinteisenä ymmärretyn sukupuolijärjestyksen ja ”miehisen identiteetin” ylläpito ja toistaminen. Ei ole yllättävää, että samoissa, sukupuolierityistä vanhemmuutta kannattaneiden perheasiantuntijoiden kirjoituksissa suhtauduttiin epäilevästi isään, joka hoivaa pientä lasta tai vauvaa.⁷⁰⁵ *Isätoimikunnan mietinnön* näkemykset isän ja lapsen suositeltavista yhdessäolon muodoista poikkesivat tästä tyystin.

Vaikka esimerkiksi mietintö vaikenä toiminnallisesta isyydestä, siitä puhuminen ei suinkaan rajoittunut vain vanhemmuuden sukupuolierityisyyttä korostaneisiin puheenvuoroihin. 1980- ja 1990-luvulla se tuli esille myös keskustelupuheenvuoroissa, joissa tavoiteltiin jaettua vanhemmuutta. 1970-luvulta lähtien oli syntynyt varsinkin Yhdysvalloissa uudenlaista isyystutkimusta, joka oli ottanut tehtäväkseen selvittää, oliko isällä kykyä hoivata pienokaista sekä millaista oli isän ja lapsen välinen vuorovaikutus ja kiintymys. Tutkimussuuntaus kehkeytyi vastapainoksi sellaiselle aikaisemmalle psykologiselle tutkimukselle, jota on kutsuttu poissaolotutkimuk-

seksi ja jonka keskeisenä ideana oli ollut tarkastella isän poissaolon vaikutusta lapsen kehitykseen. Uusissa tutkimuksissa havaittiin, että lapsella oli vastoin aiempia käsityksiä kykyä kiintyä muihinkin kuin vain ensisijaiseen hoitajaansa, siis yleensä äitiin. Samaten todettiin, että miehet kykenevät halutessaan hoitamaan vauvaa siinä missä naisetkin ja ettei tästä ole lapselle haittaa.⁷⁰⁶

Samalla kun uuden tutkimussuuntauksen tavoitteena oli puolustaa isän ja äidin samankaltaisuutta vanhempina, esille tuotiin kuitenkin myös eroavaisuus: äitien kanssakäyminen lasten kanssa nähtiin passiivisempänä kuin isien vuorovaikutus, jonka tyyli ymmärrettiin fyysisempänä ja rajuotteisempänä. Tästä kumpusi johtopäätös, että lapselle on hyväksi tulla hoidetuksi niin ”naisellisella” kuin ”miehekkäällä” tavalla.⁷⁰⁷ Havainnot toimivat ikään kuin lisäperusteluna sille, että isän olisi hyvä osallistua vauvan hoitamiseen aivan alusta asti. Argumentointi liu’utti sukupuolierityistä isyyttä jaetun vanhemmuuden puhettavan sisälle. Käsitystä isän hoivan toiminnallisesta luonteesta toistettiin myös Suomessa esimerkiksi isyyttä käsittelevissä kirjoissa.⁷⁰⁸ Näin se muuttui osaksi arkista tietoa isyydestä.

1990-luvun isyyskeskusteluissa toiminnallisella isyydellä tuettiin niin vanhemmuuden sukupuolijärjestyksen muuttamista kuin sen säilyttämistä. Toiminnallinen isyys näyttäytyi hyvänä isyytenä monissa yhteyksissä, joten ei ole ihme, että se sai suuren roolin myös *Isää etsimässä* -kirjoituksissa. Niissä isän ja lapsen yhteiseen toimintaan ei kuitenkaan yleisesti ottaen liitetty samanlaista suosituksellisuutta kuin asiantuntijoiden teksteissä. Kirjoituksissa muisteltiin mieluisia isään liittyneitä yhteisiä hetkiä eikä yleensä tarjottu mainittuja toimintoja yleispätevästi hyvänä isyyden muotona. Monista muista isyyteen liittyvistä seikoista kirjoittajat kyllä ilmaisivat mielipiteensä hyvinkin hanakasti.

Isän valta

Toiminnallinen, jopa leikkivä isä oli *Isää etsimässä* -kertomuksissa hyvä isä. Sen kanssa ristesii kuitenkin toinen isäihanne, joka pai-

notti isän auktoriteettiasemaa ja nosti kuriin, rajoihin, pehmeuteen, hierarkioihin ja väkivaltaan liittyvät kysymykset pohdintojen kohteeksi. Tässä puheenparressa kaveri-isyys tai sukupolvien välinen demokratia ei ollut tavoiteltavaa, vaikka leikkivän isän hahmon olisi voinut ajatella viittaavan myös lapsen ja isän väliseen toveruuteen, lapsen tasolle asettumiseen ja sukupolvien välisen valta-asetelman liudentumiseen. Kun toiminnallisuus usein liittyi muistoihin isän kanssa vietetystä ajasta, käsitteli keskustelu isän vallasta hyvän ja oikean kasvatuksen perusteita, sitä miten hyvän isän tulisi toimia kasvattaakseen lapsensa oikein. Käsitteet kasvatusta, kuri ja kuritus saivat teksteissä lähes samoja merkityksiä.

”Joka kuritta kasvaa, se kunniatta kuolee” ja ”ken vitsaa säästää, se lastaan vihaa” olivat vanhimmille, 1910–1930-luvulla syntyneille kirjoittajille lapsuudesta tuttuja sanontoja.⁷⁰⁹ Vanhemman polven kirjoittajien teksteissä isien antamat tai antamatta jättämät selkäsaunat muodostavat keskeisen osan siinä, miten he hahmottavat isäsuhteensa. Kokemukset ja käsitykset lasten fyysisestä rankaisemisesta kuitenkin vaihtelivat. Joidenkin isät olivat arvaamattomia ja herkkiä suuttumaan: ”Voi sitä joka oli silloin lähellä kun räjähdys tapahtui, silloin tuli armoton selkäsauna sille joka oli ollut syynä siihen mikä oli suuttumisen aiheuttanut”, kirjoittaa 1920-luvulla syntynyt mies.⁷¹⁰ Näissä perheissä kuritus oli kovaa ja sitä sai pienimmästäkin syystä.⁷¹¹ Toiset kirjoittajat taas kertovat sellaisesta fyysisestä rankaisemisesta, jonka antajallakin oli kyyneleet silmissä:

Kun itse olin pieni, fyysinen rangaistus oli ’muodissa.’ Sain kokea sitä melkoisen usein, Koska olin liikkuva eläjä. Ei kuitenkaan mitään silmitöntä hakkaamista, vain rauhallista ’piiskakeittoa’ pakaroille ohuella koivun oksalla. Nöyryyttävintä oli, että vitsa täytyi noutaa itse; jos vaikka naapurit näkivät. Ei isänikään siitä nauttinut; näin hänen silmissään kyyneleitä näiden ’koulutusten’ aikana. Kertaakaan en saanut rangaistusta ilman perusteltua syytä. En muistellut pahalla.⁷¹²

Tämä 1930-luvulla syntynyt mies ei kokenut saamaansa kuritusta epäoikeudenmukaisena tai kohtuuttomana. Vertailukohtana olivat toisten lasten saamat julmat rangaistukset: naapurin pojan äiti

”saattoi takoa polttoklapilla hartioille tai selkään, ja kiroili voimalisesti”.⁷¹³

Kaikki vanhemman polven kirjoittajat eivät kerro, kuritettiin-ko heitä fyysisesti vai ei. Kirjoituksista ei siis voi päätellä, kuinka moni joutui rangaistuksi ja millaisella tavalla. Kirjoittajat pitävät ruumiillista kuritusta kuitenkin tavallisena lapsuudessaan. Sen mainitaan olleen ”muodissa”, kuten edellä lainatussa kirjoituksessa, ja sen uskotaan olleen perheissä yleisesti vallinnut tapa silloinkin, kun oma kokemus ei tue käsitystä:

Yleensä lapset pelkäsivät isää ja hakeutuivat äidin suojaan. Ei isien kurinpito ollut kaikissa perheissä samanlaista, kaikissa säännöissä on poikkeuksia. Lapsuuskodissani isäni vaati tottelemista mutta neuvoi mikä on luvallista tai luvatonta, ei koskaan ryhtynyt kurinpitotoimiin, äiti taas turvautui kovin usein koivumäen herraan, lähes olemattomista rikkeistä sai tuntea vitsan hivelyn pakaroillaan.⁷¹⁴

Tälle vuonna 1914 syntyneelle mieskirjoittajalle on mainitsemisen arvoinen seikka, että isä ei turvautunut fyysisiin rangaistuksiin vaan neuvoi ja ohjasi.⁷¹⁵ Hän uskoo perheensä olleen poikkeus säännöstä. Tässä ja edellä olleessa lainauksessa kirjoittajat kertovat myös äideistä, jotka kurittivat lapsiaan ruumiillisesti.⁷¹⁶ Silti fyysinen rankaiseminen liitetään kirjoituksissa yleisenä sääntönä isiin, turvallisuus taas äiteihin. Se heijasteli kristillisen kasvatusaatteen vielä 1900-luvun alkupuolella voimissa ollutta käsitystä, jonka mukaan nimenomaan isän tehtävä oli hoitaa lasten ruumiillinen kuritus, sillä hänen asemansa perhehierarkiassa oli korkein ja hänen auktoriteettinsa lähtöisin jumalasta.⁷¹⁷ Käsitys isän autoritäärisyydestä ja äidin lempeydestä on ohjannut omakohtaisten kokemusten tulkintaa silloinkin, kun kokemukset eivät ole sopineet sääntöön.

Kansatieteilijä Markku Aukia on tutkinut 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alkuvuosikymmenien kasvatuskäytäntöihin liittyvää muistitietoa. Hänen mukaansa jälkikäteiskuva ehdottomista ja ankarista kasvatuskäytännöistä on myytti. Kasvatus vaihteli suuresti eri kotien ja yhteiskuntakerrostumien välillä. Eniten jälkikäteiskuvaa vastaa rajoittava kasvatustyyli, jossa tavoitteena oli kuuliaisuuden, sovinnaisen tapojen ja työnteon oppiminen. Lapsen oma-

päisyys tuli murtaa. Toisissa kodeissa noudatettiin kuitenkin sallivaa kasvatusta, jossa lapset huomioitiin jossakin määrin yksilöinä. Lapset saivat esimerkiksi ruokapöydässä osallistua keskusteluun ja rangaistuksia käytettiin vähän tai ei lainkaan. Aukia tunnisti aineistostaan myös kasvatustyylin, jonka hän nimeää kasvattamattomuudeksi. Tällaisissa perheissä vanhemmat eivät joko halunneet tai pystyneet pitämään yllä säännöllistä järjestystä.⁷¹⁸ *Isää etsimässä*-kirjoittajien tarinoissa toistettiin käsitystä ankarista kasvatuskäytännöistä sekä isästä perheen auktoriteettina ja kurinpitäjänä.

Ymmärrys isien kurinpitovallasta ja autoritäärisyydestä muodostui vasten vertailuja, joita tehtiin kirjoitushetkeen. Tällaisesta mennyttä ja nykyaikaa vertailevasta näkökulmasta asiaa tarkasteli esimerkiksi eräs 1920-luvulla syntynyt mies. Hänen lapsuudenperheessään noudatettiin paikallista tapaa, ”että isä söi iltasensa ennen muuta perhettä yksinään, äiti laittoi hänelle ruoat pöydälle ja katsoi että isä sai kaikkea mitä oli tarjottavana, mutta ei istunut samaan pöytään isän kanssa”.⁷¹⁹ Kun isä oli valmis, äiti aterioi lasten kanssa. ”Järjestely ei ollut meidän kannaltamme ollenkaan huono, saimme syödä vapaammin, äiti oli läheisempi ja häntä ei tarvinnut pelätä sillä tavalla kuin isää.” Samalla tavalla äiti palveli isää myös tämän saunoessa.⁷²⁰ Kirjoittajan isä oli etäinen, pelottavan ankara hahmo. Kirjoittaja toteaa, että nykyajan perheissä tilanne on erilainen ja että hänen lapsuutensa voi nykynuorista vaikuttaa aivan uskomattomalta.⁷²¹

Samaan tapaan myös eräs toinen, samanikäinen kirjoittaja katsoi vanhempien kunnioittamisen olleen tärkein seikka, joka kuvasi ”entisajan” isän ja lapsen välistä suhdetta sekä ylipäätään aikuisten ja lasten suhdetta. Jos esimerkiksi jätti tervehtimättä aikuista, oli siitä rangaistuksena isän antama piiska. Sen sijaan nykyajan lapset, joihin lukeutuvat myös kirjoittajan 1960-luvulla syntyneet tyttäret, eivät kunnioita vanhempiaan.⁷²² Kirjoittajat hahmottivat sukupolvi-suhteen olleen 1900-luvun alkuvuosikymmeninä hierarkkinen ja vanhempien ehdottoman auktoriteetin leimaama. Nykyaika, 1990-luku, näyttäytyi aikuisten kanssa tasa-arvoisten, joskin röyhkeiden lasten aikakautena.

Juuri isän auktoriteettiasema oli yksi niistä kysymyksistä, joiden ympärille keskustelu isyyden muutoksesta kietoutui 1990-luvulla. Isyyden *rappiotarinan* mukaan isät olivat menettäneet valta-aseman, joka menneiden sukupolvien isillä oli perheissä ollut. Yhdysvaltalainen historioitsija Shawn Johansen kiinnittää huomiota siihen, että 2000-luvun vaihteen amerikkalaisissa mediakuvissa käsitys isän auktoriteetin menetyksestä sai keskeisen aseman: isää tarkasteltiin poissa olevina elättäjinä, miehinä, joilta naiset riistävät elatusapua (dead-beat dads), tai pahoinpitelijöinä ja hyväksikäyttäjinä. Johansen vertaa viktoriaaniseen isään ja piirroshahmo Homer Simpsoniin liitettyjä mielikuvia ja toteaa, että isyyssäilyksissä oli tapahtunut radikaali siirtymä. Ajatukset vallasta ja huolehtivuudesta olivat vaihtuneet vanhanaikaisuuden, voimattomuuden, väkivallan ja poissaolon kuviin. Menneisyys näyttäytyi yksinkertaistettuna ja nostalgisoituna.⁷²³

Nostalgisia menneisyyskuvia tuotettiin myös *Isää etsimässä* -kirjoituksissa, mutta niiden rinnalla piirtyi myös muunlaisia kuvia. Vanhemmat mieskirjoittajat nimittäin kertoivat omasta toiminnastaan lastensa kurittajina moninaisemmin kuin isistään. Puheenvuorot rakentuivat suhteessa kysymykseen fyysisen rankaisemisen oikeutuksesta. Osa kirjoittajista painotti hyväksyneensä isältä saadun kurituksen kasvettuaan aikuiseksi. Näin ollen myös omien lasten ruumiillinen rankaiseminen oli oikein:

Kannatan lapsille terveellistä kuritusta kielletyistä teoista. Piiskaakin hyväksyn lasten kasvatuksessa. Sitä olen aikanaan itekin joskus saanut ja sitä olen antanut pojilleni tarvittaessa, tosin me kaikki olemme saaneet sitä säästeliäästi, muuta piiskan uhka täytyy kyllä olla yksi kasvatusmenetelmästä. Ei lapsi siitä tressiä saa, eikä traumoja tulevaisuudessa, päinvastoin. Hänestä tulee kunnan kansalainen, jos muuten on tullakseen. ”Joka kuritta kasvaa, se kunniaa kuolee”, sanoo vanha kansanviisaus. Yhdyn tähän toteamukseen täysin.⁷²⁴

Kuritus on terveellistä, sen avulla kasvaa kunnollisia kansalaisia, kirjoitti tämä vuonna 1924 syntynyt mies. Hän kertoi saaneensa ja antaneensa piiskaa. Mikään itsestänselvyys asia ei kuitenkaan ollut, koska sen hyödyllisyyttä oli perusteltava ja puolusteltava kir-

joituksessa. Kertomus viittaa siihen, että oli olemassa myös näkökantoja, joiden mukaan lasten kuritusväkivalta ei ollut hyväksyttävää. Jotkut kirjoittajat olivatkin päätyneet edellisen kanssa täysin vastakkaiseen näkemykseen:

Tullessani aikanaan isäksi, en oikein hyväksynyt ruumiillista kuritusta. Kokeilin sitä vain yhden kerran. Koivuvitsalla kuten isänikin, kumppaankin lapseeni. Vaikka olin tarkkaan perustellut kurituksen syyn, tuli minulle hyvin paha olo molemmilla kerroilla toimenpiteen jälkeen. Päätin olla jatkamatta sillä tavoin. Turvauduin puhumiseen. Eikä ole tarvinnut katua kummassakaan tapauksessa. [...] Fundamentalistit kyllä korostavat edelleen ruumiillisen kurituksen tehoa. Sitä höystää 'aataminaikainen' mietelause: "Joka kuritta kasvaa, se kunniatta kuolee." Itse olen sitä mieltä, että kurituksen määrä on suorassa suhteessa uhman lisääntymiseen.⁷²⁵

Tämä 1930-luvulla syntynyt mieskirjoittaja päätti pidättäytyä ruumiillisten rangaistusten käyttämisestä, koska hänelle itselleen tuli piiskaamisesta niin paha olo. Kyseessä on sama mies, joka kertoi kyyneleistä isänsä silmissä kuritustilanteissa. Kirjoituksen mukaan väkivallan käyttö kasvatuksessa ei ole toimiva keino mutta puhuminen on. Puhumisen merkitystähän kertomuksissa korostettiin muutenkin. Kirjoittajan mukaan hyvä isä ymmärtää, etteivät lapsen ajatusmaailma ja moraalikäsitteet ole kehittyneet kuten aikuisilla ja "väkivaltaisen kurituksen" aiheuttamat vauriot voivat olla korjaamattomia.⁷²⁶

Fyysisen rankaisemisen tulkitseminen niin vanhana kansanviihsautena kuin aataminaikaisena fundamentalismina osoittavat, että käsitystä menneisyyden auktoriteettisuhteiden jyrkkyydestä hyödynnettiin monenlaisen argumentoinnin vahvistuksena: sen avulla pystyi painottamaan oman ajan kurinpidollista rappiota tai yhtäläillä se voitiin nähdä todisteena siitä, että menneisyydessä lapsiin suh-tauduttiin julmasti. Kirjoittajien käyttämät ilmaisut, kuten "moraalikäsitteiden kehitys", "vaurio" tai edellä siteeratussa kirjoituksessa "trauma" ja "stressi" osoittavat, että niin fyysisen rankaisemisen kannattajat kuin vastustajatkin osasivat käyttää myös psykologisia termejä näkemystensä perustelemiseksi.

Keskustelun juuret ulottuivat ainakin 1800- ja 1900-luvun taitteeseen, jolloin uudet, maallistuneet kasvatusideologiat alkoivat muuttaa suhtautumista kuritukseen. Kuritusta alettiin kasvatuskäytäntönä kritisoida ja hahmoteltiin vaihtoehtoisia rangaistusmuotoja. 1900-luvun taitteen keskustelijat kiinnittivät huomiota siihen, että kuritus tuotti vahinkoa lasten ja vanhempien välisille suhteille, ja lapset alkoivat inhota eritoten isäänsä, joka rangaistuksen tavallisimmin joutui suorittamaan.⁷²⁷ Keskustelua jouduttiin käymään kauan, sillä lasten fyysinen rankaiseminen kiellettiin Suomessa lailla vuonna 1984. Lain säätämistä edelsi laaja julkinen keskustelu. Lain kannattajat vetosivat kuritusväkivallan aiheuttamiin psykisiin ja fyysisiin haittoihin, puolustajat taas pitivät kurittamista tehokkaana ja nopeana keinona vaikuttaa lapsen toimintaan. 1980-luvun alkupuolella suomalaisten asenteet jakautuivat lähes tasan kurituksen kannatuksen ja vastustuksen kesken. Lain mielekkyydestä käytiin vielä 1990-luvun alussa lehdistössä keskustelua. Tuolloin useissa kirjoituksissa toivottiin lain kumoamista.⁷²⁸ *Isää etsimässä* -kilpailun teksteissä toistuvat psykologisoivat ilmaukset saattavatkin viitata tuolloin käytyihin debatteihin.

Nuoremmille kirjoittajille kuritus ei ollut mikään puheenaihe. Heidän tarinoissaan ei kuvata fyysisten rangaistusten saamista tai antamista – vaikka niitä ehkä olikin saatu tai annettu. Tälle ei ole mitään ilmeistä syytä.⁷²⁹ Heidän vanhemmuutensa oli muotoutunut aikana, jolloin kuritusväkivalta oli jo lailla kielletty, minkä voisi ajatella estäneen omasta kuritustoiminnasta (jos sellaista oli) puhumisen. Toisaalta saman asian voisi ajatella kannustaneen sen reflektointiin, miten asia oli omasta lapsuudesta muuttunut. Kirjoittajat eivät kuitenkaan tehneet kumpaakaan. Silti myös heille isän auktoriteetti oli tärkeä teema mutta eri näkökulmasta kuin vanhemmille kirjoittajille. Sitä lähestyttiin pohdiskellen ja reflektoiden kasvatusvaltaan liittyneitä oikeita toimintatapoja:

Monesti tuntuu siltä, kuin itse vajoaisi uhmaikäisen henkiselle tasolle, kiukuttelee ja rähjää lapsilleen, kun ei meinaa saada omaa tahtoaan läpi. Tulee otettua monet asiat henkilökohtaisina loukkauksina eikä siedä sitä, ettei oma auktoriteetti olekaan ehdoton. Missä on se vah-

va ja turvallinen isähahmo, joka hyväntahtoisesti ja kaiken ymmärtäen hymyilee lapsilleen ja jota lapset palvovat melkein puolijumalana.⁷³⁰

Kirjoittaja, vuonna 1963 syntynyt, koti-isänä ollut mies kertoo epävarmuudesta tai epäselvyydestä, joka liittyi omaan asemaan perheen valtahierarkiassa. Isän auktoriteetti ei ollutkaan täydellinen, lapset eivät totelleet ja isää kiukutti kuin lasta. Kirjoittaja haikaili vahvan ja turvallisen isähahmon perään ja koki itse olevansa riittämätön auktoriteettina. Vanhemman kirjoittajapolven tapaan auktoriteettiasema liitettiin isään. Se, millaista tuon auktoriteetin sitten olisi pitänyt olla, näyttäytyi kuitenkin epäselvänä.

Eräs toinen 1960-luvulla syntynyt mieskirjoittaja lähetti kirjoituskilpailuun tarinan isä–poika-leiristä ja otteita siellä pitämästään päiväkirjasta. Kirjoituksen keskeistä tematiikkaa on pohdinta isän ”miehekkyydestä” ja auktoriteetista. Leiripäivät täyttyivät telttailusta, onkimisesta sekä tutustumisesta armeijan telaketjukuormuriin ja poliisikoiriin. Leirillä ei ollut kokkeja lukuun ottamatta naisia, mutta vierailupäivänä äidit tulivat käymään. ”Illalla savuilla eräs isä toteaa, että paikka ehti mennä tunnissa sekaisin, kun äidit tulivat paapomaan poikiansa.”⁷³¹ Pojille vierailupäivä aiheutti ”äidin ikävää”, jonka takia leirin saattoi joutua keskeyttämään. Tarinan taustalla kulkevat kirjoittajan mietteet siitä, millainen isä hän on. Muiden, erätaidoiltaan taitavien isien joukossa hän tunsi itsensä ”nysveröksi”, mutta kysyy samalla, eikö miehekkyyttä ole ”niin monta laatua kuin on pilviä taivaalla”.⁷³² Kirjoituksen lopussa, ikään kuin tarinan opetuksena hän kirjoittaa isien arvovallan lujittumisesta:

Olen huomannut, että tällä leirillä on vahvistunut isien myönteisen auktoriteetin tunnelma. Ei ole tarvinnut ikävästi uhkailla vaan pojat ovat tehneet tehtävänsä yllättävän vähällä vastustelulla. Emme ole kokenneet vaan olleet isiä. Tämä on tärkeä havainto!⁷³³

Kirjoitusta voi lukea tarinana siitä, miten asemastaan epävarman isän auktoriteetti – ja isien auktoriteetti ylipäättään – vahvistuu isä–poika-leirin mieskeskeisessä ja toiminnallisessa ympäristössä kuin itsestään. Isän luontainen auktoriteetti tarkoittaa kirjoituksessa sellaiseen valta-asemaan asettumista, jossa saa toiset tekemään mie-

lensä mukaisesti vähäisin ponnistuksin, oman arvovallan ansiosta. Uhkailu ja komentelu ovat merkkejä vähäisestä auktoriteetista.

Isän valtaa koskevat pohdinnat laajenivat niin nuorempien kuin vanhempien kirjoittajien teksteissä omakohtaisesta myös yleiseen lasten ja vanhempien välisen hierarkian kommentointiin. Se oli kysymys, josta kirjoittajat toivat ”ajankohtaisen isäkeskustelun” hengessä vilkkaasti mielipiteitään esille. Lapsenomaisesta kiukustumisestaan kirjoittanut mies katsoi, että auktoriteettina toimiminen oli vanhemmilta yleisesti kadoksissa:

Joillekin saattaa kaikenlainen auktoriteetti olla hyvin raskasta ja vaikeaa. Ollaan lapsille enemmänkin kavereita ja kuvitellaan, että se on jotenkin hienoa ja nykyaikaista. Lapsen harteille ei voi kuitenkaan säilyttää sellaista, mitä tämä ei vielä pysty kantamaan ja ymmärtämään, lapset eivät ole pienikokoisia aikuisia. Kavereita he saavat ikäisistään, eivätäkään vanhemmistaan.⁷³⁴

Vaikka kirjoittaja itse pähkäili auktoriteettinsa kanssa, ei hän kirjoituksessaan epäröinyt kyseenalaistaa toisten vanhempien menettelytapoja. Kirjoittaja arvosteli vanhempien asettumista lastensa kavereiksi, hänen mukaansa aikuisen tulee ymmärtää oma johtajuutensa.

Kaveruussuhteen ohella erityisen tuomittavana kirjoituksissa esiintyy kasvatustyyli, jota kirjoittajat kutsuivat vapaaksi kasvatukseksi:

Muutama vuosi sitten oli paljon puhetta ”vapaasta kasvatuksesta”. Muistan seuranneeni joitakin näitä ”puolesta-vastaan” -keskusteluja ja jo silloin mielessäni pyöri kauhistuttava ajatus: ”Kuka näistä lapsista tulee joskus huolehtimaan?”. Tänä päivänä vastaus lienee kaikille selvä: Yhteiskunta. Jos nuoren ei anneta aikoinaan kasvaa turvallisten rajojen sisällä, hakee hän niitä rajoja kuitenkin tavalla tai toisella sitten myöhemmin. Se viimeinen ”raja-asema” on sitten vankila, mitä kaikkea nuori joutuu ennen vankilaa kokemaan, on kunkin itsensä pääteltävissä. Näin ollen voin väittää, että ”vapaa kasvatusta” on ollut jonkun feministisen yksinhuoltajan, josta on myöhemmin tullut lesbo, alullepanema juttu.⁷³⁵

Vapaa kasvatusta – jota ei sinänsä määritellä – johtaa tämän 1960-luvulla syntyneen miehen mukaan rikollisuuteen. Hän vetosi ra-

joihin, jotka vanhempien tulee lapsille asettaa ja vaati vanhempia asettumaan hierarkiassa lastensa yläpuolelle. Eriytyisen huono kasvattaja oli kirjoittajan mielestä feministinen yksinhuoltajaäiti, joka on homoseksuaali. Teksti vihjaa, että vapaassa kasvatuksessa miesvanhemman edustama auktoriteetti puuttuu. Epäsuorasti todetaan, että hyvä kasvattaja olisi heteroseksuaalinen, ei-feministinen mies, ydinperheen isä, joka harjoittaisi rajoittavaa, ei-vapaata kasvatusta. Kirjoitus viittaa samantapaiseen sukupuolitettuun käsitykseen auktoriteetista kuin isä–poika-leiriä kuvannut teksti.

Isän auktoriteetin katoaminen, lasten ja vanhempien välisen hierarkian tasoittuminen sekä vapaa kasvatusta, joka tulkittiin kaiken sallimiseksi ja lasten äärimmäisen kurittomuuden hyväksymiseksi, herättivät kirjoituksissa voimakkaita tunteita, jopa moraalista paniikkia lasten holtittomasta väkivaltaisuudesta.⁷³⁶ 2000-luvun vaihteen molemmiin puolin mediassa käytiin kiivasta perhekeskustelua, jossa Riitta Jallinojan mukaan tuotettiin käsitystä ”hukassa” olevasta vanhemmuudesta sekä lasten ja nuorten pahoinvoinnista. Niiden nähtiin olevan seurausta yhteiskunnassa vallitsevasta individualismista sekä sallivuudesta, jota joissakin puheenvuoroissa kutsuttiin myös vapaaksi kasvatukseksi. Keskustelussa viitattiin autoritaarisen kasvatuserinteen katoamiseen. Jallinoja katsoo keskustelun ilmentäneen familistista käännettä eli perheasian ja perhettä koskevan huolen uudenlaista esille nousua yhteiskunnassa.⁷³⁷

Isää etsimässä -kirjoitukset voi liittää familistiseen käänteeeseen, mutta ne kommentoivat myös pidempiaikaista, jo 1980-luvulla alkanutta keskustelua isyyden muutoksesta painottaessaan isän vallan ja kurin palauttamista. 2000-luvun vaihteessa kysymys isän vallasta sävyttyi ristiriitaisesti, sillä suomalaisten vanhemmuusideeissa korostui isän ”lempeä auktoriteetti”. Esimerkiksi 1990-luvun nuorten käsityksissä hyvä isä oli lastensa kumppani mutta samalla ”lasta kahlitsemaan auktoriteetti”.⁷³⁸ Sama ristiriita näkyi myös kirjoituskilpailuteksteissä, sillä vaikka niissä kovaäänisimmät mielipiteet esitettiin isän valta-aseman ja arvovallan palauttamisen puolesta, ei tämä ollut tilanteen ainoa tulkinta.⁷³⁹ Muuttamat kirjoittajat korostivat myös isän ja lasten tasaveroista suhdetta

ja kaveruutta.⁷⁴⁰ Ylipäättään isän auktoriteetti näyttäytyi usein epäselvänä, pohdintaa vaativana aiheena. Ristiriitaa oli myös jyrkki- en auktoriteettinäkemysten ja niiden, varsin yksimielisesti esitetty- jen käsitysten kanssa, joiden mukaan ihanteellisimpia olivat isien ja lasten läheiset suhteet ja että juuri isien auktoriteettiasema ja pelot- tavuus olivat estäneet läheisyyden. Myös lasten kanssa leikkivä ja puuhaileva isä asettui kauas ankarasta yksinvaltiaasta. Ihanneisä oli samanaikaisesti sekä läheinen, hellä ja leikkisä että tiukka, rajoitta- va vallanpitäjä. Samalla kun yhtäällä rakennettiin sukupuolierityis- tä vanhemmuutta isän auktoriteetille, sitä toisaalla rakennettiin isän toiminnallisuudelle tai jopa kerta kaikkiaan purettiin.

Tällaisella moneen suuntaan lainehtivalla keskustelulla isän auktoriteetista on hämmentävän pitkät juuret. Siihen on palattu Suomessa toistuvasti ainakin 1850-luvulta lähtien, jolloin isän me- netetyksi koettua asemaa kaivattiin takaisin ja oman ajan perhettä arvosteltiin liiasta demokraattisuudesta. Samalla kuitenkin vanhaa isäntävaltaa pidettiin myös tyrannimaisena ja siitä haluttiin tehdä eroa. Ihmiset kokivat tuolloinkin perheen olevan muutoksessa.⁷⁴¹ 1800-luvun lopussa taas huolenaiheena oli katoava vanhemmuus – aivan kuten sata vuotta myöhemmin – ja vanhemmat, joilta ei liien- nyt aikaa lapsilleen. Isät olivat joko liian ankaria tai liian lempeitä. Ongelmana pidettiin myös juoppoja isiä, jotka eivät kantaneet per- hevastuutaan ja joista ei ollut lapsille hyväksi esimerkiksi.⁷⁴²

Suhteessa tähän pitkään historiaan, laajaan mediakeskusteluun kasvatusauktoriteeteista ja teeman moniin variaatioihin *Isää etsi- mässä* -kertomuksissa on kiinnostavaa, että *Isätoimikunnan mietin- nössä* isän valta, kuritus tai lasten ja vanhempien välinen hierarkia eivät olleet juuri minkäänlaisia kysymyksiä.⁷⁴³ 1990-luvun keskei- nen isyyspoliittinen lausuma ei nostanut näitä aiheita esille, vaika- ka kaikesta päätellen teema oli ajankohtainen. Mietintö ei kaivan- nut isää perheen auktoriteetiksi vaan läsnä olevaksi, osallistuvak- si, aktiiviseksi ja hoivaavaksi vanhemmaksi äidin rinnalle. Aukto- riteettiteemaan kiinnittyvän näkökulman puuttuminen mietinnöstä osoittaa, miten vahvasti siinä sitouduttiin edistämään juuri tietyn- laista isyysihannetta.

Hyvän isyyden säännöt

Eeva Jokinen on kiinnittänyt huomiota siihen, että hyvälle elämälle annetut opastukset eivät muodosta yksiselitteisiä käyttäytymisohjeita. Maailma on täynnä asiantuntijoita ja neuvoja, jotka voivat olla keskenään ristiriidassa.⁷⁴⁴ Hyvän isyyden säännöt, joita *Isää etsimässä* -kirjoituksissa muotoiltiin, ilmentävät tätä moniselitteisyyttä. Ne viittailivat 1990-luvun isyyskeskusteluissa risteilleisiin, keskenään vastakkaisiin käsityksiin hyvästä isyydestä. Jaettu lähtökohta oli vaatimus isän refleksiivisestä suhtautumisesta omaan isyyteensä. Sen päälle rakentuneet ihanteet olivat kuitenkin ristiriitainen kokoelma, jossa isältä odotettiin niin läheisyyttä, tunteenilmaisua, puhumista, toveruutta, ”pehmeiden” torjumista kuin valankäyttäjän asemaan asettumista. Esimerkiksi kun isiltä yhtäällä vaadittiin auktoriteettia kasvattajina, todettiin toisaalla, että juuri isien autoritäärisyys oli estänyt isien ja lasten suhteiden läheisyyden, jota yhtäläillä pidettiin ihanteellisena. Vastaavasti hyvä isä antautui leikkimään mutta torjui kuitenkin kaverillisen aseman suhteessa lapsiinsa.

Näiden ristiriitaisten isyysihanteiden taustalla vaikuttivat 1990-luvun kiistelevät vanhemmuuskäsitykset, joissa painottui vanhemmuuden tasaaminen naisten ja miesten kesken tai sen eriyttäminen sukupuolen mukaan. Julkisuuteen tuotetuissa isyyspuheenvuoroissa nämä kiistapuolet hahmottuivat selvemmin. Nuo puheenvuorot olivat ohjelmallisempia kuin kilpailukirjoitukset: *Isätoimikunnan mietintö* asettui tukemaan hellää, läheistä, hoivaavaa, osallistuvaa, tunteitaan ilmaisevaa ja puhuvaa isää. Sitä tarjottiin sukupuolten tasa-arvoisuuteen, lasten etuun ja miesten sisäiseen kasvuun liittyneillä argumenteilla, joista kilpailukirjoittajat tarttuivat etenkin kahteen viimeksi mainittuun. Mietintö toisti jaetun vanhemmuuden puhetapaa ja ihannetta äitien kaltaisesta isyydestä. Kilpailuvastauksissa kerrattiin kuitenkin näiden ihanteiden rinnalla myös sukupuolierityisen vanhemmuuden puhetapaan kiinnittyviä ideoita isästä, joka pitää kuria tai tutustuttaa lasta maailmaan retkeilemällä ja nikkaroimalla tämän kanssa.

Satu Perälä-Littunen, joka on tutkinut eri-ikäisten suomalaisten vanhemmuusihanteita, sanoo, että haastatellut kertoivat usein ensin hyvästä äidistä ja vasta sitten isästä tai totesivat hyvän isän olevan samanlainen kuin hyvä äiti. Isä vertautui aina äitiin: äidistä rakentui pääasiallinen vanhempi. Isälle annettiin joitakin omia tehtäviä, joista hän yksin on vastuussa, tai sitten isältä katsottiin puuttuvan jotakin, mitä äidillä oli. Perälä-Littunen päätelee, että naiseus ja äitiys ovat vanhemmuuden normi, johon mieheyttä ja isyyttä verrataan.⁷⁴⁵

Isää etsimässä -kirjoituksissa isyyden ihanteet rakentuivat kuitenkin suuremmin äiteihin vertaamalla. Silti äitiydenkaltaisuus ilmeni tavoitteena juuri läheisen, tunteitaan ilmaisevan isän ihanteen kohdalla. Toiminnallinen ja autoritäärinen isyys rakentuivat mieserityisinä ihanteina niiden rinnalla tai vastapuheena niille.

Jos *Isätoimikunnan mietintöä* ajatellaan toimeksiantona *Isää etsimässä* -kirjoituksille tai isyyden ”lakikokoelmana”, jota vasten hallinnanalaiset rakensivat itseään, ei toimeksianto mennyt läpi sellaisenaan. Kilpailuvastaukset toistivat ”vallanpidon totuuksia” vain osin. Kun mietintö halusi nostaa agendalle esimerkiksi hoiavaat isät, keskustelivat kilpailuosallistujat mieluummin isän kurinpitovallasta. Mietinnössä kajastikin vahva huoli siitä, että isät eivät ymmärrä parastaan. Siksi heitä oli tuettava isyydessä. Sekä huoli että tuki voidaan kuitenkin nähdä vallan tekniikoina, joilla miehiä suostuteltiin tietynlaiseen isyyteen. Vaikka isyyspolitiikalla ei täysin pystytty tarttumaan isiin, toteutui osa sen tavoitteista jo pelkästään siinä, että joukko miehiä päätti osallistua kirjoituskilpailuun sekä tutkiskella ja työstää isyyttään kirjoittamalla.

LOPUKSI: MIESVANHEMMUUS ISYYDEN AJASSA

Tässä tutkimuksessa olen analysoinut 1990-luvun isyyskeskusteluja tavoitteenani vastata kysymykseen, millaisia normaaleja, haluttavia, tosia tai käsitettäviä isyyksiä keskusteluissa tuotettiin. Lähestyin keskusteluja tarkastelemalla niissä esitettyjä puheenvuoroja historiakäsitysten, sukupuolen ja vallan näkökulmista. Keskustelu aukesi omakohtaisten isyysaiheisten kirjoituskilpailuvastausten ja julkisuudessa esitettyjen puheenvuorojen kautta, joita luin historiallistaen sekä hahmotellen isyyden diskursiivisia säännöstöjä ja isyyden määrittelyyn liittyneitä kamppailuja. Vedän nyt langat yhteen ja arvioin, millaisia näköaloja isyyskeskusteluihin avautui.

Kiista miesten muuttamisesta

Lähdin liikkeelle isyyskeskusteluissa toistuneesta käsityksestä, jonka mukaan isyys on muuttunut. Lähestyin tätä käsitystä historiakuvana, joka on tulkintaa menneestä ja sen suhteesta nykyiseen. Lähemmässä tarkastelussa ajatus isyyden muutoksesta osoittautui diskursiiviseksi kamppailukentäksi, jossa kiisteltiin isyyden tulevaisuuden suunnasta. Hahmotin kiistassa kaksi osapuolta, joilla oli jaetuista puheenaiheista huolimatta lähes täydellisen vastakkaiset kuvat isyyden historiasta: Toinen osapuoli suhtautui isyyden muuttumiseen myönteisesti mutta näki menneisyyden kielteisesti värityneenä perinteisyytenä, josta olisi päästävä eroon. Tämän nimesin isyyden muutosta ajaneeksi *edistystarinaksi*. Tällainen puhe isyyden muutoksesta sitoutui *jaetun vanhemmuuden* ohjelmaan, jossa tavoiteltiin monin tavoin äitiyden kaltaista isyyttä. Kiistan toinen osapuoli tulkitsi isyyden muuttumisen uhaksi. Se esitti hyvän ja haluttavan isyyden sijainneen menneisyydessä, jonka arvot olisi pikaisesti palautettava. Näissä teksteissä isyyden muutoksesta sukeutui *rappiotarina*. Muutokseen kielteisen kannan ottaneissa puheenvuoroissa pidettiin tavoiteltavana *sukupuolierityistä vanhemmuutta*, jossa isällä ja äidillä olisi omat sukupuolen mukaan määrittä-

vät tehtävänsä vanhempina. Kiistelevät puheenvuorot rakentuivat toistensa varaan eikä niitä olisi ollut olemassa tällaisina ilman toisiaan.

Näkökulmaeroistaan huolimatta isyyden edistys- ja rappiotarinat jakoivat käsityksen, jonka mukaan isyys oli muuttunut tai muuttumassa. Miksi historia sitten kerrottiin juuri näin? Miksei sitä kerrottu esimerkiksi isyyden muotojen ja mallien jatkuvuutta painottaen? Kyse oli historiakuvan valjastamisesta halutunlaisen tulevaisuuden toteuttamiseen. Muutuskertomus oli keino tehdä tietty, oman näkökulman mukainen kehityskulku todeksi, saada se aikaan puhumalla ja toistamalla. Isyyden muutoksessa olikin pitkälti kysymys isyyden muuttamisesta – tai muuttamisen torjumisesta. 1990-luku nähdään usein uudenlaisen, muuttuneen ja muuttuvan isyyden ajankohtana. Isyyskeskusteluja tarkastelemalla se alkaakin näyttää isyyden muuttamisen ja muutoksen suunnasta kamppailun aikakautena. Erityisen selvinä muutoskiistan vastakkaiset argumentit piirtyivät julkisuuteen tuotetuissa isyyspuheenvuoroissa. Koska muutos oli ja on vallitseva käsitys isyyden menneisyydestä, myös isyyden omakohtaisissa kertomuksissa historiaa toistettiin muutuskertomuksen mukaisena.

Vaihtoehtoiset kehityskulut eivät silti kokonaan puuttuneet isyyskeskustelusta, sillä toisinaan esimerkiksi kilpailukirjoituksissa puhuttiin isyyden jatkuvuudesta sukupolvelta toiselle. Jatkuvuus ymmärrettiin perhepiiriin kuuluvana ilmiönä. Sen ajateltiin koskevan luonteenpiirteitä tai käyttäytymistapoja, jotka siirtyivät isältä pojalle. Tapa hahmottaa isyyden jatkuvuutta yksilöllistettynä ilmiönä tuo esille 1990-luvun isyyskäsityksille leimallisen piirteen: isyys nähtiin psykologisena tai enintään perhesuhteiden sisäisenä ilmiönä, joka sulkeisti yksilön ja perheen ulkopuoliset yhteiskunnalliset ilmiöt, eikä tunnustanut niiden vaikutusta vanhemmuuteen. Myös aiempi tutkimus on tuonut esiin, miten isyyttä – ja vanhemmuutta ylipäättään – koskevat puheenparret yksilöivät ja psykologisoivat isyyttä. Aiemmissa tulkinnoissa on kuitenkin jäänyt vähälle huomiolle, että juuri puhe isyyden muutoksesta liitti isyyteen 1990-luvullakin yhteiskunnallisen näkökulman, keskustelun naisten ja mies-

ten tasa-arvoistumisesta sekä tähän kytkeytyneistä yhteiskuntarakenteen muutoksista. Tässä keskustelussa historiakuvat toimivat voimakkaina perusteluina kulloinkin ajetun argumentin puolesta.

Historiakuvien käyttö lienee aina poliittista ja yksinkertaistavaa. Erityisen yksioikoista ja kärjistävää se on puhuttaessa perheistä, vanhemmuudesta tai lapsuudesta, sillä nämä aiheet herättävät tunteita ja ne nähdään usein moraalikysymyksinä. Isyyteen liittyvien historiakäsitysten monipuolistaminen asettaakin haasteen historiantutkimukselle, joka on Suomessa tähän mennessä pääosin ohittanut isyyteen paneutumisen. Historialla on kykyä avata mennyttä niin, että syntyy tilaisuuksia kuvitella erilaisia ja toisenlaisia tulevaisuuksia.⁷⁴⁶ Siksi olisi tärkeää, että historiantutkimuksessa perehdyttäisiin erilaisten isien ja isyyksien tutkimiseen niin julkisten kuin yksityistenkin lähteiden kautta – siinä määrin kuin sellaisia on saatavilla – ja valotettaisiin sitä, millaiset isyydet ovat olleet eri aikakausina mahdollisia, ymmärrettäviä, uskottavia tai haluttuja ja mikä niiden suhde ”perinteisen isän” hahmoon on. Ohimenevät huomiot muita aiheita koskevissa tutkimuksissa vihjaavat, että isyyden historiallinen kirjo on ollut monipuolisempi kuin kuvitellaan: 1600-luvun aatelismiehet esimerkiksi surivat katkerasti lastensa kuolemaa, 1700-luvulla isän osallistuminen synnytykseen ei ollut Suomessa tavatonta tai 1900-luvun taitteen perheissä isien tiedetään huolehtineen pienistä lapsista syöttämällä, pukemalla ja pesemällä.⁷⁴⁷ Tällaisten havaintojen avulla avautuu mahdollisuus miettiä myös sitä, mikä rajaa ja mahdollistaa oman ajan isyyttä tai sen tulevaisuusvaihtoehtoja.

Miesvanhemmuuden toistot

Isyyden muutossuunnasta käydyn kiistan ytimessä oli kysymys sukupuolijärjestyksestä. *Isää etsimässä* -kirjoitusten kautta katsottuna 1990-luku näyttäytyy ajankohtana, jolloin keskusteltiin vilkkaasti siitä, millaisia miehiä isien tulisi olla, millaisia rajoja isän ja äidin vanhemmuuden välille pitäisi vetää tai miten rajoja voisi pur-

kaa. Lähestyin kysymystä *miesvanhemmuuden* rakentamisesta ottamalla tarkasteluun kolme isyyskeskusteluissa toistunutta ja pitkälti itsestäänselvyyksinä otettua käsitettä, joita myös kirjoituskilpailuun osallistuneet kierrättivät. Nämä käsitteet olivat *isän rooli*, *miehen malli* ja *isän puute*. Perkasin käsitteiden taustaa erilaisissa 1900-luvun loppupuoliskon keskusteluissa, jotka käsittelivät sukupuolta ja vanhemmuutta. Tavoitteena oli historiallistaa käsitteitä, jotka isyyskeskusteluissa näyttäytyivät selviöinä.

Esitin, että puhe *isän roolista* polveutuu sukupuoliroolin käsitteeseen, joka taas oli perua paronslaisesta rooliteoriasta. Roolin käsite tuli Suomessa tunnetuksi 1960-luvun lopun roolikeskustelun kautta. Roolidebatissa olivat juuret myös sille, että isyydestä muotoutui yhteiskunnallinen kysymys. Kilpailukirjoituksissa roolin käsitteellä keskusteltiin äitien ja isien välisestä työnjaosta. Isän ja äidin roolit rakentuivat teksteissä ennalta tiedettyinä, jyrkästi sukupuolitettuina ilmiöinä. Niitä pystyi kuitenkin ”rikkomaan”: kirjoitelmissa isät ottivat äidin roolin tai toistivat isän roolia ”väärin” ryhtymällä koti-isiksi. Tällaiset sukupuolirajat ylittävät ja sitä hämärtävät toisintoistot herättivät kuitenkin nopeasti myös huolen miesten säilymisestä miehinä. Esimerkiksi koti-isien kertomuksissa otettiin etäisyyttä ”pehmoudesta” ja äidin roolissa toimimisesta. Kun näytti siltä, että sukupuoliraja oli ylitetty, se pystytettiin nopeasti uuteen kohtaan esimerkiksi korostamalla lastenhoidon ”miehekkyyttä”. Nämä havainnot vahvistavat työn alussa esittämäni olettamuksen, että isyyttä rakennettiin isyyskeskusteluissa ennen kaikkea isän miespuolisuutta alleviivaavana ja naisvanhemmuutta ulossulkevana.

Erilaiset rajanylitykset ja ainakin näennäisesti kohti äitiyttä liukunut isyys nostivat esille kysymyksen isän sukupuolierityisyydestä eli siitä, mitä erityistä merkitystä isän mieheydellä vanhemmuudessa on. Käsite *miehen malli* tarjosi 1990-luvun isyyskeskusteluissa tähän vastauksen. Ilmaus periytyi kehitysteorioiden ymmärryksestä, jonka mukaan isän tuli toimia pojan sukupuoli-identiteetin mallintajana. Kilpailukirjoituksissa miehen malli oli jotakin, mihin pojalla ajateltiin olevan tarve ja jota hänen biologinen isänsä voi

välittää esimerkiksi pelaamalla poikansa kanssa palloa tai korjaamalla yhdessä autoa. Käsitteellä toistettiin vahvaa sukupuolieroa ja hyvin yleistävää käsitystä isistä juuri tietynlaisina miehinä. 1990-luvulla keskusteltiin myös koulun ja päivähoidon naisvaltaisuudesta ja vaadittiin miehiä kouluihin ja päiväkoteihin miehen malleiksi. Tässä keskustelussa miehen mallin käsite sai toisen merkityksen kuin kilpailukirjoituksissa: sitä kritisoitiin ja se pyrittiin määrittelemään uudelleen laveammin niin, että opettajana tai lastenhoitajana työskentelevä mies tarjoaisi mallin nimenomaan uudeltaisesta, sukupuolirajoja rikkovasta miehenä olemisesta. *Isää etsimässä* -kirjoituksissa tämä näkökulma jäi kuitenkin huomiotta ja isyyskeskusteluissa laajemminkin se jäi sivuääneksi.

Keskustelu isästä miehen mallina sai käyttövoimansa isättömyyttä koskeneista diskursseista. *Isän puute* oli yksi 1990-luvun isyyskeskusteluissa kiivaimpia puheenvuoroja kirvoittanut aihe. Isättömyys liitettiin yhteiskunnallisiin uhkakuviiin kurittomina varttuvista lapsista sekä käsityksiin lapsen, eritoten pojan, epänormaalista kehityksestä. Isän puute nosti keskusteluun myös äidin, joka isän puuttuessa nähtiin monin tavoin vajavaisena, poikalapselle jopa vaarallisena vanhempana. Isän puuttumista käsitelleet puheenvuorot ammensivat sukupuoli-identiteetin kehittymistä koskevista teoretisoinneista, eritoten psykoanalyttisistä näkemyksistä. Keskustelu isän puutteesta ja miehen mallista osoitti, miten poikapainotteista isyyskeskustelu oli. Isän merkitys tytöille pääosin ohitettiin. Kun kirjoituskilpailuun osallistuneet miehet kuvasivat omaa isättömyyttään, saivat puheenvuorot kuitenkin toisenlaisen sävyn. Kirjoituksissa painottui ikävä poissaollutta vanhempaa kohtaan ja keskustelut isän sukupuolitehtävistä ja poikien kehityksestä jäivät taustalle. Vain yksi 73 analysoimastani kilpailuvastuksesta horjutti isättömyyden vallitsevaa puhetapaa kyseenalaistamalla sen, voiko isää edes kaivata, jos sellaista ei koskaan ole ollut. Ajatus tasapainoisesta lapsuudesta ilman isää sai myös julkisessa keskustelussa hyvin vähän huomiota.

Isää etsimässä -kirjoitukset avaavat 1990-luvun isyyskeskusteluihin näköalan, jossa isyys rakentui vahvan sukupuolieron varaan.

Isän roolista, miehen mallista tai isän puutteesta esitetyissä puheenvuoroissa toistettiin käsitystä isästä ennen kaikkea sukupuolensa edustajana, ei niinkään lapsesta huolehtivana vanhempana. Jos olisin tarkastellut keskusteluita vanhemmuuden jakamisen tai sukupuolten tasa-arvon käsitteiden näkökulmista – jotka olivat toisaalla, esimerkiksi perhepolitiikan kontekstissa, suosittuja aiheita – olisi kuva kenties muodustunut toisenlaiseksi. Jaettu vanhemmuus tai tasa-arvo eivät kuitenkaan olleet teemoja, joita kilpailukirjoitukset olisivat painottaneet. Roolin, miehen mallin ja isän puutteen käsitteet jäsensivät tapoja, joilla kokemuksiaan isänä voi kuvata. Miesvanhemmuutta sukupuolierityisenä toimintana ja olemisen tapana korostanut käsitteistö ei liiemmin tarjonnut sellaisia isyyden toistotokejojen mahdollisuuksia, jotka olisivat ravistaneet tai hämmäntäneet sukupuolijakoa.

Erityisesti miehen mallin ja isän puutteen käsitteet palautuvat sellaiseen asiantuntijapuheeseen, joka sijoitti isyyden kysymykset yksilön psyyken kontekstiin tai enintään perheen piiriin. Vaikka miesvanhemmuutta koskeneessa keskustelussa esitettiin myös yhteiskunnallisia uhkakuvia, sen ytimessä olivat kysymykset (poika)lapsen niin sanotun normaalin kehityksen ehdoista ja turvaamisesta. Psykologisoitu ja yksilöllistetty ymmärrys isyydestä läpäisi myös *Isää etsimässä* -kirjoitukset. Tällaista ymmärrystapaa ilmensi myös keskusteluissa vallinnut tapa puhua isistä yksikössä ”isänä”. Näin miehiä puhuteltiin yksilöinä, mutta samalla tuotettiin normatisoivaa ja yleistävää käsitystä isyydestä. 1990-luvun isyyskeskusteluista pääosin puuttuivat pohdinnat erilaisten yhteiskunnallisten reunaehtojen, esimerkiksi 1990-luvun laman, vaikutuksesta isyyteen. Isyys näyttäytyi ikään kuin puhdistettuna sellaisista eroja tekevistä kategorioista kuin yhteiskuntaluokka tai etninen tausta. Tämä ei tarkoita, etteikö puhe isyydestä olisi ollut myös luokkaistavaa – pulpahtihan ruumiillista työtä tekevän isän ihanne pinnalle esimerkiksi isän sukupuolierityisistä tehtävistä keskusteltaessa – vaan sitä, että isistä puhuttiin ja isiä puhuteltiin enimmäkseen isien välisiä eroja piilottaen.

Isyyden terapeutinen käänne

Isyyttä yksilöllistävä ja psykologisoiva ymmärrystapa piirtyy erityisen selvänä isyyskeskusteluissa tuotetuissa hyvän isyyden ihanteissa. Tarkastelin näitä ideaaleja kirjoituskilpailutekstien ja kilpailun taustalla olleen isätoimikunnan koostaman mietinnön kautta. Hahmotin hyvän isyyden säännöstöiksi, joilla isyyttä pyrittiin hallinnoimaan yhteiskunnallisesti.

Keskusteluissa hyvästä isyydestä painottui ajatus isyyden vaiputtavasta, terapeutisesta potentiaalista. Isyyttä tarjottiin 1990-luvun isyyspolitiikassa miehille mahdollisuutena henkiseen kasvuun ja psyykkiseen hyvinvointiin. Tällainen puhe kytkeytyy pohjoismaisessa tasa-arvopolitiikassa vaikuttaneeseen virtaukseen, jossa tavoiteltiin tasa-arvoa tarjoamalla miehille tukea ja kannustusta muuttumiseen. Tällainen näkökulma kuitenkin tuottaa miehet ainakin jossakin määrin passiivisina tai holhottavina oman ”pelastuksensa” suhteen, vaikka pyrkiikin olemaan voimaannuttava.

Myös kirjoituskilpailuvastauksissa kertautui ajatus isyyden emansipatorisesta voimasta. Niissä hyvä isyys rakentui isän itserefleksiiviselle asenteelle, tunteiden ilmaisemiselle sekä isän ja lapsen väliselle vuorovaikutukselle, joissa kuitenkin nähtiin monia puutteita ja parantamisen varaa. Ymmärrys miehistä puhe- ja tunteiden ilmaisukyvyltään vajavaisina kaiutti pitkäkestoista sukupuolijakoa, jossa miehet on ymmärretty rationaalisuuden ja naiset emotionaalisuuden edustajina. Huoli miesten tunnetaidoista viittaa siihen, että niistä oltiin tekemässä uutta mittaria myös ihanteelliselle miehyydelle.

Ilmaisu- ja tunnetaitojen puutteista kannettiin huolta myös isyyspolitiikassa ja laajemmassa isyyskeskustelussa. Huomaamatta jäi se, että tosiasiaa jotkut miehet, kuten kilpailun miesvastaajat, ilmaisivat tunteitaan vuolaasti ja reflektoivat isyyttään monipuolisesti. Hekin kuitenkin kirjoittivat tunteistaan usein niiden ongelmien kautta, joita kokivat niiden ilmaisemisessa olevan. Puhumattoman miehen stereotypia vahvisti näin itseään toiston kautta. Samalla ilmaisutaidon puutteellisuutta koskevalla puheella oli myös teh-

tävä: se toimi keinona ylläpitää vaatimusta miesten parantamisesta ”puutteestaan”. Isyydestään kirjoittaneet miehet kuitenkin itse hyväksyivät mieheyteen kohdistuneen muuttamisprojektin ja osallistuivat siihen osaltaan omaksuessaan isyyden terapeuttisen eetoksen. Kyse ei ollut vain ”ylhäältäpäin” tuotetusta ideaalista.

Toinen isyyskeskustelun osapuolien jakama hyvän isyyden sääntö oli läsnäolo. Itserefleksiivisen asenteen ja puhumisen ohella se nähtiin perusedellytyksenä hyvänä isänä toimimiselle. Kilpailukirjoitukset ja isyyspolitiikka kuitenkin erosivat tulkinnoissaan siitä, mikä läsnäolon sisällön tulisi olla. Isyyspolitiikassa, jossa oli sitouduttu jaetun vanhemmuuden ohjelmaan, isän läsnäolo tarkoitti ennen kaikkea vauvan hoitamista. Kilpailuvastauksissa ei sen sijaan otettu vahvasti kantaa siihen, mitä läsnäolon pitäisi sisältää, mutta kuvaukset isän ja lapsen yhdessäolosta rakentuivat kertomuksina kalastuksesta, retkeilystä ja urheilusta. Tällainen toiminnallinen isyys viittasi samoihin isyydelle annettuihin sukupuolierityisiin merkityksiin kuin keskustelu miehen mallista tai isän puutteesta.

Kirjoituskilpailun vastauksissa erityisenä hyvän isyyden pohdinnan kohteena oli myös isän auktoriteettiasema, josta oltiin huolissaan ja jota kaivattiin. Hyvästä isyydestä rakentuikin ristiriitainen kokoelma, joka painotti niin isän läheisyyttä, tunteiden osoittamista, refleksiivistä asennetta, yhteistä puuhastelua kuin kurinpitämistä. Omakohtaisissa isyyskertomuksissa yhdisteltiin vastakkaisiakin elementtejä. Niistä puuttui puhdasoppinen ohjelmallisuus, jota julkisuuteen tuotetut tekstit useammin edustivat. Julkisissa puheenvuoroissa ajettiin johdonmukaisemmin joko jaetun vanhemmuuden tai sukupuolierityisen vanhemmuuden ohjelmaa. Kilpailukirjoitukset taas ammensivat usein yhtäaikaisesti molemmista. Niissä ei erotu kovin selviä rintamalinjoja edes sukupolviryhmittäin.

Jaetut merkitykset

Jos ajatellaan, että isyyskokemuksista kirjoittaminen on selon tekemistä omasta vallankäytön alaisuudesta ja oman itsen rakentamisesta suhteessa isyyttä määritteleviin säännöstöihin, kuten tutkimuksen aluksi ehdotin, niin *Isää etsimässä* -kirjoitukset osoittavat kiinnostavasti, miten kokemuksista puhuminen kytkeytyy julkiseen puheeseen. Niin kilpailukirjoitelmissa, tutkimuksissa, keskustelukirjoissa, kasvatusoppaissa kuin perhepoliittisissa mietinnöissä toistettiin ja joskus muunneltiin samoja käsityksiä isyydestä samoin käsittein.

Tutkimukseni vahvistaa aikaisemman huomion, jonka mukaan asiantuntijatiedosta on tullut merkittävä tekijä siinä, miten vanhemmat jäsentävät vanhemmuuttaan. Isyydelle annetut merkitykset ovat jaettuina niin ”tavallisten” ihmisten puheissa kuin julkisuuteen tuotetuissa asiantuntijapuheenvuoroissa. Tämä havainto asettaa kyseenalaiseksi sellaisen 1990-luvun ja nykyisissäkin isyyskeskusteluissa toistetun tavan puhua isyydestä, joka näkee isyyden yksilöllisenä ja yksityisenä ilmiönä, josta voi puhua yksikössä ja jolla ei siihen kohdistuneen muutoksen tai katkoksen takia ole historiallisia juuria. Tällainen puhe tuottaa isyyttä ikään kuin yhteiskunnallisen hallinnan ulkopuolella olevana ilmiönä. Isyys on kuitenkin läpikotaisin kulttuurinen ja yhteiskunnallinen ilmiö, jota ei voi esittää tyhjiössä.

Vaikka ”tavallisten” ihmisten isyyskertomukset ovat kulttuuristen, jaettujen merkitysten läpäisemiä, ei tämä kuitenkaan tarkoita, että asiantuntijakäsitykset sellaisinaan valuisivat arkipäiväisiin ymmärryksiin isyydestä. Kyseessä on vuoropuhelu, jossa myös omakohtaisen isyyskertomuksen kirjoittamisella voi osallistua jaettujen merkitysten tuotantoon. Viimeisten parinkymmenen vuoden aikana tutkimustietoa isyydestä on usein tuotettu nimenomaan lukemalla omakohtaisia tarinoita isyydestä tai haastatteleamalla miehiä. Näin omakohtaisista, näennäisen yksilöllisistä kokemuksista johdetaan isyyttä koskevia julkisia tulkintoja, kuten esimerkiksi tässä tutkimuksessa.

Isyystutkijoita on 2000-luvulla kannustettu kuuntelemaan isien ääntä ja tarkastelemaan heidän arkeaan. Tätä painotti myös *Isää etsimässä* -kirjoituskilpailun kutsu. Kuulemisen ja äänen antamisen ajatukset perustuvat kuitenkin helposti autenttisuuden idealle, ikään kuin isyyden ”todellinen merkitys” tulisi kuulluksi isien äänten kautta ja se voisi olla irrallinen jaetuista kulttuurisista merkityksenannoista. Tällaiseen käsitykseen saattaa olla sisäänkirjoitettuna myös ajatus isien ”äännettömyydestä” ja jonkinlaisesta alistaisesta asemasta, joka voidaan isää kuulemalla, tutkimalla tai tukeamalla purkaa. Samalla toistuu käsitys, jonka mukaan isät ovat jääneet syrjään äitikeskeisessä vanhemmuuskulttuurissa ja että isä on ollut unohdettu perheenjäsen. Laajakaan isyyteen suuntautuva huomio ei tunnu horjuttavan käsitystä isien äännettömyydestä (joka sivumennen sanoen näyttäytyy myös loogisena parina puhumattoman miehen stereotypialle). 1990-luvun isyyskeskustelujen tutkiminen kuitenkin vahvistaa sen aiemman, joskin usein ohitetun havainnon, että jo 1980-luvulta lähtien vanhemmuutta koskeva puhe alkoi kiertyä nimenomaan isän ympärille. Kyse oli *isyiden ajasta*, jossa huomio suuntautui miesten vanhemmuuteen niin tutkimuksessa, perhe- ja tasa-arvopolitiikassa, kasvatustoppaissa ja keskustelukirjoissa kuin kirjoituskilpailuissa ja muissa isien itse tuottamissa teksteissä.

***

2010-luvulle tultaessa elämme edelleen isyyden aikaa. Meneillään on esimerkiksi monenlaista isä-projektia, kehittämishanketta ja isätoimintaa.⁷⁴⁸ Niissä yhteisenä tekijänä on isyyden tukeminen. Tämä ajatus oli esillä jo 1990-luvulla ja sen voi nähdä isyyteen kohdistuvana vallan tekniikkana, kuten ehdotin. Isyys Hankkeiden kautta miesten vanhemmuus tulee yhteiskunnallisen hallinnan kohteeksi, mutta kenties se myös vahvistuu tavalla, jota hankkeiden järjestävät toivovat. Toinen merkki isyyden ajan jatkumisesta on isyyteen kohdistuvien perhepoliittisten ja lainsäädännöllisten uudistusten jatkuva virta. Viimeksi syksyllä 2011 työmarkkinajärjestöjen raamisopimuksessa sovittiin miehille korvamerkityn perhevapaan pidentä-

misestä, mikä kertoo isien läsnäolon olevan tärkeä ihanne myös tämänhetkisessä isyyskeskustelussa. Lisäksi oikeusministeriö asetti keväällä 2012 isyyslain uudistamista valmistelevan työryhmän.

Myös julkisuuteen tuotettu, omakohtainen puhe isyydestä jatkuu, nyt esimerkiksi erilaisten isäblogien muodossa. Isyyttä käsitteleviä opas- ja keskustelukirjoja julkaistaan edelleen.⁷⁴⁹ Uudenmuotoista mutta isyyden ajasta vahvasti kertovaa politisoitumista on eroisyyteen liittyvän aktivismin nousussa 2000-luvulla.⁷⁵⁰ 1990-luvulla ilmiö oli Suomessa vasta idullaan. Isyyttä tutkitaan yhä eri aloilla vilkkaasti, kenties ahkerammin kuin koskaan aiemmin.⁷⁵¹ Tutkimuskysymysten kirjo on laajennut: 1990-luvulla isyyden muutos oli isyystutkimuksen keskeisin kiinnostuksen kohde, mutta nyt isien kokemusten tarkastelu muodostaa tutkimuksen valtavirran. Kysymys muutoksesta on asettunut pikemminkin tutkimusten lähtö- tai taustaoletukseksi. Ylipäätään palavin puhe isyyden muuttumisesta on 2010-luvulla hiljennyt, mikä voi kertoa siitä, että isyys nähdään muuttuneena ja sukupolvenvaihdoksen mielletään jo tapahtuneen.

Samaten miesten tunnetaidoista ja niiden tarpeellisuudesta keskustellaan edelleen. Vuonna 2009 Väestöliitto järjesti kirjoituskeruun, jonka aiheena olivat isien kielletyt tunteet. Kirjoituskutsuun vastanneiden 93 miehen teksteissä puhuttiin vanhemmuuteen ja parisuhteeseen liittyvistä tunteista laajasti, tosin kirjoittamisen apuna oli myös joukko avoimia kysymyksiä. Vastauksissaan miehet kertoivat puhuvansa tunteistaan myös puolisoidensa ja samassa elämäntilanteessa olevien miesten kanssa. Kirjoituskeruun teema itsessään kertoo halusta nostaa esille miesten tunteita vanhempina. Myös Väestöliiton asiantuntijoiden ja tutkijoiden kirjoituksista tekemissä analyyseissä korostuu pyrkimys kumota stereotyyppinen kuva tunteistaan puhumattomasta isästä. Analyyseissä käsiteltä luonnostaan tunteellisesta isästä rakennetaan esimerkiksi historiaan, evoluutioon ja hormonitoimintaan pohjaavilla argumenteilla.⁷⁵² Väestöliiton teoksen puhe isien tunteista ja tunteenilmaisista ei ole 1990-luvun keskustelun tavoin huolen sävyttämää vaan ottaa isien tunteet ja tunnetaidot annettuina sekä pyrkii tekemään niitä

näkyviksi. Kenties tunnetaitoinen isä on muuttumassa uskottavaksi isyyden esitykseksi.

Yksi 2000-luvun vanhemmuuteen voimakkaasti vaikuttanut virtaus on ollut kiintymyssuhdeteoreettisen ajattelun entistä voimakkaampi popularisoituminen ja jopa kaupallistuminen, jota olen itse 2000-luvun vanhempana saanut olla todistamassa. Se ilmenee lehdistössä ja nettipalstoilla leimahtelevina kotiäitien ja töissä käyvien äitien kiistoina ja perhepetien, kantoliinujen tai taaperoimeytyksen kaltaisten ilmiöiden rantautumisena perheiden arkikäytöntöihin. Ylipäätään äitiys- tai vauvakulttuuri on vahvistunut: tarjolla on perhekahviloita, keskustelupalstoja, vauvoille ja vanhemmille suunnattuja elokuvaesityksiä, vauvojen erilaisia harrasteryhmiä tanssista maalaukseen.

Vanhemmuudesta, etenkin äitiydestä, on tullut yhä enemmän (keskiluokan) projekti, merkityksellinen elämäntapa sinällään, samalla kun äitiyttä koskeva ajattelu on uudelleen tai edelleen fundamentalisoitunut. Kiintymyssuhdeajattelu ulotettiin koskemaan isyyttä jo 1980-luvulta lähtien, mutta teoria tuntuu edelleen koskevan ennen kaikkea äitien ja vauvojen suhdetta. Vaikka uudenlainen isyys näkyy entistä enemmän katukuvassa, hiekkalaatikoilla, uutuuksijulkaisuissa ja blogosfäärissä (keskiluokan) miesten omaehtoisena hankkeena, saattaa kotiäiti-ihanteen uusi tulo syödä tilaa isyyteen ja sen muuttumiseen kohdistuneelta kiinnostukselta. Se voi merkitä myös sukupuolen mukaan eriytyneen vanhemmuuden voimistumista: sellaista isyysihannetta, jossa isän ja lapsen läheistä suhdetta painotetaan mutta vanhemmuuden jakamisen käytännölliset tasa-arvokysymykset työnnetään taustalle.

VIITTEET

- ¹ Esim. Sulkunen 1987; Markkola 1994; Nätkin 1997.
- ² Myös Minna Rantalaiho on käyttänyt käsitettä ”isyyden aika”. Hän liittää sen erityisesti siihen, miten perhepoliittisia käsityksiä pohdittiin 2000-luvulla ennen kaikkea isyyden kautta. Jaana Vuori puolestaan puhuu 1980-luvusta ”isän vuosikymmenenä”, jonka intensiiviset isyyskeskustelut jatkuivat 1990-luvulla. Isyyden ajan voi nähdä myös suhteessa ”perheen aikaan”, jolla Riitta Jallinoja kutsuu 2000-luvun vaihteen aikakautta, jossa media kohdisti perheeseen ja erityisesti parisuhteeseen erityistä huomiota. Jallinojalle ”perheen aika” viittaa myös aikaan perheen metaforana esimerkiksi sellaisissa mediapuheen ilmaisuissa kuin ”oikea aika perustaa perhe” tai ”enemmän aikaa perheelle”. Jallinoja 2000; Rantalaiho 2003, 202; Vuori 2004, 47. Voi siis sanoa, että 1900-luvun loppupuolella ja 2000-luvun vaihteessa isyyden ohella koko perhe oli intensiivisen keskustelun kohteena.
- ³ Esim. Jokinen 1996, 112–113; Vuori 2001, 356–358; 2004, 47; Rantalaiho 2003, 202; Eräranta 2007b.
- ⁴ Analyysejä asiantuntijoiden isyyskeskusteluista ks. esim. Vuori 2001; Jallinoja 2006, 138–139; Eräranta 2005; 2007a; 2007b. Isyyspoliittisista näkemyksistä ks. esim. *Isätoimikunnan mietintö* 1999; Rantalaiho 2003. Tutkijoiden puheenvuoroja ks. esim. Huttunen 2001b; Aalto & Kolehmainen 2004.
- ⁵ Esim. Sihvola 1993; Parvela & Ropponen 1995; Snellman 1996; Seppänen 2000; Tervo 2000. Isien oikeudet erityisesti avioerotilanteissa ovat miesten toimesta nousseet keskusteluun yhä useammin 2000-luvun mittaan. Ks. esim. Jussila 1998; Sund 2005; Kotro & Sepponen 2007. Eroisien asemaan liittyvästä aktivismista ks. Autonen-Vaaranie mi 2010.
- ⁶ Isyyttä ja isiä käsittelevä tutkimusala ei ole Suomessa vakiintunut eikä sillä ole myöskään vakiintunutta nimitystä. Esimerkiksi käsitteitä isätutkimus, isyystutkimus ja isyyttä koskeva tutkimus näkee käytettä-

vän, mutta kaikkea isyyttä käsittelevää tutkimusta ei identifioida näillä nimikkeillä, vaan siitä puhutaan esimerkiksi perhetutkimuksena. Tässä työssä käytän pääosin käsitettä isyystutkimus, vaikka sillä on sivumerkitys, joka viittaa biologisen isän henkilöllisyyden selvittämiseen. Se on kuitenkin napakka termi ja kohdistuu laajempaan ilmiöön kuin isätutkimus. Isyyttä koskevan tutkimuksen tilasta Suomessa ks. Mykkänen & Aalto 2010a.

⁷ Makkonen et al 1981; Nummenmaa 1981; 1987; Koski-Hyvärinen & Puttonen 1987.

⁸ Ks. Mykkänen 2010b, 40–41. Näkyvimpiä puheenvuoroja on esittänyt isyystutkimuksen uranuurtaja, kasvatustieteilijä Jouko Huttunen, joka on tehnyt tunnetuksi kansainvälisen tutkimuksen ”uusi isä” -käsitettä ja hahmotellut isyyden kehityssuuntia ja malleja Suomessa. Huttunen 1994; 1999; 2000; 2001b.

⁹ Ks. kuitenkin esim. Häggman 1994; Aalto 2010. Kansainvälisestikin katsoen isyyden historiantutkimus on verrattain uusi ala. Ks. esim. Frank 1992; Griswold 1993; LaRossa 1997; Tosh 1999; Johansen 2001; Bruzzi 2005.

¹⁰ Mykkänen 2010b, 43–44, 63–64. Isyystutkimuskartoitus ei varsinaisesti nosta näitä ristiriitaisuuksia esille, mutta ne voi päätellä lukiella siinä esitellyistä tutkimussuuntauksista ja -tuloksista.

¹¹ Mellström 2011. Mellströmille kyse on haasteesta siirtää miestutkimus mukavuusalueelta kohti intersektionaalisia kysymyksenasetteluita. Luen sitä tässä kuitenkin isyystutkimuksen kritiikkinä. Ruotsalaisen tasa-arvopolitiikan kaksoisemansipaatiotavoitteesta ja isyyspolitiikasta ks. Bergman & Hobson 2002; Klinth 2002. Myös angloamerikkalaista isyystutkimusta on arvosteltu vallan ja tiedon kysymyksistä vaikenemisesta sekä isien välisten erojen unohtamisesta. Lupton & Barclay 1997, 47.

¹² JaanaVuori on analysoinut jaetun vanhemmuuden diskurssin ohjelmallisuutta perheasiantuntijoiden kirjoituksissa 1980- ja 1990-luvulla.

Vuori 2001, 131. Varsinaisen isyyttä koskevan tutkimuksen (poliittiset) tavoitteet ovat kuitenkin jääneet sivuhuomioiden varaan.

¹³ Jokinen 1999b, 24–25.

¹⁴ Huttunen 1994, 61; 2001b, 81.

¹⁵ Ks. esim. Kaila-Behm 1997; Kauhanen 1998; Korhonen 1999; Jämsä 2003; Kokkonen 2003; Kujala 2003; Aalto 2004a; Heikell 2004; Hokkanen 2005; Mesiäislehto-Soukka 2005; Mykkänen & Huttunen 2008; Eerola 2009; Mykkänen 2010a. Useissa tutkimuksissa tutkimustehtävä on kiinnitetty nimenomaan siihen, että isien kokemuksia (jostakin tietystä aiheesta) ei ole tutkittu tai tavoitteeksi on otettu selvittää isien kokemuksia jostakin aiheesta tai arkea tietyssä tilanteessa. Ks. esim. Kaila-Behm 1997, 17–19; Korhonen 1999, 121–122; Kokkonen 2003, 25, 30.

¹⁶ Ks. Kolehmainen & Aalto 2004, 12–13. Ruotsissa miesten muuttamiseen liittyvää tutkimusparadigmaa on alettu kritisoida yhä enemmän. Sitä on pidetty heteronormatiivisena, keskiluokkaisena ja miesten välisiä eroja ohittavana. Ks. Mellström 2011. Myös suomalaisen isyystutkimuksen kartoituksessa viitataan vastaaviin puutteisiin täkäläisellä tutkimuskentällä. Aalto & Mykkänen 2010, 11.

¹⁷ Vuori 2001, 2004; Eräranta 2005, 2006, 2007a, 2007b.

¹⁸ Aalto & Mykkänen 2010, 10. Yhteiskuntakriittinen isyyttä koskeva tutkimus on usein sijoittunut kriittisen perhetutkimuksen tai sukupuolentutkimuksen aloille. Ks. esim. Forsberg 1994; Vuori 2001, 2004; Rantalaiho 2003; Eräranta 2005, 2006, 2007a, 2007b; Yesilova 2009. Osa näistä tutkimuksista on kohdistunut myös isyyskokemuksiin, mutta tällöin kiinnostuksen kohteena ovat pikemminkin olleet diskurssit kuin itse kokemukset. Ks. Jämsä 2003; Kolehmainen 2004.

¹⁹ Pulkkinen 1998, 106–107. Foucault’laisessa valtakäsityksessä valta ymmärretään hajautuneena ja verkostomaisena. Valta ei ole kenenkään käsissä eikä kyse ole yhden ryhmän ylivallasta toiseen. Kysymys ei

koske sitä, kuka valtaa käyttää vaan miten valta toimii. Foucault 1980, 93–102; ks. myös Helén 2004, 207–211.

²⁰ Ajatus hallintavallasta palautuu Foucault'n teoretisointeihin, mutta tutkimusohjelmana sitä on kehitelty edelleen muiden toimesta 1980-luvulta lähtien. Hallintavallasta puhutaan esimerkiksi sellaisin käsittein kuin hallintamentaliteetti, hallinnallisuus tai hallinnan analytiikka. Perusajatus näissä on tarkastella ihmisten käyttäytymisen ohjaamisen keinoja ja tekniikoita modernissa yhteiskunnassa. Ks. Rose 1996, 29–36; Helén 2004; Dean 1999, 9–39; Miller & Rose 2010, 11–17, 24–30.

²¹ Vuori 2001, 48–51.

²² Kaisto 2010, 49–50. Subjektiviteetin teknologioista ks. Miller & Rose 2010, 16–17. Myös Foucault kehottaa tutkimaan vallan mekanismeja sen matalimmalla tasolla, mahdollisimman kaukana siitä, mikä toisenlaisessa vallan tarkastelutavassa voitaisiin mieltään vallan keskukseksi. Foucault 1980, 99–100.

²³ Jokinen 2004b, 124; myös Foucault 1998, 132–137.

²⁴ Huttunen 2001b, 57–68.

²⁵ Onko isä aina mies? Jouko Huttunen ehdottaa tulevaisuuden isämääritelmäksi: ”Isä on (mies)henkilö, joka ei ole synnyttänyt lasta mutta jolla on läheinen suhde lapseen.” Huttunen 2001b, 57. Isän sukupuoli riippuu tietysti tavasta, jolla käsitteet isyys ja mies sekä niiden keskinäinen suhde ymmärretään.

²⁶ Jämsä 2003, 10. Jämsän tutkimuksen tehtävänä on purkaa homoseksuaalisten miesten isyyden rakentumista ja tällöin voi olla tarpeen korostaa mies- ja naisvanhemman käsitteillä, että isyys ja äitiys ovat molemmat samalla tavalla vanhemmuutta ja että vanhemmuus on monin tavoin sukupuolittunutta.

²⁷ Vuori huomauttaa, että perhepuheessa käsitteet vanhemmuus ja vanhempi (joka yksikössä on Vuoren mukaan melko tuore uudissana) pyrkivät sukupuolineutraaliuteen, mutta niillä kuitenkin toistuvasti tarkoi-

tetaan äitiä. Näin puhe vanhemmasta ja vanhemmuudesta rakentaa äitiä lapsen ensisijaisena hoitajana. Vuori 2001, 147–151, 323–324.

²⁸ Ks. Liite 1.

²⁹ Lupton & Barclay 1997, 16.

³⁰ Vuori 2004.

³¹ Eräranta 2005, 23.

³² Ks. esim. Esko 1984; Sommer 1986. Sommerin teos käännettiin tanskasta.

³³ Ks. esim. Hoikkala 1994; Tigerstedt 1994.

³⁴ Huttunen 1999b. Jo aiemmin Huttunen oli tarkastellut isyyden ja miehisyden suhdetta perhepsykologisessa tutkimuksessa. Huttunen 1994.

³⁵ Carrigan, Connell & Lee 1987.

³⁶ Huttunen 1999b, 170–171.

³⁷ Ks. Kolehmainen & Aalto 2004.

³⁸ Esim. Kolehmainen 2004, Lammi-Taskula 2007; Eerola 2009; Mykkänen 2010a.

³⁹ Kolehmainen 2004.

⁴⁰ Jokinen 2003a, 8–9.

⁴¹ Vuori 2004, 51; 2001, 253–255; Aalto 2012.

⁴² Collinson & Hearn 1994, 9–10. Sellaisesta maskuliinisuuden käsitteestä, joka ei välttämättä viittaa biologisiin miehiin ks. Halberstam 1998; Rossi 2003.

⁴³ Donaldson 1993, 649–653; Clatterbaugh 1998, 27, 29; Petersen 2003, 58; Rojola, S. 2004; Nieminen 2006. Maskuliinisuuksien analysointi on pulmallista myös profeministisen miestutkimuksen poliittisten tavoitteiden kannalta, sillä jos tarkastellaan vain maskuliinisuuden merkityksiä, voivat miesten toimintatavat ja niiden muuttaminen jäädä sivuseikaksi. Soilevuo Grønnerød 2005, 39. Maskuliinisuuksien tutki-

misen sijaan esimerkiksi Jeff Hearn on ehdottanut kriittisen miestutkimuksen tehtäväksi miesten sosiaalisen kategorian analysointia ja purkamista. Hearn 2004, 59–60; ks. myös Clatterbaugh 1998, 41. Maskuliinisuuden tutkimuksen – eritoten hegemonisen maskuliinisuuden käsitteen, josta on ainakin Ruotsissa jo tullut osa ihmisten arkipäiväistä puheenpartta – on epäilty myös ylläpitävän sukupuolitettuja valtasuhteita. Sen on väitetty olevan vaarattomaksi ja mukavaksi mielletty alue sellaisille miehille, jotka haluavat esiintyä edistyksellisinä ja tasa-arvoisina ilman, että heidän täytyy kohdata omaa osallisuuttaan ”patriarkaatin” ylläpitämisessä. Forsberg 2010.

⁴⁴ Vrt. Whitehead 2002, 14.

⁴⁵ Mieheys ei rinnastu merkityksiltään maskuliinisuus-käsitteeseen. Sanaa mieheys käytän toisinaan merkityksessä miessukupuoli.

⁴⁶ Sex–gender-erottelun muotoutumisesta ja ehdoista ks. Pulkkinen 1998, 171–175.

⁴⁷ Sosiaalisen, biologisen, juridisen ja psykologisen isyyden käsitteistä ks. Huttunen 2001b. Juha Jämsä havainnoi kiinnostavasti, miten biologisen vanhemmuuden diskurssissa biologisen äidin vanhemmuus asettuu aina sillä tavoin ensisijaiseksi, että lapsen isän tai isien vanhemmuus, olipa se biologista tai sosiaalista, jää aina toissijaiseksi. Jämsä 2003, 67–69.

⁴⁸ Boydston 2008, 576–578. Boydston kritisoi ja uudelleen muotoilee sukupuolihistorioitsija Joan Wallach Scottin tunnettua määritelmää sukupuolesta historiallisen analyysin hyödyllisenä kategoriana. Scott 1986.

⁴⁹ Butler 2006, passim, erit. 54–56, 242.

⁵⁰ Butler 2006, 235–336, 241; Pulkkinen 2000, 52; Rossi 2003, 12.

⁵¹ Koivunen & Liljeström 1996, 277; Scott 1992, 25–26, 34.

⁵² Ks. Pulkkinen 2000, 52.

⁵³ Butler 2006, 76–77; Charpentier 2001, 23.

⁵⁴ Hirdman 1988, 51; ks. myös Lloyd 2000, 136; Julkunen 2010, 16–17.

⁵⁵ Vuori 2001, 85, viite 6. Yksi keino avata sukupuolieron puhettavan diskursiivisuutta on asettaa se historialliseen perspektiiviin. Kahden ”vastakkaisen” sukupuolen malli ei ole historiaton, muuttumaton fakta, sillä sen muotoutuminen voidaan ajoittaa 1700-luvulle. Thomas Laqueur on ehdottanut, että ennen 1700-lukua vallitsi malli, jossa sukupuolia oli vain yksi, mies. Naiset ymmärrettiin miessukupuolen vajakaisena mallina. Laqueur 1986; 1992, 149–153.

⁵⁶ Vuori 2001, 125–126.

⁵⁷ Vastaavanlaista lähestymistapaa ehdottaa myös Jeanne Boydston. Boydston 2008. Rossin keinona purkaa ajatusta sukupuolten täydellisestä erilaisuudesta on tarkastella feminiinisyyttä ja maskuliinisyyttä kulttuurisina sopimuksina ja merkkeinä, jotka voidaan liittää sekä miehiin että naisiin. Rossin analyysivälineinä toimivat käsitteet miesmaskuliinisuus, miesfeminiinisyys, naismaskuliinisuus ja naisfeminiinisyys. Rossi 2003, 32–33; ks. myös Halberstam 1998. Tämä on kiinnostava lähtökohta, sillä miestutkimuksessa maskuliinisuuden käsitettä sovelletaan yleensä vain miehiin (biologisena ymmärrettyyn sukupuoleen), vaikka maskuliinisuuksissa onkin pyritty näkemään eroja. Isyystutkimuksessa Rossin lähtökohta voisi tarkoittaa vaikkapa äidin lailla toimivan miehen isyyden tarkastelua miesfeminiinisyyskäsitteellä. Jotakin tämän tapaista voisi ajatella Merja Korhosen tekemän, kun hän kirjoittaa erään miehen erityisen ”äidillisestä” isyydestä. Korhonen 2004. Vaikka Rossin lähestymistapa on raikas ja toimiva, en tässä tutkimuksessa halua käyttää maskuliinisuuden tai feminiinisyyskäsitteitä. Vaikka niiden uudenaikaisella käytöllä voi kenties sekoittaa vanhoja rajoja, ne silti edelleen (liian) helposti ymmärretään arkiajattelun mukaiseksi essentiaksi.

⁵⁸ Vuori 2001, 126–128.

⁵⁹ Usein näennäisen neutraali puhe vanhemmuudesta tai perheestä itse asiassa viittaa äitiin. Vuori 2001, 147–151. Tällöin tarvitaan sellais-

ta sukupuolieron lukemista, jossa tutkija aktiivisesti tuottaa sukupuolieroa. Lea Rojola kuvaa tällaista lukutapaa alleviivauksen lisäämise-
nä sellaiseen, mikä siihen asti on mielletty sukupuolineutraaliksi. Ro-
jola, L. 2004, 29, 37.

⁶⁰ Ks. esim. Rojola 1996, 165–168.

⁶¹ Vuori katsoo asiantuntijoiden painottavan yksikön käytöllä yleis-
tätä totuutta. Vuori 2001, 297; ks. myös Eräranta 2007a, 43. Maallikko-
jen puhe ”isästä” toistaa tätä vahvaa keinoa tuottaa yleistyksiä ja nii-
den kautta totuutta.

⁶² Braidotti 1994, 158–172; ks. myös Kolehmainen & Aalto 2004.

⁶³ Tällaisesta lähestymistavasta käytetään usein termiä intersektionaa-
lisuus. Ks. esim. McCall 2005.

⁶⁴ Stuart Hall määrittelee diskurssin joukoksi ”lausumia, jotka tarjoa-
vat kielen sitä varten, että voitaisiin puhua tietynlaisesta jotakin aihetta
koskevasta tiedosta”. Ne mahdollistavat ja rajoittavat ilmiön näkemi-
sen tietyllä tavalla. Hall 1999, 98.

⁶⁵ Suoninen 1999, 17–20.

⁶⁶ Ks. myös Vilkkonen 1997, 53.

⁶⁷ Hyvärinen 1998, 332; Saresma 2007, 89–90. Poststrukturalistises-
ta lähtökohdasta kokemus määrittyy diskursiivisesti: ihmisellä ei ole
kokemuksia vaan kokemukset konstruoivat ihmistä, hänen käsitystään
itsestään. Tämä ei mielestäni kuitenkaan sulje pois ajatusta siitä, että
tunto kokonaisuudesta itsestä ja oman kokemuksen todellisuudesta saattaa
olla välttämätön illuusio jokapäiväisessä elämässä. Ks. Tuohela 2002,
86.

⁶⁸ Hall 1999, 98–99; Hänninen 1999, 50–52.

⁶⁹ Charpentier 2001, 130–131; ks. myös Korhonen 2005a, 51.

⁷⁰ Yesilova 2009, 22.

⁷¹ Salmi 2010, 349.

⁷² Salmi 2010, 358.

⁷³ Butler 2006, 241, 246.

⁷⁴ Butler 1993, 10–16.

⁷⁵ Nentwich 2008, 210; Butler 2006, 233.

⁷⁶ Butler 2006, 246.

⁷⁷ Talouslamasta ja isyydestä ks. Kokkonen 2003.

⁷⁸ *Suomen virallinen tilasto: Perheet. Liitetaulukko 2. Perheväestö ja perheen keskikoko 1950–2010; Suomen virallinen tilasto: Syntyneet.* Toisen maailmansodan jälkeen lapsia syntyi naista kohti keskimäärin yli kolme. 1960-luvun lopulla lapsiluku laski alle kahden ja samoissa lukemissa se oli myös 1990-luvulla.

⁷⁹ 1980-luvulta 1990-luvun loppuun mennessä ensimmäisen avioliiton solmimisikä ja ensisynnyttäjien keski-ikä nousivat noin kolmella vuodella. *Suomen virallinen tilasto: Siviilisäädyn muutokset.* Vuonna 1950 avopareja, joilla olisi ollut lapsia, ei käytännössä juuri ollut. Vuonna 1990 tällaisten perheiden määrä oli 12 prosenttia lapsiperheistä ja vuosikymmenen loppuun mennessä luku kasvoi 15 prosenttiin. *Suomen virallinen tilasto: Perheet, Liitetaulukko 3. Lapsiperheet tyypeittäin 1950–2010.*

⁸⁰ *Suomen virallinen tilasto: Siviilisäädyn muutokset.* 1990-luvulla avioliittoja solmittiin noin 24 000 vuodessa ja avioeroja otettiin noin 13 000 vuodessa. Yksinhuoltajaäitien perheiden osuus oli pysytellyt 1950-luvulta 1990-luvun alkuun noin 12 prosentissa mutta nousi vuoteen 1999 mennessä 17 prosenttiin. Yksinhuoltajaisien perheiden määrä kaikista perheistä sen sijaan säilyi kahden prosentin tuntumassa 1950-luvulta 1990-luvulle. *Suomen virallinen tilasto: Perheet, Liitetaulukko 3. Lapsiperheet tyypeittäin 1950–2010.* Uusperheiden osuus kaikista lapsiperheistä oli 1990-luvulla 7 prosenttia. *Suomen virallinen tilasto: Perheet, Liitetaulukko 4. Uusperheet 1990–2010.* Rekisteröity parisuhde ei ollut mahdollinen vielä 1990-luvulla vaan sitä koskeva laki tuli voimaan 2002.

⁸¹ Haataja, Mikkola & Pääkkönen 2007, 82–83.

- ⁸² Kellokumpu 2007, 24; *Kela kuviot. Lastenhoidon tuki*. 1990-luvulla päivähoitolakia uudistettiin siten, että subjektiivinen oikeus päivähoidon saamiseen säädettiin koskemaan ensin alle kolmivuotiaita vuonna 1990 ja alle kouluikäisiä vuonna 1996. Petäjaniemi & Pokki 2010, 7. 1990-luvulta lähtien Suomessa on ollut muita Pohjoismaita vähemmän lapsia kunnallisessa päivähoidossa. Haataja, Mikkola & Pääkkönen 2007, 82.
- ⁸³ Haataja 2007, 22; Kellokumpu 2007, 7.
- ⁸⁴ Vuonna 1993 keskimääräinen otetun isyysvapaan kesto oli 12 arkipäivää ja vuosituhannen vaihteeseen mennessä noin 13 päivää. Kellokumpu 2007, 19.
- ⁸⁵ 1990-luvulla vanhempainvapaa oli 158 arkipäivää, jonka puoliset saattoivat jakaa. Esimerkiksi vuonna 1990 isien osuus päivistä oli kaksi prosenttia ja vuonna 1998 neljä prosenttia. Isien pitämien erilaisten perhevapaiden keskimääräinen kesto 1990-luvulla oli 15 päivää. Kellokumpu 2007, 18; *Tilastotiedotteet 2008*.
- ⁸⁶ Vuonna 1979 naiset tekivät 67 prosenttia kotitöistä (sisältäen lastenhoidon) ja vuonna 2009 naisten osuus oli 61 prosenttia. *Suomen virallinen tilasto: Ajankäyttötutkimus 2009*.
- ⁸⁷ Haataja, Mikkola & Pääkkönen 2007, 93.
- ⁸⁸ Haataja, Mikkola & Pääkkönen 2007, 96.
- ⁸⁹ Melkas 2004, 14.
- ⁹⁰ Kellokumpu 2007, 15.
- ⁹¹ Jallinoja 2006, 97, 109–110, 261–262, 268–269, 272.
- ⁹² Vuori 2004, 50.
- ⁹³ Marsiglio 1993, 484–485; Lupton & Barclay 1997, 1; Dermott 2008, 8–9; ks. myös Klinth 2002.
- ⁹⁴ Ks. esim. Helminen & Hurri 1985; Roos 1994, 23–27; Sauri 1998, 9–10.

- ⁹⁵ Jokinen 2012, 68–69; Jokinen 2003b, 112–113; Jokinen, Ahlbäck & Kinnarinen 2012, 176–177.
- ⁹⁶ Immonen 2001, 24.
- ⁹⁷ Esim. Immonen 1996; Immonen 2001, 23; Kaartinen 2005, 233–235; Rantala 2010, 211–214.
- ⁹⁸ White 1975, 21–22; ks. Myös Jenkins (1995) 2005, 22–23; Pihlainen 2011, 11–12.
- ⁹⁹ Hemmings 2005, 118.
- ¹⁰⁰ Foucault (1977) 1995, 31.
- ¹⁰¹ Helén 2005, 94, 101.
- ¹⁰² Foucault’n termit olivat Herkunft (polveutuminen, syntyperä) ja Entstehung (ilmaantuminen), jotka hän lainasi filosofi Friedrich Nietzscheä. Foucault 1980 140, 145–152.
- ¹⁰³ Helén 2005, 95.
- ¹⁰⁴ Helén 2005, 104–105; Aalto, Kaartinen, Konola, Lahtinen, Leskelä-Kärki & Tuohela 2011, 48.
- ¹⁰⁵ En ole itse ollut mitenkään vaikuttamassa kirjoituskutsun muotoiluun tai aineiston keräämiseen.
- ¹⁰⁶ *Isätoimikunnan mietintö* 1999.
- ¹⁰⁷ *Isää etsimässä* -kirjoituskutsu ks. liite 1.
- ¹⁰⁸ Kaikki kilpailuun osallistuneet eivät ehkä ole nähneet alkuperäistä kilpailukutsua. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kansarunousarkiston tekemän lehdistöseurannan mukaan *Suomen tietotoimisto* uutisoi tulevasta kirjoituskilpailusta marraskuussa 1998 (*Suomen tietotoimisto* 5.11.1998). Uutinen toistui lähes sellaisenaan useissa lehdisissä. Kilpailusta tiedotettiin likipitään samoilla sanoilla, jotka ovat alkuperäisessä kirjoituskutsussa, ainoastaan kutsussa luetellut malliotsikot puuttuivat eikä kilpailukutsun aloituslauseita mietinnön miettimisestä, isien kuuluviin saamisesta tai ajankohtaisesta isäkeskustelusta mainita. Sen sijaan tiedotteessa todetaan: ”Isien kokemuksista järjeste-

tään ensi vuonna kirjoituskilpailu”. Esimerkiksi *Orimattilan sanomat* (10.11.1998) ja *Kainuun sanomat* (6.11.1998) julkaisivat samassa yhteydessä, jossa kirjoituskilpailusta tiedotettiin, uutisen Stakesin isyysvapaatutkimuksesta, jonka mukaan ”Isyysloman pitää kaksi kolmesta siihen oikeutetusta”. Maaliskuussa 1999 julkaistiin *Isätoimikunnan mietintö* ja tuolloin esimerkiksi *Hyvinkään sanomat* (17.3.1999) julkaisi jutun ”Toimikunta ehdottaa isille omaa 25 päivän isyysrahakautta. Nykyajan isä pyristelee työn ja perheen välissä.” Sen yhteydessä oli pienempi juttu otsikolla ”Myös oikeat isät ääneen”, jossa lyhyesti kerrottiin meneillään olevasta kirjoituskilpailusta. Tässä jutussa mainittiin ”uusien puheenvuorojen” tuominen ”ajankohtaiseen isäkeskusteluun”. Kilpailuvastauksista puuttuvat varsin usein tarkat taustatiedot, joita varsinaisessa kilpailukutsussa pyydettiin. Voi siis olla, että jotkut ovat osallistuneet kilpailuun pelkän lehdessä näkemänsä jutun perusteella. Ero alkuperäisen kutsun ja lehdissä julkaistun uutisen välillä on kuitenkin pieni.

¹⁰⁹ Vilkko 1997, 99.

¹¹⁰ Makkonen 1993, 15.

¹¹¹ Esim. Ollila 1993, 58.

¹¹² Vuori 2001, 225; Eräranta 2005, 19.

¹¹³ *Isätoimikunnan mietintö* 1999.

¹¹⁴ Kirjoituskutsun painotusten taustalla saattaa kajastaa kilpailun järjestäjien huoli siitä, saadaanko miesten ääni – isinä tai poikina – kilpailussa lainkaan esille. Jouko Huttunen, sähköpostitiedonanto 4.8.2005. Puhe miehistä isinä on paradoksaalisesti ollut usein naisten välistä puhetta. Forsberg 1995, 141; Kuronen 1995, 127–128. Tällaista tilannetta on kilpailukutsua muotoiltaessa ehkä haluttu välttää. Miesten oma pohdinta isyydestä näyttäytyikin 1990-luvun keskusteluissa erityisen arvokkaana, kuten analysoin luvussa *Hyvä isyys*.

¹¹⁵ Hyvönen 2000.

¹¹⁶ Valitsemieni kertomusten kohdalla olen hyväksynyt allekirjoituksen merkiksi siitä, että kertomus on tarkoitettu luettavaksi miehen tai naisen kirjoittamana tekstinä. Kirjoittajan sukupuolen voi ymmärtää kirjoittajan ja lukijan yhteisenä sopimuksena, joka on osa laajempaa *omaelämäkerrallista sopimusta*, joka säätelee yksinkertaisimmillaan sitä, että tekstin kirjoittaja ja sen kuvaama henkilö on sama. Vilkkonen 1997, 78–81; ks. myös Lejeune 1975. Näin sukupuoli näyttäytyy ennemminkin sopimuksena kuin biologisena tosiseikkana. Periaatteessaan ”isänä” kirjoittaminen ei – ainakaan fiktiossa – vaadi miehen tai isän sosiaalista asemaa. Tutkimukseni aineistossa onkin kirjoituksia, joissa nainen kuvaa itseään isänä ja mies puhuu ”äidin roolin” ottamisesta tai äitinä toimimisesta. SKS KRA IE 4293.1999, mies s. 1932; SKS KRA IE 1993.1999, mies s. 1933; SKS KRA IE 386–387.1999, nainen s. 1959-l.

¹¹⁷ Mukana laskelmassa eivät ole kirjoitusten henkilötietosivut, ainoastaan varsinaiset sisältösivut. Joissakin kilpailuvastuksissa on mukana valokuvia perhealbumeista tai runoja. Ne olen jättänyt pois aineistosta, paitsi silloin kun runot selvästi kommentoivat isyyssyysmyksiä.

¹¹⁸ Osa kirjoittajista ei ole ilmoittanut syntymävuottaan, mutta kirjoittajan (vähintään summittainen) ikä on yleensä pääteltävissä kirjoituksesta. Muutamien vastaajien syntymävuoden olen saanut tiedoksi Kansarunousarkistosta, koska nämä kirjoittajat ovat osallistuneet johonkin muuhun arkiston kirjoituskeruuseen. Nuorempien kirjoittajien teksteistä syntymäaika puuttuu useammin. Lisäksi sen päättelemine on vaikeampaa, sillä heidän teksteissään on vähemmän elämänhistoriallista muistelua kuin vanhemmilla kirjoittajilla, jotka usein mainitsevat esimerkiksi ikänsä sotien aikaan. Niiden kirjoittajien kohdalla, joilta ikätieto puuttuu kokonaan, olen merkinnyt viitteeseen, mikäli on tiedossa, minkä ikäisiä lapsia tai lapsenlapsia kirjoittajalla on. Tämäkään ei miesten kohdalla välttämättä kerro paljoakaan kirjoittajan iästä, mutta jonkinlaista osviittaa ainakin perhetilanteesta se voi antaa.

¹¹⁹ Vrt. Vilkkonen 1997, 101; May 2001 90–91.

¹²⁰ Kirjoittajat eivät välttämättä tuo esille, minkä ikäisinä tai milloin ovat saaneet lapsia tai edes sitä onko heillä lapsia, silloin kun kyseessä on naiskirjoittaja. Pidän todennäköisenä, että kirjoittajien lapset ovat pääosin syntyneet sotien jälkeen eli 1940-luvun loppupuolelta vuoteen 1999. Näin ollen kirjoittajien omakohtaiset kokemukset vanhemmuudesta sijoittuvat lähinnä sotienjälkeiseltä ajalta 1900-luvun loppuun. Periaatteessa on mahdollista, että kilpailun kaikkein vanhimmilla osallistujilla olisi myös ennen sotia tai niiden aikana syntyneitä lapsia, mutta nämä kirjoittajat eivät kerro lastensa syntymäaikoja.

¹²¹ Pohdintoja siitä, ketkä kirjoituskilpailuihin osallistuvat ks. Roos & Peltonen 1994, 8–9; Siltala 1994, 14–15. Kirjoitusolosuhteista ja kirjoittajien motiiveista ks. esim. Makkonen 1993, 14–15.

¹²² SKS KRA IE 1338.1999, mies s. 1914; SKS KRA IE 4162–4173.1999, mies s. 1963.

¹²³ Eräs kirjoittaja kirjoittaa pojalleen odotus- ja vauva-ajan päiväkirjaa, jonka hän toivoo pojan aikuistuttuaan lukevan. Toisen kirjoittajan tarina on hänen lapsilleen suunnatun kirjeen muodossa, vaikka kirje ei varsinaisesti olekaan tarkoitettu näiden luettavaksi. Hän kirjoittaa, koska haluaa selvittää itselleen joitakin ”kohtalonkysymyksiä”. Eräs osallistuja taas haluaa tallettaa muistiin tiedot edellisten sukupolvien elämästä lapsia ja lastenlapsia varten. SKS KRA IE 3871.1999, mies s. 1927; SKS KRA IE 2750.1999, mies s. 1934; SKS KRA IE 20–38.1999, mies s. 1961.

¹²⁴ Kirjoituskilpailutekstien parhaimmisto julkaistiin teoksessa *Isää etsimässä*. Sadeniemi & Hyvönen 2002.

¹²⁵ Roos & Peltonen 1994, 8.

¹²⁶ Grosz 1995, 19–22.

¹²⁷ Kaskisaari 2000, 67–68.

¹²⁸ Kaskisaari 2000, 15.

¹²⁹ Huttunen 1994; 1999a; 1999b; 2000; 2001a; 2001b; Sinkkonen 1990, 1998.

- ¹³⁰ Ks. Immonen 2001, 21.
- ¹³¹ Kaikki lähdeluettelossa aikalaisteksteiksi merkityt lähteet eivät ole varsinaisia tutkimuskohteita, vaan historian tutkimuksessa vakiintuneeseen tapaan olen merkinnyt aikalaislähteisiin kaikki ne lähteet, joihin syystä tai toisesta matkan varrella viitataan, mutta jotka eivät edusta tutkimuskirjallisuutta. Niihin viittaamalla on esimerkiksi osoitettu jonkin ilmiön olemassaolo ilman lähempää sisältöanalyysiä. Lähdeluetteloon on merkitty vain ne aikalaislähteet, joihin tutkimuksessa viitataan, vaikka käytännössä olen käynyt läpi laajemman joukon tekstejä.
- ¹³² Korhonen 2005b, 160.
- ¹³³ Butler 2006, 246.
- ¹³⁴ Kalela 2000, 88.
- ¹³⁵ Lehtonen 1998, 20, 24.
- ¹³⁶ Ks. Aalto 2004a.
- ¹³⁷ Nivala & Mähkä 2012, 9. Kyseessä on gadamerilaisittain ymmärretty hermeneuttinen kehä, jossa tulkitsijan esiyymmärrys ohjaa tekstin ymmärtämistä, mutta myös teksti esittää kysymyksiä tulkitsijalleen ja koettelee hänen ennakkokäsityksiään. Ollitervo 2012, 209–210, 217.
- ¹³⁸ SKS KRA IE 1986.1999, mies s. 1930.
- ¹³⁹ Rönkä & Rönkä 1994, 28; Sinkkonen 1998, 20–21; Korhonen 1999, 232; Huttunen 2001a, 10.
- ¹⁴⁰ Hyvärinen, Peltonen & Vilkkö 1998, 13.
- ¹⁴¹ Aikalaisdiagnoosista ks. Noro 2004, 22–29.
- ¹⁴² Kilpailuvastausten satunnaisuus sekä taustatietojen ja ajoituksen puutteet tekevät niistä riittämättömiä lähteitä varsinaiselle isyyden historian kirjoittamiselle. Historiakuvien tutkimisen puolesta puhuu myös kirjoituskilpailuaineiston retrospektiivinen luonne. Kirjoitukset kommentoivat menneisyyttä vuoden 1999 näkökulmasta riippumatta siitä, oliko kirjoittajalla omakohtaista kokemusta kuvaamastaan menneisyydestä.

¹⁴³ Esim. Immonen 1996, 28–30; Kalela 2001, 11, 17–19. Historia-kuvia voidaan tuottaa mitä erilaisimmissa yhteyksissä, kuten poliitik-kojen puheissa, museoiden näyttelyissä, oppikirjoissa, romaaneissa, tv-sarjoissa, maalauksissa, suvun piirissä kerrotuissa tarinoissa – tai isyyttä koskevissa teksteissä. Ks. Immonen 1996, 28–30; Kalela 2001, 11, 17–19. Yhdeksänkymmentäluvulla isyystutkimuksissa ja muissa julkaisuissa esitetyt historiakäsitykset eivät perustuneet empiriaan historiantutkimuksellisessa mielessä, vaan ne olivat ennemminkin lyhyitä viittauksia, luonnosteluita tai taustahuomioita teksteissä, joiden pääkohteena oli nykyisyyden erittely.

¹⁴⁴ Miettunen 2009, 11; ks. myös Grönholm & Sivula 2010, 12. Historiakuviiin liittyvästä vallankäytöstä ks. Hentilä 2001, 28; Kalela 2001, 15–18, 21. Käsillä olevassa tutkimuksessa ei tutkita yksittäisten muistelijoiden tai muiden isyyskeskusteluun osallistuneiden henkilökohtaisia vaikutuspyrkimyksiä. Joskus voi kuitenkin olla analyttisesti järkevää tarkastella diskursseja – tässä tapauksessa tulkintoja historiasta – ikään kuin niillä olisi strategisia päämääriä. Jokinen & Juhila 1993, 90.

¹⁴⁵ Grönholm & Sivula 2010, 16.

¹⁴⁶ Miettunen 2009, 11.

¹⁴⁷ Esim. SKS KRA IE 1338–1339.1999, mies s. 1914; SKS KRA IE 4476.1999, mies s. 1922; SKS KRA IE 4172.1999, mies s. 1963; SKS KRA IE 1873.1999, nainen, ei ikätietoa.

¹⁴⁸ SKS KRA IE 1338.1999, mies s. 1914; SKS KRA IE 2454.1999, mies s. 1935.

¹⁴⁹ Huttunen 1994, 50–51; 1999b, 171–172; 2001a, 10–11; 2001b, 151–153. Perinteisen isyyden käsitteeseen viittaavat tai sitä soveltavat esim. Korhonen 1999, 86–87, 142; Kujala 2003, 187; Kokkonen 2003, 27–28; Jokinen 2004a; Kolehmainen 2004; Mesiäislehto-Soukka 2005, 20–22. Arto Tiihonen on hahmotellut samantapaista isyyksien sukupolvi- tai aikakausiaottelua: *Sotien jälkeinen isämalli oli (psyyk-*

kisesti) poissa oleva isä. Tämä perinteinen, ”vanhan ajan” isä huolehti perheestä mutta harrasti mitä tahtoi. 1970-luvulla taas syntyi tasa-arvoistuneen äidin rinnalle häntä avustava isä. Uusi, generatiivinen isyys sen sijaan on vasta tulolla. Tiihonen 2001, 25–26. Pohjimmiltaan samankaltaisen mallinnuksen isyyden muutoksesta – tai sen kulttuurisesta esittämisestä – on tehnyt myös Jari Kekäle. Hän jakaa ”isyiden kulttuuriset mallitarinat” kolmeen tyyppiin, joita ovat esimoderni, moderni ja postmoderni isyys. Kekäle 2007, 36–51.

¹⁵⁰ Huttunen 1999b, 171.

¹⁵¹ Huttunen 2001a, 10. Huttunen toteaa, että ”perinteinen isyys” on yleistys, ja sinällään todellisuuden monimuotoisuuden ulossulkeva. Yleistäminen rajaa pois ”poikkeuksia”, siis että menneisyydessä on ihmisten kokemusten mukaan ollut myös muunlaista isyyttä kuin ”perinteistä”. Huttunen 1999b, 175–176. Useat historioitsijat ovat kiinnittäneet huomiota tendenssiin esittää menneisyyden isyys nykyajan isyyttä yksinkertaisempana ja yleistetympänä. Ks. esim. Richards 1987, 24; LaRossa 1997, 195, 200; Johansen 2001, 2. He näyttävät olevan erityisen kärkeäitä tarjoamaan oman oppialansa tuottamaa tietoa vallitsevia, puutteellisia pidettyjä historiakuvia korjaamaan sen sijaan, että mietittäisiin mistä sellaiset kumpuavat.

¹⁵² Huttunen 2001a, 10–11; 2001b, 151–152.

¹⁵³ Huttunen 1999b, 177–182. Tarkka ajoittaminen tuskin näyttäyty historiantutkimuksen ulkopuolella samanlaisena hyveenä ja välttämättömyytenä kuin se historioitsijoille on, eikä kilpailukirjoituksille sen enempää kuin muiden tieteenalojen tutkimuksille voi mielestäni asettaa samanlaisia ajoituksen täsmällisyyden vaatimuksia kuin historian-tutkimukselle.

¹⁵⁴ Huttunen 1999b, 170; 2001b, 153–170.

¹⁵⁵ SKS KRA IE 1339–1340.1999, mies s. 1914.

¹⁵⁶ SKS KRA IE 1986.1999, mies s. 1930; SKS KRA IE 2455.1999, mies s. 1935.

- ¹⁵⁷ Korhonen 1999, 123.
- ¹⁵⁸ Huttunen 2001b, 152; ks. myös Huttunen 1999b, 179.
- ¹⁵⁹ Hoikkala 1994, 89.
- ¹⁶⁰ Suomen väestöstä 64 prosenttia asui kaupungeissa 1990-luvun puolivälissä. Kangasharju 2004.
- ¹⁶¹ Lempiäinen 2002, 19–20, 26–27.
- ¹⁶² SKS KRA IE 2168.1999, mies s. 1928.
- ¹⁶³ SKS KRA IE 1338.1999, mies s. 1914.
- ¹⁶⁴ Tigerstedt 1994, 75.
- ¹⁶⁵ Huttunen 2001b, 44; ks. myös Salonen 1995, 26.
- ¹⁶⁶ SKS KRA IE 4163.1999, mies s. 1963; ks. myös esim. Sihvola 1993, 26.
- ¹⁶⁷ Esim. SKS KRA IE 1006–1008.1999, mies s. 1940-1.; SKS KRA IE 2053–2056.1999, mies s. 1940-1.; SKS KRA IE 2858.1999, nainen s. 1957. Näkemys menneiden aikojen isien poissaolevuudesta ei myöskään ole täysin särötön, sillä kirjoittajat muistelevat myös isiä, jotka olivat (fyysisesti ja psyykkisesti) paljon läsnä. Ks. SKS KRA IE 3485.1999, mies s. 1928.
- ¹⁶⁸ SKS KRA IE 4476, 4478, 4481.1999, mies s. 1922.
- ¹⁶⁹ SKS KRA IE 1873.1999, nainen, ei ikätietoa.
- ¹⁷⁰ Sinkkonen 1998, 19–20.
- ¹⁷¹ SKS KRA IE 1847.1999, mies s. 1960.
- ¹⁷² SKS KRA IE 2858, 2861.1999, nainen s. 1957.
- ¹⁷³ SKS KRA IE 2403.1999, nainen, ei ikätietoa, aikuisen lapsen isoäiti. Ks. myös Parvela & Ropponen 1995, 31–33.
- ¹⁷⁴ Huttunen 1999b, 171; läsnäolosta ks. *Isätoimikunnan mietintö* 1999, 28; Perälä-Littunen 2004, 108–110.
- ¹⁷⁵ SKS KRA IE 4670.1999, mies s. 1938.
- ¹⁷⁶ SKS KRA IE 4674, 4679–4684.1999, mies s. 1938.

¹⁷⁷ Kirjoittaja ei täsmennä suhdettaan näihin miehiin, mutta he näyttävät kuuluvan hänen läheisiinsä. Ilmeisesti kyseessä on kirjoittajan poika, puoliso sekä puolison isä ja isoisä. SKS KRA IE 3105–3109.1999, nainen s. 1937.

¹⁷⁸ SKS KRA IE 3105–3109.1999, nainen s. 1937.

¹⁷⁹ Ks. esim. SKS KRA IE 4024.1999, mies s. 1920-l.; SKS KRA IE 4465.1999 mies s. 1922; SKS KRA IE 1985–1986.1999, mies s. 1930.

¹⁸⁰ SKS KRA IE 2168.1999, mies s. 1928.

¹⁸¹ SKS KRA IE 4021.1999, mies s. 1920-l.

¹⁸² SKS KRA IE 4667–4684.1999, mies s. 1938; SKS KRA IE 4338–4352.1999, mies s. 1947; SKS KRA IE 1847.1999, mies s. 1960; SKS KRA IE 4167.1999, mies s. 1963; SKS KRA IE 537.1999, mies, ei ikätietoa.

¹⁸³ Vuori 2004, 33–35, 39–40.

¹⁸⁴ Ks. Karila 1968, 1–2; Marin & Mannila 1968, 1–3; Makkonen et al. 1981, 1–2; Esko 1984; Koski-Hyvärinen & Puttonen 1987, 1–2, 118, 125. Psykologian alalla tehdyssä tutkimuksessa painottui muutoksen sijasta isän kyky lasten hoivaamiseen ja vuorovaikutuksen tyyli. Ks. Nummenmaa 1981; 1987. Sosiologiassa oltiin kiinnostuneita myös vanhempien välisistä eroista ja tasa-arvosta. Ks. Marin 1979. Perhe- ja kasvatustutkimuksessa ajatus perheen, perhemuotojen ja niiden sisäisten sukupolvi- ja sukupuolisuhteiden muutoksesta on ollut keskeinen. Ks. esim. Kempainen 2001, 14–15. Oletus muutoksesta näyttää motivoineen isyytutkimusta myös muualla kuin Suomessa, mutta pikaisessa vertailussa esimerkiksi ruotsalaiseen tutkimukseen voi huomata, että vanhan ja uuden välisen murtuman korostaminen on erityisen voimakasta suomalaisessa tutkimuksessa. Ruotsalaisessa isyytutkimuksessa taustaluvut isyyden historiasta kattavat pidempiä ajanjaksoja ja niissä tuodaan esiin myös isyyteen kytkeytyviä luokkaeroja. 1960- ja 70-lukujen ”muutosvuosien” tarkastelu on varovaista; isyyden muu-

tos ymmärretään ensisijassa ideologisenä muutoksena eikä niinkään isyyden käytänteiden muutoksena. Ainakin 2000-luvulla tehtyjen tutkimusten antama kuva muutoksen vauhdista vaikuttaa varsin hitaalta. Ruotsalainen tutkimus ks. esim. Plantin 2003; Chronholm 2004; muutosta käsittelevä muu kansainvälinen tutkimus ks. esim. LaRossa 1988; Dienhart 1998.

¹⁸⁵ *Eläköön mies* -kirjoituskilpailusta ks. Siimes 1994.

¹⁸⁶ Hoikkala 1994, 89–90; Tigerstedt 1994, 76–78, 81.

¹⁸⁷ Huttunen 1999b, 177–182; 2001b, 13, 163–164.

¹⁸⁸ Huttunen 1999b, 2001b. Mallin sovelluksista ks. esim. Korhonen 1999; Innanen 2001; Jämsä 2003; Kokkonen 2003; Kujala 2003; Aalto 2004a; Jokinen 2004a; Kolehmainen 2004; Hokkanen 2005; Mesiäislehto-Soukka 2005. 2000-luvulla isyystutkimus kääntyi suurista linjoista yhä enemmän koetun isyyden tarkasteluun, jolloin isyyden muutos ei enää asettunut kysymykseksi vaan tarkastelun pohjaksi ja perusteeksi. Muutamissa puheenvuoroissa isyyden muutoksen malleja myös kehiteltiin edelleen. Ks. esim. Kekäle 2007; Eerola 2009. Yhden kiinnostavimmista uusista avauksista on tehnyt Jaana Vuori, joka on jäljittänyt ”1960-luvun murroksen” jälkeisiä isyyden malleja ja eritoten niiden suhdetta äitiyteen perheasiantuntijoiden teksteissä. Isyyden malleja on hänen analyysissään neljä ja ne asettuvat löyhästi aikajanelle, vaikka kaikki ovat Vuoren mukaan myös edelleen läsnä isyyttä koskevassa puheessa. *Tasa-arvoisen ja hoivaavan isän mallit ovat kotoisin 1960- ja 1970-luvun feministisestä liikkeestä. Niiden rinnalle asettuvat Vuoren mukaan nykyistä (1980-luvulta lähtevää) keskustelua hallitsevat mallit: valintoja tekevä isä ja maskuliininen isä.* Vuori 2004. Mallinnus moninaistaa ajattelua isyyden muutoksesta olennaisesti, sillä se osoittaa, että isyydestä käydään eri diskurssien välistä kamppailua sen sijaan, että kyseessä olisi melko lineaarinen muutos vanhasta uudempaan isämalliin.

¹⁸⁹ SKS KRA IE 1340.1999, mies s. 1914; ks myös SKS KRA IE 4024.1999, mies s. 1920-l.

- ¹⁹⁰ SKS KRA IE 1847–1852.1999, mies s. 1960; SKS KRA IE 537.1999, mies, ei ikätietoa.
- ¹⁹¹ Ks. Huttunen 1994, 57–60; 2000, 57–60; 2001b, 171–174; keskustelukirjoissa ks. Rönkä & Rönkä 1994, 76–78. ”Uusimman” ja ”androgynin” isän käsitteistä ks. LaRossa 1988.
- ¹⁹² Huttunen 1999b, 191.
- ¹⁹³ Huttunen 1999b, 177.
- ¹⁹⁴ Huttunen 2001b, 96; Korhonen 1999, 208–209.
- ¹⁹⁵ Ks. Hautamäki 1996, 35–37; Bauman 2002, 14–15.
- ¹⁹⁶ Knuuttila 1998, 18–20. Myös tarkastelukulman väistämätön sijaitseminen nykyhetkessä saattaa aiheuttaa menneisyyttä katsovalle tiettyä perspektiiviharhaa: koska tutkija – tai muu historiaa tarkasteleva – tietää tapahtumaketjujen lopputuloksen, hän saattaa tulkita menneisyyden tapahtumat itsestään selvänä johdatuksena kohti tätä lopputulosta. Historiatulkinnasta tulee deterministinen. Andersson 2005, 174.
- ¹⁹⁷ Vuori 2001, 132–135; 2004, 54.
- ¹⁹⁸ Vuori 2001, 128–129.
- ¹⁹⁹ Badinter 1993, 251.
- ²⁰⁰ Huttunen 1999b, 186.
- ²⁰¹ Huttunen 1999b, 186–187.
- ²⁰² Huttunen 2001b, 214–215. Ohjelmaan kuuluu odotusajan jakaminen keskustelemalla, kotitöiden itsenäisen suorittamisen harjoittelu, vauvantulojuttujen puhuminen kavereille, vauvatarvikkeiden hankinta yhdessä tulevan äidin kanssa, perhe- ja synnytysvalmennuksiin sekä synnytykseen osallistuminen ja oleskelu ja osallistuminen toimintoihin lapsivuodeosastolla, isyysloman ottaminen, vauvanhoidon opettelu ja äidin tukeminen hoitamalla kotityöt, iltamenojen minimointi, vanhempainvapaan ottaminen sekä uudet käytännöt työpaikalla: ajoissa kotiin, kotiin jääminen sairaan lapsen kanssa, ylitoista ja työmatkoista kieläytyminen.

- ²⁰³ Lupton & Barclay 1997, 1–2.
- ²⁰⁴ SKS KRA IE 1871–1876.1999, nainen, ei ikätietoa.
- ²⁰⁵ Junkkari & Junkkari 1996, 175–176.
- ²⁰⁶ *Isätoimikunnan mietintö* 1999, 3.
- ²⁰⁷ *Isätoimikunnan mietintö* 1999, 3.
- ²⁰⁸ Griswold 1993, 252–254.
- ²⁰⁹ Vuori 2001, 356–357.
- ²¹⁰ *Isätoimikunnan mietintö* 1999, 29.
- ²¹¹ Esim. Lammi-Taskula 2003; Melkas 1998, 18–29; Melkas 2004, 31–34.
- ²¹² Holli 2002, 13.
- ²¹³ Vuori 2004, 40.
- ²¹⁴ Horna & Lupri 1987, 71–72; Lewis & O’Brien 1987, 1. Ks. yhteen-
vetoa isyyden muutoksesta, sen tutkimisesta ja siitä käydystä keskuste-
lusta esim. LaRossa & al. 1991; Atkinson & Blackwelder 1993; Dien-
hart 1998, 21–23; Plantin 2001, 21–55.
- ²¹⁵ Lupton & Barclay 1997, 3, 41.
- ²¹⁶ Ks. SKS KRA IE 1984–1985.1999, mies s. 1930; SKS KRA IE
2455.1999, mies s. 1935; SKS KRA IE 4619–4620.1999, mies s.
1963.
- ²¹⁷ SKS KRA IE 1986.1999, mies s. 1930.
- ²¹⁸ SKS KRA IE 1986–1987, 1989.1999, mies s. 1930.
- ²¹⁹ SKS KRA IE 4024.1999, mies s. 1920-l.
- ²²⁰ SKS KRA IE 1341.1999, mies s. 1914. Kirjoittaja huomioi, että
lapset voivat erossa jäädä myös isälle, jolloin myös äidin asema kär-
sii.
- ²²¹ SKS KRA IE 2578.1999, mies s. 1939.
- ²²² Ks. myös Rantalaiho 2003, 216–217.
- ²²³ Sinkkonen 1990, 142.

- ²²⁴ Sinkkonen 1998, 18.
- ²²⁵ Sinkkonen 1998, 18–19.
- ²²⁶ Sinkkonen 1998, 38.
- ²²⁷ Sinkkonen 1998, 20–21, 23–25; ks. myös Blankenhorn 1995, 67–83.
- ²²⁸ Jallinoja 2004; 94–95.
- ²²⁹ Vuori 2001, 207–237.
- ²³⁰ SKS KRA IE 401–402.1999, mies s. 1960-l.; ks. myös SKS KRA IE 4172.1999, mies s. 1963.
- ²³¹ Vaihtoehtomina esitetyistä kehityskuluista ks. Lindroos 2001, 130–132.
- ²³² Andersson 2005, 172–173.
- ²³³ SKS KRA IE 4346, 4348.1999, mies s. 1947; SKS KRA IE 4619–4620.1999, mies s. 1963.
- ²³⁴ SKS KRA IE 230–236.1999, mies s. 1934; SKS KRA IE 1007–1008.1999, mies s. noin 1940; SKS KRA IE 2600.1999, mies s. 1966.
- ²³⁵ SKS KRA IE 176.1999, mies s. 1952.
- ²³⁶ SKS KRA IE 4670–4671.1999, mies s. 1938.
- ²³⁷ SKS KRA IE 1019–1020.1999, nainen s. 1965.
- ²³⁸ SKS KRA IE 2376–2377.1999, mies, ei ikätietoa, aikuisten lasten isä.
- ²³⁹ Seppänen 2000, 86.
- ²⁴⁰ Seppänen 2000, 84–86.
- ²⁴¹ Korhonen 1999, 163–164, 212–213, 230. Esimerkiksi Jouko Huttunen toteaa, että isyyden muutoksista huolimatta ”perinteinen isyys” pitää vielä pintansa uusien mallien paineessa. Huttunen 1999b, 178. Viimeaikaisessa isyystutkimuksessa ajatus isyyden jatkuvuudesta on tullut enemmän esille. Jari Kekäle on tutkinut vuonna 1970 tai sen jälkeen syntyneiden miesten isyyden muovautumista. Hän erottelee miesten

kertomusten pohjalta kolme tarinatyyppiä: isäidentiteetin liukuma-, hyppäys- ja kriisitarinat. Liukumatarina on kertomus isän ja pojan välisestä jatkuvuudesta. Tärkein malli haastateltavan isyydelle on ollut oma isä; identiteetti isänä on muovautunut positiivisesti samastumalla. Siirtymä läheiseen ja osallistuvaan isyyteen oli tapahtunut jo edellisessä sukupolvessa. Kekäle 2007, passim, erit. 112.

²⁴² Siltala 1994, 75–76.

²⁴³ Ks. esim. Kemppainen 2001, 20–22; Perälä-Littunen 2004, 30–34.

²⁴⁴ Vuori 2001, 33–37.

²⁴⁵ Lindroos 2001; Korhonen & Tuohela 2002, 7–8.

²⁴⁶ LaRossa, Gordon, Wilson, Bairan & Jaret 1991; ks myös Bruzzi 2005, ix–xi. Myös laajempi keskustelu perheestä ja perheeseen liittyvät käsitykset voidaan nähdä aaltoliikkeenä tai sykleinä. Perhekäsitykset voivat ajan myötä vaihdella esimerkiksi familistisesta individualistiseen. Ylipäättään tietyt puheenaiheet ovat melko pysyviä kiistan-kohteita, toiset taas unohtuvat ja nousevat aika ajoin uudelleen esille. Näin perhekäsityksen kehityksen voi nähdä paitsi lineaarisena kaarena myös toisiaan täydentävien ja kiistelevien diskurssien kamppailuna. Nätkin 2003, 21.

²⁴⁷ Kettunen 2003b; myös 2003a, 10.

²⁴⁸ Esim. Richards 1987, 24; Coontz (1992) 2000; LaRossa 1997, 195, 200; Johansen 2001, 2; ks. myös LaRossa 1988; LaRossa et al. 1991. Tämäntapaisen lähestymistavan ongelmana on kuitenkin siihen sisältyvä ajatus, että historiantutkimuksen kuva menneisyydestä olisi todempi ja autenttisempi kuin muut historiakuvat sen sijaan, että myös historian representatiivinen luonne ja sidokset oman ajan lähtökohtiin tuotaisiin esille. ”Oikeamman” tiedon tarjoamista voi pitää jopa episteemisen väkivallan harjoittamisena, joka estää tiedontuotannon poliittisten panostusten huomaamisen. Hemmings 2005, 118; ks. myös Burgess 1997, 71; Salmi 2001, 135.

²⁴⁹ Miettunen 2009, 11.

- ²⁵⁰ Hemmings 2005, 119.
- ²⁵¹ Mellström 2011.
- ²⁵² Ensimmäiset, 1990-luvulla julkaistut ”uuden” tai ”kriittisen” mies-tutkimuksen suomalaiset antologiat käsittelivät miesten, maskuliini-suuden ja sukupuolijärjestysten muuttumista sekä oletettua miehen kriisiä monesta näkökulmasta. Muutoksen ja muuttamisen tematiikka näkyi myös teosten nimissä, esimerkiksi *Mies ja muutos. Kriittisen miestutkimuksen teemoja* (Jokinen 1999a) tai *Miestä rakennetaan, maskuliinisuuksia puretaan* (Sipilä & Tiihonen 1994). Sama virtaus koski myös angloamerikkalaista tutkimusta. Ks. esim. Kimmel 1987; Segal 1990; Badinter 1993. Isyyspoliittisesta muutospuheesta ks. esim. Hearn 1999, 40, 48; Huttunen 1999a; *Isätoimikunnan mietintö* 1999.
- ²⁵³ Esim. Korhonen 1999, 93–96, 119–221; Tiihonen 2001, 26; vrt. Kolehmainen & Aalto 2004, 12; Vuori 2004, 57.
- ²⁵⁴ Kolehmainen 2004.
- ²⁵⁵ Varjonen 2011, 54–55, 62–64. 1970-luvun alusta lähtien käydyn keskustelun lopputuloksena oli kompromissi, 1980-luvun puolivälissä säädetty laki kotihoidontuesta, jonka vastapainona alle kolmevuotiaille taattiin oikeus päivähoitopaikkaan. 2000-luvun isyyskeskustelussa vastakkain ovat olleet yhtäältä isyysvapaiden kiintiöimistä ajaneet argumentit ja toisaalta halu säilyttää nykyjärjestelmän perheille suoma valinnanvapaus pienen lapsen hoitojärjestelyissä. Varjonen 2011, 65, 97–98.
- ²⁵⁶ Coontz (1992) 2000, xiii. Historioitsijoille tyypilliseen tapaan Coontz tuomitsee nostalgisoinnin menneisyyden vääristelynä.
- ²⁵⁷ Klinth 2002, 310–315, 326–327, 340.
- ²⁵⁸ Lupton & Barclay 1997, 14–15; ks. myös Dienhart 1998, 9–11; LaRossa 1997, 5.
- ²⁵⁹ Aalto & Mykkänen 2010, 11.
- ²⁶⁰ Ks. Aalto 2010.

- ²⁶¹ LaRossa 1997, 6, 21; Kolehmainen & Aalto 2004, 15–17; ks. myös Burgess 1997, 36–63.
- ²⁶² LaRossa 1997, 3–5; ks. myös Burgess 1997, 71–72. Tietämättömyys isyyden historiasta avaa myös mahdollisuuden isyyden perusteettomaan glorifiointiin: kun muutos kuvitellaan aivan viimeaikaiseksi tapahtumaksi eikä hoivaavan isyyden aiempaa historiaa tunnisteta, voidaan mitä tahansa mitä isät tekevät lastensa kanssa ylistää vain siksi, että sen ajatellaan tapahtuvan ensi kertaa historiassa. LaRossa 1997, 195, 200.
- ²⁶³ Ks. Aalto, Kaartinen, Konola, Lahtinen, Leskelä-Kärki & Tuohela 2011, 48.
- ²⁶⁴ Käsitteiden historiallisuudesta ks. esim. Nivala & Rantala 2012.
- ²⁶⁵ Esim. Thomas & Biddle 1966, 11–12; Sulkunen 1994, 112–113.
- ²⁶⁶ Connell 1979, 7–9; Griswold 1993, 94–97; Pleck 1993, 12–13; Lempiäinen 2003, 45.
- ²⁶⁷ Connell 1979, 7–9.
- ²⁶⁸ Connell 1979, 16.
- ²⁶⁹ Hakukone Google antoi 15.12.2011 noin 7460 hakutulosta sanalle ”sukupuolirooli”. Ne johtavat esimerkiksi sana- ja tietosanakirjoihin, yliopistojen opinnäytetöihin, psykologia- ja perheteemaisille keskustelupalstoille, perheblogeihin ja lehtiartikkeleihin.
- ²⁷⁰ Lempiäinen 2003, 45.
- ²⁷¹ Viitataan tässä luvussa enimmäkseen sosiologiseen teoretisointiin rooleista, mutta roolin käsitteellä on ollut mittava merkitys myös psykologian, etenkin sosiaalipsykologian alalla. Rooliteorialla on monia suuntauksia, joita en käsittele tässä tarkemmin. Ks. esim. Biddle 1986.
- ²⁷² Mickwitz 2008, 25–30.
- ²⁷³ Eskola 1968, 30.
- ²⁷⁴ Mickwitz 2008, 30–32.

- ²⁷⁵ Jallinoja 1983, 124.
- ²⁷⁶ Julkunen 2012, 33.
- ²⁷⁷ Eskola 1968, 22; Jallinoja 1983, 125.
- ²⁷⁸ Yhdistys 9 (1968) 2006, 100–101.
- ²⁷⁹ Rothkirch 1968, 69.
- ²⁸⁰ Beckman 1966; Jaakkola 1968, 189. Ruotsissa 1960-luvun alkupuolelta käydyssä tasa-arvokeskustelussa korostettiin samalla tavalla sekä naisten että miesten emansipaatiota. Myös Ruotsissa isyyskysymys syntyi tasa-arvodebatin yhteydessä. Ks. Klinth 2002, 66–69.
- ²⁸¹ Esim. Jaakkola 1968; Kotro & Sepponen 2007.
- ²⁸² Heydemann 1980.
- ²⁸³ Karila 1968.
- ²⁸⁴ Eskola 1968, 29–30; Mickwitz 2008, 44–45.
- ²⁸⁵ Äitiys- ja isyyslomajärjestelmiin liittyneestä poliittisesta prosessista 1970-luvulla ks. Varjonen 2011. Vuoteen 2012 mennessä miehille korvamerkityissä perhevapaissa ei ole tavoitettu Yhdistys 9 vaatimusta kolmesta kuukaudesta. Vuonna 2006 Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakesin (myöhemmin Terveiden ja hyvinvoinnin laitos) tutkijat ehdottivat vanhempainvapaamallia, jossa vapaa koostuu kolmesta 6 kuukauden jaksosta, joista yksi on äidille, yksi isälle ja yksi jaettavissa vanhempien sopimalla tavalla. Salmi & Lammi-Tasakula 2006/2007. Ehdotus on viime vuosina saanut kannatusta kansalaisjärjestöissä ja puoluekentällä. Vuonna 2011 se oli yksi sosiaali- ja terveysministeriön asettaman vanhempainvapaatyöryhmän esittämistä vanhempainvapaajärjestelmän uudistumalleista. Ks. Vanhempainvapaatyöryhmän muistio 2011.
- ²⁸⁶ Julkunen 1994, 193–194; ks. myös Kolbe 2005, 32.
- ²⁸⁷ Rantalaiho 1994, 24–27.
- ²⁸⁸ Varjonen 2011, 47–48.
- ²⁸⁹ Klinth 2002, 13–15.

- ²⁹⁰ Mickwitz 2008, 32.
- ²⁹¹ Haavio-Mannila 1968, 196–197, 227–229.
- ²⁹² Eskola tarkasteli keskustelua vuosina 1965–1966 lähinnä pääkaupungissa ilmestyneissä sanomalehdissä ja satunnaisemmin aikakauslehdissä. Eskola 1968, 14–15, 18–20.
- ²⁹³ Yesilova 2009, 22.
- ²⁹⁴ Esim. SKS KRA IE 2454.1999, mies s. 1935; SKS KRA IE 387.1999, nainen s. 1950-l.
- ²⁹⁵ Termi sukupuolirooli saattaa olla liian ylätyylinen tai sellaiseksi koettu, jotta sitä voisi vaivatta käyttää isyyskertomusten usein arkista puhetta muistuttavassa tyylilajissa. Vrt. SKS KRA IE 4163.1999, mies s. 1963.
- ²⁹⁶ Käsite ”miehenrooli” ks. SKS KRA IE 2392.1999, mies s. 1940-l. Kertomuksissa kirjoitetaan myös ”isän osasta”. Termiä käytetään samantapaisesti kuin sanaa rooli, usein synonyymisesti. Esim. SKS KRA IE 2392.1999, mies s. 1940-l.; SKS KRA IE 386.1999, nainen s. 1950-l.
- ²⁹⁷ Rooleja on yksi silloinkin, kun esittäjiä on useita, kuten erään kirjoittajan ilmauksessa ”isien rooli”. SKS KRA IE 1338.1999, mies s. 1914. Erään kirjoituksen saatekirjeessä kuitenkin mainitaan tekstin osallistuvan ”isän rooleja koskevaan kirjoituskilpailuun”. SKS KRA IE 4292.1999, mies s. 1932.
- ²⁹⁸ SKS KRA IE 4015.1999, mies s. 1924.
- ²⁹⁹ SKS KRA IE 3085.1999, mies s. 1922; ks. myös SKS KRA IE 4293.1999, mies s. 1932.
- ³⁰⁰ SKS KRA IE 2168.1999, mies s. 1928; SKS KRA IE 1987.1999, mies s. 1930.
- ³⁰¹ SKS KRA IE 4676.1999, mies s. 1938.
- ³⁰² SKS KRA IE 1340.1999, mies s. 1914.
- ³⁰³ SKS KRA IE 4683–4684.1999, mies s. 1938.

- ³⁰⁴ SKS KRA IE 2596–2597.1999, mies s. 1966.
- ³⁰⁵ Seppänen 2000, 92.
- ³⁰⁶ SKS KRA IE 1340.1999, mies s. 1914; SKS KRA IE 4164.1999, mies s. 1963.
- ³⁰⁷ Sulkunen 1994, 116.
- ³⁰⁸ SKS KRA IE 1986.1999, mies s. 1930; SKS KRA IE 4163–4164.1999, mies s. 1963.
- ³⁰⁹ Juntumaa 1989, 94–98; ks. myös Sihvola 1993, 20–28; Rönkä & Rönkä 1994, 63–67, 167–168; Salonen 1995, 19–22; Sauri 1998, 33–43.
- ³¹⁰ Huttunen 1994, 48, 52–53. Samantapaisesti isyyttä ja äitiyttä vertaili myös Juhani Seppänen, joka tuli tulokseen, ettei isyys ole identiteettiä kuten äitiys eikä se määritä miestä niin kuin äitiys naista. Seppänen 2000, 95.
- ³¹¹ Myös sosiologisessa rooliteoriassa erilaiset roolit saavat merkityksensä suhteessa muihin rooleihin, esimerkiksi äidin rooli suhteessa tyttären tai kaupiaan rooli suhteessa asiakkaaseen. Connell 1979, 11.
- ³¹² Kirjoituksessa käytetään ilmauksia ”naaraan osa”, ”isän osa”, ”perinteinen äidin rooli” ja ”isän huoltorooli”. Olen tulkinut sanat osa ja rooli tässä synonyymisiksi.
- ³¹³ SKS KRA IE 386.1999, nainen s. 1950-l.
- ³¹⁴ SKS KRA IE 386–387.1999, nainen s. 1950-l. ”Huoltorooli” voisi viitata myös arkipäiväisten lastenhoitorutiinien hoitamista, mutta kirjoituksen kontekstissa se määrittyy elättämiseksi ja perheen päänä toimimiseksi.
- ³¹⁵ Nentwich 2008, 210.
- ³¹⁶ SKS KRA IE 387.1999, nainen s. 1950-l.
- ³¹⁷ SKS KRA IE 1338.1999, mies s. 1914; SKS KRA IE 2168.1999, mies s. 1928.
- ³¹⁸ SKS KRA IE 2169.1999, mies s. 1928.

- ³¹⁹ Lempiäinen 2003, 45–46, 50; ks. myös Parsons 1954.
- ³²⁰ Lempiäinen 2003, 50, 96–97.
- ³²¹ Ks. esim. Blood & Wolfe 1966; Murdock 1966.
- ³²² Haavio-Mannila 1968, 171–178.
- ³²³ Jallinoja 1983, 139–140, 143; Mickwitz 2008, 25–30; ks. myös Eskola 1968.
- ³²⁴ Ks. esim. Melkas 1998, 2004.
- ³²⁵ Carrigan, Connell & Lee 1987, 67–68; Huttunen 1994, 50–52; Etchegoyen 2002, 37.
- ³²⁶ Carrigan, Connell & Lee 1987, 68; Pleck 1981, 52; Sommer 1986, 68.
- ³²⁷ Lempiäinen 2003, 48.
- ³²⁸ Connell 1979, 7, 13–15. Tässä kohtaa Connell on epätarkka, sillä parsonslainen sukupuolirooliteoria muotoiltiin 1950-luvulla, mutta vaatimukset seksuaalisesta vapautumisesta ja sukupuolten tasa-arvosta tulivat kuuluvammiksi vasta 1960-luvulla. Se, että sukupuolirooliteoria syntyi ja lyötiin lukkoon juuri 1950-luvun Yhdysvalloissa, ei varmasti kuitenkaan ole sattumaa. Esimerkiksi tarve palauttaa naiset sodan jälkeen työelämästä takaisin kotioloihin on saattanut vaikuttaa teorian syntyyn.
- ³²⁹ Ks. Klinth 2002, 70–71.
- ³³⁰ Pleck 1981, 158–160; ks. myös Griswold 1993, 93–97.
- ³³¹ Psykotieteiden valta-aseman synnystä ks. Rose 1996.
- ³³² Pleck 1981, 158–160.
- ³³³ Connell 1996, 43.
- ³³⁴ Ks. esim. Juntumaa 1989, 97–98; Rönkä & Rönkä 1994, 67; Sinkkonen 1998, 18; *Isätoimikunnan mietintö* 1999, 2–3.

- ³³⁵ SKS KRA IE 2453–2454.1999, mies s. 1935. ”Isä isänä” -ilmaisua käyttää myös toinen mieskirjoittaja SKS KRA IE 2168.1999, mies s. 1928.
- ³³⁶ SKS KRA IE 4293.1999, mies s. 1932.
- ³³⁷ SKS KRA IE 4295.1999, mies s. 1932.
- ³³⁸ Kertomus paitsi uudelleen hahmottelee roolien rajoja, myös osoittaa isän toiminnan laadun: hän *osallistuu* kotitöihin ja lastenhoitoon mutta ei ole niiden pääasiallinen suorittaja. Ks. myös Korhonen 2004, 259–262.
- ³³⁹ SKS KRA IE 1993.1999, mies s. 1933.
- ³⁴⁰ SKS KRA IE 1993–1994.1999, mies s. 1933.
- ³⁴¹ Rooliteorian avulla on hankala hahmottaa esimerkiksi sosiaaliin odotuksiin kohdistettua vastustusta, vaan erilaisuus nähdään poikkeavuutena, jonka aiheuttaa puutteellinen sosiaalistuminen rooliin. Connell 1979, 13.
- ³⁴² Jallinoja 1983, 153, 161–162.
- ³⁴³ Anttonen 1997, 191; ks. myös Vuori 2004, 38–41.
- ³⁴⁴ Rothkirch 1968, 66; Mickwitz 2008, 33–34.
- ³⁴⁵ Ks. esim. Jallinoja 1983, 125; Huttunen 1999b, 182–183; vrt. Vuori 2004, 58.
- ³⁴⁶ Vuori 2004, 38–39.
- ³⁴⁷ Vuori 2004, 43–46; naiskeisistä feministisistä keskustelusta ks. Anttonen 1997, 110–125.
- ³⁴⁸ Klinth 2002, 314, 326–327, 340.
- ³⁴⁹ Sukupuolihierarkiasta ks. esim. Hirdman 1988, 51; Julkunen 2010, 16–17.
- ³⁵⁰ SKS KRA IE 2391–2392.1999, mies s. 1940-I. Kirjoittaja käyttää tässä sanaa ”osa” roolin synonyyminä.
- ³⁵¹ SKS KRA IE 4163–4164.1999, mies s. 1963.

- ³⁵² SKS KRA IE 4163–4164.1999, mies s. 1963.
- ³⁵³ Mickwitz 2008, 30.
- ³⁵⁴ Juntumaa 1989, 97–98; Sihvola 1993, 28; Rönkä & Rönkä 1994, 67; Salonen 1995, 19, 22.
- ³⁵⁵ Kirjoittaja kuvaa isähahmoja lähes samoin sanoin kuin psykiatri Jari Sinkkonen. Hän kertoo vastauksessaan kuulleensa tai lukeneensa Sinkkosta. Ks. Sinkkonen 1998, 18; SKS KRA IE 4167.1999, mies s. 1963.
- ³⁵⁶ SKS KRA IE 4167.1999, mies s. 1963.
- ³⁵⁷ SKS KRA IE 387.1999, nainen s. 1950-l.
- ³⁵⁸ Manninen 1991, 41–42.
- ³⁵⁹ Hoikkala 1996, 3.
- ³⁶⁰ Kolehmainen 2004, 108.
- ³⁶¹ Vuori 2004, 51–54.
- ³⁶² Lempiäinen 2003, 50; Connell 1979, 13.
- ³⁶³ Rooliteorian mukaan lisääntymiskyvystä on eri kulttuureissa ja eri aikoina johdettu tietynlainen työnjako: kodinhoito, ruuanlaitto, puutarhanhoito, ompelu, astioiden valmistus ja muut tehtävät, jotka sopivat lasten hoitamisen kuuluvat naisille. Pitkiä matkoja ja paljon voimaa vaativat tehtävät, kuten metsästys, kalastus, taisteleminen tai karjan paimentaminen, eivät sovi naisten reproduktiiviseen tehtävään yhtä hyvin ja siksi on taipumusta osoittaa ne miehille. Davis 1966, 70; ks. myös Lempiäinen 2003, 48–49. Esihistoriaan viittaava selitys sukupuolien rooliin alkuperästä ei ole vieras kilpailuvastauksissakaan. Ks. SKS KRA IE 2454.1999, mies s. 1935; vrt. SKS KRA IE 386–387.1999, nainen s. 1950-l.
- ³⁶⁴ Jallinoja 1983, 132.
- ³⁶⁵ Esim. Haavio-Mannila 1968.
- ³⁶⁶ Mickwitz, von Essen & Nordgren 2008, 272.
- ³⁶⁷ Nentwich 2008, 211.

³⁶⁸ Ks. Vuori 2004.

³⁶⁹ Esim. SKS KRA IE 3679–3685.1999, mies s. 1928; SKS KRA IE 1587–1599.1999, mies s. 1932; SKS KRA IE 229–236.1999, mies s. 1934; SKS KRA IE 1609–1610.1999, mies s. 1947; SKS KRA IE 4338–4352.1999, mies s. 1947; SKS KRA IE 1946–1950.1999, mies s. 1968.

³⁷⁰ Esim. SKS KRA IE 3679–3685.1999, mies s. 1928; SKS KRA IE 4292–4295.1999, mies s. 1932; SKS KRA IE 1991–1994.1999, mies s. 1933; SKS KRA IE 249–258.1999, mies s. 1940-l.; SKS KRA IE 2388–2404.1999, mies s. 1940-l; SKS KRA IE 285.1999, nainen s. 1957; SKS KRA IE 4162–4173.1999, mies s. 1963; SKS KRA IE 1946–1950.1999, mies s. 1968; SKS KRA IE 1673.1999, nainen, ei ikätietoa, pikkulasten äiti; SKS KRA IE 4052.1999, mies, ei ikätietoa, 4-vuotiaan lapsen isä.

³⁷¹ Esim. SKS KRA IE 2060.1999, mies s. 1920; SKS KRA IE 2616–2620.1999, mies s. 1930-l; SKS KRA IE 4754–4756.1999, mies s. 1930-l.; SKS KRA IE 2750–2755.1999, mies s. 1934; SKS KRA IE 2296.1999, nainen s. 1941; SKS KRA IE 171–177.1999, mies s. 1952; SKS KRA IE 1844–1854.1999, mies s. 1960; SKS KRA IE 4162–4173.1999, mies s. 1963.

³⁷² Esim. SKS KRA IE 2344–2349.1999, mies s. 1925; SKS KRA IE 1991–1994.1999, mies s. 1933; SKS KRA IE 4139–4152.1999, mies s. 1961; SKS KRA IE 469–472.1999, mies s. 1963; SKS KRA IE 1946–1950.1999, mies s. 1968.

³⁷³ Esim. SKS KRA IE 4020–4024.1999, mies s. 1920-l; SKS KRA IE 3081–3088.1999, mies s. 1922; SKS KRA IE 2344–2349.1999, mies s. 1925; SKS KRA IE 3679–3685.1999, mies s. 1928; SKS KRA IE 3108.1999, nainen s. 1937; SKS KRA IE 4667–4684.1999, mies s. 1938; SKS KRA IE 4338–4352.1999, mies s. 1947; SKS KRA IE 1020.1999, nainen s. 1965.

³⁷⁴ Esim. SKS KRA IE 47–51.1999, mies s. 1922; SKS KRA IE 3583–3589.1999, mies s. 1928; SKS KRA IE 2750–2755.1999, mies s. 1934; SKS KRA IE 2053–2056.1999, mies s. 1940; SKS KRA IE 1003–1005.1999, mies s. 1965; SKS KRA IE 4333.1999, nainen s. noin 1970.

³⁷⁵ Esim. SKS KRA IE 20–38.1999, mies s. 1961; SKS KRA IE 4139–4152.1999, mies s. 1961; SKS KRA IE 3801–3803.1999, mies s. 1962; SKS KRA IE 195–198.1999, mies s. 1964; SKS KRA IE 1003–1005.1999, mies s. 1965.

³⁷⁶ Esim. SKS KRA IE 249–258.1999, mies s. 1940-l.; SKS KRA IE 469–472.1999, mies s. 1963; SKS KRA IE 4334.1999, nainen s. noin 1970; SKS KRA IE 2376–2378.1999, mies, ei ikätietoa, aikuisten lasten isä.

³⁷⁷ SKS KRA IE 1587–1599.1999, mies s. 1932.

³⁷⁸ Jallinoja 1983, 143–145; Veijola & Jokinen 2001, 23.

³⁷⁹ Suomalaisen mieskeskustelun on sanottu käynnistyneen vuonna 1986. Kumpumäki 2006, 6.

³⁸⁰ Tasa-arvoasiain neuvottelukunta järjesti ensimmäisen miehiä ja tasa-arvoa käsittelevän seminaarin *Miehen mallit ja mahdollisuudet* vuonna 1983, jolloin laadittiin myös ensimmäinen isyyttä käsittelevä esite. Neuvottelukunnan miesjaosto perustettiin vuonna 1988. Kumpumäki 2006, 6, 8.

³⁸¹ Miestä päin 1986; Kumpumäki 2006, 15–16.

³⁸² Jokinen 1999b, 23–24. Miehen elämän kurjuudesta ks. esim. Helminen 1985, 7–9; Roos 1994, 23–27; Sauri 1998, 9–10; ks. myös Connell 1996, 108–111. ”Isä-kriisistä” ks. Rönkä & Rönkä. Kurjuuspuheen kritiikistä ks. Miestä päin 1986, 2. Kasvatustieteilijä Stephen M. Whitehead esittää, että kriisipuhe mahdollisti puheen miehistä uutena huono-osaisten ryhmänä, joka tarvitsi yhteiskunnan tukea. Hänen mukaansa samalla voitiin ohjata huomio pois miesten yhteiskunnallisesta vallasta. Whitehead 2002, 56.

- ³⁸³ Jokinen 1999b, 19–20, 24–25.
- ³⁸⁴ Faludi 1994.
- ³⁸⁵ Jokinen 1999b, 23–24; 2010.
- ³⁸⁶ Termien kytkös käy hyvin ilmi miehen mallin englanninkielisestä vastineesta, joka on *male role model*. Ruotsiksi vakiintunut käsite painottaa mallin sijaan esikuvaa: *manlig förebild*. Ks. Johansson 2006. Isistä lasten esikuvina ja esimerkkeinä lapsille keskusteltiin Suomessa jo 1900-luvun vaihteessa. Ks. Kakko 2005, 161–163.
- ³⁸⁷ SKS KRA IE 4167.1999, mies s. 1963.
- ³⁸⁸ Esim. Keskinen & Hopearuoho-Saajala 1994, 68; Tamminen 1995, 166. Sinkkosen keskustelukirja *Pienistä pojista kunnon miehiä* nosti keskusteluun poikien ”erityistarpeet” ja ongelmat, kuten huonon kouluviihtymisen, alisuoriutumisen ja psyykkiset häiriöt. Isyys tuli esille ennen kaikkea isättömyyden ja isän poissaolon näkökulmasta. Sinkkonen näki poikien ongelmien taustalla isän puuttumisen ja naisten liian vahvan edustuksen lapsuuden ympäristöissä. Sinkkonen 1990, 141–144.
- ³⁸⁹ *Helsingin Sanomien* digitaalisesta lehtiarkistosta löytyy hakusanalla ”miehen malli” 57 osumaa vuosilta 1990–1999. Osa viittaa laajempaan miehiä koskevaan keskusteluun, jossa pohdittiin, millaisia miehenä olemisen malleja miehille oli tarjolla, osa taas käy keskustelua isää korvaavasta miehen mallista. Isää miehen mallina (tätä käsitettä käyttäen) käsitteleviä kirjoituksia ei julkaistu.
- ³⁹⁰ Mieskaveritominnasta ks. *Helsingin Sanomat* 22.10.1993; 29.12.1991. Näissä lehtijutuissa viitattiin Sinkkosen teokseen. Nuorisokahvilan isäntä miehen mallina ks. *Helsingin Sanomat* 13.11.1997. Miehen malli kouluissa ks. *Helsingin Sanomat* 28.8.1996; 23.2.1997.
- ³⁹¹ *Helsingin Sanomat* 11.5.1995. Haastateltu liittyi näkemyksellään niiden psykoanalyttisesti suuntautuneiden asiantuntijoiden joukkoon, jotka painottivat biologisen isän merkittävyyttä ja suhtautuivat epäile-

västi isää paikkaaviin mieshahmoihin. Ks. Sinkkonen 1990, 141; Blankenhorn 1995, 185–187.

³⁹² Vehviläinen (1974) 1982, 99–100; Ojanen 1979, 1–4, 52–53; Sukupuoliintiöt koulutuksessa 1986, 18–19; ks. myös Tamminen 1995, 50. Suomen ensimmäinen mieslastentarhanopettaja valmistui vuonna 1970. Tamminen 1995, 18.

³⁹³ Espoon poikaprojekti järjestettiin 1990-luvun vaihteessa neljässä espoolaisessa päiväkodissa. Projektin loppuraportin mukaan tavoitteena oli tarjota pojille miehinen samaistumismalli, joka ymmärtäisi poikana olemista oman kokemuksensa perusteella paremmin kuin naiset ja joka hyväksyisi naisia paremmin poikien äänekkään ja liikunnallisen toiminnan ”poikien iänmukaiseen kehitykseen kuuluvana”. Espoon poika-projekti 1991, 6, 12. Poikaprojektia myös kritisoitiin kipeästi. Ks. Lahti 1992. Vastaavaa keskustelua muun muassa poikien koulunkäynnin ongelmista ja miesopettajien rekrytoimisesta miehen roolimalleiksi käytiin 1990-luvulla esimerkiksi Britanniassa. Skelton 2002.

³⁹⁴ Vuori 2001, 227–234; Vuori 2004, 53.

³⁹⁵ SKS KRA IE 3586.1999, mies s. 1928; SKS KRA IE 232.1999, mies s. 1934; SKS KRA IE 2576–2577.1999, mies s. 1939; SKS KRA IE 4167.1999, mies s. 1963; SKS KRA IE 2376–2377.1999, mies, ei ikätietoa, aikuisten lasten isä.

³⁹⁶ Johansson 2006, 151.

³⁹⁷ Kyllin hyvän äidin käsitteestä ks. Winnicott (1971) 2005, 13–14.

³⁹⁸ Espoon poika-projekti 1991, 5.

³⁹⁹ Mäkinen 1991, 114–115.

⁴⁰⁰ Kilpailuvastauksissa kirjoitettiin myös lapsen edusta ja siitä, että lapsella on ”hyvä olla isä lähellään tai vaikkapa vain isän malli”. Ajatukset tulevat lähelle puhetta ”tarpeesta isään”. SKS KRA IE 1610.1999, mies s. 1947; ks. myös SKS KRA IE 2055.1999, mies s. 1940.

⁴⁰¹ SKS KRA IE 94.1999, mies, ei ikätietoa, pikkulapsen isä.

- ⁴⁰² Jokinen (1996) 2004, 35, 37; ks myös Junkkari & Junkkari 1996, 68; Schalin 1993, 57, 80.
- ⁴⁰³ Unicef: Lapsen oikeuksien sopimus. Lapsen edun kysymys on esimerkiksi ohjannut pohjoismaista hyvinvointipolitiikkaa 1900-luvun alusta asti, joskin käsite on eri aikoina saanut erilaisia määritelmiä. Ks. Andresen, Garðarsdóttir, Janfelt, Lingren, Markkola & Söderlind 2011, 399–400.
- ⁴⁰⁴ SKS KRA IE 1610.1999, mies s. 1947.
- ⁴⁰⁵ Siltala 1994, 84–87.
- ⁴⁰⁶ Gordon 1992, 5–7; Lahti 1992, 16–18.
- ⁴⁰⁷ *Isätoimikunnan mietintö* 1999, 65–66.
- ⁴⁰⁸ Jaana Vuori on esittänyt, että perheasiantuntijoiden teksteissä isyyden yhteiskunnalliset merkitykset näyttivät 1990-luvulla kutistuvan lähinnä miehen mallin antamiseen samalla, kun äitiys edelleen nähtiin naisten laajana yhteiskunnallisena velvollisuutena. Vuori 2004, 58–60. Huoli ”maskuliinisuudesta” eittämättä olikin isyyskeskustelun ytimessä. Samalla keskustelua kuitenkin määrittivät myös poliittiset pyrkimykset naisten ja miesten väliseen tasa-arvoon vanhemmuudessa, perhevapaiden tasaisempaan jakamiseen ja ylipäätään miesten muuttamiseen tähänneet tulevaisuusvisiot. Yhteiskunnallisena kysymyksenä isyys sisälsi siis laivampia teemoja kuin vain miehen mallin tarjoaminen.
- ⁴⁰⁹ SKS KRA IE 2055.1999, mies s. 1940.
- ⁴¹⁰ SKS KRA IE 2055.1999, mies s. 1940. Suomen kielessä genetiivalkuiset yhdyssanat ovat usein termin luonteisia, minkä voi tässä tapauksessa ajatella viittaavan käsitteen vakiintuneisuuteen ja tunnettuteen. Ks. Ruotsissa käytetystä vastaavansisältöisestä käsitteestä (manlig förebild) ja sen vakiintuneisuudesta ks. Johansson 2006, 11–12.
- ⁴¹¹ SKS KRA IE 94.1999, mies, ei ikätietoa, pikkulapsen isä.
- ⁴¹² SKS KRA IE 95.1999, mies, ei ikätietoa, pikkulapsen isä.

- ⁴¹³ Griswold 1993, 88–98.
- ⁴¹⁴ Kuronen 1989, 66–72; Tähtinen 1992, 224–225; Vuori 2001, 33–37; Alasuutari 2003, 165–166.
- ⁴¹⁵ Ks. Kivivuori 1991; Furedi 2004.
- ⁴¹⁶ Vuori 2004, 52.
- ⁴¹⁷ Huttunen 1994, 46. Psykoanalyttiset käsitykset isyydestä eivät muodosta omaa, johdonmukaista teoriaa isyydestä. Varhaisessa psykoanalyttisessä kirjoittelussa isää pidettiin keskeisenä hahmona lapsen mentaalisisessä elämässä. Äitiyden ja hoivaamisen merkitykseen ihmisen kehityksessä kiinnitettiin huomiota suhteellisen vähän. Isyyttä on paljolti hahmotettu oidipus- ja kastratiokompleksien kautta. Ne ovat 3–6-vuotiaan psykooseksuaalista kehitystä kuvaavia teorioita, joiden mukaan lapsi haluaa omistaa ”toista” sukupuolta olevan vanhempansa ja joutuu kilpailuun samansukupuolisen vanhemman kanssa. Oidipaaltilanteen pitäisi teorian mukaan päättyä siihen, että poika samastuu isään ja tyttö äitiin. Psykoanalyttisessä teoretisoinnissa isyyttä on lähestytty myös psyyken sisäisenä rakennelmana, *sisäisen isän* hahmona. Tässä kokemus siitä, onko lapsella isä, ei sinänsä ole tärkeä, vaan äidin välittämä kuva isästä. Isää ei ole olemassa ilman äidin suhdetta isään. Näkemyksen mukaan psyykinen poikkeavuus liittyy sisäisen isäkuvan puuttumiseen. Etchegoyen 2002, 20–23, 33–34.
- ⁴¹⁸ Sinkkonen 1990, 1998. Eräs mies kertoo, että ”[k]asvatusoppaat ovat ajan henki niinpä monet pojista miehiksi kirjat ovat tulleet tutuksi”. SKS KRA IE 4683.1999, mies s. 1938. Sinkkosen toisen isyysaiheisen kirjan nimi on *Pienistä pojista kunnon miehiä* (1990). Eräs kirjoittaja taas viittaa Sinkkosen puheisiin. SKS KRA IE 4167.1999, mies s. 1963.
- ⁴¹⁹ Esim. Juntumaa 1989; Schalin 1990; Manninen 1991; Junkkari & Junkkari (1996) 2002.
- ⁴²⁰ Junkkari & Junkkari (1996) 2002, 70.

- ⁴²¹ Samassa teoksessa toisaalla kirjoitetaan kuitenkin esim. ”isän pojalle antamasta mallista samastumiskohteeksi” ja ”miehen mallista”. Junkkari & Junkkari (1996) 2002, 49, 72.
- ⁴²² Tämän ajatuksen selkiyttämistä kiitän Jouko Huttusta. Sähköpostitiedonanto 24.10.2010. Ks. myös esim. *Helsingin Sanomat* 29.12.1991; 22.10.1993; 11.5.1995.
- ⁴²³ Esim. Sinkkonen 1990, 141–142; ks. myös *Helsingin Sanomat* 11.5.1995.
- ⁴²⁴ SKS KRA IE 95–96.1999, mies, ei ikätietoa, pikkulapsen isä.
- ⁴²⁵ SKS KRA IE 1933.1999, nainen s. 1973.
- ⁴²⁶ SKS KRA IE 1933.1999, nainen s. 1973.
- ⁴²⁷ Schalinin tekstissä ilmaus on ”good enough -isä”. Vaikka tätä ei tuoda tekstissä esille, lienee taustalla englantilaisen psykoanalyytikon Donald Winnicottin käsite ”good enough mother”. Kyllin hyvästä äidistä Winnicott (1971) 2005, 13–14.
- ⁴²⁸ Schalin 1993, 70. Schalinin tekstiin kirjassaan viittaava Jari Sinkkonen hieman lieventää vaatimuksia toteamalla, että pääasia on isän ja pojan yhteinen hauskanpito, ei niinkään se, tekeekö isä ”oikeita miesten töitä” tai onko hän käsistään kätevä. Sinkkonen 1990, 151.
- ⁴²⁹ Juvakka & Viljamaa 2002, 69; ks. myös Junkkari & Junkkari (1996) 2002, 71; Siltala 1994, 78–82.
- ⁴³⁰ Esim. Jokinen 2003a, 15–16.
- ⁴³¹ Ks. Junkkari & Junkkari (1996) 2002, 56.
- ⁴³² Bly (1990) 2004. Suomalaisia pohdintoja isyydestä ja villimiehestä Sihvola 1993, 77–87; Junkkari & Junkkari (1996) 2002, 55–61. Raewyn Connell liittää Blyn yhdysvaltalaiseen antifeministiseen takaiskuliikehdintään ja psykoanalytikko Carl Jungin maskuliinisuus-teorioihin 1920-luvulta. Jung tarkasteli arkkityypistä maskuliinista ja feminiinistä vastakohtaisuutta universaalina psyyken rakenteena, siis kahtena puolena tai voimana, jotka sisältyvät jokaisen miehen ja nai-

sen mielen rakenteeseen. Tämä johti Connellin mukaan moderneissa jungilaisissa kirjoituksissa, esimerkiksi Blyn kirjassa, historiantulkintaan, jonka mukaan naisten huono yhteiskunnallinen asema ei johtunut miesten ylivallassa vaan siitä että maskuliininen puoli dominoi feminiinistä. Moderni feminismi oli tämän käsityksen mukaan vaarallista, sillä se uhkasi keikauttaa tasapainon liian pitkälle vastakkaiseen suuntaan niin, että maskuliininen joutuisi alistetuksi. Bly katsoi, että pehmo mies oli feminismin takia menettänyt syvän maskuliinisuutensa. Connell 1996, 26–28.

⁴³³ SKS KRA IE 96.1999, mies, ei ikätietoa, pikkulapsen isä. Isyydestä ”miehuuskokeena” ks. myös Junkkari & Junkkari (1996) 2002, 179.

⁴³⁴ Schalin 1993, 70.

⁴³⁵ Junkkari & Junkkari (1996) 2002, 70.

⁴³⁶ Johansson 2006, 132–133, 136.

⁴³⁷ Ks. myös Eräranta 2005, 21–25.

⁴³⁸ SKS KRA IE 95–96.1999, mies, ei ikätietoa, pikkulapsen isä.

⁴³⁹ Sinkkonen 1998, 135.

⁴⁴⁰ Sinkkonen 1998, 135–138.

⁴⁴¹ Sinkkonen 1998, 138.

⁴⁴² Sinkkonen 1998, 134–135. Myös Siltalan psykohistoriallinen tulkinta miesten 1990-luvun alussa kirjoittamista omaelämäkertoista kierrättää muun muassa psykoanalyytikko Schalinin näkemyksiä äiti-riippuvuuden haitallisuudesta ja vanhempien heteroseksuaalisen mallin tärkeydestä sen estämisessä, ettei pojasta tule homoseksuaalia. Siltala 1994, 53, 66, 70, 72, 78. Siltalan tulkinta ei kuitenkaan ole opastava tai normatiivinen samalla tavalla kuin muissa tässä käsitellyissä teksteissä. Toisaalla teoksessaan Siltala arvostelee ajankohtaiskeskustelun homofobisuutta. Siltala 1994, 10–13.

⁴⁴³ Vuori 2001, 229–234.

⁴⁴⁴ SKS KRA IE 95.1999, mies, ei ikätietoa, pikkulapsen isä.

- ⁴⁴⁵ Schalin 1993, 55, 80.
- ⁴⁴⁶ Connell 1996, 22–25.
- ⁴⁴⁷ Connell 1996, 26. Connellin mukaan myös psykoanalyysistä hoitomuotona alkoi tulla yhä enemmän normalisoinnin tekniikka, jolla sopeutettiin potilaita sukupuolijärjestykseen. Connell 1996, 26.
- ⁴⁴⁸ Connell 1996, 30.
- ⁴⁴⁹ Psykoanalyttisistä isyyskäsityksistä ks. Etchegoyen 2002, 20–23, 33–34.
- ⁴⁵⁰ Vaikka isyyskeskustelussa ei puhuttu useista miehen malleista, käytettiin ilmausta mieskeskustelun yhteydessä nimenomaan pohdittaessa miehenä olemisen eri vaihtoehtoja. Ks. esim. Helminen & Hurri 1985.
- ⁴⁵¹ Johansson 2006, 218.
- ⁴⁵² Johansson 2006, 219.
- ⁴⁵³ Oppimisteorioista ja miehen malleista päiväkotikontekstissa ks. Tamminen 1995, 48, 56–57. Sosiaalisaatioteorioista ks. Archer & Lloyd 2002, 64–71.
- ⁴⁵⁴ Connell (1987) 2003, 191.
- ⁴⁵⁵ Connell (1987) 2003, 192. Sosiaalisaation käsitteillä ja rooliteorialla on läheinen yhteys. Sosiaalisia odotuksia kutsutaan usein normeiksi ja sosiaalisen oppimisen prosessista puhutaan englanniksi esimerkiksi termeillä *role learning*, *role acquisition* tai *sex role socialization*. Connell (1987) 2003, 192. Myös roolin käsite pohjaa sosiaalistumiselle: roolikäyttäytyminen ymmärretään reagoinniksi ympäristön asettamiin odotuksiin. Ks. Sulkunen 1994, 112. Mallioppimisen ajatusta on kritisoitu sukupuolen omaksumisen prosessin yksinkertaistamisesta sekä siihen sisältyvien ristiriitojen, pakottamisen ja väkivaltaisuuden sivuuttamisesta. Connell (1987) 2003, 192–194. Suomalaisesta isyyttä koskeneesta keskustelusta tällaiset kriittiset näkökulmat pitkälti puuttuivat, vaikka roolien ahtauteen kiinnitettiin huomiota.

- ⁴⁵⁶ Yesilova 2009, 204–205.
- ⁴⁵⁷ Isyystutkimuksessa tätä ilmiötä kuvaamaan on käytetty termiä *psykologinen isättömyys*. Ks. Huttunen 2001b, 161.
- ⁴⁵⁸ SKS KRA IE 3588.1999, mies s. 1928.
- ⁴⁵⁹ SKS KRA IE 1871–1872.1999, nainen, ei ikätietoa.
- ⁴⁶⁰ SKS KRA IE 1874.1999, nainen, ei ikätietoa.
- ⁴⁶¹ SKS KRA IE 2578.1999, mies s. 1939.
- ⁴⁶² Sinkkonen 1998, 143.
- ⁴⁶³ Sinkkonen 1998, 144; ks. myös Sinkkonen 1990, 143; Schalin 1993.
- ⁴⁶⁴ Sinkkonen 1990, 142–144.
- ⁴⁶⁵ Ks. Etchegoyen 2002; Yesilova 2009, 155.
- ⁴⁶⁶ Lupton & Barclay 1997, 43; Huttunen 1994, 47.
- ⁴⁶⁷ Lupton & Barclay 1997, 43–44; ks. myös Vuori 2001, 225–226, 229–234.
- ⁴⁶⁸ Yesilova 2009, 155–156.
- ⁴⁶⁹ Johansson 2006, 15; Mitscherlich (1963) 1969. Patriarkaatin purkautumista ja modernin yhteiskunnan muuttumista veljesvallaksi on kuvannut myös esim. Juliet Flower MacCannell (1991) ja suomalaisen kirjallisuuden kontekstissa Eeva Jokinen (2004).
- ⁴⁷⁰ Johansson 2006, 16; Mitscherlich (1963) 1969.
- ⁴⁷¹ Blankenhorn 1995, 9–16, passim.
- ⁴⁷² Takaiskusta ks. Faludi 1994.
- ⁴⁷³ Sinkkonen 1998, 12–13.
- ⁴⁷⁴ Isien asemaa kuvattiin maskuliinisuuden menettämisen kautta myös amerikkalaisessa keskustelussa, joka 1990-luvulla johti isän vastuuta ja ydinperheen vahvistamista korostaneeseen kansalaisliikehdintään Yhdysvalloissa. Valtavirran muodosti isän vastuullisuutta painottanut liike. Avoimen antifeministinen isän oikeus -liike jäi marginaali-

seen asemaan suhteessa siihen. Gavanas 2002, 1–4, 11–12. Suomessa eritoten eroisien oikeutta korostava aktivismi on yleistynyt 2000-luvun mittaan. Autonen-Vaaraniemi 2010.

⁴⁷⁵ Blankenhornin teos on liitetty Yhdysvalloissa vaikuttavaan niin kutsuttuun mytopoeettiseen miesliikkeeseen, jossa painotetaan miesten läsnäoloa poikien kehityksessä ”normaaleiksi” ja ”terveiksi” miehiksi. Liikkeen mukaan naiset eivät sovi tähän tehtävään, koska he eivät tiedä, millaista on olla mies. Puuttuvan isän teema on tyypillinen mytopoeettiselle liikkeelle. Lingard, Martino & Mills 2009, 131; ks. myös Bly (1990) 2004. Myös 1990-luvun Suomessa mieheyttä ja isyyttä tarkasteltiin mytopoeettista näkökulmaa lähestyvällä tavalla. Ks. Sihvola 1993, 77–87; Junkkari & Junkkari (1996) 2002, 55–61.

⁴⁷⁶ Sinkkonen 1990, 141; Blankenhorn 1995, 185–187. Kaikissa psykoanalyttisesti suuntautuneissa puheenvuoroissa ei torjuttu ajatusta isää korvaavien miesten tai jopa naisten ja mielikuvien hyödyllisyydestä. Ks. Juntumaa 1989, 124, 127; Siltala 1994, 84–87.

⁴⁷⁷ Gavanas 2002, 213. Gavanasin mukaan Amerikassa keskeinen toimija on ollut Fatherhood Responsibility Movement. Se on liike, joka mahdollistaa sisälleen hyvin monenlaisia aineksia: isän oikeus -ryhmiä, pro-avioliitto -ryhmiä, mytopoeettisia miesliikkeitä, isyysohjelmia vähävaraisille vähemmistöille ja uskonnollisuuteen perustuvia ruohonjuuriliikkeitä kuten Promise Keepers ja The Milloin Men March. Gavanas 2004, 21–28. Isättömyyteen kytkeytyvä kysymys avioeroisän asemasta on myös Suomessa politisoitunut 2000-luvulla. Ks. Autonen-Vaaraniemi 2010.

⁴⁷⁸ Ks. Huttunen 1994, 50; Säävälä, Keinänen & Vainio 2001, 11.

⁴⁷⁹ Eräranta 2005, 24.

⁴⁸⁰ Yesilova 2009, 156.

⁴⁸¹ SKS KRA IE 96.1999, mies, ei ikätietoa, pikkulapsen isä.

⁴⁸² SKS KRA IE 2578.1999, mies s. 1939.

- ⁴⁸³ SKS KRA IE 2578.1999, mies s. 1939; SKS KRA IE 2056.1999, mies s. 1940; SKS KRA IE 95–96.1999, mies, ei ikätietoa, pikkulapsen isä.
- ⁴⁸⁴ Sinkkonen 1990, 147–148; Manninen 1991, 19–21; Schalin 1993, 61–62; Siltala 1994, 83; Junkkari & Junkkari 1996, 70.
- ⁴⁸⁵ Analyysejä maskuliinisuuden rakentumisesta ja riippumattomuudesta ks. esim. Lehtonen 1995; Hyvärinen 1998.
- ⁴⁸⁶ Sinkkonen 1998, 133–134. ks. myös Junkkari & Junkkari 1996, 71.
- ⁴⁸⁷ Sinkkonen 1998 136–137; Sinkkonen 1990, 147–148; Schalin 1993, 63.
- ⁴⁸⁸ Sinkkonen 1998, 38.
- ⁴⁸⁹ Sinkkonen 1998, 37–38; ks. myös Schalin 1993, 63, 80.
- ⁴⁹⁰ Esim. Sinkkonen 1990, 62; 1998, 59–63. Klassisessa psykoanalyttisessä kehitysajattelussa vauvan ja äidin suhde ymmärretään alkuvaiheissaan symbioottiseksi. Tämä tarkoittaa, ettei kummallakaan osapuolella ajatella olevan selvää käsitystä oman minuutensa rajoista. Suhdetta leimaa keskinäinen riippuvuus. Isä nähdään äidin ja vauvan suhteen ulkopuolisena henkilönä ja sivustatukijana kuten kiintymyssuhdeteoriassakin. Isän tulee kuitenkin astua lapsen elämään tämän toisella elinvuodella, jolloin kysymys symbioosin purkamisesta tulee ajankohtaiseksi. Isän tehtävä lapsen kehityksessä on auttaa häntä itsenäistymään. Etchegoyen 2002, 37; ks. myös Sinkkonen 1998, 119–120; Sinkkonen 1990, 146, 149. Sinkkonen ja Manninen tuovat symbioosinäkemysten rinnalla esille myös Sinkkosen ”nykyiseksi” nimittämän käsityksen, jonka mukaan isän suhde ei välity äidin kautta vaan isällä on suora suhde lapseen alusta alkaen. Sinkkonen 1998, 111; Manninen 1991, 43–44; vrt. Etchegoyen 2002, 34.
- ⁴⁹¹ SKS KRA IE 4167.1999, mies s. 1963.
- ⁴⁹² Sinkkonen 1990, 143; ks. myös SKS KRA IE 4167.1999, mies s. 1963.

- ⁴⁹³ Kimmel 1996, 317–321.
- ⁴⁹⁴ Kimmel 1996, 317–318.
- ⁴⁹⁵ Kimmel 1996, 317–318.
- ⁴⁹⁶ Vuori 2004, 47–48; 52–54; ks. myös Eräranta 2005, 19.
- ⁴⁹⁷ Ks. myös SKS KRA IE 4167.1999, mies s. 1963.
- ⁴⁹⁸ SKS KRA IE 526.1999, nainen s. 1957.
- ⁴⁹⁹ Huttunen 2001b, 95; ks. myös esim. Juntumaa 1989, 138–139; *Isätoimikunnan mietintö* 1999, 3.
- ⁵⁰⁰ Huttunen 2001b, 95. Äitien ohella ”avainasemassa” olevina henkilöinä mainitaan neuvolatyöntekijät ja synnytyssairaaloiden henkilökunta, jotka voivat alusta lähtien ohjata tuoreita vanhempia tiettyyn suuntaan. Lisäksi tekstissä nostetaan esiin kaikkein merkittävimpana tekijänä ”perheroilien” jakamisessa raha; se miten ansiotyö ja sille annetut merkitykset vaikuttavat vanhemmuuden jakamisen mahdollisuuksiin.
- ⁵⁰¹ Naisten valtaan päättää miesten isyydestä on viitattu suomalaisessa isyystutkimuksessa toistuvasti. Ks. Mykkänen 2010b; myös esim. Tigerstedt 1994, 77; Huttunen 2001b, 95; Perälä-Littunen 2004, 125–126; Mykkänen & Huttunen 2008, 181, 184; Mykkänen 2010a, 20, 132–133. On puhuttu naisten ”kotikenttäedusta” kodin ja vanhemmuuden kysymyksissä ja käytetty portinvartijuuden käsitettä. Kansainvälisesti portinvartijuutta on jäsennetty myös tutkimuskäsitteenä. Ks. Allen & Hawkins 1999.
- ⁵⁰² Vuori 2004, 55–57.
- ⁵⁰³ Sevón & Huttunen 2002, 89.
- ⁵⁰⁴ Häggman 1994, 138–139; Eilola 2002, 100–101; Lahtinen 2007, 19–21.
- ⁵⁰⁵ Tähtinen 1992, 103; Ollila 1993, 60. Tämäntapaisen, joskin varsin yksinkertaistetun kuvan isyyden historiasta loivat teoksissaan 1990-luvulla esimerkiksi Mitscherlich ja Blankenhorn. Heidän mukaansa-

han esiteollisessa perheessä isällä oli rikkumaton valta-asema ja ensisijainen vanhemmuus, jotka sitten teollistumisen ja kaupungistumisen myötä olisivat rapautuneet. Mitscherlich (1963) 1969; Blankenhorn 1995. Yhdysvalloissa historiantutkijat ovat haastaneet ja kriittisesti täsmentäneet heidän esittämänsä käsitystä. Historiantutkijoiden esittämästä kritiikistä ja täsmennyksistä Blankenhornia ja ylipäättään tämäntyyppistä historiakuvaa kohtaan ks. esim. LaRossa 1997, 2–3, 27–30; Johansen 2001, 172–180. Koska Suomessa ei ole tarkemmin tutkittu isyyden historiaa, ei täällä ole myöskään laajemmin tarkasteltu sääty-yhteiskuntaa tai isäntävaltaisuutta isyyden näkökulmasta. Ks. Aalto 2010, 17–18.

⁵⁰⁶ Häggman 1994, passim, erit. 22–24, 220–222.

⁵⁰⁷ Ollila 1993, 60; Häggman 1994, 184–186; ks. myös Broughton & Rogers 2007, 7.

⁵⁰⁸ Räisänen 1995, 96–99.

⁵⁰⁹ Ollila 1993, 56–57; Saarikangas 2002, 117–123.

⁵¹⁰ Ks. esim. Häggman 1994, 151, 197; Ojakangas 1997, 13–15; ks. myös Sulkunen 1987; Ollila 1993; Markkola 1994.

⁵¹¹ Tähtinen 1992, 224–225, 229.

⁵¹² Yesilova 2009, 51–55; ks. myös Bowlby 1957; Holmes 1993; Lupton & Barclay 1997, 42–43.

⁵¹³ Yesilova 2009, 68.

⁵¹⁴ Yesilova 2009, 57–58, 64–68; Bowlby 1957.

⁵¹⁵ Nätkin 1997, 161–163.

⁵¹⁶ Jaana Vuoren mukaan äitiyden ensisijaisuus tuli esille esimerkiksi perheasiantuntijoiden käsityksissä 1980- ja 1990-luvulla. Vuori 2004, 42–43.

⁵¹⁷ *Isää etsimässä* -aineistossa on toki myös kertomuksia, joissa omaa kokemusta isättömyydestä tarkastellaan miehen mallin puuttumisen ja siitä kumpuavien ongelmien lävitse. Näitä kertomuksia olen käsi-

tellyt edellä jo useaan otteeseen. Nuorehko mieskirjoittaja toteaa isän tärkeimmän tehtävän olevan miehen mallina toimiminen. Oma isätömyys on tarkoittanut jäämistä paitsi tiedosta, joka koskee ”miesten maailman” asioita sekä vierauden tunnetta suhteessa omaan sukupuoleen. SKS KRA IE 94–96.1999, mies, ei ikätietoa, pikkulapsen isä. Toinen, 1930-luvulla syntynyt kirjoittaja kertoo kokemuksistaan sotatorpona ”huutolaispoikana”. Hänen tarinaansa jäsentää oman isän kaipuu ja erilaisten miehen mallien etsiminen opettajista ja laivalle pestauduttua myös esimiehistä. Tarinan surullisena lopetuksena on hänen oma, epäonnistunut eroisyytensä, jonka vuoksi hän kirjoittaa nimimerkillä Ryöstetty isyys. SKS KRA IE 2575–2579.1999, mies s. 1939. Näissä kertomuksissa äitiys on riittämättömyyttä ja isää tarvitaan kasvattamaan pojasta mies. Ikävä ja isän kaipuu kuuluvat kuitenkin myös näihin tarinoihin.

⁵¹⁸ Seppo Jokisen teoksessa *Isänikävä* tematiikka nousee poikkeuksellisesti kirjan nimeen ja myös näkökulmaan. Jokinen (1996) 2004.

⁵¹⁹ Esim. Malmi 2001; Kontio 2005.

⁵²⁰ SKS KRA IE 2575–2579.1999, mies s. 1939; SKS KRA IE 4139–4152.1999, mies s. 1961; SKS KRA IE 1946–1950.1999, mies s. 1968; SKS KRA IE 2376–2378.1999, mies, ei ikätietoa, aikuisten lasten isä.

⁵²¹ SKS KRA IE 1947.1999, mies s. 1968.

⁵²² SKS KRA IE 4151.1999, mies s. 1961.

⁵²³ SKS KRA IE 4151.1999, mies s. 1961.

⁵²⁴ SKS KRA IE 2376.1999, mies, ei ikätietoa, aikuisten lasten isä.

⁵²⁵ SKS KRA IE 2377.1999, mies, ei ikätietoa, aikuisten lasten isä.

⁵²⁶ SKS KRA IE 1949.1999, mies s. 1968.

⁵²⁷ SKS KRA IE 4667–4684.1999, mies s. 1938; SKS KRA IE 1390–1395.1999, mies s. 1944; SKS KRA IE 1844–1854.1999, mies s. 1960.

⁵²⁸ SKS KRA IE 4151.1999, mies s. 1961.

⁵²⁹ SKS KRA IE 1949.1999, mies s. 1968.

⁵³⁰ Huttunen 2001b, 161–162.

⁵³¹ Merkittävä ero isättömyyttä ongelmanäkökulmasta käsitteleviin kirjoituksiin on myös äitien näkymättömyys isättömyyden kokemuk-
sista kertovissa kirjoituksissa. Yhden kirjoittajan äiti on kuollut, mut-
ta kahden muunkin tarinassa äiti vilahtaa vain sivuroolissa. Häntä ei
– kuten ei myöskään äidittömän kirjoittajan kasvattanutta mummoa –
sen enempää ylistetä kuin vähätellä kasvattajina. Äideistä ei yksinker-
taisesti puhuta. Tarinoihin ei rakennu tätä kautta vanhemmuuden suku-
puolieroa eikä isättömyys typisty kiistelyksi isän merkityksestä suku-
puolisosialisaatioissa tai yhteiskuntajärjestyksen ylläpitämisessä. Ker-
tomusta isättömyydestä oli siis mahdollista toistaa ainakin joiltakin
osin toisin. SKS KRA IE 4139–4152.1999, mies s. 1961; SKS KRA IE
1946–1950.1999, mies s. 1968; SKS KRA IE 2376–2378.1999, mies,
ei ikätietoa, aikuisten lasten isä.

⁵³² Laurson 1989; Marone 1993; Laurila 1997. Kirjoituskilpailuun tuli
runsaasti vastauksia, joissa naiset tarkastelevat isäsuhdettaan tai isättö-
myyttään. Ne ovat kuitenkin jääneet aineistorajauksen ulkopuolelle.

⁵³³ SKS KRA IE 1625.1999, nainen s. 1954.

⁵³⁴ SKS KRA IE 1626.1999, nainen s. 1954.

⁵³⁵ SKS KRA IE 1626–1627.1999, nainen s. 1954. Kiinnostavana ver-
tailukohtana tälle yksinhuoltajaäidin tarinalle näyttäytyvät ne tutki-
muksen aineistoon kuuluvat kirjoitukset, joissa mieskirjoittajat ovat
toimineet tyttölasten yksinhuoltajina. Niissä tyttöjen ”äidittömyys”
ei näyttäydy erityisenä ongelmana. Kirjoittajat eivät välttämättä kom-
mentoisi asiaa mitenkään. Eräs yksinhuoltajaisä kertoo, että hänellä on
ollut ongelmia yhteydenpidossa tyttöjensä kaverien äitien ja muiden-
kin äitiverkostojen kanssa. Vaateostokset ovat olleet rasitus. Hän sa-
noo, ettei ole koskaan epäillyt kykyjään kasvattaa tyttäriään aikuisiksi.
Vaikka kirjoittaja näin torjuu itseensä liittyvää puutteellisuuden ajatus-
ta, ei hän kuitenkaan tuo esille mitään lastensa kehitykseen liittyviä on-

gelmia vaan toteaa huomanneensa lasten selviävän erosta. SKS KRA IE 2221.1999, mies, ei ikätietoa, teini-ikäisten lasten isä; ks. myös SKS KRA IE 1993–1994.1999, mies s. 1933.

⁵³⁶ SKS KRA IE 1625.1999, nainen s. 1954.

⁵³⁷ SKS KRA IE 1627.1999, nainen s. 1954.

⁵³⁸ Jokinen (1996) 2004.

⁵³⁹ Jokinen (1996) 2004, 20, 25. Kirja yhdistää psykologista että hengellistä näkökulmaa: kirjoittaja johdattaa henkiseen parantumiseen ja eheytymiseen myös rukouksin ja Raamatun opetuksin.

⁵⁴⁰ Herzog 1981; ks. myös Herzog 2001. Käsitettä ”isännälkä” käyttää myös yksi *Isää etsimässä* -mieskirjoittaja kuvatessaan poikiensa kiu-kuttelua, kun hän saapui viikonlopuksi kotiin toiselta paikkakunnalta, jossa hän työnsä takia asui viikot. SKS KRA IE 1949.1999, mies s. 1960.

⁵⁴¹ Bly (1990) 2004, 94.

⁵⁴² Sinkkonen 1990, 151; 1998, 34–35. Isännälästä ja sen tyydyttämisestä kirjoitti myös esimerkiksi psykohistorioitsija Juha Siltala miesten omaelämäkertoja käsittelevässä teoksessaan. Siltala 1994, 81.

⁵⁴³ Ks. esim. Sinkkonen 1990; 1998; Schalin 1993.

⁵⁴⁴ Jokinen (1996) 2004, 15–16. Poikien kohdalla teos painottaa fyysisesti läheisen isäsuhteen merkitystä siinä, että poika voisi ”saada luontevan suhteen samaan sukupuoleen”. Seurauksena isän puuttumisesta tai etäisestä suhteesta isään voi lapsella, sukupuolta erittelemättä, olla kirjan mukaan myös uhma, joka kohdistuu yhteiskuntaan, poliisiin, sosiaaliviranomaisiin tai kirkkoon vielä aikuisenakin. Tämän voisi tulkitta myös käytösongelmiin viittaavaksi isänikävän seuraukseksi. Jokinen (1996) 2004, 17–19.

⁵⁴⁵ Jokinen (1996) 2004, 25. Isän sylistä ks. myös Laurila 1997, 31–33.

⁵⁴⁶ Laurila 1997, 62–65; Juvakka & Viljamaa, 2002, 64–67; ks. myös Sinkkonen 1998, 215–216.

⁵⁴⁷ Sinkkonen 1998, 242.

⁵⁴⁸ Juvakka & Viljamaa, 2002, 64–67. Juvakan ja Viljamaan teoksessa itsetunnon tukeminen tapahtuu kuitenkin myös tytön ”naisellisuutta” tukien: ”Tyttö tarvitsee isänsä ihailua ja haluaa olla isänsä silmissä sädehtivä pikkunainen, oikea kaunotar. Isän pitääkin huomata, kun pikkuprinsessa juoksee innoissaan esittelemään uutta vaatettaan ja hienoa kampaustaan.” Juvakka & Viljamaa 2002, 66.

⁵⁴⁹ Marone 1993, 22, 88–95, takakansi.

⁵⁵⁰ Uudenlaisen isyyden puolesta vahvasti puhunut Jouko Huttunen kuitenkin sivusi aihetta kirjoittaessaan hoitavan isyyden merkityksestä lapsen kehitykselle. Hän viittasi amerikkalaistutkimuksiin, joiden mukaan lastenhoitoon osallistuneiden isien pojilla oli havaittu esimerkiksi keskimääräistä enemmän sosiaalista taitavuutta ja itsenäisyyttä, tytöillä taas hyvää koulumenestystä ja parisuhteen onnistuneisuutta. Huttunen mukaan vaikutti siltä, että niin pojat kuin tytötkin hyötyivät hoi-vaavasta isästä juuri niillä alueilla, joilla nähtiin taipumusta kehittyä sukupuolelle tyypillisiksi ongelma-alueiksi. Sitoutuneessa isässä oli pojalle ”yllin kyllin samastumispintaa mieheen ja miehisyteen” ja tytö pääsi turvallisesti tutustumaan ”miesten maailmaan”. Huttunen viittasi tällä niihin ilmiöihin, joiden usein oli nähty muodostuneen ongelmiksi isän puuttuessa. Huttunen 2001b, 186–188.

⁵⁵¹ Alasuutari 2003, 132.

⁵⁵² Jallinoja 2006, 109–111.

⁵⁵³ Vilkko 1997, 52.

⁵⁵⁴ Jokinen 2004b, 120–124. Hyvän ja eettisen elämän konstruoimisesta omaelämäkerroissa ks. myös Kaskisaari 2000, 75–77. Kirsi Eräranta puolestaan on tarkastellut, millä tavalla asiantuntijatieto pyrkii hallinnoimaan isiä moraalisisina subjekteina. Eräranta 2007a; 2007b.

⁵⁵⁵ Aktiivinen toimija isyyspolitiikan kentällä oli sosiaali- ja terveysministeriössä toiminut tasa-arvoasiain neuvottelukunta, joka perustettiin 1972. TANE oli ollut toimintansa alusta lähtien kiinnostunut miehiin liittyvistä kysymyksistä. 1970-luvulla se ajoi miesten lastenhoitolomaa (isyysloma toteutui vuonna 1978). 1980-luvun lopulla aloitti työnsä TANE:n miesjaosto, jonka yhtenä painopistealueena olivat miehet ja lapset. Erityisesti 1990-luku oli toimelias isyyspolitiikan kehittämisen kausi: Miesjaoston vuonna 1990 julkaisema kannanotto puhui aktiivisen ja tasa-arvoisen isyyden ja isyysloman kehittämisen puolesta. Vuonna 1994 järjestettiin ruotsalaisen mallin pohjalta kampanja *Isä tule kotiin*. TANE:n aloitteesta sosiaali- ja terveysministeriö perusti vuonna 1996 työryhmän *Isyyden elämänkaari*. Samana vuonna valmistui neuvoloiden perhevalmennusta varten Stakesin ja TANE:n miesjaoston yhteistyönä video *Isyysmatka*, jonka tavoitteena oli kannustaa miehiä pohtimaan isyyttään. Kumpumäki 2006, 6, 10–12, 18–19.

⁵⁵⁶ Isää etsimässä -kirjoituskutsu ks. liite 1.

⁵⁵⁷ Tavoite kuulla isiä peilasi paradigman muutosta, joka oli tapahtumassa samoihin aikoihin isyystutkimuksen kentällä: Jouko Huttunen – joka kuului myös isätoimikuntaan ja kirjoituskilpailun palkintolautakuntaan – oli pari vuotta ennen kilpailun järjestämistä linjannut tutkimustarpeita toteamalla, että isyystutkimuksen huomio oli ”vihdoin” siirtynyt isään itseensä, hänen kertomuksiinsa isäksi tulosta ja isyyden merkityksestä. Huttunen 1994, 60–61. Eritoten 2000-luvun alkupuolelta isyystutkimus on suuntautunut miesten isyyskokemusten ja -kertomusten kuuntelemiseen ja esille tuomiseen. Ks. esim. Jämsä 2003; Kokkonen 2003; Aalto 2004a; Mesiäislehto-Soukka 2005; Eerola 2009; Mykkänen 2010a.

⁵⁵⁸ Kaskisaari 2000, 36–37.

⁵⁵⁹ Miller & Rose 2010, 12. Miller ja Rose eivät viittaa tässä isyyteen vaan Foucault’n näkemyksiin kliinisen lääketieteen synnystä.

⁵⁶⁰ *Isätoimikunnan mietintö* julkaistiin maaliskuussa 1999. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansarunousarkiston tekemän lehdistöseurannan mukaan esimerkiksi *Hyvinkään sanomat* (17.3.1999) julkaisi jutun ”Toimikunta ehdottaa isille omaa 25 päivän isyysrahakautta. Nykyajan isä pyristelee työn ja perheen välissä.” Sen yhteydessä oli pienempi juttu otsikolla ”Myös oikeat isät ääneen”, jossa lyhyesti kerrottiin meneillään olevasti kirjoituskilpailusta.

⁵⁶¹ *Isätoimikunnan mietintö* 1999, ii; Kumpumäki 2006, 20.

⁵⁶² Eräranta 2006, 295.

⁵⁶³ SKS KRA IE 4671.1999, mies s. 1938.

⁵⁶⁴ Vanhempien rakentumisesta vastuullisiksi lastensa hyvinvoinnista ks. Alasuutari 2003, 132.

⁵⁶⁵ SKS KRA IE 1340.1999, mies s. 1914; SKS KRA IE 4467.1999, mies s. 1922; SKS KRA IE 4699.1999, mies s. 1924; SKS KRA IE 3588.1999, mies s. 1928; SKS KRA IE 2453.1999, mies s. 1935; SKS KRA IE 1609, mies s. 1947; SKS KRA IE 4352.1999, mies s. 1947; SKS KRA IE 472.1999, mies s. 1963. Myös sellainen omaelämäkerrallinen isyyskertomus on mahdollinen, joskin harvinainen, jossa omaa isyyttä ei lainkaan arvioida ks. SKS KRA IE 3871–3883.1999, mies s. 1927.

⁵⁶⁶ SKS KRA IE 1848.1999, mies s. 1960; SKS KRA IE 4169.1999, mies s. 1963. ”Kyllin hyvästä” isyydestä 1990-luvun aikalaikirjallisuudessa kirjoitti esim. Schalin 1993, 52, 72–73.

⁵⁶⁷ SKS KRA IE 2750.1999, mies s. 1934.

⁵⁶⁸ SKS KRA IE 2752.1999, mies s. 1934.

⁵⁶⁹ SKS KRA IE 3081.1999, mies s. 1922; SKS KRA IE 2168.1999, mies s. 1927; SKS KRA IE 377.1999, mies s. 1936; SKS KRA IE 1909.1999, mies s. 1938.

⁵⁷⁰ SKS KRA IE 4699.1999, mies s. 1924; SKS KRA IE 4756.1999, mies s. 1930-1.; SKS KRA IE 2752.1999, mies s. 1934.

- ⁵⁷¹ SKS KRA IE 1910.1999, mies s. 1938.
- ⁵⁷² SKS KRA IE 4699.1999, mies s. 1924; SKS KRA IE 4756.1999, mies s. 1930-l.
- ⁵⁷³ SKS KRA IE 1340.1999, mies s. 1914; ks. myös SKS KRA IE 4024.1999, mies s. 1920-l.; SKS KRA IE 4469.1999, mies s. 1922; SKS KRA IE 2055.1999, mies s. 1940.
- ⁵⁷⁴ SKS KRA IE 1908–1909.1999, mies s. 1938. Kirjoittaja arvostelee sosiaaliviranomaisten toimintaa. Myös muutamat muut avioerotaan kirjoittavat miehet kritisoivat sosiaaliviranomaisia tai yhteiskuntaa miesten syrjimisestä huoltajuuskysymyksissä. Ks. SKS KRA IE 2578.1999, mies s. 1939; SKS KRA IE 2377–2378.1999, mies, ei ikätietoa, aikuisten lasten isä; SKS KRA IE 4052–4054.1999, mies, ei ikätietoa, 4-vuotiaan lapsen isä.
- ⁵⁷⁵ Pääsääntöisesti neuvolalla, päiväkodilla tai koululla ei juuri ole roolia isyyskertomuksissa. Tutkimuksen aineistossa on kuitenkin mukana yksi kirjoitus, päiväkirja, jossa raportoidaan yksityiskohtaisesti raskaana olevan puolison neuvolakäyntejä ja tämän terveydentilan seurantaa. SKS KRA IE 20–38.1999, mies s. 1961. Äitiydestä ja neuvolainstituutiosta ks. Kuronen 1995, 122–126.
- ⁵⁷⁶ Eräs mies kuitenkin kertoo lukeneensa kasvatusoppaita. SKS KRA IE 4683.1999, mies s. 1938.
- ⁵⁷⁷ SKS KRA IE 1610.1999, mies s. 1947.
- ⁵⁷⁸ SKS KRA IE 4024.1999, mies s. 1920-l.; SKS KRA IE 4754–4756.1999, mies s. 1930-l.; SKS KRA IE 375.1999, mies s. 1936; SKS KRA IE 4672.1999, mies s. 1938; SKS KRA IE 1008.1999, mies s. 1940.
- ⁵⁷⁹ Vrt. SKS KRA IE 4024.1999, mies s. 1920-l.
- ⁵⁸⁰ Isää etsimässä -kirjoituskutsu ks. liite 1.
- ⁵⁸¹ Giddens 1991, 14, 52–53, 71, 180.
- ⁵⁸² Kuronen 1989, 71; Alasuutari 2003, 30.

- ⁵⁸³ Eräs kirjoittaja viittaa lastenpsykiatri Jari Sinkkosen puheisiin isätömyydestä. SKS KRA IE 4167.1999, mies s. 1963.
- ⁵⁸⁴ Eräranta 2007a, 39–42.
- ⁵⁸⁵ *Isätoimikunnan mietintö* 1999, 22–23. Tarkemmin isäryhmistä Eräranta 2007a. Perheryhmät ja neuvolan valmennusryhmät miesten isyyteen liittyvän identiteettityön areenana ks. Kekäle 2007, 125–132.
- ⁵⁸⁶ Giddens 1991, 180.
- ⁵⁸⁷ SKS KRA IE 4169–4170.1999, mies s. 1963.
- ⁵⁸⁸ SKS KRA IE 4173.1999, mies s. 1963.
- ⁵⁸⁹ Eräs 1960-luvulla syntynyt mies aloittaa tarinansa kirjoittamalla siitä, miten jokaiselle isälle on tärkeää pohtia hyvää isyyttä, vaikka oman isyyden ”löytäminen” ei ole aina helppoa. SKS KRA IE 1845.1999, mies s. 1960. Kypsymisestä isäksi ks. myös SKS KRA IE 4294–4295.1999, mies s. 1932; SKS KRA IE 4352.1999, mies s. 1947.
- ⁵⁹⁰ Eräranta 2007a, 41.
- ⁵⁹¹ Giddens 1991, 78–79, 209.
- ⁵⁹² Siltala 1994, 75, 88.
- ⁵⁹³ Ks. esim. Niemelä 1985; Karila 1989, 7–16; Huttunen 1994, 61–63.
- ⁵⁹⁴ Lupton & Barclay 1997, 82–87; vastaavia käsityksiä 1990-luvun suomalaisessa isyyskeskustelussa ks. esim. Rönkä & Rönkä 1994, 76; uudemmassa isyystutkimuksessa ks. myös Palkovitz 2002.
- ⁵⁹⁵ Kehitystehtävistä kehityspsykologiassa ks. esim. Niemelä & Ruth 1988; Burman 1994, 49–51; perheen vaiheisiin liittyviksi käsitetyistä kehityskriiseistä ks. Yesilova 2009, 137–139. Frank Furedi näkee elämänkaareen liitetyt riskit osana laajempaa terapiakulttuuria. Furedi 2004, 9.
- ⁵⁹⁶ Furedi 2004, 1, 22, 24–25.
- ⁵⁹⁷ Kivivuori 1991, 8, 19.
- ⁵⁹⁸ SKS KRA IE 1008.1999, mies s. 1940.

- ⁵⁹⁹ SKS KRA IE 1610.1999, mies s. 1947.
- ⁶⁰⁰ SKS KRA IE 4680.1999, mies s. 1938.
- ⁶⁰¹ SKS KRA IE 4345–4346.1999, mies s. 1947.
- ⁶⁰² SKS KRA IE 1846.1999, mies s. 1960.
- ⁶⁰³ SKS KRA IE 4345–4346.1999, mies s. 1947.
- ⁶⁰⁴ SKS KRA IE 2056.1999, mies s. 1940.
- ⁶⁰⁵ Isäksi tulleiden miesten tunteita ja tunneilmaisuja tutkineet Johanna Mykkänen ja Jouko Huttunen selittävät samalla tavalla nykymiesten tilannetta: näiltä puuttuvat sekä mallit puhuvista miehistä että oman isän antama malli tunteiden kokemisesta ja kertomisesta. Mykkänen & Huttunen 2008, 169.
- ⁶⁰⁶ SKS KRA IE 4684.1999, mies s. 1938; SKS KRA IE 1854.1999, mies s. 1960-l; SKS KRA IE 472.1999, mies s. 1963; SKS KRA IE 2962.1999, mies, ei ikätietoa, pikkulapsen isä.
- ⁶⁰⁷ SKS KRA IE 4024.1999, mies s. 1920-l.
- ⁶⁰⁸ SKS KRA IE 3585.1999, mies s. 1928; SKS KRA IE 4173.1999, mies s. 1963; SKS KRA IE 1876.1999, nainen, ei ikätietoa.
- ⁶⁰⁹ Vanhempien ja lapsen välisen vuorovaikutuksen nousemisesta kasvatustutkimuksen keskiöön ks. Tähtinen 1992, 209, 212; kasvatuksen demokratisoitumisesta ks. Tähtinen 1992, 196.
- ⁶¹⁰ SKS KRA IE 4699.1999, mies s. 1924; Eräs kirjoittaja kuvasi isää, joka oli kyllä läheinen mutta ei kertonut rakkauttaan. SKS KRA IE 3584.1999, mies s. 1928.
- ⁶¹¹ SKS KRA IE 2754.1999, mies s. 1934.
- ⁶¹² *Isätoimikunnan mietintö* 1999, 22.
- ⁶¹³ SKS KRA IE 4755.1999, mies s. 1930-l.
- ⁶¹⁴ SKS KRA IE 4755.1999, mies s. 1930-l.
- ⁶¹⁵ SKS KRA IE 4754–4756.1999, mies s. 1930-l.; SKS KRA IE 2750–2755.1999, mies s. 1934.

- ⁶¹⁶ SKS KRA IE 2754–2755.1999, mies s. 1934.
- ⁶¹⁷ SKS KRA IE 4352.1999, mies s. 1947; ks. myös SKS KRA IE 4672.1999, mies s. 1938.
- ⁶¹⁸ Bernstein 1997, 15.
- ⁶¹⁹ Furedi 2004, 40.
- ⁶²⁰ Ks. Mykkänen 2010a, 32.
- ⁶²¹ Näre 1999, 268.
- ⁶²² Bernstein 1997, 15.
- ⁶²³ Foucault 1998, 47–50. Michel Foucault katsoo tunnustuksen olleen keskiajalta lähtien tärkeimpiä rituaaleja, joilla totuutta on tuotettu. Aluksi tunnustus rajoittui katumusharjoituksiin, mutta modernissa yhteiskunnassa se on laajentunut koskemaan lähes kaikkia mahdollisia elämänalueita jopa siinä määrin, että Foucault kutsuu modernia aikaa tunnustavaksi yhteiskunnaksi. Foucault 1998, 47–50; Bernstein 1997, 2–3; Jokinen 2004b, 139–140.
- ⁶²⁴ Foucault 1998, 48–49.
- ⁶²⁵ Eräranta 2007a, 36–38. Isäryhmistä isyyteen liittyvän identiteettityön paikkana ks. myös Kekäle 2007, 125–132.
- ⁶²⁶ SKS KRA IE 1008.1999, mies s. 1940.
- ⁶²⁷ Jokinen 2004b, 140.
- ⁶²⁸ *Isätoimikunnan mietintö* 1999, 22.
- ⁶²⁹ *Isätoimikunnan mietintö* 1999, 22.
- ⁶³⁰ Furedi 2004, 33–35. Ajatus isäryhmistä miesten elämänmuutoksen tukena ei ollut mitenkään ainutlaatuinen *Isätoimikunnan mietinnölle*. Jo 1970-luvulta lähtien Suomessa oli järjestetty pienimuotoisia miesryhmiä, joissa keskusteltiin kyvystä puhua tunteista ja antipatriarkaalisisista tavoista olla mies. 1990-luvulla järjestettiin miesten kasvuryhmiä, joista vuosikymmenen puolivälissä sai alkunsa Miessakit ry. Jokinen 2012, 66, 69.
- ⁶³¹ SKS KRA IE 4680.1999, mies s. 1938.

- ⁶³² Huttunen 1999b, 171.
- ⁶³³ Sihvola 1993, 28; ks. myös Juntumaa 1989, 97–98; Salonen 1995, 19, 22.
- ⁶³⁴ Ks. Lloyd 2000.
- ⁶³⁵ Carrigan, Connell & Lee 1987, 67–68; Huttunen 1994, 50–52.
- ⁶³⁶ Gray 1995.
- ⁶³⁷ Ks. esim. Juntumaa 1989, 12–13; Salonen 1995, 48–60; Sauri 1998, 89–99; 100–102; Junkkari & Junkkari (1996) 2001, 145–153.
- ⁶³⁸ Kivimäki 2007, 243–245. Samantapaisen puhetavan löytää myös *Isätoimikunnan mietinnöstä*, jossa viitataan olosuhteisiin, joissa sotien jälkeisten vuosikymmenten isät kypsyivät vanhemmiksi ja joiden takia heillä oli nykyajan isä huonommat mahdollisuudet irtaantua ”perinteisestä sukupuoliroolikäyttäytymisestä”. Mietintö näkee juuri tämän irtaantumisen ”edellytyksenä isien ja lasten varhaisten ja läheisten suhteiden kehittymiselle”. Läheinen isä puolestaan on mietinnössä kaikin puolin merkityksellisenä sekä poikien että tyttöjen kehitykselle. *Isätoimikunnan mietintö* 1999, 1–2.
- ⁶³⁹ Esim. SKS KRA IE 4699.1999, mies s. 1924.
- ⁶⁴⁰ Jarna Soilevuo Grønnerød näkee tunneilmaisua sukupuolittavan tendenssin taustalla objektisuhdeteorian, joka on kuvannut miehet autonomisina, itsenäisinä yksilöinä mutta naiset sitä vastoin relationaalisina, toiset huomioivina. Soilevuo Grønnerødin mukaan feministinen objektisuhdeteoria on joissakin muodoissaan myös nostanut näin nähdyn naisen psyyken ihanteelliseksi verrattuna miesten sanottuun kyvyttömyyteen tunnistaa inhimillinen riippuvuus. Soilevuo Grønnerød 2005, 44–45.
- ⁶⁴¹ Kivimäki 2007, 243–245.
- ⁶⁴² Jokinen 1996, 122, 125, 127–130.
- ⁶⁴³ Kuronen 1995, 118. Myös 2000-luvulla äitejä on kannustettu puhumaan kielteisistä tunteistaan. Ks. Janhunen & Oulasmaa 2008.

⁶⁴⁴ Mykkänen & Huttunen 2008; Mykkänen 2010a, 32–33, 93 ks. myös Oulasmaa & Saloheimo 2010, 27–28.

⁶⁴⁵ Mykkänen 2010a, 127.

⁶⁴⁶ Siltala 1994, 15. Myös haastattelututkimuksiin osallistuneet miehet ovat kertoneet isyyteen liittyneistä tunteistaan. Esimerkiksi Pirjo Koski-Hyvärinen ja Tuula Puttosen jo 1980-luvun alussa haastattelemat, tuolloin 24–40-vuotiaat isät näyttävät kertoneen juuri tunteistaan, esimerkiksi huolistaan ja iloistaan isänä, sekä monipuolisesti reflektoineen kokemuksiaan isänä. Tutkijat eivät kuitenkaan juuri nosta tätä kykyä pohdinnan kohteeksi tai ylipäätään pohdi miesten tunne- tai ilmaisutaitoja. Koski-Hyvärinen & Puttonen 1987, 120–124; ks. myös Korhonen 1999; Mykkänen 2010a.

⁶⁴⁷ Yhdistys 9 (1968) 2006, 100–101.

⁶⁴⁸ Griswold 1993, 247–250.

⁶⁴⁹ Furedi 2004, 1, 24–25.

⁶⁵⁰ Ks. Rose 1999, 230–232; Helén 2004, 220–221; Miller & Rose 2010, 121–122.

⁶⁵¹ Olivatko aiempien sukupolvien isät lopultakaan niin tuppisuisia kuin annettiin ymmärtää? Ehkä heidän ilmaisukykynsä vain jäi huomaamatta, koska sitä ei pidetty uskottavana. Myös historiasta löytyy esimerkkejä itseään ilmaisevista ja isyyttään pohdiskelevista isistä. 1800-luvulla syntynyt hartolalainen talollinen ja kahdeksan lapsen isä Juho Kaksola (1835–1913) piti päiväkirjaa, jossa hän kirjoitti perheestään sekä omista uskonnollisista tuntemuksistaan. 1880-luvulla Kaksolan poika lähti vastoin isänsä tahtoa Helsinkiin työmieheksi. Lähtö oli riitaisa, ja isä oli moittinut poikaansa jo aiemmin ”isän askeleiden noudattamattomuudesta ja vanhempien kunioittamattomuudesta”. Pojan lähdettyä kotoa isä kuitenkin käänsi katseen itseensä: ”Lieneekö (poika) hallintoani katsonut ylö Patriarkalliseksi tytyäkseenkään siihen?” Kaksola 2009, 76–85. Kaksolan päiväkirjamerkinnät viittaavat siihen,

että ainakin jotkut menneiden aikojen isät ovat pohtineet itseään isinä, asiaa ei vain ole tutkittu. Ks. Aalto 2010, 22.

⁶⁵² SKS KRA IE 985–988.1999, nainen s. 1964. Sarjakuvan kaksi muuta osaa tarkastelevat kotitöiden jakamista parisuhteessa ja lähes maanista ”valmentajaisää”, joka treenaa lapsestaan huippu-urheilijaa.

⁶⁵³ Ks. luku *Isyyden rappiotarina*.

⁶⁵⁴ Kehitys- ja perhepsykologiassa isää tarkasteltiin 1950- ja 1960-luvulla tutkimalla tämän poissaolon vaikutusta lapsen hyvinvointiin. 1970-luvulla laajentunut isyystutkimus kohdisti huomionsa siihen, miten isä parhaiten tukisi lapsen kehitystä ja millaisia seurauksia isän lisääntyvällä läsnäololla ja osallistumisella lapsen hoitoon olisi. Lisäksi alettiin pohtia, mitä seurauksia isän osallistumisen kasvulla olisi äideille ja isille itselleen. Kysymys isän osallistumisen määrästä on edelleen keskeinen isyystutkimuksessa. Lamb, Pleck & Levine 1987; Huttunen 1994, 47, 49, 53; Mykkänen 2010b, 54–56.

⁶⁵⁵ Koski-Hyvärinen & Puttonen 1987, 118.

⁶⁵⁶ Perälä-Littunen 2004, 108–110. Yleisin hyvän äitiyden määre oli äidin rakkaus lastaan kohtaan, isällä tämä tuli toisena. Perälä-Littunen 2004, 88–89, 93–94.

⁶⁵⁷ SKS KRA IE 4483.1999, mies s. 1922; SKS KRA IE 3585, 3588.1999, mies s. 1928; SKS KRA IE 485.1999, nainen s. 1930; SKS KRA IE 233.1999, mies s. 1934; SKS KRA IE 2752.1999, mies s. 1934; SKS KRA IE 4682.1999, mies s. 1938; SKS KRA IE 2319.1999, mies s. 1947; SKS KRA IE 471.1999, mies s. 1963; SKS KRA IE 4163, mies s. 1963; SKS KRA IE 4620.1999, mies s. 1963.

⁶⁵⁸ Isän poissaolo tarkoittaa kirjoituksissa esimerkiksi isän vähäistä perheen kanssa viettämää aikaa ja kiirettä, mikä voi olla seurausta uppoutumisesta työhön tai kiinnostuksen puutteesta vaimoa ja lapsia kohtaan. Poissaoloon sisällytetään myös lasten ”unohtaminen” äidin hoitoon, perheen jättäminen ja avioero. SKS KRA IE 1340.1999, mies s. 1914; SKS KRA IE 3081.1999, mies s. 1922; SKS KRA IE

4686, 4697.1999, mies s. 1924; SKS KRA IE 3588.1999, mies s. 1928; SKS KRA IE 233.1999, mies s. 1934; SKS KRA IE 2453.1999, mies s. 1935; SKS KRA IE 3105, 3108.1999, nainen s. 1937; SKS KRA IE 4676.1999, mies s. 1938; SKS KRA IE 2055.1999, mies s. 1940; SKS KRA IE 1847.1999, mies s. 1960. Suoranaisesta isättömyydestä puhuttaessa nousivat esille myös sukupuolijärjestyksen muutokseen liitetyt uhat, joista kirjoitan isän puutetta tarkastelevassa luvussa.

⁶⁵⁹ Ks. SKS KRA IE 3108.1999, nainen s. 1937; SKS KRA IE 4676.1999, mies s. 1938; SKS KRA IE 2296.1999, nainen s. 1941; SKS KRA IE 1847.1999, mies s. 1960; SKS KRA IE 95.1999, mies, ei ikätietoa, pikkulapsen isä.

⁶⁶⁰ SKS KRA IE 4483.1999, mies s. 1922.

⁶⁶¹ SKS KRA IE 4476, 4478, 4481, 4497–4499.1999, mies s. 1922.

⁶⁶² SKS KRA IE 233.1999, mies s. 1934.

⁶⁶³ SKS KRA IE 233.1999, mies s. 1934; ks. myös SKS KRA IE 1340.1999, mies s. 1914; SKS KRA IE 3081.1999, mies s. 1922; SKS KRA IE 2453.1999, mies s. 1935.

⁶⁶⁴ SKS KRA IE 1847.1999, mies s. 1960.

⁶⁶⁵ SKS KRA IE 1846.1999, mies s. 1960.

⁶⁶⁶ SKS KRA IE 1847.1999, mies s. 1960.

⁶⁶⁷ SKS KRA IE 1847.1999, mies s. 1960.

⁶⁶⁸ SKS KRA IE 1846.1999, mies s. 1960.

⁶⁶⁹ SKS KRA IE 1848–1849.1999, mies s. 1960.

⁶⁷⁰ Jallinoja 2006, 131–138.

⁶⁷¹ SKS KRA IE 1852.1999, mies s. 1960.

⁶⁷² SKS KRA IE 1853.1999, mies s. 1960.

⁶⁷³ SKS KRA IE 1850.1999, mies s. 1960

⁶⁷⁴ Lapsi- ja perhekeskeisyys määrittelevät Petteri Eerolan mukaan 2000-luvun nuorten kaupunkilaismiesten kertomuksia hyvästä isyy-

destään. Eerola 2009, 26. Lapsikeskeisyys sopii hyvin kuvaamaan myös tässä tarkastellun 1960-luvulla syntyneen miehen kertomusta.

⁶⁷⁵ Perälä-Littunen 2004, 187.

⁶⁷⁶ Jallinoja 2000, 119–120; ks. myös Hochschild 1997, 69.

⁶⁷⁷ SKS KRA IE 1848.1999, mies s. 1960.

⁶⁷⁸ Yesilova 2009, 64–66.

⁶⁷⁹ Burman 1994, 97, 99; Huttunen 1994, 56–57; 41–47; Vuori 2004, 44–46.

⁶⁸⁰ *Isätoimikunnan mietintö* 1999, 28.

⁶⁸¹ Toimikunta ehdotti vanhempainvapaan pidentämistä siten, että pidennyksen voisi käyttää vain isä, sekä muita isien vanhempainvapaan käyttöä helpottavia uudistuksia. Lisäksi ehdotettiin tiedotuskampanjaa työpaikoilla ja perheissä vallitsevien asenteiden muuttamiseksi myönteisemmiksi ”perhekeskeistä isyyttä” ja isien perhevapaita kohtaan. Eroisien aseman kohentamiseksi toimikunta ehdotti tuomioistuinten ja sosiaalivirastojen henkilökunnalle koulutusta ja ohjeistusta lasten huollon ja tapaamisoikeuden kysymyksissä, perheasioiden sovittelun tasaapuolisuuden parantamista sekä yhteishuoltajuudesta aiheutuvien kulu- jen tasaamisen mahdollistavan tukijärjestelmän tutkimista. Toimenpide-ehdotukset tähtäsivät isän ja lasten suhteen säilymisen varmistamiseen myös eron jälkeen. *Isätoimikunnan mietintö* 1999, 42, 59–60.

⁶⁸² *Isätoimikunnan mietintö* 1999, 28. Äitien kohdalla huoli koski mahdollisuuksia työelämässä, isien kohdalla mahdollisuuksia läsnä olevaan vanhemmuuteen. *Isätoimikunnan mietintö* ankkuroitui niin vahvasti kannattamaan aktiivista ja osallistuvaa isyyttä, että olisi vaikea kuvitella huolen rakentuvan toisinpäin, siis huolena äitien mahdollisuuksista toteuttaa vanhemmuuttaan. Samaan aikaan toisaalla oltiin kuitenkin huolissaan äitien mahdollisuuksista olla kotona lasten kanssa. Ks. Jallinoja 2006, 98–102. Mietintö ei kuitenkaan asettunut puhumaan kotiäitien puolesta.

⁶⁸³ Ks. Vuori 2004, 51–53.

⁶⁸⁴ *Isätoimikunnan mietintö* 1999, 1, 22.

⁶⁸⁵ Minna Rantalaihon mukaan isyyspolitiikan perustelut olivat ankuroituneet osin sisäisesti ristiriitaisin latauksin tasa-arvokysymykseen, naisten asemaan työelämässä, työmarkkinapolitiikkaan ja kilpailukykyajatteluun mutta myös asiantuntijakeskusteluissa esillä olleisiin ajatuksiin lapsen hyvästä kehityksestä ja isän roolista miehen mallina. Rantalaiho 2003.

⁶⁸⁶ Mietinnössä tuotiin jonkin verran esille isän mieserityisyyttä painottaneita asiantuntijapuheenvuoroja, mutta niistä otettiin myös etäisyyttä viittaamalla vastakkaisia tai kriittisiä näkemyksiä esittäneisiin asiantuntijoihin. Toimenpidesuosituksissa painottuivat yksinomaan vanhemmuuden jakamisen ja aktiivisen isyyden kysymykset. Ks. *Isätoimikunnan mietintö* 1999, 1–2, 65–66, 70–72, 82–84.

⁶⁸⁷ Lähimmäs puhetta jakamisesta päästään, kun muutamat kirjoittajat toteavat haluavansa ”osallistua” lasten hoitamiseen tai olevansa valmis ottamaan ”perheenäidin roolin”. SKS KRA IE 4293.1999, mies s. 1932; SKS KRA IE 1847.1999, mies s. 1960.

⁶⁸⁸ Kirjoittaja toteaa sanoneensa puolisolleen jo ennen lasten syntymää, että haluaa osallistua lasten hoitamiseen. Hän kuitenkin perustelee haluaa sillä, että hänen oma isänsä oli ollut poissa, ei sillä, että haluaisi edistää puolisoitten välistä tasavertaisuutta vanhempina. SKS KRA IE 1847.1999, mies s. 1960.

⁶⁸⁹ Ks. esim. SKS KRA IE 3108–3109.1999, nainen s. 1937; SKS KRA IE 1019.1999, nainen s. 1965; SKS KRA IE 4335.1999, nainen s. noin 1970; SKS KRA IE 1673.1999, nainen, ei ikätietoa, pikkulasten äiti; SKS KRA IE 1875.1999, nainen, ei ikätietoa.

⁶⁹⁰ Perälä-Littunen 2004, 125.

⁶⁹¹ Ks. esim. SKS KRA IE 2055.1999, mies s. 1940; SKS KRA IE 4352.1999, mies s. 1947.

⁶⁹² SKS KRA IE 4620.1999, mies s. 1963.

⁶⁹³ SKS KRA IE 4677–4678.1999, mies s. 1938.

- ⁶⁹⁴ Ks. myös SKS KRA IE 1006.1999, mies s. 1940.
- ⁶⁹⁵ SKS KRA IE 1006.1999, mies s. 1940; SKS KRA IE 1392.1999, mies s. 1944; SKS KRA IE 4346.1999, mies s. 1947; SKS KRA IE 470.1999, mies s. 1963.
- ⁶⁹⁶ SKS KRA IE 1391.1999, mies s. 1944. Kalastuskertomuksia myös esim. SKS KRA IE 4338–4352.1999, mies s. 1947; SKS KRA IE; 2376–2378.1999, mies s. 1950-l.
- ⁶⁹⁷ SKS KRA IE 1392.1999, mies s. 1944.
- ⁶⁹⁸ Ks. esim. SKS KRA IE 4683.1999, mies s. 1938; SKS KRA IE 1008.1999, mies s. 1940; SKS KRA IE 1609.1999, mies s. 1947; SKS KRA IE 1875.1999, nainen, ei ikätietoa.
- ⁶⁹⁹ SKS KRA IE 3588.1999, mies s. 1928; SKS KRA IE 231.1999, mies s. 1934; SKS KRA IE 4352.1999, mies s. 1947; SKS KRA IE 2602.1999, mies s. 1950; SKS KRA IE 1579.1999, nainen s. 1970.
- ⁷⁰⁰ SKS KRA IE 4483.1999, mies s. 1922; SKS KRA IE 1846.1999, mies s. 1960.
- ⁷⁰¹ SKS KRA IE 4684.1999, mies s. 1938; SKS KRA IE 988.1999, nainen s. 1964.
- ⁷⁰² *Isätoimikunnan mietintö* 1999, 1–6, 27, 38–39, passim.
- ⁷⁰³ Esim. *Isätoimikunnan mietintö* 1999, 21, 38, 48. Kertamaininnan saavat lapsen kuljettaminen harrastuksiin, sairaan lapsen hoitaminen, lääkärissä käynti lapsen kanssa, kotitöiden tekeminen, ruuanlaitto, syöttäminen, pyykinpesu, leikkiminen, kuunteleminen ja lapsen tasolle asettuminen. Näistäkin suurin osa liittyy lapsen hoitamiseen. *Isätoimikunnan mietintö* 1999, 1, 36.
- ⁷⁰⁴ Isyysvapaapolitiikasta ks. Rantalaiho 2003; vapaiden käytöstä ks. Lammi-Taskula 2007. Isän hoivaa koskevasta kiistasta ks. Vuori 2001, 220–221.
- ⁷⁰⁵ Vuori 2001, 218–221.

- ⁷⁰⁶ Burman 1994, 96–97; Huttunen 1994, 47, 56–57; Vuori 2004, 43–47.
- ⁷⁰⁷ Burman 1994, 99; Lupton & Barclay 1997, 45–46.
- ⁷⁰⁸ Ks. esim. Rönkä & Rönkä 1994, 106–108; Junkkari & Junkkari (1996) 2001, 175–176.
- ⁷⁰⁹ SKS KRA IE 1338.1999, mies s. 1914; SKS KRA IE 4021.1999, mies s. 1920-l.; SKS KRA IE 4700.1999, mies s. 1924; SKS KRA IE 2169.1999, mies s. 1928; SKS KRA IE 4294.1999, mies s. 1932; SKS KRA IE 4677.1999, mies s. 1938. Raamatun sananlaskuissa todetaan: ”Joka vitsaa säästää, se vihaa lastaan; mutta joka häntä rakastaa, se häntä ajoissa kurittaa.” Snl. 13:24.
- ⁷¹⁰ SKS KRA IE 4021.1999, mies s. 1920-l.
- ⁷¹¹ Ks. SKS KRA IE 4477.1999, mies s. 1922; SKS KRA IE 3107.1999, nainen s. 1937.
- ⁷¹² SKS KRA IE 4294.1999, mies s. 1932.
- ⁷¹³ SKS KRA IE 4294.1999, mies s. 1932.
- ⁷¹⁴ SKS KRA IE 1338.1999, mies s. 1914.
- ⁷¹⁵ Eräs toinen kirjoittaja kertoo, ettei muista isän kurittaneen häntä, isompia sisaruksia kylläkin. SKS KRA IE 4754.1999, mies s. 1930-l.
- ⁷¹⁶ Ks. SKS KRA IE 4677.1999, mies s. 1938; SKS KRA IE 1253.1999, mies s. 1954.
- ⁷¹⁷ Kakko 2005, 95.
- ⁷¹⁸ Aukia 2010, 228–332.
- ⁷¹⁹ SKS KRA IE 4021.1999, mies s. 1920-l.
- ⁷²⁰ SKS KRA IE 4022.1999, mies s. 1920-l.
- ⁷²¹ SKS KRA IE 4021.1999, mies s. 1920-l.
- ⁷²² SKS KRA IE 4476–4477.1999, 4495.1999, mies s. 1922.
- ⁷²³ Johansen 2001, 2–3.

⁷²⁴ SKS KRA IE 4700.1999, mies s. 1924; ks. myös SKS KRA IE 4023.1999, mies s. 1920-1; SKS KRA IE 2169.1999, mies s. 1928.

⁷²⁵ SKS KRA IE 4294.1999, mies s. 1932.

⁷²⁶ SKS KRA IE 4293.1999, mies s. 1932. Muutamat muut saman sukupolven miehet puolestaan kirjoittavat siitä, miten olivat pidättäytyneet tai luopuneet lasten ruumiillisesta kurittamisesta puolisoitensa vaatimuksesta. SKS KRA IE 4024.1999, mies s. 1920-1.; SKS KRA IE 4683.1999, mies s. 1938.

⁷²⁷ Kakko 2005, 100–104.

⁷²⁸ *Älä lyö lasta!* 2010, 29, 41–42. Vuonna 2006 tehdyn kyselytutkimuksen mukaan 29 prosenttia vastaajista (1006 15–79-vuotiaista suomalaista) hyväksyi fyysisen kurittamisen ainakin poikkeustapauksissa. Tällaisen väittämän kanssa eri mieltä olleita oli 64 prosenttia vastaajista. Kaksi vuotta aiemmin tehtyyn tutkimukseen nähden väittämän hyväksyneiden määrä oli vähentynyt viisi prosenttia. Miehet ja vanhimmat vastaajat (vuonna 2006 65–79-vuotiaat) suhtautuivat ruumiillisen kurittamiseen hyväksyvämmiin kuin naiset ja nuoret. Lastensuojelun Keskusliitto ja Taloustutkimus 2006, 7.

⁷²⁹ Kymmenen vuotta myöhemmin kerätyssä isien tunteita koskevassa kyselyaineistossa väkivalta ja aggressio olivat keskeistä sisältöä, ja vastaajien enemmistö korosti omaa väkivallattomuuttaan. Tässä tapauksessa aiheesta oli kysytty vastaajilta suoraan. Oulasmaa & Saloheimo 2010, 26.

⁷³⁰ SKS KRA IE 4172–4173.1999, mies s. 1963.

⁷³¹ SKS KRA IE 192.1999, mies s. 1966.

⁷³² SKS KRA IE 190.1999, mies s. 1966.

⁷³³ SKS KRA IE 193–194.1999, mies s. 1966.

⁷³⁴ SKS KRA IE 4173.1999, mies s. 1963.

⁷³⁵ SKS KRA IE 4150–4151.1999, mies s. 1961.

- ⁷³⁶ Vapaasta kasvatuksesta kirjoitti myös 1920-luvulla syntynyt mies, joka näki sen syynä nuorten rikollisuuteen. Hän viittasi uutisiin, jotka kertoivat ”kymmenvuotiaiden riehuvan puukkojen kanssa yleisillä paikoilla”. SKS KRA IE 2169.1999, mies s. 1928.
- ⁷³⁷ Jallinoja 2006, 112–115, 119, 258–260; hukassa olevan vanhemmuuden diskurssin tuottamisesta ks. myös Jokinen 2005, 124–126.
- ⁷³⁸ Innanen 2001, passim, erit. 18–19, 140; Perälä-Littula 2004, passim, erit. 117–120.
- ⁷³⁹ Esim. SKS KRA IE 2169.1999, mies s. 1927; SKS KRA IE 4150.1999, mies s. 1961; SKS KRA IE 4173.1999, mies s. 1963.
- ⁷⁴⁰ Esim. SKS KRA IE 3588.1999, mies s. 1928; SKS KRA IE 4683.1999, mies s. 1938; SKS KRA IE 4352.1999, mies s. 1947.
- ⁷⁴¹ Häggman 1994, 17–18; ks. Aalto 2010, 16–18.
- ⁷⁴² Kakko 2005, 158–159, 162–163.
- ⁷⁴³ Miehiin kasvatusauktoriteetteina viitataan mietinnön luvussa, joka ei käsittele isyyttä vaan miehiä koulujen ja päiväkotien työntekijöinä. Mietinnössä esitellään kritiikkiä näkemykselle, että miesopettajia on tarvittaisiin kouluun kasvatusauktoriteeteiksi – miehen malleiksi – ja että heidän puutteensa johtaisi poikaoppilaiden häiriökäyttäytymiseen. *Isätoimikunnan mietintö* 1999, 71–72.
- ⁷⁴⁴ Jokinen 2004b, 119.
- ⁷⁴⁵ Perälä-Littunen 2004, 126–129. Myös Maarit Alasuutarin tutkimuksessa, joka käsittelee vanhempien kasvatuspuhetta, äitiys määrittyi ensisijaisena vanhemmuutena. Alasuutari 2003, 161.
- ⁷⁴⁶ Aalto, Kaartinen, Konola, Lahtinen, Leskelä-Kärki & Tuohela 2011, 48.
- ⁷⁴⁷ Lagerstam 2007, 160–161; Aukia 2010, 134; Vainio-Korhonen 2012; ks. myös Bailey 2010.
- ⁷⁴⁸ Ks. esim. *Isä-hanke 2010–2013; Isänä työelämässä -projekti*; Mies-sakit ry:n Isätoiminta.

⁷⁴⁹ Ks. esim. *Ekoisi; Matka Isäksi; Rookie-Isi*; Garam 2007; Huttunen 2007; Hakala 2009.

⁷⁵⁰ Ks. Autonen-Vaaraniemi 2010.

⁷⁵¹ Ks. Mykkänen & Aalto 2010a.

⁷⁵² Jämsä, Kalliomaa & Rothkirch 2010a, 7–8; Jämsä, Kalliomaa & Rothkirch 2010b, 12–14; Oulasmaa & Saloheimo 2010, 27–28; Isien hoivaavuuden ja tunteellisuuden saamia muotoja hahmotellaan nopeasti keräilijä-metsästäjäyhteisöissä, maanviljelyskulttuureissa ja teollistuneissa yhteiskunnissa. Isän tunteellisuuden mainitaan olevan laji-tyypillinen piirre, joka liittyy ihmisten pitkään lapsuuteen muihin nisäkkäisiin verrattuna. Lisäksi vauvan tulon kerrotaan vähentävän kilpailuun ja aggressiivisuuteen liittyvien hormonien tuotantoa miehillä ja lisäävän kiintymystä ja hoivaa edistävien tuotantoa. Jämsä, Kalliomaa & Rothkirch 2010a, 7–8.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

Arkistolähteet

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki (SKR)

Kansanrunousarkisto (KRA)

Isää etsimässä -kokoelma (IE)

SKS KRA IE 20–38.1999, mies s. 1961.

SKS KRA IE 47–51.1999, mies s. 1922.

SKS KRA IE 94–96.1999, mies, ei ikätietoa, pikkulapsen isä.

SKS KRA IE 171–177.1999, mies s. 1952.

SKS KRA IE 187–194.1999, mies s. 1966.

SKS KRA IE 195–198.1999, mies s. 1964.

SKS KRA IE 229–236.1999, mies s. 1934.

SKS KRA IE 249–258.1999, mies s. 1940-l.

SKS KRA IE 374–377.1999, mies s. 1936.

SKS KRA IE 386–387.1999, nainen s. 1950-l.

SKS KRA IE 395–408.1999, mies s. 1960-l.

SKS KRA IE 469–472.1999, mies s. 1963.

SKS KRA IE 482–492.1999, nainen s. 1930.

SKS KRA IE 526–526.1999, nainen s. 1957.

SKS KRA IE 537–538.1999, mies, ei ikätietoa.

SKS KRA IE 985–988.1999, nainen s. 1964.

SKS KRA IE 1003–1005.1999, mies s. 1965.

SKS KRA IE 1006–1008.1999, mies s. 1940.

SKS KRA IE 1018–1020.1999, nainen s. 1965.

SKS KRA IE 1250–1260.1999, mies s. 1954.
SKS KRA IE 1337–1342.1999, mies s. 1914.
SKS KRA IE 1390–1395.1999, mies s. 1944.
SKS KRA IE 1571–1580.1999, nainen s. 1970.
SKS KRA IE 1587–1595.1999, mies s. 1932.
SKS KRA IE 1609–1610.1999, mies s. 1947.
SKS KRA IE 1623–1629.1999, nainen s. 1954.
SKS KRA IE 1673–1674.1999, nainen, ei ikätietoa, pikkulasten äiti.
SKS KRA IE 1844–1854.1999, mies s. 1960.
SKS KRA IE 1870–1877.1999, nainen, ei ikätietoa.
SKS KRA IE 1902–1911.1999, mies s. 1938.
SKS KRA IE 1932–1934.1999, nainen s. 1973.
SKS KRA IE 1946–1950.1999, mies s. 1968.
SKS KRA IE 1967–1990.1999, mies s. 1930.
SKS KRA IE 1991–1994.1999, mies s. 1933.
SKS KRA IE 2053–2056.1999, mies s. 1940.
SKS KRA IE 2057–2062.1999, mies s. 1920.
SKS KRA IE 2166–2170.1999, mies s. 1928.
SKS KRA IE 2221–2222.1999, mies, ei ikätietoa, teini-ikäisten lasten isä.
SKS KRA IE 2295–2297.1999, nainen s. 1941.
SKS KRA IE 2316–2320.1999, mies s. 1947.
SKS KRA IE 2344–2349.1999, mies s. 1925.
SKS KRA IE 2376–2378.1999, mies, ei ikätietoa, aikuisten lasten isä.
SKS KRA IE 2388–2402.1999, mies s. 1940-l.
SKS KRA IE 2403–2404.1999, nainen, ei ikätietoa, aikuisen lapsen iso-
äiti.

SKS KRA IE 2451–2455.1999, mies s. 1935.
SKS KRA IE 2575–2579.1999, mies s. 1939.
SKS KRA IE 2594–2600.1999, mies s. 1966.
SKS KRA IE 2601–2607.1999, mies s. 1950.
SKS KRA IE 2616–2620.1999, mies s. 1930-l.
SKS KRA IE 2750–2755.1999, mies s. 1934.
SKS KRA IE 2857–2862.1999, nainen s. 1957.
SKS KRA IE 2943–2947.1999, mies s. noin 1927.
SKS KRA IE 2958–2963.1999, mies, ei ikätietoa, pikkulapsen isä.
SKS KRA IE 3081–3088.1999, mies s. 1922.
SKS KRA IE 3104–3109.1999, nainen s. 1937.
SKS KRA IE 3583–3589.1999, mies s. 1928.
SKS KRA IE 3679–3685.1999, mies s. 1928.
SKS KRA IE 3801–3803.1999, mies s. 1962.
SKS KRA IE 3871–3883.1999, mies s. 1927.
SKS KRA IE 4013–4019.1999, mies s. 1924.
SKS KRA IE 4020–4024.1999, mies s. 1920-l.
SKS KRA IE 4052–4054.1999, mies, ei ikätietoa, 4-vuotiaan lapsen isä.
SKS KRA IE 4055–4057.1999, mies s. 1920-l.
SKS KRA IE 4139–4152.1999, mies s. 1961.
SKS KRA IE 4162–4173.1999, mies s. 1963.
SKS KRA IE 4292–4295.1999, mies s. 1932.
SKS KRA IE 4332–4335.1999, nainen s. noin 1970.
SKS KRA IE 4338–4352.1999, mies s. 1947.
SKS KRA IE 4450–4504.1999, mies s. 1922.
SKS KRA IE 4619–4620.1999, mies s. 1963.

SKS KRA IE 4667–4684.1999, mies s. 1938.

SKS KRA IE 4685–4706.1999, mies s. 1924.

SKS KRA IE 4754–4756.1999, mies s. 1930-l.

Aikalaiskirjallisuus

Badinter, Elisabeth (1993) *Mikä on mies?* Alkuteos *XY – De l'identité masculine* (1992). Suom. Leevi Lehto. Tampere: Vastapaino.

Beckman, Björn (1966) ”Miehen toinen rooli.” Teoksessa Ingrid Fredriksson (toim.), *Sukupuolten roolit. Puheenvuoroja naisen ja miehen tasa-arvoisuudesta*, s. 170–178. Alkuteos *Könsroller* (1965). Suom. Katariina Eskola. Porvoo, Helsinki: WSOY.

Blankenhorn, David (1995) *Fatherless America. Confronting our most urgent social problem*. New York: HarperPerennial.

Blood, Robert O. & Wolfe, Donald M. (1966) ”Division of labor in American families”. Teoksessa Biddle, Bruce J. & Thomas, Edwin J. (toim.), *Role theory: Concepts and research*, s. 265–271. New York, London, Sydney: John Wiley & Sons.

Bly, Robert (2004) *Iron-John. A book about men* (alkup. 1990). Cambridge: Da Capo Press.

Bowlby, John (1957) *Lasten hoivan ja hellyyden tarve*. Alkuteos *Maternal care and mental health* (1951). Suom. Laura Jokinen. Helsinki: WSOY.

Davis, Kingsley (1966) ”Status and related concepts”. Teoksessa Biddle, Bruce J. & Thomas, Edwin J. (toim.), *Role theory: Concepts and research*, s. 67–74. New York, London, Sydney: John Wiley & Sons.

Ekoisi. <http://blogit.vauva.fi/ekoisi/> [1.8.2012]

Esko, Martti (1984) *Mies ja isyys. Perheen kehitysvaiheet ja isän muuttuva rooli*. Porvoo, Helsinki, Juva: WSOY.

- Eskola, Katarina (1968) ”Sukupuoliroolikeskustelu Suomessa.” Teoksessa Katarina Eskola (toim.), *Miesten maailman nurjat lait*, s. 11–37. Helsinki: Tammi.
- Espoon poika-projekti* (1991). Espoo: Espoon kaupunki, sosiaalivirasto.
- Faludi, Susan (1994) *Takaisku. Julistamaton sota naisia vastaan*. Alkuteos *Backlash: The undeclared war against American women* (1991). Suom. Marjo Kylmänen & Tuuli-Maria Mattila. Helsinki: Like.
- Haavio-Mannila, Elina (1968) *Suomalainen nainen ja mies. Asema ja muuttuvat roolit*. Porvoo, Helsinki: WSOY.
- Garam, Sami (2007) *Tuoreen isän kirja*. Helsinki: WSOY.
- Gordon, Tuula (1992) ”Kiltit tytöt ja pahat pojat – yksinkertaistamisesta analyysiin.” *Nuorisotutkimus* 10:1, 3–7.
- Gray, John (1995) *Miehet ovat Marsista, naiset Venuksesta. Paranna parisuhdettasi ja löydä partnerisi kanssa yhteinen kieli*. Alkuteos *Men are from Mars, women are from Venus* (1992). Suom. Pirjo Latvala. Porvoo, Helsinki, Juva: WSOY.
- Hakala, Juha T. (2009) *Isän kasvatuserooppi*. Helsinki: Gummerus.
- Hearn, Jeff (1999) ”Pro-feminist, fathers and fatherhood.” Teoksessa *Isän jäljillä. Konferenssiraportti*. Tema Nord 1999:559. Kööpenhamina: Pohjoismaiden ministerineuvosto.
- Helminen, Seppo & Hurri, Merja (toim.) (1985) *Miehen mallit*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Helminen, Seppo (1985) ”Miehen kriisi: mahdollisuus vai vaaranmerkki?” Teoksessa Seppo Helminen & Merja Hurri (toim.), *Miehen mallit*, s. 7–21. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Heydemann, Irma (toim.) (1980) *Suomen lapsen pitkä marssi. Mannerheimin lastensuojeluliiton vaihteita ja Arvo Ylpön muistelemaa*. Helsinki: WSOY.
- Hoikkala, Tommi (1994) ”Mies, kasvatus ja auktoriteettimaisema.” Teoksessa Jeja-Pekka Roos & Eeva Peltonen (toim.), *Miehen elämää. Kirjoituksia miesten omaelämäkerroista*, s. 86–105. Tietolipas 136. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- Herzog, James M. (1982) ”On father hunger: the father’s role in the modulation of aggressive drives and fantasy.” Teoksessa Stanley H. Cath, Alan R. Gurwitt, John Munder Ross (toim.), *Father and child: developmental and clinical perspectives*. Boston: Little, Brown and Company.
- Herzog, James M. (2001) *Father hunger: explorations with adults and children*. Hillsdale: Analytic Press.
- Huttunen, Janne (2007) *Isyyspakkaus*. Helsinki: Otava.
- Huttunen, Jouko (1994) ”Isyys ja miehisuus: isä perhepsykologisessa tutkimuksessa.” Teoksessa Juha Virkki (toim.), *Ydinperheestä yksilöllistyyviin perheisiin*, s. 46–66. Porvoo, Helsinki, Juva: WSOY.
- Huttunen, Jouko (1999a) ”Isänä oleminen.” Teoksessa *Isän jäljillä. Konferenssiraportti*. Tema Nord 1999:559. Kööpenhamina: Pohjoismaiden ministerineuvosto.
- Huttunen, Jouko (1999b) ”Muuttunut ja muuttuva isyys.” Teoksessa Arto Jokinen (toim.), *Mies ja muutos. Kriittisen miestutkimuksen teemoja*, s. 169–193. Tampere: Tampere University Press.
- Huttunen, Jouko (2000) ”Isästäkö äidin kaltainen vanhempi?” Teoksessa Leena Laurinen (toim.), *Koti kasvattajana, elämä opettajana. Kasvatus- ja oppimiskulttuurit tutkimuskohteina*, s. 36–66. Jyväskylä: Atena.
- Huttunen, Jouko (2001a) ”’Iskä, mihin sä meet’.” Teoksessa *Löytöretki isyyteen*, s. 10–21. Löytöretki vanhemmuuteen -projekti. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto.
- Huttunen, Jouko (2001b) *Isänä olemisen uudet suunnat. Hoiva-isiä, etäisiä ja ero-isiä*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Isä-hanke 2010–2013*. Mannerheimin Lastensuojeluliitto. http://varsinaisuomenpiiri.mll.fi/tietoa_piirista/projektit/isa-hanke_2010-2013/ [1.8.2012]
- Isänä työelämässä -projekti*. Lahden ammattikorkeakoulu. <http://www.lamk.fi/isanatyoelamassa/Sivut/default.aspx> [1.8.2012]
- Isätoimikunnan mietintö* (1999). Komiteamietintö 1999:1. Helsinki: sosi-aali- ja terveysministeriö.

- Jaakkola, Risto (1968) ”Miesten vaihtoehto.” Teoksessa Katarina Eskola (toim.), *Miesten maailman nurjat lait*, s. 183–190. Helsinki: Tammi.
- Jokinen, Arto (toim.) (1999a) *Mies ja muutos. Kriittisen miestutkimuksen teemoja*. Tampere: Tampere University Press.
- Jokinen, Seppo (2004) *Isänikävä* (alkup. 1996). Hämeenlinna: Päivä Osa-keyhtiö.
- Junkkari, Lari & Junkkari, Kaija Maria (2002) *Mieheksi joka olet* (alkup. 1996). Helsinki: Kirjapaja.
- Juntumaa, Rauno (1989) *Miehen rakkauselämä*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Jussila, T. K. (1998) *Isän ja lapsen pakomatka*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Juvakka, Essi & Viljamaa, Janne (2002) *Miehen mittainen isä*. Helsinki: WSOY.
- Kaksola, Juho (2009) ”Muisto Kirja Merkillisimmistä kohtauksista Minun elämäni juoksun alla.” Teoksessa Kaisa Kauranen (toim.), *Työtä ja rakkautta. Kansanmiesten päiväkirjoja 1843–1937*, s. 59–87. Kansanelämän kuvauksia 75. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Karila, Irma (1968) *Isä lapsensa kasvattajana*. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto.
- Karila, Irma (1989) *Siirtymä vanhemmuuteen*. Jyväskylän yliopiston psykologian laitoksen julkaisuja 304. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kemppainen, Jaana (2001) *Kotikasvatus kolmessa sukupolvessa*. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 190. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Keskinen, Soili & Hopearuoho-Saajala, Kristiina (1994) *Pojat päivähoitossa*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Kontio, Helena (toim.) (2005) *Kaipa sinua, isä. 1939–1945 sodissa isänsä menettäneiden kertomuksia*. Oulu: Oulun seudun sotaorvot.
- Korhonen, Merja (1999) *Isyyden muutos. Keski-ikäisten miesten lapsuuskokemukset ja oma vanhemmuus*. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja nro 39. Joensuu: Joensuun yliopisto.

- Koski-Hyvärinen, Pirjo & Puttonen, Tuula (1987) *Isät tänään*. Lapsiraportti A 54. Jyväskylä: Mannerheimin Lastensuojeluliitto.
- Kotro, Arno & Sepponen, Hannu T. (toim.) (2007) *Mies vailla tasa-arvoa*. Helsinki: Tammi.
- Lahti, Martti (1992) ”Aktiiviset pojat ja passiiviset tytöt – miehet, pojat ja Espoon poikaprojekti.” *Nuorisotutkimus* 10:1, 16–21.
- Lammi-Taskula, Johanna (1993) *Kummajainen vai kunnon mies? Miehet lastentarhanopettajina*. Tasa-arvojulkaisuja Sarja C: Työraportteja 7/1993. Helsinki: sosiaali- ja terveysministeriö.
- Laurila, Anja (1997) *Isäni tytär. Isäkuva ja naisen identiteetti*. Helsinki: Kirjapaja.
- Laurson, Marianna (toim.) (1989) *Isä. Elämäni ensimmäinen mies*. Porvoo, Helsinki, Juva: WSOY.
- Makkonen, Timo, Ruoppila, Isto, Rönkä, Toivo, Timonen, Sakari, Valvanne, Leena & Österlund, Kalle (1981) *Operaatio perhe – isä ja synnytys. Tutkimus perhesynnytyksestä, vierihoidosta ja esikoisperheistä*. Lapsiraportti A 34. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto.
- Malmi, Timo (toim.) (2001) *Isän ikävä. Sotaorvot kertovat*. Jyväskylä: Atena.
- Manninen, Vesa (1991) *Pojan polku, isän tie. Psykoanalyttisia tutkimuksia pojan kasvusta, isän merkityksestä ja miehen tavoitteista*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Marin, Marjatta & Mannila, Olavi (1968) *Isä ja äiti kasvattajina*. Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia n:o 115. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Marin, Marjatta (1979) *Äiti ja isä kasvattajina*. Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisuja 297. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Marone, Nicky (1993) *Isä ja tytär. Miten isä auttaa tyttärtään onnistumaan*. Alkuteos *How to father a succesful daughter* (1988). Suom. Antti Mäkinen. Helsinki: Arthouse.
- Matka isäksi*. <http://mininisa.blogspot.fi/> [1.8.2012]

- Miessakit ry:n Isätoiminta*. http://www.miessakit.fi/fi/isyyden_tueksi/isa-toiminta [1.8.2012]
- Miestä päin – keskustelua miestutkimuksesta* (1986). Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan monisteita 7/1986. Helsinki: Tasa-arvoasiain neuvottelukunta.
- Mitscherlich, Alexander (1969) *Society without the father: a contribution to social psychology*. Alkuteos *Auf dem Weg zur vaterlosen Gesellschaft* (1963). Käännös Eric Mosbacher. London: Tavistock Publications.
- Murdock, George P. (1966) ”Comparative data on the division of labor by sex”. Teoksessa Biddle, Bruce J. & Thomas, Edwin J. (toim.), *Role theory: Concepts and research*, s. 263–264. New York, London, Sydney: John Wiley & Sons.
- Mäkinen, Seppo (1991) *Isänsä menettäneet pojat varusmiehinä. Vertaileva tutkimus hajonneiden ja ehjien kotien poikien persoonallisuuden kehityksestä ja palveluksessa selviytymisestä*. Sotilaslääketieteellinen aikakauslehti 1a. Helsinki: Suomen lääkintäupseeriliitto.
- Niemelä, Pirkko (1985) *Vauva on tulossa – elämä muuttuu*. Helsinki: Otava.
- Nummenmaa, Anna Raija (1981) *Isä alle kouluikäisen lapsen yksinhuoltajana*. Tampereen yliopiston psykologian laitoksen tutkimuksia 124. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Nummenmaa, Anna Raija (1987) *Isän hoitorooli ja leikinohjaustyylit*. Tampereen yliopiston psykologian laitoksen tutkimuksia 145. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Ojanen, Sinikka (1979) *Opettajan sukupuoli alkuopetuksessa. Miesopettajan merkitys poikaoppilaille*. Joensuun korkeakoulu. Kasvatustieteiden osaston selosteita ja tiedotteita, n:o 16. Joensuu: Joensuun korkeakoulu.
- Parsons, Talcott (1954) *Essays in sociological theory*. Glencoe Illinois: The Free Press.
- Parvela, Timo & Ropponen, Markku (1995) *Isän kädestä. Kahden isän kirjeenvaihtoa*. Helsinki: Tammi.

- Raamattu*. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos. 1992. <http://www.ev1.fi/raamattu/> [22.12.2011]
- Rookie-Isi*. <http://rookie-isi.blogspot.fi/> [1.8.2012]
- Roos, Jeja-Pekka (1994) ”Kuinka hullusti elämä on meitä heitellyt – suomalaisen miehen elämän kurjuuden pohdiskelua.” Teoksessa Jeja-Pekka Roos & Eeva Peltonen (toim.), *Miehen elämää. Kirjoituksia miesten omaelämäkerroista*, s. 12–28. Tietolipas 136. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Rothkirch, Holger (1969) ”Yhdistys 9 uudistusten jouduttajana.” Teoksessa Katarina Eskola (toim.), *Miesten maailman nurjat lait*, s. 62–73. Helsinki: Tammi.
- Rönkä, Anne & Rönkä, Toivo (1994) *Isän viisaus. Tasapainoon ja eheyteen isänä, äitinä, puolisona ja kasvattajana*. Helsinki: Ajatus.
- Salonen, Ilpo (1995) *Ihan hyvä mies – Murrosajan mietteitä*. Helsinki: Like.
- Sauri, Pekka (1998) *Hyvä mies*. Helsinki: WSOY.
- Schalin, Lars-Johan (1993) *Narsismin kohtaloita. Psykoanalyttisiä tutkimuksia kateudesta, isättömyydestä ja vanhenemisesta*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Seppänen, Juhani (2000) *Ensimmäinen sana on isä*. Helsinki: Otava.
- Sihvola, Tapani (1993) *Isyysskoe – isäksi kasvamisen ilot ja surut*. Porvoo, Helsinki, Juva: WSOY.
- Siltala, Juha (1994) *Miehen kunnia. Modernin miehen taistelu häpeää vastaan*. Helsinki: WSOY.
- Sinkkonen, Jari (1998) *Yhdessä isän kanssa*. Helsinki: WSOY.
- Sinkkonen, Jari (1990) *Pienistä pojista kunnan miehiä*. Porvoo, Helsinki, Juva: WSOY.
- Sipilä, Jorma & Tiihonen, Arto (toim.) (1994) *Miestä rakennetaan, maskuliinisuuksia puretaan*. Tampere: Vastapaino.

- Snellman, Erik. M. (1996) *Amatörpappan. Det första året*. Otalampi: Sahlgrens förlag.
- Sommer, Dion (1986) *Kun isä on kotona – isänroolista, isistä ja pikkulapsista*. Alkuteos *Når far er hjemme – om faderrollen, faedre og spaed-børn* (1984). Suom. Mikko Kilpi. Porvoo, Helsinki, Juva: WSOY.
- Sukupuolikiintiöt koulutuksessa. Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan ehdotukset ja asiaa valmistelleen työryhmän muistio* (1986) Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan monisteita 4. Helsinki: Tasa-arvoasiain neuvottelukunta.
- Sund, Ralf (2005) *Ero! Selviytymisopas miehelle*. Helsinki: Kirjastudio.
- Säävälä, Hannu, Keinänen, Eero & Vainio, Jari (2001) *Isä neivolassa – työvälineitä ja ajatuksia vauvaa odottavien ja hoitavien isien kanssa työskenteleville*. Tasa-arvojulkaisuja 2001: 8. Helsinki: sosiaali- ja terveysministeriö, Tasa-arvoasiain neuvottelukunta.
- Tamminen, Merja (1995) *Mieslastentarhanopettajien rooli ja merkitys päiväkotityössä*. Kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia n:o 58. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Tervo, Jari (2000) *Kallellaan*. Helsinki: WSOY.
- Tigerstedt, Christoffer (1994) ”Kotityö ja isyys uusina projekteina?” Teoksessa Jeja-Pekka Roos & Eeva Peltonen (toim.), *Miehen elämää. Kirjoituksia miesten omaelämäkertoista*, s. 68–105. Tietolipas 136. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Tiihonen, Arto (2001) ”Minkälainen mies isä on? Miehisyyksien ja isyyksien yhteensovittamista omaelämäkerrallisen asiantuntijuuden avulla.” Teoksessa *Löytöretki isyyteen*, s. 22–45. Löytöretki vanhemmuuteen -projekti. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto.
- Yhdistys 9 (2006) ”Mieskin on ihminen.” (Alkup. 1968.) Teoksessa Liisa Husu, Elina Katainen, Eeva Peltonen, Pia Purra, Eeva Raevaara & Liisa Tiukka (toim.), *Lukukirja Suomen naisille*, s. 100–101. Helsinki: Gaudeamus.
- Vanhempainvapaatyöryhmän muistio* (2011). Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2011:12. Helsinki: sosiaali- ja terveysministeriö.

Vehviläinen, Marja-Riitta (1982) *Sukupuoliroolit lasten päiväkodeissa*. 2. Painos (alkup. 1974). Helsinki: Tasa-arvoasiain neuvottelukunta, koulutuspoliittinen jaosto.

Tiedotusvälineet

1. *Helsingin Sanomat* 29.12.1991 ”Poika tarvitsee kaverin”.
2. *Helsingin Sanomat* 22.10.1993 ”Kaverin kanssa tehdään kaikkea kivaa”.
3. *Helsingin Sanomat* 11.5.1995 ”Jokainen on isänsä lapsi”.
4. *Helsingin Sanomat* 28.8.1996 ”Ei kiintiöitä, vaan parhaat opettajiksi”.
5. *Helsingin Sanomat* 23.2.1997 ”Millaisia opettajia koulu tarvitsee”.
6. *Helsingin Sanomat* 13.11.1997 ”Omatunto on ajattelun alku. Timpuri Kai Rantasesta tuli nuorisokahvilan isäntä ja miehen malli monelle”.
7. *Hyvinkään sanomat* 17.3.1999 ”Myös oikeat isät ääneen”.
8. *Hyvinkään sanomat* 17.3.1999 ”Toimikunta ehdottaa isille omaa 25 päivän isyysrahakautta”.
9. *Kainuun sanomat* 6.11.1998 ”Isyysloman pitää kaksi kolmesta siihen oikeutetusta”.
10. *Orimattilan sanomat* 10.11.1998 ”Isyysloman pitää kaksi kolmesta siihen oikeutetusta”.
11. *Suomen tietotoimisto* 5.11.1998 ”Isää etsitään kirjoituskilpailun avulla”.

Haastattelut

Jouko Huttunen, sähköpostitiedonanto 4.8.2005.

Jouko Huttunen, sähköpostitiedonanto 24.10.2010.

Tilastot

Kela kuviot. Lastenhoidon tuki. Lastenhoidon tuet, saajat 1985–2011. Kansaneläkelaitos 2012. <http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/210901113859TL?OpenDocument> [14.5.2012]

Kela tilastotiedotteet. Isät ovat lisänneet vanhempainpäivärahaetuuksien käyttöä. Kansaneläkelaitos 2008. <http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/150109140756TL?OpenDocument> [14.5.2012]

Suomen virallinen tilasto (SVT): Ajankäyttötutkimus 2009. Kulttuuriharrastukset 1981–2009. Ajankäytön muutokset. Helsinki: Tilastokeskus 2009. http://www.stat.fi/til/akay/2009/02/akay_2009_02_2011-02-17_kat_002_fi.html. [14.5.2012].

Suomen virallinen tilasto (SVT): Perheet 2010. Liitetaulukko 2. Perhevästö ja perheen keskikoko 1950–2010. Helsinki: Tilastokeskus. http://tilastokeskus.fi/til/perh/2010/perh_2010_2011-05-27_tau_002_fi.html [14.5.2012]

Suomen virallinen tilasto (SVT): Perheet 2010. Liitetaulukko 3. Lapsiperheet tyypeittäin 1950–2010. Helsinki: Tilastokeskus. http://tilastokeskus.fi/til/perh/2010/perh_2010_2011-05-27_tau_003_fi.html [14.5.2012]

Suomen virallinen tilasto (SVT): Perheet 2010. Liitetaulukko 4. Uusperheet 1990–2010. Helsinki: Tilastokeskus. http://tilastokeskus.fi/til/perh/2010/perh_2010_2011-05-27_tau_004_fi.html [14.5.2012]

Suomen virallinen tilasto (SVT): Siviilisäädyn muutokset 2008. Avioliitot ja avioerot 1965–2008. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/ssaaty/2008/ssaaty_2008_2009-05-06_kuv_002_fi.html [14.5.2012]

Suomen virallinen tilasto (SVT): Siviilisäädyn muutokset 2011. Liitekuvio 1. Ensiavioitujan ja ensisynnyttäjän keski-ikä 1982–2011. Helsinki: Tilastokeskus. http://tilastokeskus.fi/til/ssaaty/2011/ssaaty_2011_2012-04-20_kuv_001_fi.html [14.5.2012]

Suomen virallinen tilasto (SVT): Syntyneet. Liitetaulukko 2007. Kokonaishedelmällisyys vuosina 1776–2007. Helsinki: Tilastokeskus. <http://www.stat.fi/til/synt/tau.html> [14.5.2012]

Tutkimuskirjallisuus

- Aalto, Ilana (2004a) *Kerrottu isyys. Kahden sukupolven miesten isyyskertomuksia*. TANE-julkaisuja 6. Helsinki: sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö, Tasa-arvoasiain neuvottelukunta.
- Aalto, Ilana (2004b) ”Perinteisestä uuteen? Isyyden muutoskertomusta purkamassa.” Teoksessa Ilana Aalto & Jani Kolehmainen (toim.), *Isäkirja. Mies, vanhemmuus ja sukupuoli*, s. 65–87. Tampere: Vastapaino.
- Aalto, Ilana (2010) ”Katsaus isyyden historiaan sääty-yhteiskunnasta nykyaikaan.” Teoksessa Johanna Mykkänen & Ilana Aalto, *Isyyden ihanteet, arki ja kokemukset. Raportti isyyden tutkimuksesta Suomessa*, s. 15–35. Verkkojulkaisuja 34. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/isyydenihanteet.pdf> [18.12.2011]
- Aalto, Ilana (2012) ”Isyys – suomalaisen miestutkimuksen mukavuusalue?” Teoksessa Arto Jokinen (toim.), *Mieskysymys. Miesliike, -työ, -tutkimus ja tasa-arvopoliittikka 2010-luvun Suomessa*, s. 186–192. Helsinki: Tasa-arvoasiain neuvottelukunta.
- Aalto, Ilana, Kaartinen, Marjo, Konola, Annikka, Lahtinen, Anu, Leskelä-Kärki, Maarit & Tuohela, Kirsi (2011) ”Ajatuksia historiasta sukupuolentutkimuksen kentällä.” *Naistutkimus–kvinnoforskning* 24:1, 44–49.
- Aalto, Ilana & Mykkänen, Johanna (2010) ”Saatteeksi.” Teoksessa Johanna Mykkänen & Ilana Aalto, *Isyyden ihanteet, arki ja kokemukset. Raportti isyyden tutkimuksesta Suomessa*, s. 9–11. Verkkojulkaisuja 34. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/isyydenihanteet.pdf> [18.12.2011]
- Alasuutari, Maarit (2003) *Kuka lasta kasvattaa? Vanhemmuuden ja yhteiskunnallisen kasvatuksen suhde vanhempien puheessa*. Helsinki: Gaud-eamus.
- Allen, Sarah M. & Hawkins, Alan J. (1999) ”Maternal gatekeeping: mothers’ beliefs and behaviors that inhibit greater father involvement in family work.” *Journal of Marriage and the Family* 61 (1), 199–212.

- Andresen, Astri, Garðarsdóttir, Ólöf, Janfelt, Monika, Lindgren, Cecilia, Markkola, Pirjo & Söderlind Ingrid (2011) *Barnen och välfärdspolitik- en. Nordiska barndomar 1900–2000*. Stockholm: Dialogos Förlag.
- Andersson, Marja (2005) ”Ajan haasteet historialliselle sosiologialle.” Teoksessa Marja Anderson, Anu-Hanna Anttila & Pekka Rantanen (toim.), *Kahden muusan palveluksessa. Historiallisen sosiologian läh- tökohdat ja lähestymistavat*, s. 158–193. Historia mirabilis 4. Turku: Turun historiallinen yhdistys.
- Anttonen, Anneli (1997) *Feminismi ja sosiaalipolitiikka. Miten sukupuole- lta tehtiin yhteiskuntateoreettinen ja sosiaalipoliittinen avainkäsite*. Tampere: Tampere University Press.
- Anttonen, Anneli (1999) *Lasten kotihoidon tuki suomalaisessa perhepoli- tiikassa*. Helsinki: Kansaneläkelaitos, tutkimus- ja kehitysyksikkö.
- Archer, John & Lloyd, Barbara (2002) *Sex and gender*. Second edition. Cambridge: Cambridge University Press.
- Atkinson, Maxine P. & Blackwelder, Stephen P. (1993) ”Fathering in the 20th century.” *Journal of Marriage and the Family* 55:4, 975–986.
- Aukia, Markku (2010) *Lapset olkoot ihmisiksi. Suomen talonpoikaikotien hiljainen kasvatus. Kansatieteellinen tutkimus*. Turku: Turun yliopisto.
- Autonen-Vaaranemi, Leena (2010) ”Men’s activism, moral reasoning and good fatherhood in post-divorce family context.” *NORMA – Nordic Journal for Masculinity Studies*. 5:1, 46–57.
- Bailey, Joanne (2010) ”’A very sensible man’: imagining fatherhood in England c. 1750–1830.” *History* 95:319, 267–292.
- Bauman, Zygmunt (2002) *Notkea moderni*. Alkuteos *Liquid modernity* (2000). Suom. Jyrki Vainonen. Tampere: Vastapaino.
- Bergman, Helena & Hobson, Barbara (2002) ”Compulsory fatherhood: the coding of fatherhood in the Swedish welfare state.” Teoksessa Barbara Hobson (toim.), *Making men into fathers. Men, masculinities and the social politics of fatherhood*, s. 92–124. Cambridge: Cambridge Uni- versity Press.

- Bernstein David, Susan (1997) *Confessional subjects: revelations of gender and power in victorian literature and culture*. Chapel Hill: University of North Carolina Press.
- Biddle, Bruce J. (1986) "Recent developments in role theory." *Annual Review of Sociology* 12, 67–92.
- Boydston, Jeanne (2008) "Gender as a question of historical analysis." *Gender & History*, 20:3, 558–583.
- Braidotti, Rosi (1994) *Nomadic subjects. Embodiment and sexual difference in contemporary feminist theory*. New York: Columbia University Press.
- Broughton, Trev Lynn & Rogers, Helen (2007) "Introduction: the empire of the father." Teoksessa Trev Lynn Broughton & Helen Rogers (toim.), *Gender and fatherhood in the nineteenth century*, s. 1–28. Hampshire, New York: Palgrave Macmillian.
- Bruner, Jerome (1987) "Life as narrative." *Social Research* 54:1, 691–710.
- Bruzzi, Stella (2005) *Bringing up daddy. Fatherhood and masculinity in post-war Hollywood*. London: British Film Institute.
- Burgess, Adrienne (1997) *Fatherhood reclaimed. The making of the modern father*. London: Vermilion.
- Burman, Erica (1994) *Deconstructing developmental psychology*. London, New York: Routledge.
- Butler, Judith (1993) *Bodies that matter. On the discursive limits of "sex"*. New York, London: Routledge.
- Butler, Judith (2006) *Hankala Sukupuoli. Feminismi ja identiteetin kumous*. Alkuteos *Gender trouble. Feminism and the subversion of identity* (1991). Suom. Tuija Pulkkinen & Leena-Maija Rossi. Helsinki: Gaudeamus.
- Carrigan, Tim, Connell, R. W. & Lee, John (1987) "Toward a new sociology of masculinity." Teoksessa Harry Brod (toim.), *The making of masculinities. the new men's studies*, s. 63–100. Boston: Allen & Unwin.

- Charpentier, Sari (2001) *Sukupuoliusko. Valta, sukupuoli ja pyhä avioliitto lesbo- ja homoliittokeskustelussa*. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 69. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Chronholm, Anders (2004) *Föräldraledig pappa. Mäns erfarenheter av delad föräldraledighet*. Göteborg studies in sociology No 23. Göteborg: Department of Sociology, Göteborg University.
- Clatterbaugh, Kenneth (1998) "What is problematic about masculinities?" *Men and Masculinities* 1:1, 24–45.
- Collinson, David & Hearn, Jeff (1994) "Naming men as men: implications for work, organization and management." *Gender, Work and Organization* 1:1, 2–22.
- Connell, R. W. (1996) *Maskuliniteter*. Alkuteos *Masculinities* (1995). Käännös Åsa Lindén. Göteborg: Daidalos.
- Connell, R. W. (2003) *Gender and power. Society, the person and sexual politics* (alkup. 1987). Cambridge: Polity.
- Connell, R. W. (1979) "The concept of role and what to do with it." *Journal of Sociology* 15:3, 7–17.
- Coontz, Stephanie (2000) *The way we never were. American families and the nostalgia trap* (alkup. 1992). New York: Basic Books.
- Dean, Mitchell (1999) *Governmentality. Power and rule in modern society*. London: Sage.
- Dermott, Esther (2008) *Intimate fatherhood. A sociological analysis*. London, New York: Routledge.
- Dienhart, Anna (1998) *Reshaping fatherhood. The social construction of shared parenting*. Thousand Oaks: Sage.
- Donaldson, Mike (1993) "What is hegemonic masculinity?" *Theory and Society* 22:5, 643–657.
- Eerola, Petteri (2009) "Lapsikeskeisempi isyys – kolme tarinaa nuorten koulutettujen miesten astumisesta isyyteen." *Nuorisotutkimus* 27:2, 15–28.
- Eräranta, Kirsi (2005) "Heteroseksuaalinen matriisi ja isän vanhemmuus." *Naistutkimus – Kvinnoforskning* 18:3, 19–29.

- Eräranta, Kirsi (2006) ”Isyys, perhe ja yhteiskunnallinen hallinta: hoivaa vai tasa-arvoa?” *Sosiologia* 43:4, 293–305.
- Eräranta, Kirsi (2007a) ”Isäksi tulossa ja tekemässä. Isäryhmät ja omaelämäkerrallinen työ isyyteen ohjaamisen välineinä.” *Nuorisotutkimus* 25:1, 33–46.
- Eräranta, Kirsi (2007b) ”Olevasta tekijäksi? Psykososiaalinen tieto isän määrittäjänä.” Teoksessa Jaana Vuori & Ritva (toim.), *Perhetyön tieto*, s. 83–105. Tampere: Vastapaino.
- Etchegoyen, Alicia (2002) ”Psychoanalytic ideas about fathers.” Teoksessa Trowell, Judith & Etchegoyen, Alicia (toim.), *The importance of fathers. A psychoanalytic re-evaluation*, s. 20–41. The New Library of Psychoanalysis 42. Hove, New York: Brunner-Routledge.
- Forsberg, Hannele (1995) ”Sosiaalitoimiston isä – kaivattu, toivoton, uhkaava.” Teoksessa Leena Eräsaari & Raija Julkunen & Harriet Silius (toim.), *Naiset yksityisen ja julkisen rajalla*, s. 132–149. Tampere: Vastapaino.
- Forsberg, Lucas (2010) ”Masculinity studies as fetish and the need of a feminist imagination.” *NORMA – Nordic Journal for Masculinity Studies* 1:5, 1–4.
- Foucault, Michel (1980) *Power/knowledge. Selected interviews and other writings 1972–1977*. Colin Gordon (toim.). New York: Pantheon Books.
- Foucault, Michel (1995) *Discipline and punish. The birth of the prison* (alkup. 1977). (*Surveiller et punir: naissance de la prison*, 1975. Trans. Alan Sheridan.) New York: Vintage Books, Random House Inc.
- Foucault, Michel (1998) *Seksuaalisuuden historia. Tiedontahto. Alkuteos Histoire de la sexualité I. La volonté de savoir* (1976). Suom. Kaisa Sivenius. Helsinki: Gaudeamus.
- Frank, Stephen M. (1992) ”’Rendering aid and comfort’: Images of fatherhood in the letters of civil war soldiers from Massachusetts and Michigan.” *Journal of Social History* 26:1, 6–31.
- Furedi, Frank (2004) *Therapy culture. Cultivating vulnerability in an uncertain age*. London, New York: Routledge.

- Gavanas, Anna (2002) ”The Fatherhood Responsibility Movement: the centrality of marriage, work and male sexuality in reconstructions of masculinity and fatherhood.” Teoksessa Barbara Hobson (toim.), *Making men into fathers. Men, masculinities and the social politics of fatherhood*, s. 213–242. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gavanas, Anna (2004) *Fatherhood politics in the united states. Masculinity, sexuality, race, and marriage*. Urbana, Chicago: University of Illinois Press.
- Giddens, Anthony (1991) *Modernity and self-identity: self and society in the late modern age*. Cambridge: Polity Press.
- Griswold, Robert L. (1993) *Fatherhood in America: A history*. New York: Basic Books.
- Grosz, Elizabeth (1995) *Space, time and perversion. Essays on the politics of bodies*. New York: Routledge.
- Grönholm, Pertti & Sivula, Anna (2010) ”Mitä meillä on jäljellä?” Teoksessa Pertti Grönholm & Anna Sivula (toim.), *Medeiasta pronssisoturiin. Kuka tekee menneestä historiaa?* Historia Mirabilis 6, s. 11–20. Turku: Turun historiallinen yhdistys.
- Haataja, Anita (2007) ”Suomalainen äitiys-, isyys- ja vanhempainrahajärjestelmä: ylistämisestä alistamiseen?” Teoksessa Anna-Maija Castrén (toim.), *Työn ja perheen tasapaino: sääntelyä, tutkimusta ja kehittämistä*, s. 14–37. Helsinki: Helsingin yliopisto, Koulutus- ja kehittämisskeskus Palmenia.
- Haataja, Anita, Mikkola, Anne & Pääkkönen, Jenni (2007) ”Naisten ja miesten tasa-arvoistumista 1990-luvun pyörteistä eteenpäin?” Teoksessa Heikki Taimio (toim.), *Taloukasvun hedelmät – kuka sai ja kuka jäi ilman?* s. 141–159. Helsinki: Työväen Sivistysliitto.
- Halberstam, Judith (1998) *Female masculinity*. Durham, London: Duke University Press.
- Hall, Stuart (1999) *Identiteetti*. Suom. ja toim. Mikko Lehtonen & Juha Herkman. Tampere: Vastapaino.

- Hautamäki, Antti (1996) ”Individualismi on humanismia.” Teoksessa Antti Hautamäki, Eerik Lagerspetz, Juha Sihvola, Juha Siltala, Jarmo Tarkki (toim.), *Yksilö modernin murroksessa*, s. 13–44. Helsinki: Gaudeamus.
- Hearn, Jeff (2004) ”From Hegemonic Masculinity to the hegemony of men.” *Feminist Theory* 5:1, 97–120.
- Hearn, Jeff (1998) ”Theorizing men and men’s theorizing: varieties of discursive practices in men’s theorizing men.” *Theory and Society* 27:6, 781–816.
- Heikell, Thomas (2004) ”Miesten kesken ja perheen parissa – merimies isänä.” Teoksessa Ilana Aalto & Jani Kolehmainen (toim.), *Isäkirja. Mies, vanhemmuus ja sukupuoli*, s. 293–312. Tampere: Vastapaino.
- Helén, Ilpo (1997) *Äidin elämän politiikkaa. Naissukupuolisuus, valta ja itsesuhde Suomessa 1880-luvulta 1960-luvulle*. Helsinki: Gaudeamus.
- Helén, Ilpo (2004) ”Hyvinvointi, vapaus ja elämän politiikka: foucaultlainen hallinnan analytiikka.” Teoksessa Keijo Rahkonen (toim.), *Sosiologia nykykeskusteluja*, s. 206–236. Helsinki: Gaudeamus.
- Helén, Ilpo (2005) ”Genealogia kritiikkinä.” *Sosiologia* 42:2, 93–109.
- Hemmings, Clare (2005) ”Telling feminist stories.” *Feminist Theory* 6:2, 115–139.
- Hentilä, Seppo (2001) ”Historiapoliitiikka – *Holocaust* ja historian julkinen käyttö.” Teoksessa Jorma Kalela & Ilari Lindroos (toim.), *Jokapäiväinen historia*, s. 26–49. Tietolipas 177. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Hirdman, Yvonne (1988) ”Genussystemet – Reflexioner kring kvinnors sociala underordning.” *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, 9:3, 49–63.
- Hochschild, Arlie Russell (1997) *The time bind. When work becomes home and home becomes work*. New York: Metropolitan Books.
- Hoikkala, Tommi (1994) ”Mies, kasvatus ja auktoriteettimaisema.” Teoksessa Jeja-Pekka Roos & Eeva Peltonen (toim.), *Miehen elämää. Kirjoituksia miesten omaelämäkerroista*, s. 86–105. Tietolipas 136. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- Hoikkala, Tommi (1996) ”Esipuhe.” Teoksessa Tommi Hoikkala (toim.), *Miehenkuvia. Välähdyksiä nuorista miehistä Suomessa*, s. 3–5. Helsinki: Gaudeamus.
- Hokkanen, Tiina (2005) *Äitinä ja isänä eron jälkeen. Yhteishuoltajavanhemmuus arjen kokemuksena*. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 267. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Holmes, Jeremy (1993) *John Bowlby and attachment theory*. London: Routledge.
- Holli, Anne Maria (2002) ”Suomalaisen tasa-arvopolitiikan haasteet.” Teoksessa Anne Maria Holli, Terhi Saarikoski & Elina Sana (toim.), *Tasa-arvopolitiikan haasteet*, s. 12–30. Helsinki: WSOY.
- Horna, Jarmila & Lupri, Eugen (1987) ”Father’s participation in work, family life and leisure: a Canadian experience.” Teoksessa Charlie Lewis & Margaret O’Brien (toim.), *Reassessing fatherhood. New observations on fathers and the modern family*, s. 54–73. London, Newbury Park, Beverly Hills, New Delhi: Sage Publications.
- Huttunen, Jouko (1994) ”Isyys ja miehisuus: isä perhepsykologisessa tutkimuksessa.” Teoksessa Juha Virkki (toim.), *Ydinperheestä yksilöllistyyviin perheisiin*, s. 46–66. Porvoo, Helsinki, Juva: WSOY.
- Huttunen, Jouko (1999b) ”Muuttunut ja muuttuva isyys.” Teoksessa Arto Jokinen (toim.), *Mies ja muutos. Kriittisen miestutkimuksen teemoja*, s. 169–193. Tampere: Tampere University Press.
- Huttunen, Jouko (2000) ”Isästäkö äidin kaltainen vanhempi?” Teoksessa Leena Laurinen (toim.), *Koti kasvattajana, elämä opettajana. Kasvatus- ja oppimiskulttuurit tutkimuskohteina*, s. 36–66. Jyväskylä: Atena.
- Huttunen, Jouko (2001b) *Isänä olemisen uudet suunnat. Hoiva-isiä, etäisiä ja ero-isiä*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hyvärinen, Matti (1998) ”Lukemisen neljä käännettä.” Teoksessa Matti Hyvärinen, Eeva Peltonen & Anni Vilkkö (toim.), *Liikkuvat erot. Sukupuoli elämäkertatutkimuksessa*, s. 311–336. Tampere: Vastapaino.
- Hyvärinen, Matti, Peltonen, Eeva & Vilkkö, Anni (1998) ”Johdanto.” Teoksessa Matti Hyvärinen, Eeva Peltonen & Anni Vilkkö (toim.), *Liik-*

- kuvat erot. Sukupuoli elämäkertatutkimuksessa*, s. 7–25. Tampere: Vastapaino.
- Hyvönen, Jouni (2000) *Isää etsimässä -kirjoituskilpailun aineiston käsittely* 1.9.1999–31.1.2000. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kansanrunousarkisto.
- Häggman, Kai (1991) ”Från självklarhet till ideologi – familjen som den bildade klassens ideal i 1800-talets Finland.” Teoksessa Panu Pulma (toim.), *Den problematiska familjen*, s. 143–156. Historiallinen arkisto 97. Helsinki: Finska Historiska Samfundet.
- Häggman, Kai (1994) *Perheen vuosisata. Perheen ihanne ja sivistyneistön elämäntapa 1800-luvun Suomessa*. Historiallisia tutkimuksia 179. Helsinki: Suomen historiallinen seura.
- Häggman, Kai (1996) *Johdatus perhehistoriaan*. Helsingin yliopiston historian laitoksen julkaisuja 11. Helsinki: Helsingin yliopiston historian laitos.
- Hänninen, Vilma (1999) *Sisäinen tarina, elämä ja muutos*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Immonen, Kari (1996) *Historian läsnäolo*. Turun yliopiston historian laitos, julkaisuja n:o 26, Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A:51. Turku: Turun yliopisto.
- Immonen, Kari (2001) ”Uusi kulttuurihistoria.” Teoksessa Kari Immonen & Maarit Leskelä-Kärki (toim.), *Kulttuurihistoria – Johdatus tutkimukseen*, s. 11–25. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Innanen, Mikko (2001) *Isyys ja äitiys nuorten kertomana – lukiolaisten tyttöjen ja poikien kirjoituksia*. LIKES Research Reports on Sports and Health 130. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Jallinoja, Riitta (1983) *Suomalaisen naisasialiikkeen taistelukaudet. Naisasialiike naisten elämäntilanteen muutoksen ja yhteiskunnallis-aatteellisen murroksen heijastajana*. Helsinki, Porvoo, Juva: WSOY.
- Jallinoja, Riitta (2000) *Perheen aika*. Helsinki: Otava.
- Jallinoja, Riitta (2004) ”Famelistisen käänteän rakentajat: Arlie Hochschild ja suomalainen mediajulkisuus.” Teoksessa Keijo Rahkonen (toim.), *Sosiologia nykykeskusteluja*, s. 64–98. Helsinki: Gaudeamus.

- Jallinoja, Riitta (2006) *Perheen vastaisku. Familistista käännettä jäljittämässä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Janhunen, Kristiina & Oulasmaa, Minna (toim.) (2008) *Äidin kielletyt tunteet*. Helsinki: Väestöliitto.
- Jenkins, Keith (2005) *On "What is History?" From Carr and Elton to Rorty and White*. London, New York: Routledge.
- Johansen, Shawn (2001) *Family men. Middle-class fatherhood in early industrializing America*. New York, London: Routledge.
- Johansson, Helena (2006) *Brist på manliga förebilder. Dekonstruktion av en föreställning och dess praktik*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (1993) "Valtasuhteiden analysoiminen." Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.), *Diskursianalyysin aakoset*, s. 75–108. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, Arto (1999b) "Suomalainen miestutkimus ja -liike: muutoksen mahdollisuus?" Teoksessa Arto Jokinen (toim.), *Mies ja muutos. Kriittisen miestutkimuksen teemoja*, s. 15–51. Tampere: Tampere University Press.
- Jokinen, Arto (2003a) "Miten miestä merkitään? Johdanto maskuliinisuuden teoriaan ja kulttuuriseen tekstintutkimukseen." Teoksessa Arto Jokinen (toim.), *Yhdestä puusta. Maskuliinisuuksien rakentuminen populaarikulttuureissa*, s. 7–31. Tampere: Tampere University Press.
- Jokinen, Arto (2003b) "Sisäsiistiä seksismiä. Slitz ja miehen kriisi." Teoksessa Arto Jokinen (toim.), *Yhdestä puusta. Maskuliinisuuksien rakentuminen populaarikulttuureissa*, s. 112–140. Tampere: Tampere University Press.
- Jokinen, Arto (2010) *Puheenvuoro: Miesliikkeen uusi agenda*. Tasa-arvotiedon keskus Minna. http://www.minna.fi/web/guest/miesliikkeen_uusi_agenda [15.12.2011]
- Jokinen, Arto (2012) "Miehet osana tasa-arvokeskustelua ja -politiikkaa." Teoksessa Arto Jokinen (toim.), *Mieskysymys. Miesliike, -työ, -tutkimus ja tasa-arvopolitiikka*, s. 63–76. Tampere: Tampere University Press.
- Jokinen, Arto, Ahlbäck Anders & Kinnarinen, Kirsi: "Näkymätön sukupuoli näkyväksi." Teoksessa Arto Jokinen (toim.), *Mies-*

- liike, -työ, -tutkimus ja tasa-arvopolitiikka*, s. 171–185. Tampere: Tampere University Press.
- Jokinen, Eeva (1996) *Väsytynyt äiti. Äitiyden omaelämäkerrallisia esityksiä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Jokinen, Eeva (2004a) ”Hämmentyneitä veljiä ja rakenteellista isättömyyttä. Isyyden kaunokirjallisia esityksiä vuosituhannen alussa.” Teoksessa Ilana Aalto & Jani Kolehmainen (toim.), *Isäkirja. Mies, vanhemmuus ja sukupuoli*, s. 193–221. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, Eeva (2004b) ”Päiväkirjat tiedon lajina.” Teoksessa Marianne Liljeström (toim.), *Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta*, s. 118–140. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, Eeva (2005) *Aikuisten arki*. Helsinki: Gaudeamus.
- Julkunen, Raija (1994) ”Suomalainen sukupuolimalli – 1960-luku käänteenä.” Teoksessa Anneli Anttonen, Lea Henriksson & Ritva Nätkin (toim.), *Naisten hyvinvointivaltio*, s. 179–202. Tampere: Vastapaino.
- Julkunen, Raija (2010) *Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit*. Tampere: Vastapaino.
- Julkunen, Raija (2012) ”Mieskysymys suomalaisen tasa-arvopolitiikan asialistalla.” Teoksessa Arto Jokinen (toim.), *Mieskysymys. Miesliike, -työ, -tutkimus ja tasa-arvopolitiikka*, s. 30–43. Tampere: Tampere University Press.
- Jämsä, Juha (2003) *Isä, joka on homo. Homomiehen perhe ja vanhemmuus*. Seta-julkaisuja 16. Helsinki: SETA.
- Jämsä, Juha, Kalliomaa, Susa & Rothkirch, Anna (2010a) ”Johdanto.” Teoksessa Juha Jämsä & Susa Kalliomaa (toim.), *Isyyden kielletyt tunteet*, s. 6–11. Helsinki: Väestöliitto.
- Jämsä, Juha, Kalliomaa, Susa & Rothkirch, Anna (2010b) ”Mitä isät kirjoittivat tunteistaan?” Teoksessa Juha Jämsä & Susa Kalliomaa (toim.), *Isyyden kielletyt tunteet*, s. 12–19. Helsinki: Väestöliitto.
- Kaartinen, Marjo (2005) ”Eettinen käänne – hyvä ja oikea historia?” Teoksessa Marjo Kaartinen & Anu Korhonen, *Historian kirjoittamisesta*, s. 205–244. Turku: Kirja-Aurora.

- Kaila-Behm, Arja (1997) *Miehestä esikoisen isäksi*. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 49. Kuopio: Kuopion yliopisto.
- Kaisto, Jani (2010) ”Kääntämisen sosiologia hallinnan analytiikan työkaluna.” Teoksessa Jani Kaisto & Miikka Pyykkönen (toim.), *Hallinta-valta – Sosiaalisen, politiikan ja talouden kysymyksiä*, s. 49–70. Helsinki: Gaudeamus.
- Kakko, Tarja (2005) *Kurissa ja Herran nuhteessa. Luterilainen kasvatustaate 1900-luvun vaihteen Suomessa*. Turku: Turun yliopisto.
- Kalela, Jorma (2000) *Historiantutkimus ja historia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kalela, Jorma (2001) ”Historiantutkimus ja jokapäiväinen historia.” Teoksessa Jorma Kalela & Ilari Lindroos (toim.), *Jokapäiväinen historia*, s. 11–25. Tietolipas 177. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kangasharju, Aki (2004) ”Alueellinen keskittyminen historiaa ja tulevaisuutta – myös Suomessa.” *Kuntapuntari* 3. http://www.stat.fi/tup/kuntapuntari/kuntap_3_2004_alue.html [12.6.2012]
- Karonen, Petri (2002a) ”Johdanto: Moninainen patriarkalisuus – normien ja käytäntöjen solmukohdat.” Teoksessa Piia Einonen & Petri Karonen (toim.), *Arjen valta. Suomalaisen yhteiskunnan patriarkalisesta järjestyksestä myöhäiskeskiajalta teollistumisen kynnykselle (v. 1450–1860)*, s. 10–23. Historiallinen arkisto 116. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kaskisaari, Marja (2000) *Kyseenalaiset subjektit. Tutkimuksia omaelämäkerroista, heterojärjestyksestä ja performatiivisuudesta*. SoPhi 56, Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kauhanen, Saija (1998) *Kohti uudenlaista isyyttä: haastattelu pienten lasten isien isyykokemuksista*. Yhteiskuntapolitiikan tutkimuksia 5. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Kekäle, Jari (2007) *Postmoderni isyys ja uskonnollisuus – tarinallinen näkökulma*. Joensuun yliopiston teologisia julkaisuja n:o 19. Joensuu: Joensuun yliopisto.

- Kellokumpu, Jenni (2007) *Perhevapaiden kehitys 1990–2005: Isillä päärooli uudistuksissa, sivurooli käyttäjinä*. Raportteja 10. Helsinki: Pal kansaajien tutkimuslaitos.
- Kempainen, Jaana (2001) *Kotikasvatus kolmessa sukupolvessa*. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 190. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kettunen, Pauli (2003a) ”Historian poliittisuus ja kansallinen katse.” *Historiallinen aikakauskirja* 101:1, 9–21.
- Kettunen, Pauli (2003b) ”Mitä, miksi ja miten historiantutkijalla on sanottavaa tästä nykyisyydestä?” Julkaisematon esitelmä *Historia hukassa – nykyaikaa etsimässä?* Turun yliopiston poliittisen historian laitoksen ja sosiologian laitoksen jatkokoulutustilaisuus 4.4.2003 Turku.
- Kimmel, Michael (toim.) (1989) *Changing men. New directions in research on men and masculinity*. Newbury Park: Sage Focus Edition.
- Kimmel, Michael (1996) *Manhood in America: A cultural history*. New York: The Free Press.
- Kivimäki, Ville (2007) ”Sodan rampauttama vanhemmuus.” Teoksessa Sari Näre, Jenni Kirves, Juha Siltala & Joni Strandberg (toim.), *Haa voitettu lapsuus. Sodassa koettua*, s. 215–245. Helsinki: Weilin+Göös.
- Kivivuori, Janne (1991) *Psykokulttuuri*. Helsinki: Hanki ja jää.
- Klinth, Roger (2002) *Göra papa med barn. Den svenska pappapolitiken 1960–1995*. Umeå: Boréa Bokförlag.
- Knuuttila, Seppo (1998) ”Menneisyys identiteetin paikkana.” Teoksessa Sakari Hänninen (toim.), *Missä on tässä?* s. 17–41. SoPhi Yhteiskuntatieteiden, valtio-opin ja filosofian julkaisuja 18. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Koivunen, Anu & Liljeström, Marianne (1996) ”Paikantuminen.” Teoksessa Anu Koivunen & Marianne Liljeström (toim.), *Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen*, s. 271–292. Tampere: Vastapaino.
- Kokkonen, Sari (2003) *Työttömänä isänä perheessä ja yhteiskunnassa*. Helsinki: Suomalainen teologinen kirjallisuusseura.

- Kolbe, Laura (2005) ”Ristin vai edistyksen kansa? – isänmaan, valtion ja kodin puolesta.” Teoksessa Risto Sinkko (toim.), *Arvot ja velvollisuudet isänmaan puolustuksessa*, s. 21–39. Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen laitos, Julkaisusarja 2, Artikkelikokoelmat n:o 14. Helsinki: Maapuolustus- korkeakoulu.
- Kolehmainen, Jani & Aalto, Ilana (2004) ”Johdanto isyyksien tutkimiseen.” Teoksessa Ilana Aalto & Jani Kolehmainen (toim.), *Isäkirja. Mies, vanhemmuus ja sukupuoli*, s. 9–25. Tampere: Vastapaino.
- Kolehmainen, Jani (2004) ”Osallistuva isä – muuttunut mies?” Teoksessa Ilana Aalto & Jani Kolehmainen (toim.), *Isäkirja. Mies, vanhemmuus ja sukupuoli*, s. 89–108. Tampere: Vastapaino.
- Korhonen, Anu & Tuohela, Kirsi (2002) ”Introduction: decoding chronologies.” Teoksessa Anu Korhonen & Kirsi Tuohela (toim.), *Time frames. Negotiating cultural history*, s. 1–12. Cultural history – Kulttuurihistoria 1. Turku: k&h.
- Korhonen, Anu (2005a) ”Historiallisia kertomuksia.” Teoksessa Marjo Kaartinen & Anu Korhonen, *Historian kirjoittamisesta*, s. 41–72. Turku: Kirja-Aurora.
- Korhonen, Anu (2005b) ”Toimivista käsitteistä.” Teoksessa Marjo Kaartinen & Anu Korhonen, *Historian kirjoittamisesta*, s. 123–165. Turku: Kirja-Aurora.
- Korhonen, Merja (1999) *Isyyden muutos. Keski-ikäisten miesten lapsuuskokemukset ja oma vanhemmuus*. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja nro 39. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Korhonen, Merja (2004) ”Työssäkäyvä isä. Mitä yksi epätavallinen tarina paljastaa perhepiirin kätkeyistä ’sukupuolisopimuksista?’” Teoksessa Ilana Aalto & Jani Kolehmainen (toim.), *Isäkirja. Mies, vanhemmuus ja sukupuoli*, s. 245–269. Tampere: Vastapaino.
- Koski-Hyvärinen, Pirjo & Puttonen, Tuula (1987) *Isät tänään*. Lapsiraportti A 54. Jyväskylä: Mannerheimin Lastensuojeluliitto.
- Kujala, Erkki (2003) *Sodan pojat. Sodanaikaisten pikkupoikien lapsuuskokemuksia isyyden näkökulmasta*. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 222. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

- Kumpumäki, Elina (2006) *Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan miestyön historia 1988–2006*. Helsinki: sosiaali- ja terveysministeriö, Tasa-arvoasiain neuvottelukunta.
- Kuronen, Marjo (1989) *Onnellinen ja ongelmallinen äitiys. Tutkimus lasten hoidon ja kasvatuksen asiantuntijoiden äitiyttä koskevista käsityksistä*. Sosiaalipolitiikan laitos, Tutkimuksia Sarja B Nro 2. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Kuronen, Marjo (1995) ”Naiset kohtaavat neuvolassa.” Teoksessa Leena Eräsaari & Raija Julkunen & Harriet Silius (toim.), *Naiset yksityisen ja julkisen rajalla*, s. 111–131. Tampere: Vastapaino.
- Lahtinen, Anu (2007) *Sopeutuvat, neuvottelevat, kapinalliset. Naiset toimijoina Flemingin sukupiirissä 1470–1620*. Bibliotheca Historica 108. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Lamb, Michael E., Pleck, Joseph H. & Levine, James A. (1987) ”Effects of increased paternal involvement on fathers and mothers.” Teoksessa Charlie Lewis & Margaret O’Brien (toim.), *Reassessing fatherhood. New observations on fathers and the modern family*, s. 109–125. London, Newbury Park, Beverly Hills, New Delhi: Sage.
- Lammi-Taskula, Johanna (1999). *Aikaa työlle, aikaa perheelle. Työelämän ja perhe-elämän yhteensovittaminen*. Työpapereita 4/1999. Helsinki: Stakes.
- Lammi-Taskula, Johanna (2003) ”Isät vapaalla. Ketkä pitävät isyys- ja vanhempainvapaata ja miksi?” *Yhteiskuntapolitiikka* 68:3, 293–298.
- Lammi-Taskula, Johanna (2004) ”Sukupuolijärjestelmä, vanhempainvapaat ja isät.” Teoksessa Ilana Aalto & Jani Kolehmainen (toim.), *Isäkirja. Mies, vanhemmuus ja sukupuoli*, s. 167–192. Tampere: Vastapaino.
- Lammi-Taskula, Johanna (2007) *Parental leave for fathers? Gendered conceptions and practices in families with young children in Finland*. Stakes Research Report 166. Helsinki: Stakes.
- LaRossa, Ralph (1988) ”Fatherhood and social change.” *Family Relations* 37:4, 451–457.
- LaRossa, Ralph (1997) *The modernization of fatherhood. A social and political history*. Chicago, London: The University of Chicago Press.

- LaRossa, Ralph, Gordon, Betty Anne, Wilson, Ronald Jay, Bairan, Annette & Jaret, Charles (1991) "The fluctuating image of the 20th century American father." *Journal of Marriage and the Family* 53:4, 987–997.
- LaRossa, Ralph & Reitzes, Donald C. (1995) "Gendered perceptions of father involvement in early 20th century America." *Journal of Marriage and the Family* 57:1, 223–229.
- Lehtonen Mikko (1995) *Pikku jättiläisiä. Maskuliinisuuden kulttuurinen rakentuminen*. Tampere: Vastapaino.
- Lehtonen Mikko (1998) *Merkitysten maailma. Kulttuurisen tekstintutkimuksen lähtökohtia*. Tampere: Vastapaino.
- Lejeune, Philippe (1975) *Le pacte autobiographique*. Paris: Seuil.
- Lempiäinen, Kirsti (2002) "Kansallisuuden tekeminen ja toisto." Teoksessa Tuula Gordon, Katri Komulainen & Kirsti Lempiäinen (toim.), *Suomineiton hei! Kansallisuuden sukupuoli*, s. 19–36. Tampere: Vastapaino.
- Lempiäinen, Kirsti (2003) *Sosiologian sukupuoli. Tutkimus Helsingin ja Tampereen yliopistojen sosiologian kurssikirjoista 1946–2000*. Tampere: Vastapaino.
- Lewis, Charlie & O'Brien, Margaret (1987) "Constraints on fathers: research, theory and clinical practice." Teoksessa Charlie Lewis & Margaret O'Brien (toim.), *Reassessing fatherhood. New observations on fathers and the modern family*, s. 1–22. London, Newbury Park, Beverly Hills, New Delhi: Sage.
- Lindroos, Ilari (2001) "Historiakäsityksistä: Suomalaiset sosiaalipolitiikan tutkijat, hyvinvointivaltiolllinen kehitys ja historian jatkuvuus." Teoksessa Jorma Kalela & Ilari Lindroos (toim.), *Jokapäiväinen historia*, s. 121–133. Tietolipas 177. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Lingard, Robert, Martino, Wayne & Mills, Martin (2009) *Boys and schooling: Beyond structural reform*. London, New York: Palgrave.
- Lloyd, Genevieve (2000) *Miehin järki. "mies" ja "nainen" länsimaisessa filosofiassa*. Alkuteos *The man of reason. 'Male' and 'female' in Western philosophy* (1984). Suom. Marjo Kylmänen. Tampere: Vastapaino.

- Lupton, Deborah & Barclay, Lesley (1997) *Constructing fatherhood: Discourses and experiences*. London: Sage.
- MacCannell, Juliet Flower (1991) *The regime of the brother after the patriarchy*. London: Routledge.
- Makkonen, Anna (1993) ”’Lukijani, lähdetkö mukaani?’ Lajitietoisuus naisten omaelämäkerroissa.” Teoksessa Ulla Piela (toim.), *Aikanaisia. Kirjoituksia naisten omaelämäkerroista*, s. 9–34. Tietolipas 127. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Makkonen, Timo, Ruoppila, Isto, Rönkä, Toivo, Timonen, Sakari, Valvanne, Leena & Österlund, Kalle (1981) *Operaatio perhe – isä ja synnytys. Tutkimus perhesynnytyksestä, vierihoidosta ja esikoisperheistä*. Lapsiraportti A 34. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto.
- Markkola, Pirjo (1994) *Työläiskodin synty. Tamperelaiset työläisperheet ja yhteiskunnallinen kysymys 1870-luvulta 1910-luvulle*. Historiallisia tutkimuksia 187. Helsinki: Suomen historiallinen seura.
- Marsiglio, William (1993) ”Contemporary scholarship on fatherhood: Culture, identity, and conduct.” *Journal of Family Issues* 14:4, 484–509.
- May, Vanessa (2001) *Lone motherhood in Finnish women’s life stories. Creating meaning in a narrative context*. Åbo: Åbo Akademi University Press.
- McCall, Leslie (2005) ”The Complexity of Intersectionality.” *Signs: Journal of Women in Culture & Society* 30:3, 1771–1800.
- Melkas, Tuula (1998) *Tasa-arvobarometri 1998*. Elinolot 1998:1. Helsinki: Tilastokeskus ja Tasa-arvoasiain neuvottelukunta.
- Melkas, Tuula (2004) *Tasa-arvobarometri 2004*. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2004:20. Helsinki: sosiaali – ja terveysministeriö.
- Mellström, Ulf (2011) ”Moving beyond the comfort zone of masculinity politics?” *NORMA – Nordic Journal for Masculinity Studies* 6:1, 1–4.
- Mesiäislehto-Soukka, Helinä (2005) *Perheellisäys isien kokemana – fenomenologinen tutkimus*. Acta universitatis ouluensis D Medica 829. Oulu: Oulun yliopisto.

- Mickwitz, Margaretha (2008) ”Tasa-arvotilanne 1960-luvulla.” Teoksessa Margaretha Mickwitz, Agneta von Essen & Elisabeth Nordgren (toim.), *Roolien murtajat. Tasa-arvokeskustelua 1960-luvulta 2000-luvulle*, s. 11–24. Helsinki: Gaudeamus.
- Mickwitz, Margaretha, von Essen, Agneta & Nordgren, Elisabeth (toim.) (2008) *Roolien murtajat. Tasa-arvokeskustelua 1960-luvulta 2000-luvulle*. Helsinki: Gaudeamus.
- Miettunen, Katja-Maria (2009) *Menneisyys ja historiakuva. Suomalainen kuusikymmentäluku muistelijoiden rakentamana ajanjaksona*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Miller, Peter & Rose, Nikolas (2010) *Miten meitä hallitaan. Alkuteos Governing the present: administering economic, social and personal life* (2008). Suom. Risto Suikkanen. Tampere: Vastapaino.
- Mykkänen, Johanna (2010a) *Isäksi tulon tarinat, tunteet ja toimijuus*. Jyväskylän studies in education, psychology and social research 382. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Mykkänen, Johanna (2010b) ”Isyyden tutkimus Suomessa 1990–2010.” Teoksessa Johanna Mykkänen & Ilana Aalto, *Isyyden ihanteet, arki ja kokemukset. Raportti isyyden tutkimuksesta Suomessa*, s. 39–76. Verkkojulkaisuja 34. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/isyydenihanteet.pdf> [18.12.2011]
- Mykkänen, Johanna & Aalto, Ilana (2010a) *Isyyden ihanteet, arki ja kokemukset. Raportti isyyden tutkimuksesta Suomessa*. Verkkojulkaisuja 34. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/isyydenihanteet.pdf> [18.12.2011]
- Mykkänen, Johanna & Aalto, Ilana (2010b) ”Uusia avauksia.” Teoksessa Johanna Mykkänen & Ilana Aalto, *Isyyden ihanteet, arki ja kokemukset. Raportti isyyden tutkimuksesta Suomessa*, s. 77–80. Verkkojulkaisuja 34. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/isyydenihanteet.pdf> [18.12.2011]

- Mykkänen, Johanna & Huttunen, Jouko (2008) Isäksi tulon tunteet. Teoksessa Eija Sevón & Marianne Notko (toim.), *Perhesuhteet puntarissa*, s. 169–187. Helsinki: Palmenia.
- Nentwich, Julia C. (2008) ”New fathers and mothers as gender troublemakers? Exploring discursive constructions of heterosexual parenthood and their subversive potential.” *Feminism & Psychology*. 18:2, 207–230.
- Niemelä, Pirkko & Ruth, Jan-Erik (toim.) (1988) *Ihmisen elämäнкаari*. Helsinki: Otava.
- Nieminen, Jiri (2006) ”Maskuliinisuus ja hegemoninen politiikka – kysymyksiä kriittisen miestutkimuksen epistemologiasta.” *Naistutkimus–Kvinnoforskning* 19:1, 4–16.
- Nivala, Asko & Mähkä, Rami (2012) ”Johdanto: Lähde, menetelmä, tulokinta.” Teoksessa Asko Nivala & Rami Mähkä (toim.), *Tulkinnan polkuja. Kulttuurihistorian tutkimusmenetelmiä*, s. 7–21. Cultural History – Kulttuurihistoria 10. Turku: k&h.
- Nivala, Asko & Rantala, Heli (2012) ”Käsitehistoria kulttuurihistoriallisena tutkimusmenetelmänä.” Teoksessa Asko Nivala & Rami Mähkä (toim.), *Tulkinnan polkuja. Kulttuurihistorian tutkimusmenetelmiä*, s. 222–243. Cultural History – Kulttuurihistoria 10. Turku: k&h.
- Noro, Arto (2004) ”Aikalaisdiagnoosi: sosiologisen teorian kolmas laji-tyyppi?” Teoksessa Keijo Rahkonen (toim.), *Sosiologia nykykeskusteluja*, s. 19–39. Helsinki: Gaudeamus.
- Nummenmaa, Anna Raija (1981) *Isä alle kouluikäisen lapsen yksinhuoltajana*. Tampereen yliopiston psykologian laitoksen tutkimuksia 124. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Nummenmaa, Anna Raija (1987) *Isän hoitorooli ja leikinohjaustyylit*. Tampereen yliopiston psykologian laitoksen tutkimuksia 145. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Näre, Sari (1999) ”Sukupuolten tunnekulttuuri ja julkisuuden intimoistuminen.” Teoksessa Sari Näre (toim.), *Tunteiden sosiologiaa 1. Elämyksiä ja läheisyyttä*, s. 263–299. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- Nätkin, Ritva (1997) *Kamppailu suomalaisesta äitiydestä. Maternalismi, väestöpolitiikka ja naisten kertomukset*. Helsinki: Gaudeamus.
- Nätkin, Ritva (2003) ”Moninaiset perhemuodot ja lapsen hyvä.” Teoksessa Hannele Forsberg & Ritva Nätkin (toim.), *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*, s. 16–38. Helsinki: Gaudeamus.
- Ojakangas, Mika (1997) *Lapsuus ja auktoriteetti. Pedagogisen vallan historia Snellmanista Koskenniemeen*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Ollila, Anne (1993) *Suomen kotien päivä valkenee... Marttajärjestö suomalaisessa yhteiskunnassa vuoteen 1939*. Historiallisia tutkimuksia 173. Helsinki: Suomen historiallinen seura.
- Ollitervo, Sakari (2012) ”Filosofinen hermeneutiikka ja kulttuurihistoria.” Teoksessa Asko Nivala & Rami Mähkä (toim.), *Tulkinnan polkuja. Kulttuurihistorian tutkimusmenetelmiä*, s. 193–221. Cultural History – Kulttuurihistoria 10. Turku: k&h.
- Oulasmaa, Minna & Saloheimo, Anja (2010) ”Stereotyyppiset isäkuvat.” Teoksessa Juha Jämsä & Susa Kalliomaa (toim.), *Isyyden kielletyt tunteet*, s. 20–29. Helsinki: Väestöliitto.
- Palkovitz, Rob (2002) *Involved fathering and men’s adult development. Provisional balances*. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates.
- Perälä-Littunen, Satu (2004) *Cultural images of a good mother and a good father in three generations*. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 239. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Petersen, Alan (2003) ”Research on men and masculinities. Some implications of recent theory for future work.” *Men and Masculinities* 6:1, 54–69.
- Petäjaniemi, Tuulikki & Pokki, Simo (2010) *Selvitys päivähoidon ja varhaiskasvatuksen asemasta valtionhallinnossa*. Helsinki: sosiaali- ja terveysministeriö, opetusministeriö. http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=39502&name=DLFE-11013.pdf [14.5.2012]
- Pihlainen, Kalle (2011) ”Historia, historiatietoisuus ja menneisyyden käyttö.” *Kasvatus & Aika* 5:3, 5–17. http://www.kasvatus-ja-aika.fi/site/?lan=1&page_id=418 [14.5.2012]

- Plantin, Lars (2001). *Män, familjeliv och föräldraskap*. Umeå: Boréa Bokförlag.
- Plantin, Lars (2003) ”Mäns föräldraskap. En forskningsöversikt.” Teoksessa Claes Ekenstam, Jonas Frykman, Thomas Johanson, Jari Kuosmanen, Jens Ljunggren & Arne Nilsson, *Manlighetens många ansikter – fäder, feminister, frisörer och andra män*. Malmö: Liber.
- Pleck, Joseph H. (1981) *The myth of masculinity*. Cambridge, London: The MIT Press.
- Pleck, Joseph H. (1993) ”Masculinity ideology: ’its impact on adolescent males’ heterosexual relationships.” *Journal of Social Issues* 49:3, 11–29.
- Pulkkinen, Tuija (1998) *Postmodernin politiikan filosofia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Pulkkinen, Tuija (2000) ”Judith Butler – sukupuolen suorittamisen teoreettikko.” Teoksessa Anneli Anttonen, Kirsti Lempiäinen & Marianne Liljeström (toim.), *Feministejä – aikamme ajattelijoita*, s. 43–60. Tampere: Vastapaino.
- Rantala, Päivi (2010) ”Aikalaiset eivät häntä ymmärtäneet. Tulkintoja ’Kalkkimaan papista’.” Teoksessa Heli Rantala & Sakari Ollitervo (toim.), *Kulttuurihistoriallinen katse*, s. 194–214. Cultural History – kulttuurihistoria 8. Turku: k&h.
- Rantalaiho, Liisa (1994) ”Sukupuolisopimus ja Suomen malli.” Teoksessa Anneli Anttonen, Lea Henriksson & Ritva Nätkin (toim.), *Naisten hyvinvointivaltio*, s. 9–30. Tampere: Vastapaino.
- Rantalaiho, Minna (2003) ”Pohjoismaisen isyyspolitiikan isäkuva.” Teoksessa Hannele Forsberg & Ritva Nätkin (toim.), *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*, s. 202–229. Helsinki: Gaudeamus.
- Rantanen, Teemu (1998) ”Kotityön maskuliiniset kehykset.” *Naistutkimus–Kvinnoforskning* 11:1, 17–33.
- Richards, Martin (1987) ”Fatherhood, marriage and sexuality: some speculations on the English middle-class family.” Teoksessa Charlie Lewis & Margaret O’Brien (toim.), *Reassessing fatherhood. New observa-*

- tions on fathers and the modern family*, s. 23–35. London, Newbury Park, Beverly Hills, New Delhi: Sage Publications.
- Rojola, Lea (2004) ”Sukupuolieron lukeminen. Feministinen kirjallisuuden tutkimus.” Teoksessa Marianne Liljeström (toim.), *Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta*, s. 25–43. Tampere: Vastapaino.
- Rojola, Lea (1996) ”Ero.” Teoksessa Anu Koivunen & Marianne Liljeström (toim.), *Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen*, s. 159–178. Tampere: Vastapaino.
- Rojola, Sanna (2004) ”Slitzistä Somerjokeen. Hegemonisen maskuliinisuuden jälkiä populaarikulttuurissa.” *Naistutkimus–Kvinnoforskning* 17:3, 70–73.
- Roos, J. P. (1994) ”Kuinka hullusti elämä on meitä heitellyt – suomalaisen miehen elämän kurjuuden pohdiskelua.” Teoksessa Jeja-Pekka Roos & Eeva Peltonen (toim.), *Miehen elämää. Kirjoituksia miesten omaelämäkerroista*, s. 12–28. Tietolipas 136. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Roos, J. P. & Peltonen, Eeva (1994) ”Esipuhe.” Teoksessa Jeja-Pekka Roos & Eeva Peltonen (toim.), *Miehen elämää. Kirjoituksia miesten omaelämäkerroista*, s. 7–11. Tietolipas 136. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Rose, Nicolas (1996) *Inventing our selves. Psychology, power, and personhood*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rose, Nicolas (1999) *Governing the soul. The shaping of the private self*. London, New York: Free Association Books.
- Rossi, Leena-Maija (2003) *Heterotehdas. Televisiomainonta sukupuoli- tuotantona*. Helsinki: Gaudeamus.
- Räisänen, Arja-Liisa (1995) *Onnellisen avioliiton ehdot. Sukupuolijärjestelmän muodostumisprosessi suomalaisissa avioliitto- ja seksuaalivaltuusoppaissa 1865–1920*. Bibliotheca Historica 6. Helsinki: Suomen historiallinen seura.

- Saarikangas, Kirsi (2002) *Asunnon muodonmuutoksia. Puhtauden esteetiikka ja sukupuoli modernissa arkkitehtuurissa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Sadeniemi, Elina & Hyvönen, Jouni (toim.) (2002) *Isää etsimässä. Kansanelämän kuvauksia 60*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Salmi, Hannu (2001) ”Menneisyyskokemuksesta hyödykkeisiin – historia-kulttuurin muodot.” Teoksessa Jorma Kalela & Ilari Lindroos (toim.), *Jokapäiväinen historia*, s. 134–149. Tietolipas 177. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Salmi, Hannu (2010) ”Kulttuurihistoria, mahdollinen ja runsauden periaate.” Teoksessa Heli Rantala & Sakari Ollitervo (toim.), *Kulttuurihistoriallinen katse*, s. 338–359. Cultural History – kulttuurihistoria 8. Turku: k&h.
- Salmi, Minna & Lammi-Taskula, Johanna (2006/2007) ”Ehdotuksia perhevapaisten kehittämiseksi.” Terveysten ja hyvinvoinnin laitos: Perhevapaat ja työelämän tasa-arvo. Tutkijoiden ehdotuksia perhevapaisten kehittämiseksi. <http://groups.stakes.fi/LAPE/FI/Perhevapaat/index.htm>. [10.12.2009]
- Saresma, Tuija (2007) *Omaelämäkerran rajapinnoilla. Kuolema ja kirjoitus*. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 92. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Scott, Joan Wallach (1986) ”Gender: a useful category of historical analysis.” *The American Historical Review* 91:5, 1053–1075.
- Scott, Joan W. (1992) ”’Experience’.” Teoksessa Judith Butler & Joan W. Scott (toim.), *Feminists theorize the political*, s. 22–40. New York: Routledge.
- Segal, Lynne (1990) *Slow motion. Changing masculinities, changing men*. New Brunswick, New Jersey: Rutgers University Press.
- Sevón, Eija & Huttunen, Jouko (2002) ”Odottavan äidin vastuu.” Teoksessa Anna Rönkä ja Ulla Kinnunen (toim.), *Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen*, s. 72–98. Jyväskylä: PS-kustannus.

- Siimes, Mika (toim.) (1994) *Eläköön mies. Mieselämäkertoja*. Kansanelämän kuvauksia 40. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Siltala, Juha (1994) *Miehen kunnia. Modernin miehen taistelu häpeää vastaan*. Helsinki: Otava.
- Skelton, Christine (2002) "Constructing dominant masculinity and negotiating the 'male gaze'." *International Journal of Inclusive Education* 6:1, 17–31.
- Soilevuo Grønnerød, Jarna (2005) *Miesten kesken, naisen silmin. Tutkijanaisten naistutkimuksia miesten välisistä suhteista*. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja 77. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Sulkunen, Irma (1987) "Naisten järjestäytyminen ja kaksijakoinen kansalaisuus." Teoksessa Risto Alapuro, Ilkka Liikanen, Kerstin Smeds & Henrik Stenius (toim.), *Kansa liikkeessä*, s. 157–175. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Sulkunen, Pekka (1994) *Sosiologian avaimet. Näkökulmia yhteiskuntaan*. Porvoo, Helsinki, Juva: WSOY.
- Suoninen, Eero (1999) "Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen." Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi liikkeessä*, s. 17–36. Tampere: Vastapaino.
- Thomas Laqueur (1992) *Making sex: body and gender from the Greeks to Freud*. Cambridge: Harvard University Press.
- Thomas Laqueur (1986) "Orgasm, generation, and the politics of reproductive biology." *Representations* 14, 1–41.
- Thomas, Edwin J. & Biddle, Bruce J. (1966) "The nature and history of role theory." Teoksessa Biddle, Bruce J. & Thomas, Edwin J. (toim.), *Role theory: concepts and research*, s. 3–19. New York, London, Sydney: John Wiley & Sons.
- Tigerstedt, Christoffer (1994) "Kotityö ja isyys uusina projekteina?" Teoksessa Jeja-Pekka Roos & Eeva Peltonen (toim.), *Miehen elämää. Kirjoituksia miesten omaelämäkertoista*, s. 68–85. Tietolipas 136. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- Torkkeli, Markus (2001) *Koulutulokkaiden isät lastensa koulunkäynnin tukena*. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kasvatuspsykologian tutkimusyksikkö.
- Tosh, John (1999) *A man's place: masculinity and the middle-class home in Victorian England*. New Haven (Conn.): Yale University Press.
- Tuohela, Kirsi (2002) "Being ill in the past: historizating women's experiences of body and illness." Teoksessa Anu Korhonen & Kirsi Tuohela (toim.), *Time frames. Negotiating cultural history*, s. 75–87. Cultural history – Kulttuurihistoria 1. Turku: k&h.
- Tähtinen, Juhani (1992) *Miten kasvattaa pikkulapsia. Kasvatusmoraliteetin ja -suuntausten lähtökohtien muutoksia Suomessa 1850–1989 suomenkielisten kasvatus- ja hoito-oppaiden sekä aikakauslehdistön ilmaisemana*. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunta. Julkaisusarja A, Tutkimuksia 157. Turku: Turun yliopisto.
- Unicef: *Lapsen oikeuksien sopimus*. http://www.unicef.fi/lapsen_oikeuksien_julistus [16.12.2011].
- Vainio-Korhonen, Kirsi (2012) *Ujostelemattomat. Kättilöiden, synnytysten ja arjen historiaa*. Helsinki: WSOY.
- Varjonen, Sampo (2011) *Äidin hoiva, jaettu vanhemmuus – ja vapaus valita. Perhevapaiden uudistamisen argumentointi 1970-luvulta 2000-luvulle*. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 118. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Veijola, Soile & Jokinen, Eeva (2001) *Voiko naista rakastaa? Avion ja eron karuselli*. Helsinki: WSOY.
- Vilkko, Anni (1997) *Omaelämäkerta kohtaamispaikkana. Naisen elämä ja kerronta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Vuori, Jaana (2001) *Äidit, isät ja ammattilaiset. Sukupuoli, toisto ja muunnelmat asiantuntijoiden kirjoituksissa*. Tampere: Tampere University Press.
- Vuori, Jaana (2003) "Äitiyden ainekset." Teoksessa Hannele Forsberg & Ritva Nätkin (toim.), *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*, s. 39–63. Helsinki: Gaudeamus.

- Vuori, Jaana (2004) ”Isyyden mallit ja isien valinnat.” Teoksessa Ilana Aalto & Jani Kolehmainen (toim.), *Isäkirja. Mies, vanhemmuus ja sukupuoli*, s. 29–63. Tampere: Vastapaino.
- White, Hayden (1975) *Metahistory: the historical imagination in nineteenth-century Europe*. Baltimore: The John Hopkins University Press.
- Whitehead, Stephen, M. (2002) *Men and masculinities. Key themes and new directions*. Cambridge, Oxford, Malden: Polity Press/ Blackwell Publishers.
- Winnicott, Donald W. (2005) *Playing and reality* (alkup. 1971). Milton Park, New York: Routledge Classics.
- Yesilova, Katja (2009) *Ydinperheen politiikka*. Helsinki: Gaudeamus.
- Älä lyö lasta! Kansallinen lapsiin kohdistuvan kuritusväkivallan vähentämisen toimintaohjelma 2010–2015* (2010). Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2010:7. Helsinki: sosiaali- ja terveysministeriö. http://www.stm.fi/julkaisut/nayta/_julkaisu/1537947 [22.12.2011]

LIITTEET

Liite 1

Isää etsimässä -kilpailuohjeet

Isää etsimässä

Kirjoituskilpailu 16.3. - 31.8. 1999

Sosiaali- ja terveysministeriö/ Isätoimikunta

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura/ Kansanrunousarkisto

Svenska litteratursällskapet i Finland/ Folkkultursarkivet

Vastausohjeet * Palkinnot * Vastausten käyttö

Isätoimikunta on mietintönsä miettinyt. Se haluaa myös kuuluviin, mitä isät miettivät.

Valtakunnallisen ja kaikille avoimen ”Isää etsimässä” -kirjoituskilpailun tarkoitus on tuoda uusia puheenvuoroja ajankohtaiseen isäkeskusteluun. Samalla saadaan arvokasta aineistoa tutkimus- ja kehittämishankkeita varten. Etenkin isät ja isoisät mutta myös muut perheenjäseneet kutsutaan kirjaamaan kokemuksiaan, havaintojaan ja ajatuksiaan.

Aiheen käsittelyssä tärkeintä on aitous ja omakohtaisuus, jutun pituudesta saa päättää itse. Vastaus voi olla esimerkiksi muistelmä, tilannekuvaus, puolustuspuhe, päiväkirja, runo tai sarjakuva. Vastauksen on oltava aiemmin julkaisematon.

Kilpailuaika on maaliskuun puolivälistä elokuun loppuun. Tulokset julkistetaan ja palkinnot jaetaan isänpäivän tuntumassa marraskuussa 1999. Aineistosta toimitetaan kokoomateos. Alkuperäisvastaukset arkistoidaan Kansanrunousarkistoon tutkimuskäyttöön.

Voit otsikoida vastauksesi itse. Seuraavassa on joitakin esimerkkejä näkökulmista:

Isoisä, isä, minä

Isä ja poika

Isä kotona

Isä työssä

Isä vapaana

Isän päivä

Isän ilot

Isän murheet

Isätön

Isä, tätä olisin kysynyt

VASTAUSOHJEET

Kirjoita suomeksi tai ruotsiksi, koneella tai siististi käsin tavallisille A4-arkeille vain toiselle puolelle paperia; kirjoituksen laajuus vapaa jättäen vasempaan reunaan nelisen senttiä tyhjää liuskojen sitomista varten

Kirjoita alkuun omalle liuskalleen

nimi, syntymäaika ja -paikka, vanhempien ammatti, oma ammatti, koulutus sekä osoite ja puhelinnumero

allekirjoitettu suostumukseksi siihen, että aineisto talletetaan nimelläsi Kansanrunousarkistoon tutkimuskäyttöön sekä mahdolliset käyttörajoitukset

Jos liität vastaukseesi valokuvia

saat lisäohjeita kuvien lähettämisestä Kansanrunousarkiston kuva-arkistosta (puh. 09-131 23 235)

lähetä myös negatiivit (kokonaisina negatiiviliuskoina) mikäli ne ovat käytössäsi

kirjoita jokaisesta kuvasta mahdollisimman tarkat tiedot erilliselle paperille (ei kuviin); tärkeimmät tiedot ovat kuvausaika ja -paikka, kuvan aihe, kuvatut henkilöt sekä kuvaaja

älä kiinnitä kuvia mihinkään; älä myöskään revi niitä irti vaan lähetä valmiit albumit tai albumilehdet sellaisenaan

merkitse vastauksesi alkuun selvästi, pitääkö kuvat tai negatiivit palauttaa vai ei; kaikkea palautettavaa aineistoa ei ehkä ole mahdollista kopioida kuva-arkistoon

valokuvien valokopioita tai ns. laser-kopioita ei arkistoida kuva-arkistoon; voit kuitenkin liittää niitä kirjoitukseesi tai antaa niitä tiedoksi kuvista, joita voisit lähettää kopioitavaksi

Jos äänitöt (olet estynyt itse kirjoittamasta tai haastattelet toista henkilöä)

käytä C-kasetti- tai avokelanauhuria, mieluiten erillistä mikrofonia

puhu nauhan alkuun haastattelu-aika ja -paikka ja haastattelijan ja haastateltavan henkilötiedot sekä kysy haastateltavalta suostumus siihen, että aineisto talletetaan myös hänen nimellään tutkimuskäyttöön Kansanrunousarkistoon

kirjoita samat tiedot nauhakoteloon, sekä lyhyesti erilliselle paperille nauhan sisältö

vältä valmiiksi kirjoittamasi tekstin ääneenlukua; lähetä silloin mieluummin teksti

Lähetä vastauksesi 31.8.1999 mennessä osoitteeseen

SKS / Kansanrunousarkisto

PL 259

00171 HELSINKI

(tai sähköpostitse osoitteeseen juha.nirkko@finlit.fi, mieluummin suorana tekstinä kuin liitetiedostona)

Kirjoita kuoreen nimesi, osoitteesi sekä tunnus ”Isää etsimässä”.

Kirjoituksia ei palauteta, joten ota itse itsellesi kopio.

Palkinnot ja tulosten julkistaminen

I palkinto 5000 mk, II palkinto 3000 mk, III palkinto 2000 mk.

Palkintolautakunnalla on tarvittaessa oikeus osittaa palkintosummat toisin.

Lisäksi jaetaan kirjapalkintoja. Tulokset julkistetaan ja palkinnot jaetaan Helsingissä isänpäivänä tai sen tuntumassa 1999.

Palkintolautakunta

Kimmo Leppo, ylijohtaja, STM (puheenjohtaja)

Eeva Kuuskoski, pääsihteeri, Mannerheimin Lastensuojeluliitto

Jouko Huttunen, apulaisprofessori, Jyväskylän yliopisto

Martti Esko, pääsihteeri, Kirkon perheasiain keskus

Kaari Utrio, kirjailija

Lena Huldén, arkistonjohtaja, SLS/ Folkkultursarkivet

Pekka Laaksonen, arkistonjohtaja, SKS/ Kansanrunousarkisto

Juha Nirkko, tutkija, SKS/ Kansanrunousarkisto (sihteeri)

Vastausten käyttö ja tallettaminen

Alkuperäiset kilpailuvastaukset talletetaan Helsinkiin Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkistoon (tai Folkkultursarkiveettiin), missä ne ovat muun muistitietoaineiston tavoin tutkijoiden käytettävissä. Kilpailun järjestäjillä on oikeus julkaista aineistosta kokoomateos, johon julkaisuluvat kysytään kirjoittajilta erikseen. Erillisiä tekijänpalkkioita ei makseta.

Lisätietoja antavat

Juha Nirkko, SKS, (09) 1312 3238, juha.nirkko@finlit.fi

Niklas Labart, SLS, (09) 6187 7456, niklas.labart@mail.sls.fi

Nina Tuominen, STM, (09) 160 4346, nina.tuominen@stm.vn.fi

Liite 2

<i>Isää etsimässä</i> -kirjoitukset syntymävuosittain	Tekstin pituus liuskoina
1910-luku	
1. SKS KRA IE 1337–1342.1999, mies s. 1914.	5
1920-luku	
1. SKS KRA IE 4020–4024.1999, mies s. 1920-l.	4
2. SKS KRA IE 4055–4057.1999, mies s. 1920-l.	3
3. SKS KRA IE 2057–2062.1999, mies s. 1920.	5
4. SKS KRA IE 47–51.1999, mies s. 1922.	5
5. SKS KRA IE 3081–3088.1999, mies s. 1922.	6
6. SKS KRA IE 4450–4504.1999, mies s. 1922.	54
7. SKS KRA IE 4013–4019.1999, mies s. 1924.	7
8. SKS KRA IE 4685–4706.1999, mies s. 1924.	22
9. SKS KRA IE 2344–2349.1999, mies s. 1925.	6
10. SKS KRA IE 2943–2947.1999, mies s. noin 1927.	5
11. SKS KRA IE 3871–3883.1999, mies s. 1927.	12
12. SKS KRA IE 2166–2170.1999, mies s. 1928.	4
13. SKS KRA IE 3583–3589.1999, mies s. 1928.	6
14. SKS KRA IE 3679–3685.1999, mies s. 1928.	6

1930-luku

1. SKS KRA IE 2616–2620.1999, mies s. 1930-l.	5
2. SKS KRA IE 4754–4756.1999, mies s. 1930-l.	3
3. SKS KRA IE 482–492.1999, nainen s. 1930.	9
4. SKS KRA IE 1967–1990.1999, mies s. 1930.	23
5. SKS KRA IE 1587–1595.1999, mies s. 1932.	7
6. SKS KRA IE 4292–4295.1999, mies s. 1932.	3
7. SKS KRA IE 1991–1994.1999, mies s. 1933.	4
8. SKS KRA IE 229–236.1999, mies s. 1934.	7
9. SKS KRA IE 2750–2755.1999, mies s. 1934.	6
10. SKS KRA IE 2451–2455.1999, mies s. 1935.	4
11. SKS KRA IE 374–377.1999, mies s. 1936.	4
12. SKS KRA IE 3104–3109.1999, nainen s. 1937.	5
13. SKS KRA IE 1902–1911.1999, mies s. 1938.	7
14. SKS KRA IE 4667–4684.1999, mies s. 1938.	15
15. SKS KRA IE 2575–2579.1999, mies s. 1939.	4

1940-luku

1. SKS KRA IE 249–258.1999, mies s. 1940-l.	9
2. SKS KRA IE 2388–2402.1999, mies s. 1940-l.	14
3. SKS KRA IE 1006–1008.1999, mies s. 1940.	3
4. SKS KRA IE 2053–2056.1999, mies s. 1940.	3
5. SKS KRA IE 2295–2297.1999, nainen s. 1941.	2
6. SKS KRA IE 1390–1395.1999, mies s. 1944.	5
7. SKS KRA IE 1609–1610.1999, mies s. 1947.	2

8. SKS KRA IE 2316–2320.1999, mies s. 1947.	4
9. SKS KRA IE 4338–4352.1999, mies s. 1947.	14

1950-luku

1. SKS KRA IE 386–387.1999, nainen s. 1950-l.	2
2. SKS KRA IE 2601–2607.1999, mies s. 1950.	7
3. SKS KRA IE 171–177.1999, mies s. 1952.	6
4. SKS KRA IE 1250–1260.1999, mies s. 1954.	10
5. SKS KRA IE 1623–1629.1999, nainen s. 1954.	5
6. SKS KRA IE 526–526.1999, nainen s. 1957.	1
7. SKS KRA IE 2857–2862.1999, nainen s. 1957.	6

1960-luku

1. SKS KRA IE 395–408.1999, mies s. 1960-l.	13
2. SKS KRA IE 1844–1854.1999, mies s. 1960.	10
3. SKS KRA IE 20–38.1999, mies s. 1961.	18
4. SKS KRA IE 4139–4152.1999, mies s. 1961.	12
5. SKS KRA IE 3801–3803.1999, mies s. 1962.	2
6. SKS KRA IE 469–472.1999, mies s. 1963.	4
7. SKS KRA IE 4162–4173.1999, mies s. 1963.	11
8. SKS KRA IE 4619–4620.1999, mies s. 1963.	2
9. SKS KRA IE 195–198.1999, mies s. 1964.	3
10. SKS KRA IE 985–988.1999, nainen s. 1964.	3
11. SKS KRA IE 1003–1005.1999, mies s. 1965.	2
12. SKS KRA IE 1018–1020.1999, nainen s. 1965.	2
13. SKS KRA IE 187–194.1999, mies s. 1966.	7

14. SKS KRA IE 2594–2600.1999, mies s. 1966.	6
15. SKS KRA IE 1946–1950.1999, mies s. 1968.	4

1970-luku

1. SKS KRA IE 1571–1580.1999, nainen s. 1970.	9
2. SKS KRA IE 4332–4335.1999, nainen s. noin 1970.	3
3. SKS KRA IE 1932–1934.1999, nainen s. 1973.	2

Ikätieto puuttuu

1. SKS KRA IE 94–96.1999, mies, ei ikätietoa, pikkulapsen isä.	3
2. SKS KRA IE 537–538.1999, mies, ei ikätietoa.	2
3. SKS KRA IE 1673–1674.1999, nainen, ei ikätietoa, pikkulasten äiti.	2
4. SKS KRA IE 1870–1877.1999, nainen, ei ikätietoa.	7
5. SKS KRA IE 2221–2222.1999, mies, ei ikätietoa, teini-ikäisten lasten isä.	2
6. SKS KRA IE 2376–2378.1999, mies, ei ikätietoa, aikuisten lasten isä.	2
7. SKS KRA IE 2403–2404.1999, nainen, ei ikätietoa, aikuisen lapsen isoäiti.	2
8. SKS KRA IE 2958–2963.1999, mies, ei ikätietoa, pikkulapsen isä.	5
9. SKS KRA IE 4052–4054.1999, mies, ei ikätietoa, 4-vuotiaan lapsen isä.	3

Liite 3

Aikalaislähteet aihealueittain ja lajityypeittäin

Isyys ja isät

Keskustelukirjat ja ajankohtaispuheenvuorot

1. Blankenhorn, David (1995) *Fatherless America. Confronting our most urgent social problem*. New York: HarperPerennial.
2. Huttunen, Jouko (2001a) ”’Iskä, mihin sä meet’.” Teoksessa *Löytöretki isyyteen*, s. 10–21. Löytöretki vanhemmuuteen -projekti. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto.
3. Huttunen, Jouko (2001b) *Isänä olemisen uudet suunnat. Hoiva-isiä, etä-isiä ja ero-isiä*. Jyväskylä: PS-kustannus.
4. Jokinen, Seppo (2004) *Isänikävä* (alkup. 1996). Hämeenlinna: Päivä Osakeyhtiö.
5. Juvakka, Essi & Viljamaa, Janne (2002) *Miehen mittainen isä*. Helsinki: WSOY.
6. Laurila, Anja (1997) *Isäni tytär. Isäkuva ja naisen identiteetti*. Helsinki: Kirjapaja.
7. Marone, Nicky (1993) *Isä ja tytär. Miten isä auttaa tyttärtään onnistumaan*. Alkuteos *How to father a succesful daughter* (1988). Suom. Antti Mäkinen. Helsinki: Arthouse.
8. Mitscherlich, Alexander (1969) *Society without the father: a contribution to social psychology*. Alkuteos *Auf dem Weg zur vaterlosen Gesellschaft* (1963). Käännös Eric Mosbacher. London: Tavistock Publications.
9. Rönkä, Anne & Rönkä, Toivo (1994) *Isän viisaus. Tasapainoon ja eheyteen isänä, äitinä, puolisona ja kasvattajana*. Helsinki: Ajatus.
10. Sinkkonen, Jari (1998) *Yhdessä isän kanssa*. Helsinki: WSOY.

11. Sinkkonen, Jari (1990) *Pienistä pojista kunnon miehiä*. Porvoo, Helsinki, Juva: WSOY.
12. Sommer, Dion (1986) *Kun isä on kotona – isänroolista, isistä ja pikkulapsista*. Alkuteos *Når far er hjemme – om faderrollen, faedre og spaedbørn* (1984). Suom. Mikko Kilpi. Porvoo, Helsinki, Juva: WSOY.
13. Tiihonen, Arto (2001) ”Minkälainen mies isä on? Miehisyyksien ja isyyksien yhteensovittamista omaelämäkerrallisen asiantuntijuuden avulla.” Teoksessa *Löytöretki isyyteen*, s. 22–45. Löytöretki vanhemmuuteen -projekti. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto.

Mietinnöt, muistiot ja selvitykset

1. *Isätoimikunnan mietintö* (1999). Komiteamietintö 1999:1. Helsinki: sosiaali- ja terveysministeriö.
2. Karila, Irma (1968) *Isä lapsensa kasvattajana*. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto.
3. Säävälä, Hannu, Keinänen, Eero & Vainio, Jari (2001) *Isä neuvolassa – työvälaineitä ja ajatuksia vauvaa odottavien ja hoitavien isien kanssa työskenteleville*. Tasa-arvojulkaissuja 2001: 8. Helsinki: sosiaali- ja terveysministeriö, Tasa-arvoasiain neuvottelukunta.

Omaelämäkerralliset kirjat ja muistelmat

1. Garam, Sami (2007) *Tuoreen isän kirja*. Helsinki: WSOY.
2. Hakala, Juha T. (2009) *Isän kasvatusoppi*. Helsinki: Gummerus.
3. Huttunen, Janne (2007) *Isyyspakkaus*. Helsinki: Otava.
4. Jussila, T. K. (1998) *Isän ja lapsen pakomatka*. Helsinki: Yliopistopaino.
5. Kaksola, Juho (2009) ”Muisto Kirja Merkillisimmistä kohtauksista Minun elämäni juoksun alla.” Teoksessa Kaisa Kauranen (toim.),

Työtä ja rakkautta. Kansanmiesten päiväkirjoja 1843–1937, s. 59–87. Kansanelämän kuvauksia 75. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

6. Kontio, Helena (toim.) (2005) *Kaipa sinua, isä. 1939–1945 sodissa isänsä menettäneiden kertomuksia*. Oulu: Oulun seudun sotaorvot.

7. Laurson, Marianna (toim.) (1989) *Isä. Elämäni ensimmäinen mies*. Porvoo, Helsinki, Juva: WSOY.

8. Malmi, Timo (toim.) (2001) *Isän ikävä. Sotaorvot kertovat*. Jyväskylä: Atena.

9. Parvela, Timo & Ropponen, Markku (1995) *Isän kädestä. Kahden isän kirjeenvaihtoa*. Helsinki: Tammi.

10. Seppänen, Juhani (2000) *Ensimmäinen sana on isä*. Helsinki: Otava.

11. Sihvola, Tapani (1993) *Isyyskoe – isäksi kasvamisen ilot ja surut*. Porvoo, Helsinki, Juva: WSOY.

12. Snellman, Erik. M. (1996) *Amatörpappan. Det första året*. Oululampi: Sahlgrens förlag.

13. Tervo, Jari (2000) *Kallellaan*. Helsinki: WSOY.

Sanomalehdet

1. *Helsingin Sanomat* 11.5.1995 ”Jokainen on isänsä lapsi”.

2. *Hyvinkään sanomat* 17.3.1999 ”Myös oikeat isät ääneen”.

3. *Hyvinkään sanomat* 17.3.1999 ”Toimikunta ehdottaa isille omaa 25 päivän isyysrahakautta”.

4. *Kainuun sanomat* 6.11.1998 ”Isyysloman pitää kaksi kolmesta siihen oikeutetusta”.

5. *Orimattilan sanomat* 10.11.1998 ”Isyysloman pitää kaksi kolmesta siihen oikeutetusta”.

6. Suomen tietotoimisto 5.11.1998 ”Isää etsitään kirjoituskilpailun avulla”.

Tutkimus

1. Esko, Martti (1984) *Mies ja isyys. Perheen kehitysvaiheet ja isän muuttuva rooli*. Porvoo, Helsinki, Juva: WSOY.
2. Hearn, Jeff (1999) ”Pro-feminist, fathers and fatherhood.” Teoksessa *Isän jäljillä. Konferenssiraportti*. Tema Nord 1999:559. Kööpenhamina: Pohjoismaiden ministerineuvosto.
3. Hoikkala, Tommi (1994) ”Mies, kasvatus ja auktoriteettimaisema.” Teoksessa Jeja-Pekka Roos & Eeva Peltonen (toim.), *Miehen elämää. Kirjoituksia miesten omaelämäkerroista*, s. 86–105. Tietolipas 136. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
4. Herzog, James M. (1982) ”On father hunger: the father’s role in the modulation of aggressive drives and fantasy.” Teoksessa Stanley H. Cath, Alan R. Gurwitt, John Munder Ross (toim.), *Father and child: developmental and clinical perspectives*. Boston: Little, Brown and Company.
5. Herzog, James M. (2001) *Father hunger: explorations with adults and children*. Hillsdale: Analytic Press.
6. Huttunen, Jouko (1994) ”Isyys ja miehisuus: isä perhepsykologiassa tutkimuksessa.” Teoksessa Juha Virkki (toim.), *Ydinperheestä yksilöllistyviin perheisiin*, s. 46–66. Porvoo, Helsinki, Juva: WSOY.
7. Huttunen, Jouko (1999a) ”Isänä oleminen.” Teoksessa *Isän jäljillä. Konferenssiraportti*. Tema Nord 1999:559. Kööpenhamina: Pohjoismaiden ministerineuvosto.
8. Huttunen, Jouko (1999b) ”Muuttunut ja muuttuva isyys.” Teoksessa Arto Jokinen (toim.), *Mies ja muutos. Kriittisen miestutkimuksen teemoja*, s. 169–193. Tampere: Tampere University Press.

9. Huttunen, Jouko (2000) ”Isästäkö äidin kaltainen vanhempi?” Teoksessa Leena Laurinen (toim.), *Koti kasvattajana, elämä opettajana. Kasvatus- ja oppimiskulttuurit tutkimuskohteina*, s. 36–66. Jyväskylä: Atena.
10. Korhonen, Merja (1999) *Isyyden muutos. Keski-ikäisten miesten lapsuuskokemukset ja oma vanhemmuus*. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja nro 39. Joensuu: Joensuun yliopisto.
11. Koski-Hyvärinen, Pirjo & Puttonen, Tuula (1987) *Isät tänään*. Lapsiraportti A 54. Jyväskylä: Mannerheimin Lastensuojeluliitto.
12. Manninen, Vesa (1991) *Pojan polku, isän tie. Psykoanalyttisia tutkielmia pojan kasvusta, isän merkityksestä ja miehen tavoitteista*. Helsinki: Kirjayhtymä.
13. Mäkinen, Seppo (1991) *Isänsä menettäneet pojat varusmiehinä. Vertaileva tutkimus hajonneiden ja ehjien kotien poikien persoonallisuuden kehityksestä ja palveluksessa selviytymisestä*. Sotilaslääketieteellinen aikakauslehti 1a. Helsinki: Suomen lääkintäupseeriliitto.
14. Nummenmaa, Anna Raija (1981) *Isä alle kouluikäisen lapsen yksinhuoltajana*. Tampereen yliopiston psykologian laitoksen tutkimuksia 124. Tampere: Tampereen yliopisto.
15. Nummenmaa, Anna Raija (1987) *Isän hoitorooli ja leikinohjaustyylit*. Tampereen yliopiston psykologian laitoksen tutkimuksia 145. Tampere: Tampereen yliopisto.
16. Schalin, Lars-Johan (1993) *Narsismin kohtaloita. Psykoanalyttisiä tutkielmia kateudesta, isättömyydestä ja vanhenemisesta*. Helsinki: Yliopistopaino.
17. Tigerstedt, Christoffer (1994) ”Kotityö ja isyys uusina projekteina?” Teoksessa Jeja-Pekka Roos & Eeva Peltonen (toim.), *Miehen elämää. Kirjoituksia miesten omaelämäkerroista*, s. 68–105. Tietolipas 136. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Www-sivut ja blogit

1. *Ekoisi*. <http://blogit.vauva.fi/ekoisi/> [1.8.2012]
2. *Isä-hanke* 2010–2013. Mannerheimin Lastensuojeluliitto.
http://varsinaissuomenpiiri.mll.fi/tietoa_piirista/projektit/isa-hanke_2010-2013/ [1.8.2012]
3. *Isänä työelämässä -projekti*. Lahden ammattikorkeakoulu.
<http://www.lamk.fi/isanatyoelamassa/Sivut/default.aspx> [1.8.2012]
4. *Matka isäksi*. <http://mininisa.blogspot.fi/> [1.8.2012]
5. *Miessakit ry:n Isätoiminta*.
http://www.miessakit.fi/fi/isyyden_tueksi/isatoiminta [1.8.2012]
6. *Rookie-Isi*. <http://rookie-isi.blogspot.fi/> [1.8.2012]

Miehet ja mieheys

Keskustelukirjat ja ajankohtaispuheenvuorot

1. Badinter, Elisabeth (1993) *Mikä on mies?* Alkuteos *XY – De l'identité masculine* (1992). Suom. Leevi Lehto. Tampere: Vastapaino.
2. Bly, Robert (2004) *Iron-John. A book about men* (alkup. 1990). Cambridge: Da Capo Press.
3. Faludi, Susan (1994) *Takaisku. Julistamaton sota naisia vastaan*. Alkuteos *Backlash: The Undeclared War Against American Women* (1991). Suom. Marjo Kylmänen & Tuuli-Maria Mattila. Helsinki: Like.
4. Junkkari, Lari & Junkkari, Kaija Maria (2002) *Mieheksi joka olet* (alkup. 1996). Helsinki: Kirjapaja.
5. Juntumaa, Rauno (1989) *Miehen rakkauselämä*. Helsinki: Kirjayhtymä.

6. Kotro, Arno & Sepponen, Hannu T. (toim.) (2007) *Mies vailla tasa-arvoa*. Helsinki: Tammi.
7. Salonen, Ilpo (1995) *Ihan hyvä mies - Murrosajan mietteitä*. Helsinki: Like.
8. Sauri, Pekka (1998) *Hyvä mies*. Helsinki: WSOY.
9. Sund, Ralf (2005) *Ero! Selviytymisopas miehelle*. Helsinki: Kirjastudio.

Tutkimus

1. Helminen, Seppo & Hurri, Merja (toim.) (1985) *Miehen mallit*. Helsinki: Kirjayhtymä.
2. Helminen, Seppo (1985) ”Miehen kriisi: mahdollisuus vai vaaranmerkki?” Teoksessa Seppo Helminen & Merja Hurri (toim.), *Miehen mallit*, s. 7–21. Helsinki: Kirjayhtymä.
3. Jokinen, Arto (toim.) (1999a) *Mies ja muutos. Kriittisen miestutkimuksen teemoja*. Tampere: Tampere University Press.
4. *Miestä päin – keskustelua miestutkimuksesta* (1986). Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan monisteita 7/1986. Helsinki: Tasa-arvoasiain neuvottelukunta.
5. Roos, Jeja-Pekka (1994) ”Kuinka hullusti elämä on meitä heitellyt – suomalaisen miehen elämän kurjuuden pohdiskelua.” Teoksessa Jeja-Pekka Roos & Eeva Peltonen (toim.), *Miehen elämää. Kirjoituksia miesten omaelämäkerroista*, s. 12–28. Tietolipas 136. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
6. Siltala, Juha (1994) *Miehen kunnia. Modernin miehen taistelu häpeää vastaan*. Helsinki: WSOY
7. Sipilä, Jorma & Tiuhonen, Arto (toim.) (1994) *Miestä rakennetaan, maskuliinisuuksia puretaan*. Tampere: Vastapaino.

Perhe, parisuhde, vanhemmuus ja kasvatus

Historiikit

1. Heydemann, Irma (toim.) (1980) *Suomen lapsen pitkä marssi. Mannerheimin lastensuojeluliiton vaiheita ja Arvo Ylpön muistelemaa*. Helsinki: WSOY.

Keskustelukirjat

1. Gray, John (1995) *Miehet ovat Marsista, naiset Venuksesta. Paranna parisuhdettasi ja löydä partnerisi kanssa yhteinen kieli*. Alkuteos *Men are from Mars, women are from Venus* (1992). Suom. Pirjo Latvala. Porvoo, Helsinki, Juva: WSOY.

Mietinnöt, muistiot ja selvitykset

1. *Vanhempainvapaatyöryhmän muistio* (2011). Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2011:12. Helsinki: sosiaali- ja terveysministeriö.
2. Bowlby, John (1957) *Lasten hoivan ja hellyyden tarve*. Alkuteos *Maternal care and mental health* (1951). Suom. Laura Jokinen. Helsinki: WSOY.

Sanomalehdet

1. *Helsingin Sanomat* 29.12.1991 ”Poika tarvitsee kaverin”.
2. *Helsingin Sanomat* 22.10.1993 ”Kaverin kanssa tehdään kaikkea kivaa”.
3. *Helsingin Sanomat* 13.11.1997 ”Omatunto on ajattelun alku. Timpuri Kai Rantasesta tuli nuorisokahvilan isäntä ja miehen malli monelle”.

Tutkimus

1. Karila, Irma (1989) *Siirtymä vanhemmuuteen*. Jyväskylän yliopiston psykologian laitoksen julkaisuja 304. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
2. Kemppainen, Jaana (2001) *Kotikasvatus kolmessa sukupolvessa*. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 190. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
3. Makkonen, Timo, Ruoppila, Isto, Rönkä, Toivo, Timonen, Sakari, Valvanne, Leena & Österlund, Kalle (1981) *Operaatio perhe – isä ja synnytys. Tutkimus perhesynnytyksestä, vierihoidosta ja esikoisperheistä*. Lapsiraportti A 34. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto.
4. Marin, Marjatta & Mannila, Olavi (1968) *Isä ja äiti kasvattajina*. Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia n:o 115. Helsinki: Helsingin yliopisto.
5. Marin, Marjatta (1979) *Äiti ja isä kasvattajina*. Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisuja 297. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
6. Niemelä, Pirkko (1985) *Vauva on tulossa – elämä muuttuu*. Helsinki: Otava.

Päivähoito ja koulu

Ajankohtaispuheenvuorot

1. Gordon, Tuula (1992) ”Kiltit tytöt ja pahat pojat – yksinkertaistamisesta analyysiin.” *Nuorisotutkimus* 10:1, 3–7.
2. Lahti, Martti (1992) ”Aktiiviset pojat ja passiiviset tytöt – miehet, pojat ja Espoon poikaprojekti.” *Nuorisotutkimus* 10:1, 16–21.

Mietinnöt, muistiot ja selvitykset

1. *Espoon poika-projekti* (1991). Espoo: Espoon kaupunki, sosiaali-
virasto.
2. *Sukupuolikiintiöt koulutuksessa. Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan
ehdotukset ja asiaa valmistelleen työryhmän muistio* (1986) Tasa-arvo-
asiain neuvottelukunnan monisteita 4. Helsinki: Tasa-arvoasiain neu-
vottelukunta.

Sanomalehdet

1. *Helsingin Sanomat* 28.8.1996 ”Ei kiintiöitä, vaan parhaat opetta-
jiksi”.
2. *Helsingin Sanomat* 23.2.1997 ”Millaisia opettajia koulu tarvitsee”.

Tutkimus

1. Keskinen, Soili & Hopearuoho-Saajala, Kristiina (1994) *Pojat päi-
vähoidossa*. Helsinki: Kirjayhtymä.
2. Lammi-Taskula, Johanna (1993) *Kummajainen vai kunnan mies?
Miehet lastentarhanopettajina*. Tasa-arvojulkaisuja Sarja C: Työra-
portteja 7/1993. Helsinki: sosiaali- ja terveysministeriö.
3. Ojanen, Sinikka (1979) *Opettajan sukupuoli alkuopetuksessa.
Miesopettajan merkitys poikaoppilaille*. Joensuun korkeakoulu. Kas-
vatustieteiden osaston selosteita ja tiedotteita, n:o 16. Joensuu: Joen-
suun korkeakoulu.
4. Tamminen, Merja (1995) *Mieslastentarhanopettajien rooli ja mer-
kitys päiväkotityössä*. Kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia n:o
58. Joensuu: Joensuun yliopisto.
5. Vehviläinen, Marja-Riitta (1982) *Sukupuoliroolit lasten päiväko-
deissa*. 2. Painos (alkup. 1974). Helsinki: Tasa-arvoasiain neuvottelu-
kunta, koulutuspoliittinen jaosto.

Sukupuoliroolit

Ajankohtaispuheenvuorot

1. Beckman, Björn (1966) ”Miehen toinen rooli.” Teoksessa Ingrid Fredriksson (toim.), *Sukupuolten roolit. Puheenvuoroja naisen ja miehen tasa-arvoisuudesta*, s. 170–178. Alkuteos Könsroller (1965). Suom. Katarina Eskola. Porvoo, Helsinki: WSOY.
2. Eskola, Katarina (1968) ”Sukupuoliroolikeskustelu Suomessa.” Teoksessa Katarina Eskola (toim.), *Miesten maailman nurjat lait*, s. 11–37. Helsinki: Tammi.
3. Jaakkola, Risto (1968) ”Miesten vaihtoehto.” Teoksessa Katarina Eskola (toim.), *Miesten maailman nurjat lait*, s. 183–190. Helsinki: Tammi.
4. Rothkirch, Holger (1969) ”Yhdistys 9 uudistusten jouduttajana.” Teoksessa Katarina Eskola (toim.), *Miesten maailman nurjat lait*, s. 62–73. Helsinki: Tammi.
5. Yhdistys 9 (2006) ”Mieskin on ihminen.” (Alkup. 1968.) Teoksessa Liisa Husu, Elina Katainen, Eeva Peltonen, Pia Purra, Eeva Raevaara & Liisa Tiukka (toim.), *Lukukirja Suomen naisille*, s. 100–101. Helsinki: Gaudeamus.

Tutkimukset

1. Blood, Robert O. & Wolfe, Donald M. (1966) ”Division of labor in American families”. Teoksessa Biddle, Bruce J. & Thomas, Edwin J. (toim.), *Role theory: Concepts and research*, s. 265–271. New York, London, Sydney: John Wiley & Sons.
2. Davis, Kingsley (1966) ”Status and related concepts”. Teoksessa Biddle, Bruce J. & Thomas, Edwin J. (toim.), *Role theory: Concepts and research*, s. 67–74. New York, London, Sydney: John Wiley & Sons.

3. Haavio-Mannila, Elina (1968) *Suomalainen nainen ja mies. Asema ja muuttuvat roolit*. Porvoo, Helsinki: WSOY.
4. Murdock, George P. (1966) ”Comparative data on the division of labor by sex”. Teoksessa Biddle, Bruce J. & Thomas, Edwin J. (toim.), *Role theory: Concepts and research*, s. 263–264. New York, London, Sydney: John Wiley & Sons.
5. Parsons, Talcott (1954) *Essays in sociological theory*. Glencoe Illinois: The Free Press.

Muut

1. *Raamattu*. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos. 1992. <http://www.evl.fi/raamattu/> [22.12.2011]

SUMMARY

ERA OF FATHERHOOD

History, gender and power in the fatherhood discussions of the 1990s

Fatherhood garnered attention in a new way towards the end of the 20th century, and the meanings attached to it began to change. In the modern era, questions of family, upbringing and care have predominantly been attached to the mother. The mother has been considered the primary figure in both raising new citizens as well as in facilitating a child's growth. The two final decades of the 20th century and the beginning of the new millennium can however accurately be called an *era of fatherhood*, as fatherhood emerged simultaneously in various walks of life. Starting in the 1980s, experts began to shift their focus from the mother to the father, and towards the end of the millennium, fathers were brought forward increasingly frequently. Parenting magazines, parenting manuals and family policies invited them to participate in childcare, to feel comfortable in maternity wards and child welfare clinics, and to enjoy their fatherhood for the sake of themselves and their children, not so much for the sake of gender equality.

This study poses the question what kinds of conceivable, credible and comprehensible conceptions of fatherhood were presented in the debate on fatherhood in the 1990s. This debate was conducted for example in various public speeches and writings by family experts, political decision-makers and researchers. The study at hand, however, looks at the debate on fatherhood from the points of view presented by "ordinary people" in their essays for the writing contest entitled *Seeking Father* [Finnish *Isää etsimässä*] arranged by the Father Committee of the Ministry of Health and Social Affairs and the Finnish Literature Society in 1999. The authors are born between 1914 and 1972. In addition to these writings, I have

analysed the contemporary public debate: 1990s research on fatherhood, self-help manuals, popular literature and political documents. The research method used is historicizing close reading, which seeks out and analyses concepts, conceptions and significances in texts and examines them in relation to time, place, and the history of their formation.

The study consists of three main chapters where the debate on fatherhood is considered from the points of view of interpretations of history, production of gender, and governmentality. The *first chapter* analyses the interpretation and utilisation of the past as a part of the political struggle on fatherhood. The chapter answers the question how the history of fatherhood has been portrayed, imagined and used when arguing about the meanings and visions of the future attached to fatherhood. The debate produced the conception that fatherhood had been "traditional" in the past and a radical change had taken place in fatherhood in the latter half of the 20th century. The change and the future it implied were, however, given conflicting significance. They were seen as either progress or decline of fatherhood depending on what sort of (gender) politics of fatherhood were promoted. The discourse focusing on progress committed to a programme of *shared parenting* where a fatherhood and change of fatherhood largely similar to motherhood was sought. The discourse emphasising decay, on the other hand, presented the change in fatherhood as a threat. A good fatherhood was placed in the past whose values should be returned swiftly. The discourse promoted a programme of *gender-specific parenthood* where the father and the mother have their own, separate tasks as parents, which are defined based on their gender. Both approaches boiled down to harnessing an image of history to the production of a desired type of future.

The *second chapter* of the study focuses on the production of male parenting and its genealogy by looking at three concepts, which were repeated in the discussion on fatherhood and largely considered common self-evident truths. These concepts are *the male role model*, *the role of the father* and *father absence*. The concepts descend from 20th-century sociological theories (e.g. role the-

ory and theories of socialisation) and psychological development theories (e.g. attachment theory and psychoanalytic theorization), but they were also used by "ordinary people" in their submissions to the writing competition. The concepts were used in discussing what kinds of men fathers should be like, where lines should be drawn between the parenthood of fathers and mothers, or how such lines could be removed. Fatherhood as it was seen in the debate on fatherhood was constructed especially as underlining the masculinity of the father and excluding any suggestion of femininity. Especially the concepts of *the male role model* and *father absence* were derived from expert discourse which placed questions of fatherhood in the context of the individual psyche, or, at most, in the context of the family. Fatherhood appeared individualised and detached from social structures.

The *third chapter* of the study looks at issues related to the rules of good fatherhood, the governance of fatherhood and fatherhood politics. The essay competition *Seeking Father* was closely attached to the fatherhood politics of the 1990s, as the competition was initiated by the Committee on Fatherhood appointed by the Finnish Ministry of Social Affairs and Health in an effort to assess the position of the father and to promote a public debate on it. Organizing the essay competition can be seen as an attempt to influence individual choices and behaviour by in a way asking men to provide autobiographical stories of fatherhood. In the debate on fatherhood, a good fatherhood was constructed on the father's self-reflective attitude, showing emotion, and the interaction between father and child, which, however, was considered deficient in many ways. The notion that men's lack of expression skills in both speech and emotions echoed the enduring gender division where men have been seen as representing rationality and women as embodying emotionality. The debate centred on the liberating, therapeutic potential of fatherhood. Fatherhood was offered to men in the fatherhood politics of the 1990s as an opportunity for spiritual growth and psychic welfare. The concern shown for men's emotional skills indi-

cates that they were being made into a new yardstick for an ideal masculinity.

The study shows that the 1990s, often seen as an era of a new kind of fatherhood that has changed from earlier times and is in the process of changing, rather comes through in the fatherhood debate as an era of concern for and opposition to change on the one hand, and an era of emphatic transmutation of fatherhood and men on the other. At the core of the dispute are the question of gender order and the possibility of changing it. The study also confirms the earlier observation that expert knowledge has become an appreciable factor in how parents understand their parenthood. The essays by "ordinary people" as well as studies, popular literature, care and education guides, and family political reports repeated – and sometimes altered – the same conceptions of fatherhood with the same concepts. This observation challenges the manner of discussing fatherhood current in the 1990s and even today which considers fatherhood an individual and private phenomenon, discussed in the singular, and which has no historical roots due to the change or break it faced. This kind of talk produces fatherhood as if it were a phenomenon outside of societal control. Fatherhood is nevertheless a thoroughly cultural and social phenomenon, which cannot be presented to exist in a vacuum.

Keywords: Fatherhood, fathers, father absence, genealogy, gender, governmentality, history of fatherhood, interpretations of history, male role model, masculinity, shared parenthood.

NYKYKULTTUURIN TUTKIMUSKESKUKSEN JULKAISUJA

1. Symbolit • Toim. Katarina Eskola. 1986. (110 s.)
2. Maaria Linko • Katsojien teatteri. 1986. (116 s.)
3. Näkökulmia kulttuurin tuotantoon • Toim. Katarina Eskola & Liisa Uusitalo. 1986. (127 s.)
4. Kimmo Jokinen ja Maaria Linko • Uusi Tuntematon. 1987. (122 s.)
5. Kimmo Jokinen • Ostajat, lukijat, arvioijat, tukijat. 1987. (115 s.)
6. Juha Lassila • Kultalevyn alkemia. 1. painos 1987, 2. painos 1988. (162 s.)
7. Liisa Uusitalo & Juha Lassila • Vanhojen kirjojen kenttä. 1988. (65 s.)
8. The production and reception of literature • Edited by Katarina Eskola & Erkki Vainikkala. 1988. (78 s.)
9. Martine Burgos • Life stories, Narrativity and the Search for the Self. 1988. (28 s.)
10. Heikki Hellman & Tuomo Sauri • Suomalainen prime-time. 1988. (130 s.)
11. Erik Allardt, Stuart Hall & Immanuel Wallerstein • Maailmankulttuurin äärellä. 1988. (86 s.)
12. Kimmo Jokinen • Arvostelijat. 1988. (131 s.)
13. State, Culture & The Bourgeoisie • Edited by Matti Peltonen. 1989. (82 s.)
14. J.P. Roos • Liikunta ja elämäntapa. 1989. (72 s.)
15. Anne Brunila & Liisa Uusitalo • Kirjatuotannon rakenne ja strategiat. 1. painos 1989, 2. painos 1991. (114 s.)
16. Reino Rasilainen • Julkaistu ja julkaisematon kirjallisuus. 1989. (89 s.)
17. Juha Lassila • Riippumattomat televisiotuottajat. 1989. (126 s.)
18. Literature as communication • Edited by Erkki Vainikkala & Katarina Eskola. 1989. (215 s.)
19. Anne Raassina • Lukutaito ja kehitysstrategiat. 1990. (123 s.)
20. Juha Lassila • Mitä Suomi soittaa? 1990. (263 s.) Painos loppunut.
21. Johanna Mäkelä • Luonnosta kulttuuriksi, ravinnosta ruoaksi. 1. painos 1990, 2. painos 1992 (89 s.) Painokset loppuneet.
22. Sublim Ylevä sublime • Toim. Erkki Vainikkala. 1990. (107 s.)

23. Timo K. Salonen • Konserttimusiikin yleisö makujen kentällä. 1990. (104 s.)
24. Maaria Linko • Teatteriesitykset ja julkisuus. 1990. (81 s.)
25. Kyösti Pekonen • Symbolinen modernissa politiikassa. 1991. (154 s.)
26. Ulrich Beck, Klaus Mollenhauer & Wolfgang Welsch • Philosophie, soziologie und erziehungswissenschaft in der postmoderne. 1991. (69 s.)
27. Päivi Elovainio & Zeinab Shahin • The Gender Fate of Women in Rural Egypt. 1991. (112 s.)
28. Eija Eskola • Rukousnauha ja muita romaaneja. 1992. (152 s.)
29. Urpo Kovala • Väliin lankeaa varjo. 1992. (204 s.)
30. Maaria Linko • Outo ja aito taide. 1992. (121 s.)
31. The First Thirty • Edited by Urpo Kovala. 1992. (132 s.)
32. Vanguard of modernity • Edited by Niilo Kauppi & Pekka Sulkunen. 1992. (188 s.)
33. Timo Siivonen • Avantgarde ja postmodernismi. 1992. (122 s.)
34. Katarina Eskola, Kimmo Jokinen & Erkki Vainikkala • Literature and the New State of Culture. 1992. (60 s.)
35. Sanna Karttunen • Musiikki kulttuurisessa tietoisuudessa. 1992. (174 s.)
36. Risto Eräsaari • Essays on Non-conventional Community. 1993. (214 s.)
37. Annikka Suoninen • Televisio lasten elämässä. 1993. (171 s.)
38. The Cultural Study of Reception • Edited by Erkki Vainikkala. 1993. (215 s.)
39. Mieheyden tiellä • Toim. Pirjo Ahokas, Martti Lahti ja Jukka Sihvonen. 1993. (185 s.) Painos loppunut.
40. Jukka Kanerva • ”Ryvettymisen hyvä puoli...” 1994. (151 s.)
41. Uusi aika • Toim. ja kirj. Nykykulttuurin tutkimusyksikön tutkijat. 1994. (260 s.)
42. Tuija Modinos • Nainen populaarikulttuurissa. 1. painos 1994, 2. painos 2000. (124 s.) Painos loppunut.
43. Teija Virta • Saippuaopperat ja suomalaiset naiset. 1994. (135 s.)
44. Anne Sankari • Kuntosaliruumis. 1995. (108 s.)
45. Kai Halttunen • Pienkustantajan arkipäivä. 1995. (95 s.)
46. Katja Valaskivi • Wataru seken wa oni bakari. 1995. (114 s.)

47. Jukka Törrönen • Aito rakkaus maskuliinisessa maailmassa. 1996. (100 s.)
48. Tuija Nykyri • Naiseuden naamiaiset. 1996. (144 s.)
49. Nainen, mies ja fileerausveitsi • Toim. Katarina Eskola. 1996. (274 s.)
Painos loppunut.
50. Raine Koskimaa • Cultural activities in five European countries. 1996. (152 s.) Työraportti, vain tutkimuskäyttöön.
52. Raine Koskimaa • Seksiä, suhteita ja murha. 1998. (215 s.)
53. Timo Siivonen • Kyborgi. 1996. (209 s.)
54. Aina uusi muisto • Toim. Katarina Eskola & Eeva Peltonen. 1. painos 1997, 2. painos 1997. (355 s.)
55. Olli Löytty • Valkoinen pimeys. 1997. (147 s.)
56. Kimmo Jokinen • Suomalaisen lukemisen maisemaihanteet. 1997. (226 s.)
57. Maaria Linko • Aitojen elämysten kaipuu. 1998. (92 s.)
58. Kai Lahtinen • Vem tillhör teatern? 1998. (258 s.)
59. Katja Möttönen • Riitasointuja vai tema con variazioni. 1998. (128 s.)
60. Aki Järvinen • Hyperteoria. 1999. (187 s.)
61. Susanna Paasonen • Nyt! Ja ikuisesti – rewind. 1999. (188 s.)
62. Pirkkoliisa Ahponen • Kulttuurin kierreportaikossa. 1999. (168 s.)
63. Reading cultural difference • Edited by Urpo Kovala & Erkki Vainikkala. 2000. (334 s.)
64. Inescapable Horizon: Culture and Context • Edited by Sirpa Leppänen & Joel Kuortti. 2000. (273 s.)
65. Otteita kulttuurista • Toim. Maaria Linko, Tuija Saresma & Erkki Vainikkala. 2000. (422 s.)
66. Kimmo Saaristo • Avoin asiantuntijuus. 2000. (191 s.)
67. Jaakko Suominen • Sähköaivo sinuiksi, tietokone tutuksi. 2000. (368 s.)
68. Cybertext yearbook 2000 • Toim. Markku Eskelinen & Raine Koskimaa. 2001. (202 s.)
69. Sari Charpentier • Sukupuoliusko. 2001. (155 s.)
70. Kirja 2010 • Toim. Lauri Saarinen, Juri Joensuu & Raine Koskimaa. 1. painos 2001, 2. painos 2003. (259 s.)
71. Irma Garam • Julkista yksityiselämää. 2002. (102 s.)
72. Cybertext yearbook 2001 • Toim. Markku Eskelinen & Raine Koskimaa. 2002. (196 s.)

73. Henna Mikkola • Sukupolvettomat? 2002. (138 s.)
74. Satu Silvanto • Ecce Homo – katso ihmistä. 2002. (161 s.)
75. Markku Eskelinen • Kybertekstien narratologia. 2002. (106 s.)
76. Riitta Hänninen • Leikki. 2003. (161 s.)
77. Cybertext yearbook 2002–2003 • Toim. Markku Eskelinen & Raine Koskimaa. 2003. (283 s.)
78. Sanna Kallioinen • Rannalla merirosvon morsiamen kanssa. 2004. (134 s.)
79. Tutkija kertojana • Toim. Johanna Latvala & Eeva Peltonen & Tuija Saresma. 1. painos 2004, 2. painos 2005. (399 s.)
80. Writing and Research – personal views. Toim. Marjatta Saarnivaara & Erkki Vainikkala & Marjon van Delft. 1. painos 2004, 2. painos 2005. (160 s.)
81. Annikka Suoninen • Mediakielitaidon jäljillä. 2004. (274 s.)
82. Milla Tiainen • Säveltäjän sijainnit. 2005. (227 s.)
83. Petri Saarikoski • Koneen lumo. 1. painos 2004, 2. painos 2005. (471 s.)
84. Yksinäisten sanat • Toim. Kimmo Jokinen. 2005. (314 s.)
85. Aktivismi • Toim. Susanna Paasonen. 2005 (275 s.)
86. Nykyaika kulttuurintutkimuksessa • Toim. Erkki Vainikkala & Henna Mikkola. 2007. (351 s.)
87. Tutkimusten maailma • Toim. Juha Herkman & Pirjo Hiidenmaa & Sanna Kivimäki & Olli Löytty. 2006. (307 s.)
88. Mari Pajala • Erot järjestykseen! 2006. (506 s.)
89. Hanna Lindberg • Vastakohtien Ikea. 2006. (307 s.)
90. Taiteilija tutkijana, tutkija taiteilijana • Toim. Risto Pitkänen. 2007. (326 s.)
91. Nykytulkintojen Karjala • Toim. Outi Fingerroos & Jaana Loipponen. 2007. (325 s.)
92. Tuija Saresma • Omaelämäkerran rajapinnoilla. 2007. (255 s.)
93. Tekijyyden ulottuvuuksia • Toim. Eeva Haverinen & Erkki Vainikkala & Tuomo Lahdelma. 2008. (314 s.)
94. Tuuli Lähdesmäki • ”Kuohahdus Suomen kansan sydäimestä”. 2007. (607 s.)
95. Moniääninen mies • Toim. Kai Åberg & Lotta Skaffari. 2008. (276 s.)
96. Fanikirja • Toim. Kaarina Nikunen. 2008. (241 s.)

97. Cult, Community, Identity • Veera Rautavuoma, Urpo Kovala & Eeva Haverinen (eds). 2009. (356 s.)
98. Irma Hirsjärvi • Faniuden siirtymiä. 2009. (361 s.)
99. Suhteissa mediaan • Toim. Sirkku Kotilainen. 2009. (247 s.)
100. Outi Fingerroos • Karjala utopiana. 2010. (253 s.)
101. Hiihto ja häpeä • Toim. Erkki Vettenniemi. 2010. (224 s.)
102. Karoliina Lummaa • Poliittinen siivekäs. 2010. (372 s.)
103. Matti Savolainen • Atlantin ylityksiä. 2011. (170 s.)
104. Eliisa Pitkäsalo • Kalevalaiset sankarit nykymaailman menossa. (Digitaalinen kirja.) 2011. (274 s.)
105. Nina Sääskilahti • Ajan partaalla. 2011. (400 s.)
106. Media, kasvatusta ja kulttuurin kiertäminen • Toim. Sirkku Kotilainen, Erkki Vainikkala & Urpo Kovala. (Digitaalinen kirja.) 2011. (184 s.)
107. Kertomuksen luonto • Toim. Kaisa Kurikka, Olli Löytty, Kukku Melkas & Viola Parente-Capkova. 2012. (308 s.)
108. Tango Suomessa • Toim. Antti-Ville Kärjä & Kai Åberg. 2012. (230 s.)
109. Tommi Römpötti • Vieraana omassa maassa. 2012. (528 s.)
110. Marjo Kamila • Katsojana ja katsottuna. 2012. (490 s.)
111. Katja Mäkinen • Ohjelmoidut eurooppalaiset. 2012. (352 s.)
112. Ilana Aalto • Isyyden aika. 2012. (380 s.)